

افضل محبت افضل شوق

عزیز ظاہر ، محرم روز لنگرہائے اور در جہ اللہ

(شخصی ، فکری ، فنی او تنقیدی تجزیہ)

مقدمہ و حقیقتہ نگار

Ketabton.com

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

د کتاب پېژندنه:

||||||||||||||||||||||||||||||||||||||||||||||||||||||||||||

د کتاب نوم افضل ... افضل شوق

د کتاب مصنفه سیده حسینه گل

د چاپ کال ۲۰۰۶

د کتاب کمپوزر رباب عائشه

د چاپېدو اهتمام وقار علي شاه کاکاخېل

د چاپ خای فیض الاسلام پرنټنگ پریس راولپنډۍ

د دې کتاب ټول حقوق

د مصنفه په حق کې محفوظ ساتلی شي

انتساب

دا کتاب په جدا جدا حوالو زه د پښتو ژبې هاغه نوموړو لیکوالانو ، شاعرانو ، ادیبانو او نقادانو ته اهداء کوم چا چې په پښتو ادب کې وخت په وخت د قدر وړ اضافې کړي دي ، بلکه دې سره یې د معیار د یو اعلی روایت بنیاد هم ایښی دی-

د خدائی بڅښلي غني خان چې شاعرانه تخنیل یې زما فکر ته هر ځل یوه نوې رڼا بڅښلې ده-

د پښتو د ناول د هغه ناویاته فکر لیکونکو محترم سعدالدین شپون ، ډاکټر شیر زمان طائزې او ښاغلي غازي سیال په نوم ... د چا ناولونو چې پښتو ناول شته کړی دی-

د پښتو ژبې هاغه سفرنامه لیکونکو په نوم چې د پښتو سفرنامې خائسته روایت یې په فکر او هنر پاللی دی ... ستر خوشحال خان خټک ، خدائی یڅښلی حمزه شینواري او ښاغلی طاهر آفریدی-

د جدید طرز اسلوب لرونکو ښاغلي بیر محمد کاروان ، ملگري عنایت الله ضیاء ، مېرمن نجیبه سارابیباني او سعید گوهر په شان د هاغه لیکونکو په نوم چې د علامت په خوږه پسته اشاره کې د زړه لو ژوند خبره کوي-

د ښاغلي سلیم راز او گران محترم ایاز داؤدزئی په نوم .... چې د کره کتنې په فن او هنر قدرت لري

او په تېره دا هر څه....

د شلمې صدۍ د هاغه ستر نقاد په نوم چې په ادبي دنیا کې د قلندر مومند په نوم خپله بېژندگلو لري او چا چې پښتو ژبې او ادب ته په ډېره راستۍ ... د خپل فکر او علم یوه نوې لاره ورکړې ده-

سیده حسینه گل

د مصنفه چاپ کتابونه

- ۱ - "شپون شپول شپلی" (شاعري) کال 1990
- ۲ - "خو ته خبرې کوه" (شاعري) کال 1998
- ۳ - "دا هم هغسې موسم د" (شاعري) کال 2003
- ۴ - "افضل .. افضل شوق" (تنقيدي جائزه) کال 2006

د مصنفه ناچاپه کتابونه

- ۱ - "تصوير" (افسانې) ناچاپ کتاب
- ۲ - "منگوتی" (ناول) ناچاپ کتاب
- ۳ - "ډرامې" (ريډيو ډرامې) ناچاپ کتاب
- ۴ - "سفرنامه هند" (سفرنامه) ناچاپ کتاب

د مصنفه مرام

د پښتون قام سر لوړې غوښتل ..... خو د پښتو په انساني ننگ

دَ مصنفه پښام

دَ پښتون قام سرلوړې غوښتل .. خو دَ پښتو په انساني ننگ - پښتانه قلمکاران که غواړي چې دَ مخته وتو قومونو دَ ادیبانو او شاعرانو سره سیالي اوکړي .. نو هغوی دې هم داسې ادب تخلیق کول شروع کړي ، چې دَ عصر دَ روح ریښتوني ترجماني کوي

حسینه گل د پښتوب شاعره

(د ایاز داودزئی د هغې اثرائتي مضمون په تاثر کې چې هغه د حسینه گل د کتاب "دا هم هغسې موسم دی" د مخ کتنې په دستوره کې په اوویشتم اپرېل 2004 په اکاډمي ادبیات اسلام آباد کې اورولی وو او ما له ئې هم د دغه مضمون یو نقل راېرلی وو)

د صدو نه چې وو انښتی په مرو کې آوازونه
په سینو کې چې خوندي وو د پېغلوکو پټ رازونه
تا راغونډ کړه په یو راز کې چې پخپله هم یو راز وې
تا د حس ژبه چې ورکړه لږ صفا شو آوازونه
ته د دې عصر بلائیس شوې ، ته د دې عصر سېفو شوې
تا د زړه خبرې اوکړې ، د وئیلو چل دې زده وو
تا سینه چې وه ډال کړی بلا غشې درخواره وو
یو یو غشی به په شا شو ستا فن څه وو یو جادو وو
ته د خپل فن چنغله شوې که نه فن وو ستا چنغول شو
چې ته فن ئې که فن ته ئې ، دواړه یو بل کې تحلیل شوی
د رسمونو او قیدونو په زندان کې وې راگېره
د زندان تمبې دې واکړې تا د فن منتر پرې چُف کړو
ستا د وخت په نبض لاس وو .. وخت هم دغه مناسب وو
چې محسوسو احساساتو له د فن ژبه دې ورکړې
که تنها وې تنها نه ئې چې خپل فن سره منسوب ئې

اوس د پېغلو پېغلو جُونو پټ خوبونه دې همراه دي
د تنکو تنکو خوبونو يو نازک غوندې تعبير شوې
ته د پټو ادراکاتو هنداره شوې يو تفسير شوې
ته څه نره پښتنه ئې او پښتو دې ورومبې مینه
نورې مینې به دي هم وي د پښتو نه چې زار کړی
تا بخښلې چې خپل فن ته همه حسن او جمال دی
چې ایاز ئې معترف دی ستا هنر خو باکمال دی
"ستا وجود د روان عصر يو جواز او هم اعجاز دی"
زه په خپل او پردي نه يم اعتراف وو ما هم کړی

۱ - بلائیس او سپفو .. د نن نه څه دپاسه دوه نیم زره کاله مخکې دوه شاعرانې چې د زړه خبرې ئېې د شاعرۍ موضوع وه او شاید په ورومبې خُل د پېغلتوب د ادراکاتو او احساساتو ذکر ئې په وضاحت او صداقت سره خپله شاعرۍ کې کړی وو ❖ د هغوی نومونه د جرات اظهار په حواله راغلي دي -

۲ - ایاز .. ایاز داودزئی

قمر راهي

د بلب گویایي ... د گل په ژبه

سمدستي تاثرات _____ اياز داؤدزئی

د حسينه گل د ليك لوست شوق د كچه عمر نه د جنون حد ته رسېدلی وو ❖ د كچه عمر شاعري ئې ، د ليك لوست او د پېښور ، كوټې او كابل رېډيو سټېشنونو نه د نشر كېدونكو ادبي، ثقافتي او تجزياتي پروگرامونو د اورېدو د عمل د كومي نه اوزېرېده ❖ او د عمومي قبوليت او تحسین مقام ته اورسېده ❖ د "شپون .. شپول او شپېلي" اولنۍ مجموعه ئې زما له سترگو نه ده تېره شوی .. خو نورې دوه مجموعې "خو ته خبرې كوه" او "دا هم هغسې موسم دی" ما لوستلي دي ❖ د دې آخري كتاب "دا هم هغسې موسم دی" مخ كتنه د اسلام آباد د اكادمي ادبيات پاكستان په هال كې په 27م اپرېل 2004 د اكادمي او د اسلام آباد پښتو سوسائټي په اشتراك شوی وه ❖ په دغه كتاب ما په دغه موقعه خو خبرې كړي وې ❖ نو ځكه په دې ليك كې د هغې په شاعرۍ د نورو وئيلو حاجت نه گڼم ❖ دغه ليك د پښتو اكبدمۍ پېښور په "پښتو" مجله كې چاپ شوي وو ❖ د ادب مئینانو كه نه وي لوستلی نو اوس دي اولولي .. چې د هغې د شاعرانه وارداتو د وسعت ارزښت او معيار نه په ښه شان خبر شي ❖ د دغې دستورې نه چې مونږ په ستنه راتلو ، نو جهان گرد افضل شوق زه په خپل موټر كې كورته د رسولو دپاره كښېنولم ❖ شپه وه .. تېز باران وو او جرق شو چې شوق صاحب گادې د ځان نه وړاندې گادۍ سره او جنگولو.. دواړه بچ شو ❖ ما وئيل شوق صاحب!! د شاعر او بيا ستا په شان د آفاقي شاعر فكر هم لكه ستا سپلانی وي ❖ نو ښه وه چې گادې او جنگېدو خو مونږ هم بچ شو دواړه ❖ گادۍ هم بچ شوه ❖ شائيد سعيدگوهر هم راسره ناست وو ❖ د افضل شوق خبرې ډېرې پستې وي .. ته به وائې لكه چې بلب چغېرې ❖ نو هغه په ټوله لاره هم هغسې د مزې خبرې كولې -

بيا څه موده پس په كاكا صاحب كې د حسينه گل د ورور د واده وليمه وه ❖ نو زه د خپل وراره عنايت الله ضياء سره د پېښور نه كاكا صاحب ته لارم ❖ په پښتو ادب ورك لېونې عبدالكريم بريالی د كوټې نه د حسينه گل په دعوت ځان را رسولی وو ❖ په دغه موقعه نور هم د پښتو ليكوال او شاعران موجود وو ❖ ښه وخت تېر شو ❖ خو كومې خبرې چې ما له ډېر خوند راكړو .. هغه د حسينه گل د والد صاحب ميان مظهر شاه كاكا صاحب ادبي او عالمانه خبرې وې ❖ هغه ټول موسكا موسكا ټول مينه مينه وو ❖ هغه د قلمكارۍ په واسطه زه پېژندلم او هم په دغه نسبت ما هغه پېژندلو ❖ خو شائيد دغه زمور اولنی مخ په مخ ملاقات وو ❖ د هغه شخصيت او د هغه د وينا نه ډېر متاثره شوم ❖ الله پاك دي ډېر ژوند وركړي ❖ د پښتو او اردو ښه ليكوال دی -

دغه ځای نه مونږ د قمر راهي صاحب د سلام دپاره په دريو گادو کې مردان ته لارو ❖ بريالي صاحب د مردان د ځينو نورو منورينو سره هم ليدل غوښتل ❖ ځکه نو زه او شوق صاحب د مردان نه د هغه په گادۍ کې مازيگر تېر اسلام آباد ته راروان شو ❖ په لاره مونږ د هغه د يو "خيال" گوټونه کچ کول ❖ دغه خيال هغه د ناول په قالب کې ځايول غوښتل ❖ هغه د اهرام مصر د فرعونانو د زمانې په پس منظر کې ناول ليکل غوښتل چې هم په کې د هغه وخت کردار موجود وي او هم په کې د دې جديد خلائي دور کردار په منطقي انداز خپل رول ادا کوي ❖ د دغه ناول پلاټ زېربحث وو .. ښه په شرق باران راورېدو ❖ نو جرق شو .. شوق صاحب هم اولرژېدو، زه هم اوبهوگنېدم لکه چې د خوب نه راويښ شوي يو ❖ د گادۍ بونټ د گادې د چټ سره اولگېدو ❖ شوق صاحب زما نه زارېدو، قربانېدو ❖ ما وئيل شوق صاحب ښه ده .. دواړه بچ شو ❖ خو گادې ډېر سخت خراب شوی دی ❖ هغه وئيل .. گادې به بيا جوړ شي ❖ خو ښه ده چې ته خدائي بچ کړې ❖ ما وئيل .. ځان نه يادوې ❖ هغه وئيل ځان ... او په برق برق په خدا شو ❖ او ماته يو شعر راپه ياد شو -

چې هم شته دي اوهم نشته، په دې ژوند کې دا هم ژوند دی

عُنقا ماته هوسپري ..... زه پسخېر مه عُنقا ته

خبره په بله لاره ❖ ما دا ليکل غوښتل چې د افضل شوق په ټولو تصنيفاتو .. دوه (2) شعري مجموعې ، درې (3) سفرنامې او يو ناول، چې حسينه گل په خپل رومبي نثري کتاب "افضل .. افضل شوق" کې ورباندې داسې ځانگړې تجزياتي مطالعه ليکلی ده چې افضل شوق که افضل دی ، نو حسينه گل هم په دغه کتاب کې خپل خانداني "فضيلت" په ښه شان په کار راوستلی دی ❖ د حضرت کاکا صاحب رحمته الله عليه په برکت په دغه کلي کې داسې وتلي قلمکاران زېرېدلي دي چې د پښتو ادب ئې پنگه ورکړی دی ❖ په دغو شخصيتونو کې ارواښاد ميان تقويم الحق هم وو چې پروفېسر ډاکټر محمد همايون هما په خپل کتاب "ښکلي ښکلي خلق" کې وائي "نابغه" وو ❖ خو خدائي بخښلي ميان بهادرشاه ظفر هم د تاريخ نه تر لغاتو .. ډېر څه ورکړي دي ❖ مرحومه س ❖ س ❖ بي بي (سيده بشری بېگم) چې قام پرسته اولنۍ پښتنه شاعره وه ❖ اوس د پښتو په ادب کې اساطيري حيثيت لري ❖ نو د کاکا صاحب تاو راتاو غرونو کې لعلونه خو ډېر پيدا شوي دي ❖ خو اوس په کې سدا بهار "گل .." ادبي گل "هم غوړېدلی دی ❖ دغه "گل" د حسينه گل په نوم داسې ادبي شهرت موندلی دی چې که الله پاک ته منظوره وي .. نو انشاالله چې دا به هم د مېرمنو ادیبانو په ټولۍ کې د لیجنډ مقام ته اورسي ❖ د دغسې مقام نښې نښانې ما د هغې په شاعرۍ کې خو ليدلي وې .. او دغه علامات د هغې په دې نثري کتاب کې واضحه ښکاره شول-

ما چې د دې ليك د عنوان فكر كولو، نو دا خيال راغلو چې اوليكه چې.. حسينه گل فني، ادبي او انتقادي شهزادگۍ
 ◆ بيا مي وئيل .. نا .. حسينه گل .. د افضل شوق د فن او فكر مُغیره ◆ په دې مي هم زړه اوبه اونه خښكلې ◆
 نو ما وئيل .. حسينه گل .. زړه وره قلمكاره ◆ ناگهانه د رحمان بابا دا شعر راوړاندې شو،

اې رحمانه! د بلبلو ژبه زده كړه

دغه پسته په صفت د "گل" اندام شه

او دې شعر د ځان سره دغه عنوان راوړو چې د دې ليك په تندي ليكلي شوي دي ◆ د "بلبل" گويائي .. د "گل
 " په ژبه ◆ دا استعاراتي عنوان مې ځكه خوښ شو چې حسينه گل په دې كتاب كې وائي چې .. افضل شوق "
 عالمي او آفاقي مشاهدات او تخيلات په كليواله پښتو كې ځايوي او چې كله نه ځانپېري نو علاميت .. اشاريت او
 زمز و اېما" ته مخه كړي ◆ نو د دغسې ابلاغ تفهيم دا افتفا لري چې د وړاني سر په چوف منتر بيا موندی شي
 ◆ خو دا هم د دې عنوان كافي جواز نه دی ◆ د دې عنوان جواز د رحمان بابا د شعر د بين السطور نه راويستلی
 كېدی شي ◆ هغه دا چې رحمان بابا د گل د صفت دپاره د بلبلو ژبه زده كول لازمي گڼي ◆ خو د بلبلو په ژبه هم
 گل پوهېږي ◆ او "گل" چې هر كله د دغې ژبې بل چاته د رسولو هڅه او كړي .. نو ټوله فضا په خپله خوشبو معطر
 كړي ◆ د "گل" ظاهري حسن كه هر څو د "گل" د څهرې نه څرگندېږي ◆ خو حقيقي ښكلا د خوشبو په ژبه
 څرگندوي ◆ نو مونږ دا وئيلي شو چې گل هم ژبه لري او دغه ژبه ئې خوشبو ده ◆ خوشبو داسې ژبه ده چې هر
 څوك پرې پوهېږي .. تر دې چې ماشومان هم ترينه لطف اندوزه كېدی شي ◆ نو كه د بلبلو گويائي .. پر اسراره
 وي ◆ بيا ئې هم "گل" په خپله ژبه په ښه فصاحت بيانوي ◆ دا تاثر ما د حسينه گل د كتاب د لوستلو نه پس
 اخستلی دی ◆ دا زما تاثر دی ◆ كېدلی شي چې د بل قاري تاثر زيات فصیح او بليغ وي -

حسينه گل د افضل شوق د منظوم او نثري ليكونو تجزيه، تشریح او توضیح په داسې ډول كړېده چې كتاب ئې د
 افضل شوق د فنكارانه كُهرباڼي د جهان، جام جم معلومېږي ◆ نو چې دغه جام جم ته لوستونکی ځان سيلمه
 كړي نو د افضل شوق د فن د كائناتو ننداره به هم د حسينه گل په نظر كوي ◆ نو چې يو خوا حسينه گل وي او
 بل خوا افضل شوق وي .. نو څه حېرت كه يو حساس لوستونکی د شوق د فنكارانه شوق د افضليت په گلبڼ د
 حسينه گل د پلونو په پل ورتېر شي ◆ او دغه گلستان كې داسې ورك شي لكه چې محبوبا په فلا كې گېر شوي وي
 او د وتلو لار بيا نه مومي ◆ حسينه گل يو سحركاره فنكاره ده ◆ نو نقد او نظر ئې هم مسحوركونکی دی ◆
 افضل شوق جهان نورد، سپلانی تخليق كار دی ◆ نو د يو وېر جهان ښكلاگانې ئې ځان كې ځای كړيدي ◆ او
 دغه ښكلاگانې كه آفاقي دي او كه مقامي، قامي دي كه عالمي، علامتي دي كه اشارتي، معماتي دي كه اېهامي
 ، الهامي دي كه وجداني، حسينه گل داسې تنقيدي مطالعې، داسې تشریح او تفسير، تجزئې او تبصرې ته مخامخ
 كړيدي لكه چې لوستونكي ته ئې جهان نما هنداره د وړاندې ايښودې وي او هغه په كې د افضل شوق شاعرانه

واردات، کپیفات، حسیات، ادراکات، مشاهدات، تخیلات او نفسیات، د هغه ادبی گامونه، چې یو په شرق وی بل په غرب داسې پراخ ویني لکه د هغه همزاد وی ❖ د هغه د غزلونو او نظمونو فني، تکنیکی او موضوعي وضاحت په ماهرانه اوستکارانه ډول شوی دی او د لوستونکي د ذهن نه ئې د اشتباه او ابهام وړیځې د خپل تیري څرکېدونکي نظر په نمر مخ په شا زغلولی دی ❖-

افضل شوق که په " لټون ستا د څهرې" په ورکه کې وړک شوی وو، نو گل د خپل فني مسمریزم په منتر بیا موندو او د پښتو د ادبی بوستان په سېل کې محوه سېلانیانو سره ئې داسې پېژندگلو او کره چې تر کومه پښتون او پښتو د نړۍ په مخ باقی وی، نو افضل شوق به په شوق لولي او د خپل ذوق افقونوله به وسعتونه ورکوي -
حسینه گل وائي،

"د بناغلي په احتجاج کې بغاوت خو شته خو جبر او زور په کې نشي لیدی ... د هغه احتجاج یو فکري او سماجي انقلاب ته لاره را اوباسي، نه چې د چا په لاس کې ټوپک ورکوي"

گل، دا هم وائي چې،

"امن د ده منشور او مینه د ده مسلک دی"

د افضل شوق نثري او منظوم لیکونه په خوبولي قاري کې شعوري ویښتیا او وجداني بیداري پیدا کوي ❖ د هغه تخیل او ادراک ته د وسعتونو د راغونډولو او په ځان کې د ځایولو بلنه ورکوي ❖ حسینه گل د دغه جهان گشت دانشوري او دانائي په خپل فهم او ادراک کې ځایوي .. بیا ئې روانه، بهانده وینا کې قاري ته پیرزو کوي ❖ نو که شوق د کلي کور پوري محدوده پښتو په عالمي ادراکاتو معموره کره نو "گل" د مینې او خلوص د خوشبو په ژبه پښتون اولس ته ډالی کره ❖ هغې د افضل شوق د عالمي هنگ او آهنگ د نغو ازانگې را اونیولې او د پښتون سماعت ته ئې بڅېلې دي ❖ "گل" د شوق سائینسي .. فلسفیانه .. متصوفانه .. نفسیاتي .. عالمي او مقامي .. احتجاجي او تفهیمی اړوچ روڼ کړی دی او په دغه رڼا کې ئې وړاندي کړی دی ❖ هغې د نظمونو پس منظر هم بیان کړی دی او چې په دغه ضمن کې اولوستلی شي نو بیا لوستونکی نوو معنواو نوي پوهی سره مخ کېږي -

حسینه گل د سفرنامې سرد سترخوشحال خان خټک نه را نیسي او اُستاد امیر حمزه خان شینواري اوافسانوي شخصیت طاهر آفریدی پورې رارسوي ❖ خو افضل شوق جدید ترین او افضل ترین سفرنامه نگار بلي ❖ هغه وائي چې که د نني نړۍ سفرونه چا لیکوال په ویښه او شعوري طور کړي وي نو هغه به ضرور د افضل شوق زبان او بیان، مشاهدې او ادراک سره اتفاق کوي ❖ د ځني "له کوره تر بازاره" بندیوان د نوي نسل د نقادانو د نیوکو په حقله وائي .. چې افضل شوق روم، پېرس او لندن ته لېږي او بیا دا هم غواړي چې هغه دي د لورالائي منظرنگاري اوکړي

❖ نو دا د منلو خبره نه ده ❖ "هغه" هغه څه ليکي چې ئې ليدلي، کتلي او اورېدلي دي ❖ خو پښتون ئې د ځان سره لاس په لاس بوتلی دی ❖ د مغربي دنيا ترقي او د اولس مورپټ ژوند ئې ورته خودلی دی ❖ او ورته وائې فاعيرو يا اولولابصار (اې سترگورو.. عبرت حاصل کړئ)

"گل" د شوق دفاع په ډېره زړه ورتيا او منطقي انداز کړېده ❖ د نوي نسل داسې نقادانو ته د "کورکلي بند نقادان وائي .. څوک چې د شوق سفرنامې د پښتون ثقافت خلاف گڼي ❖ هغې په آفاقي او عالمي نظرئې سفرنامو ته کتلي دي ❖ د هغې په ليک کي که قاري شوق لولي او په شوق ئې لولي .. نو "گل" به هم په کې لولي او د تحسین په احساس به ئې لولي ❖ ځکه چې د دې کتاب نه پس به د نوي نسل لوستونکي او ليکوال د افضل شوق د شعر او نثر په اهميت او ارزښت په ښه شان پوی شي ❖ د شوق په فکر و فن د پوهېدلو کار حسینه گل اوکړو ❖ اوس به څوک نه وائې چې زه د شوق په کلام نه پوهېرم ❖ دا به هم نه وائې گڼې چې سفرنامو کې ئې د پښتون ثقافت خيال نه دی ساتلی -

د افضل شوق په ناول هم حسینه گل ډېر ښه ليک کړېدی ❖ د ناول نوم دی "پروني مخونه" ❖ دا هم هغه ناول دی چې د دې په ابتدائي برخه کې ئې ذکر راغلی دی .. چې د فرعونانو د زمانې په پس منظر کې به ليکلی کېږي ❖ نو دغه ناول اوليکلی شو ❖ او حسینه گل په دې خپل کتاب کې ئې پرې د هر اړخ نه ښکلی ليک کړېدی ❖ دا شائيد لا چاپ شوی نه ده او مسوده ئې مانه ده ليدلې ❖ حسینه گل د ناول په حقله وائي چې ،

"دې ناول کې افضل شوق د ناول د اهم کردار هيرو په شکل کې د مختلفو تاريخونو، تهذيبنو، تمدنونو د سفر د پړاو نه تېرېږي"

بل ځای وائي ،

"افضل شوق په دې ناول کې د واقعاتو سره تړلي قيصې او افسانې دومره په دلچسپۍ وړاندې کړيدي چې په بيانیه او مکالماتي انداز کې هيڅ قسم ابهام مخې ته نه راځي"

د ناول نگارۍ د فن په حقله ئې هم ښه معقولې خبرې کړيدي ❖ د ناول په پلاټ، کردار نگارۍ، منظرنگارۍ او طرزبيان ئې مفصله وينا کړېده او څه چې ئې پکار وو هغه ئې ليکلي دي -

د دغه ناول نه علاوه ئې په کتاب کې افضل شوق سره خپله يو مرکه د "افضل شوق .. د پوښتنو (تپوسونو) په رڼا کې" په عنوان شامله کړېده ❖ بل ئې چې ځيني نقادانو په شوق صاحب څه ليکونه کړيدي .. د هغې څه برخې ئې د "افضل شوق .. د نقادانو په نظر کې" هم په کتاب کې اخستلي ده ❖ دغسې ئې د شوق فهمۍ حق ښه په نره ادا کړی دی -

په خپله مرکه کې حسینہ گل د شوق صاحب نه تپوس کوي ❖ تپوس او د شوق جواب په دریمه پوښتنه صفحه ..
کې راغلی دی -

سوال .. حسینہ گل ،

دا ته کوم لیکل کوي .. دا کوم أسلوب چې تا خپل کړی دی ❖ په دې خو پښتانه د سره هډو پوهېږي نه؟

جواب .. افضل شوق

په ادب کې چې ما کوم أسلوب خپل کړې دی .. دا د نن د وخت د حالاتو عین مطابق دی او که زه د وخت په رفتار
او د زمانې په حالاتو د پوهې شعور لرم نو زما د لیک دا موجوده معیار به د صبا نقاد ضرور مني -

خو حسینہ گل د صبا نقاد ته هیڅ هم پرې نښود او د صبا نقاد کار ئې هم آسان کړو -

حسینہ گل د افضل شوق شپږ واڼه کتابونه لکه چې ښه هضم کړيدي او د هغې نه پسته ئې پرې لیک کړی وي ❖
د کتاب د هضمولو په حقله یو انگرېز دانشور فرانسس بیکن (۱۵۶۱ ❖ ۱۶۲۶) مشهوره مقوله ده چې ،

Some books are to be tasted, others to be swallowed And some few to be chewed and digested

"خني کتابونه د څکلو وي .. ځيني په يو غړپ د مری نه د تېرولو وي خو څه لږ شان داسې هم وي چې شخوند
پرې او وهلی شي او هضم کړی شي "

نو که د افضل شوق کتابونه د هضمولو جوگه دي خو هله چې پومبی د حسینہ گل کتاب باندي ښه شخوند او
وهلی شي .. او هضم ئې کړی شي -

حسینہ گل په ځائی وائي چې د افضل شوق په کتابونو د مونالیزا پراسراره ښکلا خوره ده .. او زه وایم چې د " گل"
د دې کتاب په فضا د گل د روح او ذهن د خوشبو چې خورې دي ❖ هغه د گل په ژبه هم خبرې کولی شي ❖
خو زړه ورتیا ئې هم ځان ته " څه " وائي ❖ هغه د شاعری او قلمکاری نه علاوه .. د پېښور د رېډیو سټیشن یوه
تکره براډکاسټره ، د نوبټره د تحصیل کونسلره او سرگرمه سوشل ورکره هم ده ❖ او په ټولو ډگرونو د خپل سنگین
عزم پله نیلي (اس) سوره د خپلو سترو مرامونو په لور په دگر روانه ده ❖ د عبدالله جان مغموم د یو غزل د یو
مصرعې په ژبه د معمولي ترمیم سره زه هغې (حسینہ گل) ته داسې دغا کوم چې ،

"برکت دي ئې خدائی واچوي په تلو کې "

دغسې يو بهادره فنکاره په پنجابۍ کې هم وه چې نوم ئې دی امریتاپریتم ❖ دا په کال 1919 کې د پاکستان د پنجاب په گوجرانواله ښهر کې په یوه علمي کورنۍ کې زېږېدلې وه ❖ د پاکستان او هندوستان د جوړېدو نه پس دهلي ته لاړه او هلته په اکتوبر 2005 کې ئې ساه ورکړه ❖ د هغې ادبي فتوحات د ستائینې وړ دي ❖ په خپل ژوند کې ئې 75 کتابونه شائع کړي وو ❖ په دې کې 24 ناولونه، 15 د افسانو مجموعې .. د شاعرۍ 23 کتابونه .. دوه 2 سرگزشتونه او نور گڼ نثري لیکنه شامل دي ❖ ما د دغې سکهنۍ دا بیان د هغې د قول په ضمن کې راواخستو چې صغیر رام ناتھ نومې مبصر د هغې حقله خپل لیک کې نقل کړی دی ❖ امریتاپریتم وائي..

(What matters is not life , but the courage you bring to it)

"ژوند هله ارزښتناک شي چې ژورتيا ورسره مل شي "

نو که حسینہ گل هم داسې په زړه ورتیا مخ په وړاندې زغل جاري اوساتلو نو لکه امریتاپریتم که د هندوستان د پارلیمنټ د ایوان بالا د 1986 نه د 1992 پورې ممبره وه نو کېدی شي چې څه وخت د تحصیل د کونسلره نه د پاکستان د سېنټ ممبره شي او په ادبي فتوحاتو کې ترنه ترنه تېری یوسي ❖ ماته حسینہ گل وئيلي وو چې اوس به زه د افسانو مجموعه او یو ناول چاپ کوم ❖ شائید دې پسې د خپلو ډرامو مجموعه هم اولیکي ❖ بیا امکان لري چې د افضل شوق سرگزشت هم اولیکي ❖ بې ځایه به نه وي که دلته د نوي نسل په حقله د سعیدگوهر یوه پېشن گوئي راوړم .. هغه وائي ،

سعیدگوهره !! نوی نسل لري لوی امکانات

نه زه آخر یم .. نه په ما به شاعري ختمه شي

دغسې امکانات افضل شوق هم لري ، امکانات نا لوی امکانات ❖ بیا شوق صاحب سعیدگوهر خپل استاد هم مني ❖ نو باید د خپل استاد دا الهامي پېشن گوئي رښتوني ثابت کړي -

د کراچۍ په هفته واره روشن پاکستان د 22-29 کال 2005 په اشاعت کې د حسینہ گل یوه مفصله مرکه چاپ شویده ❖ هغه وائي ،

"د ادب او فکر و فن دُنیا ډېره ښکلې او لازواله ده ❖ د فکروفن په برکت پښتنو ما له ډېر درناوی راکړی دی "

دا وینا د هغې په ځای ده .. چې د ښاغلي قمر راهي تمغه امتیاز غوندي لوړ لیکوال او آفاقي شاعر د هغې په حقله کوم تحسیني نظم لیکلی دی .. د هغې نه ثابتېږي چې پښتانه منورین د هغې ډېر قدر کوي-

ته څه نره پښتنه ئې او پښتو دي رومیۍ مینه

نورې مینې به دي هم وي، د پښتو نه چې دي زار کړي

د حسینہ گل او افضل شوق دواړو په حقله د یو انگریز نقاد وینا رانقل کوم چې د فرانس د شهره آفاق دانشور ، مفکر، شاعر او تاریخ دان فرینکائییز والتیر Francois Voltaire په حقله ئې لیکلې ده ، دی وائي ،

Voltaire Managed both to be in the thick of things and to survey them from the sort of Olympian Distance that Generally posterity enjoys.

"والتیر د دې جوگه وو چې د ژوند د مصروفیاتو په منځ کې د اولمپیا د غره د هسکو څوکو نه د یوناني دیومالائي دیوتاگانو هسې، د دومره فاصلې نه جائزه واخلي چې عام طور د راتلونکو نسلونو برخه وي"

دغه کمال که د افضل شوق په لیکونو کې موجود دی نو حسینہ گل هم داسې کار کړی دی چې د راتلونکي نسلونو نقادانو ته ئې لاره آسانه کړیده ❖ د دې پاسه به نور څه نه وایم .. هسې نه خدائی مه کړه دواړه د نظره شي ❖ بیا رحمان بابا هم وائي چې د گل په خبرو، د خبرو حق د بلبانو دی نو زه نه خو " گل " یم نه "بلبل" ❖ بلبل خو افضل شوق دی چې بلبل هزار داستان دی -

دغه ځای د بلبانو دی رحمانه

د دلبرو په کوڅو دلاور مه شه

ایاز داؤدزئی

راولپنډۍ... 29 _ 12 کال 2005

(د شپې دولس بجې)

یو خو خبري

دا کتاب ما اتفاقي بالکل نه دی ليکلی ... بلکه زما د دې کوشش په شا د ډېره وخته هاغه سوچ دی ، کوم چې ما تر څه حده خپل قلم ته او سپارلو ❖ هسې خو په پښتو کې ښه ښه کتابونه چاپ کېږي ... خو ما د دې ليک دپاره صرف د ښاغلي افضل شوق کتابونه اوتاکلو - نو د دې خو يوه وجه شايد دا هم کېدلی شي چې ښاغلی شوق زه د ډېر وخت نه پېژنم او چې ... د هغه کتاب راځي نو هغه په دې مرحله کې مسلسل زما سره په رابطه کې وي ❖ کله کله خو دا هم شوي دي چې د هغه د کتاب تهيم زما بالکل یاد شوی وي - د هغه د سفرنامو مقامات او کردارونه ، دغه رنگ په دې سفرونو کې د ژوند او زړه رنگ پېښې او واقعات ... دا هر څه ماته دومره خپل ښکاري لکه زما د ژوند د فکر د سفر هر څه وي - ځکه زه په دې نتیجه رسېدلي يم چې د دې واقعاتو تجسس او حقيقت زه په داسې رنگ کې خپلو هاغه لوستونکو ته اوبښايم ، څوک چې د افضل شوق په علامتي انداز يا خو کم پوهېږي او يا د هغه د ليک طرز مشکل گڼي - نو په دې هکله د ښاغلي شوق شاعري ده او که سفرنامې ... ناول دی او که د هغه دغه علامتي انداز ، ما د خپل ليک موضوع اوگرځوله ❖

خو يوه غټه خبره دا هم ده چې دغه هرڅه ته چې کوم معيار ده ورکړی دی نو هاغه معيار مقامي نه دی ❖ بلکه ده د خپل ليک او د فن دپاره د بين الاقوامي معيار اصول او ضابطې ټاکلي دي چې زموږ روايت پسندې طبقه ورته گوته نيسي - د ښاغلي شوق په ټولو چاپو کتابونو چې کوم اثر ما د يو قاری په حېثيت محسوس کړی دی ... د ده دغه انداز ما ته د موجوده ليک يو تحريک راکړو - خو زه خپل دغه کوشش خپلو لوستونکو ته مخامخ کېږم ... هغوی دي زما د دې کوشش جاج واخلي - زه خپل ځان نه خو د نقاد په توگه وړاندي کوم او نه باقاعده نقاده يم - خو د دنيا په ژبو کې دغه رنگ ادب چې هغه د مقامي روايتونو په سمون نه وي او په دې حواله شايد چې د فن تله هم برابره نه وي ، نو دغه هرڅه ته په دې نظر کتل شايد چې تنقيدي کوشش ضرور وي ... که چېرې لوستونکو زما دې کوشش ته په مينه اوکتل نو که ژوند وو ، زه به د نورو نوموړو ليکوالو د فن او فکر دغه رنگ تجزيې ضرور وړاندې کوم ❖

زه دا خبره ډېره په ډاډ کوم چې ما کله د خپل دې کوشش ذکر د ښاغلي شوق سره اوکړو نو هغه په ډېره پراخدلی دا هر څه اوستائيل او ما ته يې په ډېره سنجيدگۍ وخت په وخت مطلوبه مواد او معلومات په ډېره مينه راکول شروع کړل - په دې ليکنه کار ما په کال ۲۰۰۳ کې شروع کړی وو خو د ځواني مرگ ورور د مرگ حادثې زما فکر گډ وډ کړو .... خو رو رو کله چې ژوند خپل معمول ته راغلو ، نو ما پومبې په خپل نيمگړي کار گوتي پورې کړې - او نن دا دی زه دا مسوده چاپ ته سپارم - فېصله په تاسو پرېگدم خو يوه خبره به ضرور کوم چې يو فن يا يوه فن پاره د تنقيد د مرحلو نه اووځي .... د کمو او خوبو جائزه واغستی شي - نو دغه رنگ د کمو او کمزوريانو اصلاح کېدی شي او خوبيانې نورې ښې کېدی شي. تنقيد د فن ضرورت دی - بايد چې هر نقاد آزادانه طور د يو فن پارې کمی او خوبی راوباخي چې داسې د اصلاح عمل جاري پاتې شي - او د يو اعلی معيار تعين هم اوشي ❖

زه د هغه ټولو ملگرو شكريه ادا كوم چې په دې هكله يې زما د نوي كوشش لاري سمې كړې - په دې كې د ملگري روښان يوسفزي او حنيف خليل ډېره مننه كوم چې كله مې ورسره د دې خبرې ذكر او كړو نو زما حوصلې ئې اوچتې كړې - د محترم اياز داؤدزئي ډېره احسانمنده يم چې د دې كتاب دپاره ئې خپل خائسته ليك د ديباچې په شكل كې راپيرزؤ كړو — د خپل محترم پلار ميان مظهر شاه كاكاهېل ډېره مينه ده چې هغوى يه سرپرستى كې د ادب د نوم نه اشنا شوى يم او نن د خپل فن او ليك د سفر د يو نوي پراؤ نه تېرېرم .....!! د ښاغلي هارون رشيد خټك، د ملگري عنايت الله ضياء هم ډېره شكريه ادا كوم چې په دې ليكنه ئې زما حوصلې لكه د غره مضبوطې كړي دي - په تېره د ملگري افضل شوق يو جهان مننه چې ما ته په كار معلومات ئې راته وخت په وخت په ډېره مينه راسپارلي دي - د ملگري افضل شوق د خوږې ملگري ډاكټر وهيبه سكاني هم شكريه ادا كوم چې د خپل مينه وال ليكونه په كتابي شكل كې په خپلو مالي وسائلو په ډېره مينه د چاپ د مرحلې نه اوباشي ... زه ئې د دې مسودې احسانمنده يم - د ميان وقار علي شاه او غورخې عائشه رباب هم شكريه ... چې د كتاب كمپوزنگ ئې او كړو - په آخره كې ستاسو راڼې او درنو مشورو ته به سترگې په لار يم ..... بقول شاعر اوگوره ته ماته .... ستا نظر كې څنكه ښكارم

سيده حسينه گل

كاكا صاحب - نوښار

شېلدلى امېل

(يادگيرنه :- دا كتاب په كال ۱۹۸۷ ❖ ۸۸ كې چاپ شوى دى)

بې تا مانده د ژوند په تول يم ځكه

چې ستا له جوړه يم لاهو په ځان كې

لكه تازه غونډې يو مړى د گور

چې ورته پورته وي لاسونه همېش

خو..ادپرو كې نه وي نخښې د ژوند

(شوق)

غالباً د کال 1987ع یا 1988ع خبره ده .. ما نوی نوی ریډیو ته تگ راتگ شروع کړی وو ❖ د ریډیو سره سره اخبار او یو څو رسالو سره مې هم تړون جوړ شوی وو ❖ او بیا کوم کتاب چې به ادبي وو، د شاعرۍ وو.. هغه خو به مې د لېونتوب تر حده خوښولو ❖ د مطالعې سره سره د لیک ذوق مې هم داسې د جنون په مقام وو چې شاعرۍ به مې په ځان راوړېدونکي محسوسوله .. خو د دغه وخت شاعرۍ نه خو دومره سنجیده رنگ لرلو.. او نه د فن په حواله داسې پخه وه چې ذکر ئې ضروري شي ❖ البته د ریډیو د مختلفو سټېشنونو نه ادبي او ثقافتی پروگرامونه اورېده مې د ورځو شپو یو معمول گرځېدلی وو .. او داسې به د ادب د وجود، د ادب د اهمیت په معنو د پوهې جوگه شوي وم ❖ خو خپل تخلیقي ادب به راته د هاغه معیار بېخي نه ښکارېدو، کوم چې ما په ریډیو د افسانې، غزل، تکل په شکل کې اورېدو.. یا مې د لوست او مطالعې په وسیله پېژندو -

د کابل ریډیو د ادبي شکرو نه علاوه د کوټيې ریډیو انگازې به کله کله د هوا په څپو داسې صفا او واضحه زما سماعت ته را رسولې چې د دې علاقې خپل مخصوص علاقائي لهجې، ژبې به زما دننه د پښتو ژبې او ادب سره د مینې او محبت فطري تړون لا دومره مضبوط کړو چې په هر ځل ما دغه خوږو انگازو نه د خپل انداز د پاره ډېره فائده پورته کوله ❖ داسې نه یواځې .. د مختلفو نشریاتي ادارو له خوا د خوږېدونکو پښتو پروگرامونو نه به ما د خپل نشریاتي سفر د پاره د تربیت استفاده کوله .. بلکه زما ادبي ذوق، شوق او تنقیدی نظر ته ئې ډېره بخښنه کوله -

ښاغلی افضل شوق به د کوټيې په پښتو پروگرامونو کې کله کله د یو کوربه په حېث او کله د یو شاعر مېلمه په توگه شامل وو .. خو د هر چا نه په بېخي بېل انداز .. په بېلو بېلو خبرو ❖ او داسې د دې لېوني شاعر د ډېرو اورېدونکو سره سره زما سره هم یوه غائبانه پېژندگلو وه ❖ او زما ښه یاد شي، چې ده په خپل پروگرام "امېل" کې په خپل ښائسته نظم، یا شعرونو او افسانوي یا داستاني خبرو د چا چا د ژوند څو لمحې په سکون کړې .. نو خدای خبر چې زما زړه به دا گواهي ولې ورکوله چې .. دا شاعر به په خپل فکر او شاعرۍ ډېر مخکښې ځي ❖ او کله کله به مې گمان ته داسې هم راغله چې چرته دا شاعر یو خیالي کردار خو نه دی؟ خو دا حقیقت دا چې دې شاعر په خپل محنت ځان او وجود په هر چا او منلو ❖ یعنی د ریډیو کوټيې د سټېشن هاغه پښتو پروگرام چې افضل شوق به په خپل خوږ آواز کې خورولو .... "امېل" دغه پروگرام که یو خواته د ده په شهرت او مقبولیت کې بې کچه اضافه کړې ده .. نو بلخوا د دې پروگرام په وسېلې به د ده غږ او د ده دغه فطري لېونی انداز به د بلوچستان سره سره د پښتونخوا په گڼو علاکو .. لکه افغانستان، پېښور، سوات او په نورو سیمو کې هم انگازې خورولې ❖ ده به په دغه ذکر شوي پروگرام کې .. د خپلو لفظونو او جذبو په جادوگرۍ د اورېدونکو پام خپل ځان ته را اړولو ❖ د ده په لیکلي شوي مسوده کې به ژوند، د ورځو شپو د معمول خبرې نه وې .. کوم چې د ریډیو پالیسي بللی شي ..

او هر پروډيوسر او کوربه ئې سرکاري تابع وي ❖ بلکه ده به هر پروگرام کې د مينې او محبت خبرې کولې .. د ژوند او جذبو خبرې ... ده به اورېدونکو ته د خپل جهان، خپل فکر او خپل ارمان خبره کوله ❖ داسې به ښکاره کېده.. لکه چې دا وخت دې د رېډيو په مائیکروفون نه وي لگيا، بلکه د مينې او محبت .. د فن او هنر د جديرو نه په ډېره مينه .. په رو رو د خپلو خيالاتو اظهار کوي ،، يا لکه چې اورېدونکی .. خوب ويني .. د هغه د جهان .. د محبت او امن يوې نوي دنيا .. د جذبو د يو ښائسته کهکشان .. دغه خبرې هم څوکه هوائې خبرې وي ❖ خو د زميني حقائقو يو وېر او پرانستی کتاب وو ❖ شايد چې امېل ته په دومره مينه او اخلاص د خپل فکر او فن ، خپل آواز او انداز خواږه ورکول ، ده د يو مقصد تر حده ضروري گڼل ❖ ده لکه چې دا هم غوښتل چې د رېډيو په دې خوبولو څپو د ده غږ ، د ده پېغام، د ده مينه او محبت تر لرې لرې خور شي ❖ او دئې دي په هر وطن او هره سيمه کې ځانله پېژندگلو پيدا کړي ❖ دغه وجه وه چې کله د ده ورومبې کتاب " شلېدلی امېل " چاپ شو ، نو د امېل نه تر شلېدلی امېل .. د ده د فن او فکر سفر په يو نوي دوام داره تسلسل کې داخل شو ❖ دغه ورځو کې د کوټې په يو پښتو مجلې " اولس " کې د شلېدلی امېل د چاپ کېدو خبر زما د پاره د يو لوی زېري نه کم خو نه وو ❖ په ذکر شوي مجله کې په دې کتاب د محترم رب نواز مائل يا کېدلی شي د ښاغلي محمود اياز ليکلي تبصرې په وړمبې ځل د ما سره د دغه ښکلې شاعرۍ د مټين شاعر افضل شوق داسې شخصي پېژندگلو او کره، چې زه ئې د هغه د چاپ شوي کتاب په لټون داسې او دومره اوکړولم چې ما به له هر ملگري د دې کتاب تر لاسه کولو خبرې کولې .. ولې چې د شوق " شلېدلی امېل " لا خو د پښور په کتابخانو او دوکانونو کې نه موندل کېدو ❖ خو بيا لږ موده پس چې کله د افضل شوق کتاب ماته د پښور رېډيو په دفتر کې ښاغلي سهېل خټک د ښاغلي سردار علي په لاس راکړو... نو ما لکه چې يوه لويه او قيمتي خزانه تر لاسه کړې وي -

ورک يم له ځانه زه په تا کې دوني

د انتها چې انتها ده څوني

خو بيا هم زه د ويده بخت له جوړه

ښکارم بندي د خپل وجود هغوني

(شوق)

هغه ورځو کې د تگ راتگ وسيلې دومره تېزي نه وې لکه دا نن چې دي ❖ زما د کلي نه به تر نوباره بسونه چلېدل چې خپل خپل وختونه ئې مقرر وو ❖ دغه رنگ تر پښوره سفر هم د ډېرو لانجو وو.. خو په دغه ورځ ما د افضل شوق د شلېدلی امېل سره په سفر هيڅ ستوماني نه وه محسوسه کړې ❖ د بس په يو سيټ ناسته وم .. او چې د بس کلينډر دا آواز کولو چې نوبار راورسېدو .. نو ما هم دغه کتاب د اختتام تر پراوه رارسولی وو ❖ د شاعرۍ

انداز، ژبه او لهجه ئې دومره د مزې وه چې تر ډېره وخته ئې زه په خپل کشش او کبفیت کې ساتلې وم ❖ خو بیا هم د ده فکري علامتي انداز زما د پاره د ابلاغ مسلې هم راپورته کړي وې .. د ده په علامتونو به مي د خپل ذهني استعداد او پوهی مطابق سوچ کولو ❖ چې د دې لفظ او اشارې دلته په دې نظم یا غزل کې څه معنی لري .. او بیا چې به مې ټول نظم یا شعر یو ځل بیا اولوستلو ، نو ما به د دغه اشارو او علامتونو نه خپلې معنې اغستې ❖ یعنې دغه رنگ د افضل شوق په حېث د شاعر ما سره نه یواځې هر اړخیزه فني پېژندگلو اوشوه، بلکه د ده علامتي انداز .. ما په ورمبې ځل د خپلو لیکونو د پاره هم د خوښې میدان اوتاکلو ❖ ولې چې هغه بېخي په خپل ستايل کې راته جدید او د شپړیني لهجې شاعر محسوس شو ❖ موضوعات ئې ډېر نوي او په ساده اشارتي انداز کې زړه ته لاري پرانستلې ❖ داسې شاعري په پښتو کې په ورمبې ځل مخي ته راغلې وه ❖ یعنې یوه ښائسته خبره .. په معماتي انداز کې کول او لوستونکي ذهن ته د سوچ او پرله پسې سوچ یو داسې فکري لېونتوب ورکول چې، د لفظونو او د معنو یو لوی جهان به خپله راڅپري ---

دا حقیقت دی ، چې هغه وخت په وطن کې ملکې حالات د مارشل لا وو ❖ په داسې حالاتو کې د ادب او شاعرۍ شکل دغه رنگ ساتل د شاعر ادیب نه یواځې مجبوري وه .. بلکه د حالاتو تقاضه هم وه ❖ خو بیا هم په داسې حالاتو کې داسې شاعري کول ... د مزاهمتي تحریک پیدا کول .. د وخت ضرورت هم وو ❖ او ښاغلي افضل شوق خپله هم د دې تحریک یو مزاهمتي کردار پاتې شوی دی ❖ خو د ژوند د کوم سباون د پاره چې د وخت او حالاتو تورې سپینې داسې د شعور مټینانو شلولي دي نو هاغه سباون لا زموږ د ژوند په سیمه ښکاره شوی نه دی ❖ خو د هغې د پاره ژوندۍ هلې ځلې روانې دي ❖ څو چې زموږ نه گېر چاپېر یو معقول سماجي او فکري نظام خپل وجود اونه ښائي ...!! د مثال په توگه د افضل شوق په دغه ورمبۍ شعري مجموعه کې " ماتې خانگې " نومې نظم د هاغه وخت او حالاتو داسې کوتلې عکاسي کوي ، په کوم کې چې د دنیا د یوې تبدیلی نه تېرېده ❖ چې په کې دنیا د نوي نوي انقلابات رامخې ته کېدل ___ ، انساني ژوند خپلې ټولې چارې داسې بدلولې .. چې د تهذیب یو نوي شکل رامخ ته کېدو ❖ د یو داسې تهذیب چې د تهذیب نوم یا لفظ ورته اغیستل هم عجیبه غوندې ښکاري .. خو بحر حال حالات چې څنگه جوړېدل .. انساني ژوند ، نفسیات ، انساني روئې چې په کوم انداز کې ښکاره کولې نو یو تهذیبي عمل خو ضرور وو ❖ لاکن دلته په دې سیمې کې انسان د آزادۍ ، خپلواکۍ ، شعور، او مخته وتلو په نومونو نور نور د خپل ذات په لور ستنېدلو او ځناوري روئې یې داسې خپلولې ❖ لکه افضل شوق چې یې اظهار په "دمامې" ، " څوک خپل .. څوک پرېدی " ، " سپینې مانی " ، " اشتهار " ، " ترانه د یاغي ژوند " ، " بې حسه دېوال " ، " یوه پوښتنه " ، " په خله یوه او په زړه بله " ، " تلکې " او دغه رنگه نورو نظمونو کې د هغه وخت حال او حالت په اشارتي اختصار او علامتي پېرائیه کې د تاریخ برخه جوړوي ❖ خو د دې لاندېني وړاندې شوي نظم علامتونو ته که تاسو ښه په غور اوگورئ نو د هاغه وخت د سیاسي، سماجي او فکري حالاتو ښه انځورگري کوي ..

ماتي خانگي

که څه هم

لوند دی حلق د ترو زړونو

د باراني سترگو په اوبکو باندې

که څه هم

رونې ايسېدلې خولې

دي گرځېدلې د مانپانو خبنتې

خو بيا هم

گورئ ، تکه سره ده ځمکه

د ژوندانه تر ونې لاندې دلته

او هر زيارکش د ماتي خانگي په چم

په پرې پرې غاړه راټالېږي مدام

د قصابي د سره پوسه په رنگه

چي گوټ گوټ وينې ځينې څاڅي کښته

(شلېدلی امېل .. مخ _ 74)

او څنگه چې دا کتاب راغلو .. نو د ادبي حلقو نه يې زبردست شاباشی اوگټلو او هرچا، هر فکر لرونکې ليکوال د دې وخت د دې ځوان ، ځلمي شاعر فکري محنت ته په ډېره درناوي اوکتل او د ده دغه هلې ځلې يې ډېرې اوسنائيلې ؟ په دې کتاب، د وطن د رېډپوگانو سره سره مختلفو بهرنو نشرياتي ادارو .. لکه بي بي سي ، وائس آف جرمني، وائس آف امريکا، کابل رېډيو، قاهره رېډيو .. او ماسکو هم پرې ډېرې کوتلې تبصرې او رپورټونه وړاندې کړل ؟ داسې نه يواځې دې لويو عالمي ادارو .. د دې ځوان شاعر ډاډگيرنه اوکړه بلکه د ده پېژندگلو يې تر لرې لرې د فن مئينانو سره هم اوکړه ؟ ماته ښه په ياد شي چې کابل رېډيو خو به په خپل معروف پروگرام " د شومه دم انگازې " کې وخت په وخت د سارا بياباني او فريده هوډ سېفي په خوږو آوازونو کې د دې کتاب " شلېدلی امېل "

نه کله نظم او کله غزل خورولو ❖ او داسې چرته چرته چې پښتو وئیلی ، اورېدلی او لوستلی شوه.. هلته د ښاغلي افضل شوق نوم او شخصیت د یوې درنې پېژندگلو سره موجود وو ❖ خو بیا .. د دې دومره عزت او شهرت تر لاسه کولو نه پس ډېره موده د دې لېوني شاعر کوم بل کتاب رانغلو .. او خپله دئی هم تر ډېره وخته د پښتو ادب او په تېره تېره د پښتو د شعر د میدان نه بهر پاتې شو ❖ هیڅ چاته دا نه وه معلومه چې هاغه تحریک کوم چې په ډېر لېونتوب او مینه راپورته شو او .. آخر څه شو؟ د هر چا دپاره یې د یو سوالیه توري شکل اختیار کړو ❖ خو بیا د یوې ډېرې اوږدې غېر حاضرۍ نه پس د " شلېدلی امېل " تخلیق کار شاعر په وړمېي ځل د یو ښائسته سفرنامه نگار په هېټ د یوې بلې لا زواله پېژندگلو سره یو بل نا اشنا میدان ته داسې د خوږو سره ملگری راغلو چې پښتانه یې په هېرت کې واچولو ❖ دا میدان که هر څو د ده دپاره نوی وو.. خو ده ته د دنیا د گڼ ملکونو سفرونو یو نوی اعتماد ورکړی وو .. او دا میدان یې هم په خپلو صلاحتونو داسې اوگټلو لکه چې دا میدان د ډېر وخت نه هم د ده جاگیر وي ❖ دلته پښتو ادب کې چې د گوتو د شمېر څو سفرنامې مونږ سره موجودي وي نو په هغو کې یې ځانله خپل یو ځانگړی مقام حاصل کړو ❖

چې شاعري وه .. نو افضل شوق د شاعری وو ❖ چې سفرونه یې اوکړو نو د سفرنامو شو ❖ خو د شاعری هاغه ښاپېراني کومې چې ده په ډېره مینه او ناز پاللې او ساتلې دي .. هغه یې اوس هم د خپلو زر زري وزرو سره په فکر سیورې سیورې کېدې ❖ دغه وجه ده چې د ده دغه سفرنامې هم د شاعری په ماحول کې راپیدا شوي دي ❖ یا کېدلی شي .. شاعری د سفرنامو رنگ اغستی وي ❖ خو د شلېدلی امېل نه لرې به نه څو ❖ چې کومه افضل شوق د نظمونو او غزلونو وړمېي مجموعه ده

د شلېدلی امېل

د غزلونو نه د شعرونو انتخاب.....

دې خبرې کي هيڅ شک نيشته چې په شلېدلی امېل کې د افضل شوق شهرت د غزلونو په مقابله کې د مختصرو نظمونو د وچې نه شوی دی .. خو د ده د غزل او په غزل کې د نوې رنگ او خوند نه انکار ادبي نا انصافي گڼلی شي **❖** ولې چې د دې شاعر دا لاندېني څو درځنه اشعار ځان کې نوي نوي موضوعات او شعري خوند داسې رانغاړلی لري چې قاري ورنه خوند اغستلی شي **❖**

فقط مې ته زړه ته بيا ځې او راځې

مقصد چې زه د ژوندانه غواړمه

لا خو مې بخت دی ستا په وار باندې تور سپي څټلی

لا خو بيا ته زما نصيبه يې ..، چې په لاس نه راځي

لا خو زه پوند يم سترگې هسې ټپوم درپسې

لا خو بيا ته خيالي وړانگه يې چې په لاس نه راځي

که اوڅينېمه سمندر په لپو

پاتې به تېرې وي ارو د ژوند لا

د يار سترگې په ما سرې وي خدای خبر چې مدام څله

دا يې خوی د ماشومتوب دی که هسکون دی نه پوهېږم

چې بې تا نه رښتيا کېږي په سهار لا

که دَ خوب هغه منظر یم نو هم ښه یم

مازې دَ یار دَ موسولو په نیت

ټوکه په ځان کول څه ټوکه نه ده

دلته ژوندون هم بې قراره دَ قرار په لټون

سم له انسان سره کوي په سرو اورونو منزل

غم دي اشنا که خوشحالیانې نه پرېږدي و څنگ ته

زه چې سوب ستا دَ خندا یمه .. لا نور څه غواړې؟

څوک په اوبښکو، څوک په مینه، څوک دَ خپل وجود په وینه

بل کړي هرڅوک څراغونه، چې دَ شپې تیارې خورې شي

پلو غوندې به پاته شي سپری سپری تر شا په لار

ژوند دَ تمنا تر منزل نه شي رسولی څوک

مازې یو بل خطا باسو دَ دروغو په خبرو

گني غله یو مونږ له اصله دَ رښتیا په معامله کې

دوې لمحې مې هم بې غمه نه پرېږدي تنده او لوږه

ما په ځان پسې پسې تل ځغلوې تنده او لوږه

پام دې غلط په شاعری کړم څنگه

قسم په خدای ډېره یادېږې راته

زه هم د ژوند د لاسه په وجو د لکه یو زخم

په خوږو کې راگېر یم لوبوم خوږمنې څرکې

په مورنۍ ژبه که شولې گونگی

شمه دي څوک مني پښتونه ! وایه

مینه خو پرېږده، اقرار پرېږده چې په ترڅ کتو هم

خوله خوله شي د آشنا یخه واورینه څېره

که نصیب نه وی د مانیانو ملنگ

کیردی به خیرې وی سل ځایه څله ؟

گوره!! چې زما په غم غمجنه نه شې

گنې ، په ځان به لگوي منگولې

ستا د نصیب کړنې له ما ژغېږي

له چا او چا به پتوې منگولې

د ورځې شپې تر وصال، شوقه په لار کې د عشق
شېبه شېبه د بېلتون، په کچ اوږده ده ځونې؟؟

زیاته خو ورك شومه له ځانه زه هم
لا به ستا سترگې څو ترڅو غواړمه؟

بیرته راغبرگه شي زما چيغه له هر لورې د غره
دا خپل احساس چې د ژوندون په تول مانده اوگنم

د خپل ترو حسرتونو د يو گوټ تسکين دپاره
زړه په لاس کې گرځومه کله چېرې کله چېرې

په پښو کې ستا ردمه زرگی له خياله
که دېوالو خواته ټولېرې سيوري

خدای دې را اوباسه په فال د مینې
چې په تندي دي کېردم خال د مینې

يو خُل مي لا نصيب کره په ساړه ژوند کې خالقه
هغه رنگه سور اور، هغسې تاو، هغه سکروټه

تري سراب يمه د ژوند، ما کې اوسپري تنده
خومره چې زړه اوبه کوم، دومره يادپري تنده

اورسپدمه و معراج ته د عشق
که رسوايي په تندي خال شوه راته؟

په ښار کې د سپين پوستو هر يو موم غوندي سپري
کوگل کې گرځوي تر کانې کلک د غونډې زړه

شپه که سهارلري، سهار جوړ کره باداره په ما
زه هم له ستورو سره وينس سپينې سپيدې لتوم

خوله خوله شو و سره لمر ته انسان
لا به آسمان گوره ژړپري کله؟؟

د ښاغلي افضل شوق د پورته ذکر شو شعرونو په حواله چې د هغه د شاعرۍ د غزل برخې ته گورو .. نو په شلېدلی امېل کې چې هغه خومره هم غزلې ليکلې دي .. هغه په فني اعتبار دومره د خوند او مزې دي چې په هر خُل ترينه بنده يو نوی خوند اخلي ❖ که اوکتلی شي نو ښاغلی شوق په بنيادي توگه خو چې خومره شهرت په نظم کې لري او د نظم شاعر ورته وئیلی شي .. خو هغه د "شلېدلی امېل" د غزلو نه دا خبره ثابته کړې ده چې هغه يو کامياب

غزل لیکونکی شاعر هم دی ❖ لاکن څنگه؟؟ زما د دې خبرې په دلیل کې به مونږ د هغه د پورته ذکر شو شعرونو یو مختصره شانتي تنقيدي جائزه وړاندې کړو او دا به اوگورو چې د آزاد او وړوکي نظم دغه معروف شاعر افضل شوق واقعي د غزل ښه شاعر هم دی .. که نه؟؟ د پورتنی منتخبو اشعارو په رڼا کې یو لوستونکی د لوستلو نه پس دا فېصله فوراً کولی شو ، چې د افضل شوق په غزلیه شاعرۍ کې د هغه لب و لهجه چې څومره علاقائیت لري .. هومره پښتني رنگ او خوږلت هم په کې لیدلی شي ❖ ژبه یې نه یواځې پسته ، خوږه او رواني لري .. بلکه په قندهاري تورو یې شپږینه کړې هم ده ❖ يعني د هغه ټول شعرونه ، د هغه د مخصوص پښتني نظر هغه ښې ښانې دي ، چې ځان کې دننه پښتني ژوند په رواجي او ثقافتي حوالو قاري مخي ته داسې په هنر ږدي ❖ چې لکه هر څه چې سترگو ته ښکاره وي ❖ د افضل شوق په غزل کې فکر په ساده ټکو کې بیان شوی دی .. خو دغه سادگۍ بنده په سوچ کولو مجبوره کوي ❖ ولې چې د هغه په شعرونو کې بیانیه انداز د نو موضوعاتو سره غاړه غړی کېږي ❖ او هر شعر یې په تمثیلي انداز کې اشکال د لوستونکي په ذهن کې داسې زېږوي .. لکه هغه چې خپله هرڅه په خپلو سترگو گوري ❖ او دا هغه هنر دی ، چې نه یواځې یو انسان .. د یو عام انسان نه مخصوص کوي .. بلکه یو داسې فنکار ورنه جوړوي چې که هغه شاعري کوي نو هم د نورو عامو شاعرانو نه په نوي او بدل انداز کې یې کوي ❖ او دا هنر ښاغلي شوق لاس ته کړی دی ❖ هغه یو شاعر دی .. بلکه ډېر ښه شاعر دی ❖ خو په شعر لیکلو کې د روایت پسندی او تنگ نظری نه ډډه کوي .. هم ځکه خو د پښتنو شاعرانو نه یې لار بېله کړي ده ❖ او هر څه ته په انساني نظر گوري ❖ شوق د اولې ورځې نه تر اوسه پورې په نامعلومو لارو روان شاعر دی ❖ د هغه په فکري سفر کې که ستریاگانې لیدلې شي نو هیلې هم لري ❖ او دا په ادب کې هغه څیزونه دي چې افضل شوق نه ښه او ځانگړی لیکوال او شاعر جوړوي ❖

د شوق غزلو ته چې پام اوکړو ، نو د هغه په اشعارو کې په معاشرتي نا انصافیانو باندې په سوالیه انداز کې گوزارونه داسې په هنري طریقه شوي دي چې لوستونکي په ځواب لټولو مجبوره کوي ❖ افضل شوق خبري په اشارو کې کوي .. خو دغه اشارې په شعري علامتي پېرائیه کې اختتام ته رسوي ❖ کله کله دا شاعر د انتها نه د ابتدا په لور لوستونکي بوتلل غواړي .. ولې چې د هغه د افکارو نه سبق آموزه قیصې مخي ته شاید په دې را وړي ، چې هغه د پرون په اټینو کې د نن جائزه اخلي ❖ نو ځکه خو هغه د نن له مروجې انساني روڼو نه مایوس ښکاري ❖ شکوه ، شکایت او بدو ته په نره بد وئیل او رښتیا رابرسېره کول د شوق په شاعرانه روڼو کې هغه هنري او موضوعاتي ښي دي ، چې هغه پرې پېژندلی خو شي ❖ لاکن ستائیلی ځکه نه شي چې د هغه په شاعرۍ کې سندرې او ترانې نه .. بلکه په انساني حال او حالت باندې لیکلي معاشرتي مرثیې په ماتمي انداز کې موجودي دي ❖

د افضل شوق په غزلیه شاعرۍ کې دا لاندې محاورې د هغه شعري افکارو ته په اشارتي انداز بیانیه لب ولهجه داسې په هنر ورکوي چې د علاقائیت نه د آفاقیت په لور یون په کې لیدلی شي ❖ راشی چې هغه پښتني نوي او زړې محاورې اوگورو چې شوق صاحب په خپلو پورته ذکر شو اشعارو کې رانغاړلې دي ❖ د مثال په توگه لکه .. "

بخت تور سپي خټل"، "په لاس نه راتلل"، "سمندر په لپو څښل"، "د اروا تنده ماتول"، "سترگې سرې کېدل"، "ټوکه په ځان کول"، "د زړه ور ټکول"، "گونگی گڼل"، "په سرو اورونو مزل کول"، "څنگ ته نه پرېښول"، "د خدا سوب جوړېدل"، "پلو غونډې شاته پاته کېدل"، "ژوند د تمنا تر منزل رسول"، "زړه په لاس کې گرځول"، "دوې لمحې بې غمه نه کېدل"، "په ځان پسې ځغلول"، "پام غلطول"، "په خوږو کې راگېرېدل"، "څرکې لوبول"، "په ژبې گونگی کېدل"، "په پښو کې زړه ږدل"، "ترڅ کتل"، "خوله خوله کېدل"، "په غم غمجن کېدل"، "د لاس کرښې غږېدل"، "منگولې پټول"، "له ځانه ورکېدل"، "سترگې غوښتل"، "د چيغې راغبرگېدل"، "په تول مانده کېدل"، "په اُمېد پائېدل"، "په فال را وتل"، "په تندي ځال ږدل"، "د ژوند سراب کېدل"، "زړه اوبول"، "زړه له اوږې ورکول"، "ظلم غندل"، "د عشق معراج ته رسېدل"، "رسوائې په تندي ځال کېدل"، "تر کانې کلک زړه کوگل کې گرځول"، "د دروغو حوصلې ورکول"، "سپینې سپېدې لټول"، "زړه په خلوص وينځل"، "د آسمان ژړېدل" او داسې نورې زړې او نوې محاورې شاید چې دیو بل پښتو شاعر په شاعرۍ کې راغلې وي ❖ د شوق د غزلو لوستلو پس داسې ښکارې لکه هغه چې د هر فکر اظهار په محاوراتي انداز کې کولو هنر خپل شعري مسلک جوړ کړی وي ❖ نو ځکه دا وئیلی شو، چې افضل شوق صاحب په دې حواله نه یواځې منفرد دی بلکه داسې انداز یې د خپل شعري اظهار ذریعه هم گڼلی ده ❖

د افضل شوق شاعرۍ په ځان کې ثقافتي حوالې لري .. کوم چې د هغه فکر ته تقویت ورکوي ❖ د هغه په شاعرۍ کې لفظي تراکیب عام فهمه دي .. خو دغه تراکیب په داسې علامتي هنري اشارو او دلیلونو موضوعات څپري چې علاقائي مسئلې ته آفاقي رنگ په کوټلي انداز ورکوي .. او د دنیا د هر مظلوم قام مسئله ترینه جوړوي ❖ که یو خواته داسې لفظي جوړښت او تراکیب لکه په دې لاندېښو ورکړل شو اشعارو کې چې ځای کړل شوي دي ❖ تاسو یې خپله کتلی شئ. "د شپې له سترگو زلفې ټولول"، "د فراق په مېچن اڼل"، "په کچ اوږده کېدل"، "د اُمید اسپې د ژوند په دښت ځغلول"، "په سپین کاغذ د لفظونو تړون"، "د جذبې مرثیې کېدل"، "د شپې زلفې له سترگو ټولول"، "د لمر وینښېدل"، "د زړه ور ټکول"، "سپړلی په وینښه هم خوب"، "د ژوند د وسوسي وژنه"، "کاغذي ښکلا"، "د ټپي مارغه په شان ټپېدل"، "بې وزره تلوسې"، "د رښتیا په معامله کې غل کېدل"، "د اندېښنو امبار"، "دېوالو خواته د سیورو ټولېدل"، "د شیشې نازک بنگرۍ"، "موسمي ډول یارانې"، "د دروغو حوصلې لټول"، "د زړه خیرن وجود وينځل"، "زړه خو شیشه دی، په شیشې څه باور"، "تله دي په غمجنه لار"، "د وجود په وران مزار کې د خراغ لوگېدل"، "بې ثمره شینکۍ ونه د ژوند"، "سفر یادېري تنده" او داسې نور نور لفظي تراکیب چې افضل شوق په خپلو غزلو کې استعمال کړي دي .. د هغه افکار په شعرونو کې نه یواځې پښتني انداز واضحه کوي بلکه د هغه و شعريت ته خوږه ژبه هم بخښي ❖ بلې خواته په لاندې ذکر شو شعرونو کې دا لفظي جوړښت دومره په جدید پښتني محاوراتي انداز کې شوی دی چې د شعرونو خوند زیاتوي ❖ راشئ چې پورته ذکر شوي لفظي تراکیب په دې لاندیني اشعارو کې اوگورو چې څنگه شعري ژبه ورکړل شوې ده؟؟

تولې كړه ز لفي زما له سترگو د شپې

ځلنده لمره ...!! وينېده غواړمه

زه يې د زړه وړ ټكوم .. خو دا كڼه غوندې ده

نه اوړي زما د مينې غږ او هم گونگي گڼي ما

شوقه زړه ښكونكي پسرلي په وينه هم خوب

چېري ښكلا كاغذي . چېري گلونه د هار ؟

يو وسواس د ژوند دى شوقه چې ما وژني

بل مرگي ژوندى ساتلى يم په وار وار

چېري به ځغلي دا انسان له ژونده

پرتې دي لور په لور امبار اندېښنې

په لاس كوې ، كه ماتوې يې

شوق د شيشې نازك بنگړى دى

كله به وي جار جار او كله نفرت

په موسمي ډول يارانې څه باور؟؟

لکه یو ستری مسافر د اُمېدونو د دشت
زه هم و خانته د دروغو حوصلې لټوم

دا ستا خیرن وجود به په خلوص که خدای کول زه
وینځم په مینه مینه د اشنا توره زرګیه

لالیه!! پام کوه چې مات یې نه کړې
زړه خو شیشه دی ، په شیشې څه باور

نه لري منزل د ژوندانه مزل
تش په وړاندې تله دي په غمجنه لار

زما د وجود په وران مزار کې همېش
غمجن زرګی لکه لوګېري څراغ

دومره مجبور یم چې غندلی نه شم ظلم د یار
د خپلې وینې د جذبې د مرئیتوب دلاسه

د وصال په طمه یاره! ورځې شپې زما
د فراق په مېچن دومره مه اڼه

نه کړي ټمر دا بې ټمره شینکۍ ونه د ژوند

تش په امید پای هرڅیز، هره غوښتنه د ژوند

همېش مې سترگو وړاندې د ټپي مارغه په شان

بې وسه ټپرې پري پرې وزرې تلوسې

تر څو به زړونو له اوږې راكوي ؟

په سپين كاغذ د شنو لفظونو تړون

مه ځغلوه د ژوند په دشت د امېدونو اسپې

سترې به ځان كړې په سفر، سفر يادېري تنده

په فني توگه د افضل شوق غزل چې څومره ساده او بې ساخته دې .. هومره په کې د غزل د مروجه پابنديانو نه هم زياتې پابنديانې ساتلې شوې دي ❖ د بېخي ډېرو غزلو په مصرعو کې د ځينو تورو د تکرار که د شوق د غزل خوند سېوا کوي .. نو د علاقائي لب و لهجې مستعملې محاورې او متلونه لکه " د ناز غاړې وئيل " ، " خاورې خټل " او " هوس اوچېدل " استعمال د هغه په شعر کې معنوي ابهام هم مخې ته راوړي ❖ په شلېدلی امېل کې افضل شوق .. غزل هم د خپل ځانگړې نظم په رنگه ځانته مخصوصولو په ښه نيت د ساخت په حواله مشکل کولو کوشش کړی دی ❖ يعني هغه په خپلو غزلونو کې د فقرې هومره اوږده اوږده رديفونه ډېر په هنر تړي ❖ او د ځينو غزلونو په وړو وړو مصرعو کې يې د دوو نه تر څلورو څلورو پوري قافيې بې د رديف نه داسې په استادۍ رانغاړلې دي چې د هغه د شعر هنري کمال ته اشاره کوي ❖ که مونږ اوگورو .. نو نيم درځن ته نيزدې غزلونو کې ښاغلي شوق د يو رديف په ځای څو څو قافيې استعمال کړي دي .. خو زه تش د دوو غزلونو دا يو دوه شعرونه د نمونې دپاره وړاندې کوم ..

چېرې د چا غريبي ، چېرې رسمونه د ښار

چېرې سترې يا ستوماني، چېرې خنډونه د لار

په دې پورتنې بې ردیفه شعر کې د "چېرې" د باقاعده تکرار نه علاوه د څلورو ردیفو اهتمام داسې شوې دی ❖ لکه په ورمبۍ مصرعه کې "چا"، "غریبي"، "رسمونه" او "ښار" هم دغه رنگه په دویمې مصرعې کې "ستریا"، "ستوماني"، "خندونه" او "لار" تړلې شوي دي او په ټول غزل کې د دې پابندیانو خیال ساتلی شوی دی ❖ او یو بل غزل کې د ریف سره درې درې قافیې تړلې شوې دي لکه

کوڅه کوڅه د ژوندون ، سپېره پرته ده څونې

لمحه لمحہ د سکون ، په ویر اخته ده څونې

روان، ساده او انداز بیان یې ډېر خوږلت او بې ساختګي لري ❖ دئې دلته د غزل د شاعر په رنگ کې د انساني ژوند و مسئلو ته په داسې سترګه ګوري چې مسئله د مسئلې په معنې کې نه اخلي بلکه په ډېر معصومانه انداز او ساده طرز کې دغو مسئلو ته اشاره کوي ❖ کله نېغ په نېغه او کله د یوې مبهمې علامتي اشارې په رنگ کې .. که دا اووایو چې د ښاغلي افضل شوق په ځینو علامتي اشارو او استعارو په شکل کې د هغه فکر د ابهام ښکار دی .. خو د دې باوجود هغه خپل اظهار په ډاډه او رواني کړی دی ❖ نو ځکه دا وئیلی شوچې افضل شوق نه یواځې د نظم منلی شاعر دی بلکه هغه یو ډېګر ښه او بېخي ډېر ښه غزل ګو شاعر هم دی

د شلېدلی امېل

د ځينو نظموه تنقيدي جائزه-----

وئیلی کېږي چې افضل شوق د پښتو په جدید او مختصر نظم کې مېدان گټلی دی ❖ دا خبره تر کوم حده پورې صحیح ده؟ د دې ځواب د شوق په وړمبې شعري کتاب "شلېدلی امېل" کې مونږ د دې لاندېنو نظمونو په جائزه اغیستلو کې ښه تر لاسه کولی شو ❖

۱-- نعت شریف

چې د شپې له گڼ اوربله

د سهار څېره ښکاره شوه

نو د وازگو جوړ خدایان هم

ټول په کوزو کوزو سترگو

په شیشه غونډې کورو کې

د غرور په دالان ناست ناست

په وړانگو د لمر شول ویلې

(شلېدلی امېل .. مخ _ 73)

په دې پورته "نعت" کې ټولو نه لویه او د خوند خبره دا ده، چې په آزاد نظم کې داسې په اختصار او په علامتي پېرائیه کې لیکلی شوی دی ❖ چې هیچرته هم پکې د سرکار دو عالم نوم نه دی ذکر شوی .. خو د مزې خبره دا ده .. چې د لوستلو نه پس یو دم د بنده ذهن ته د هغه مبارک نوم راشي ❖ او دا هغه تجربه ده چې شوق صاحب یې اکثره په خپله شاعری کې په کاروي ❖ دا د هغه شعري هنر او کمال دی ❖ شاید چې داسې په وړمبې ځل افضل شوق کړي دي ❖ یعنی داسې خو آزاد نظم پښتو میدان ته ډېر وړاندې راغلی دی او د ایوب صابر نه تر هاشم بابر او هاشم بابر نه یې تر افضل شوق پورې سفر کې بلا ډېر نور شاعران پیدا کړي دي ❖ خو زه د دې درو شاعرانو ذکر ځکه کوم .. چې دا درې واړه ځان ځانته په اسلوب مشهوره شوي دي ❖ د اوږده او ساده نثري نظم

نه دَ افضل شوق تر علامتي او تمثيلي نظمونو داسې اختصاري بڼې اوزېرولې چې افضل ورنه دَ افضلیت تر حده شوق مشهور شو ❖

په اوو وړو او غټو مصرعو کې لیکلې شوی دی پورته نظم ځان کې دننه یو تاریخي داستان لري ❖ یعنی کله چې حضرت محمد صلعم دې دُنیا ته راغلو .. نو دَ هغه مثال دَ تود او روښانه لمر وو چې تیرې یې لري کړې او دَ وازگو نه جوړ هغه ټول فرعونان او انساني خدائیان یې داسې تپس نپس کړو ❖ چې په لاس جوړ کړل شو جنتونو کې اوسېدلو ❖ نه یواځې دا .. بلکه په اشارو اشارو کې یې دَ اسلام دَ ظهور پورا قیصه هم بیان کړې ده ❖ لکه " دَ سهار دَ څپرې رانکاره کېدل " ، " دَ وازگو جوړ خدائیان او دَ هغوی کوز کوز کتل " ، " شیشه غوندې کورو کې اوسېدل " ، " دَ غرور په دالان ناستېدل " او " دَ لمر په وړانگو ویلېدل " هغه علامتي اشارې دي چې ښکاري نوي .. لکن جوړې شوي په ساده پښتني ټکو کې دي ❖ کوم چې پښتني رنگ او خوند لري ❖ هم دغه رنگه شوق چې هر څومره مخې ته وتلي شاعر په بڼه کې رو رو میدان گټي، خو پښتو او پښتني ثقافت هم دَ لاسه نه ورکوي .. او ورسره رشتې ډېر په هنر مضبوطې ساتي ❖

دا پورتنی نعتیه نظم چې په اوو غټو او وړوکو مصرعو باندي اړه لري .. کې یو ترتیب ساتل شوی دی ❖ یعنی هره مصرعه په اتهو سېلابونو مشتمل ده او دَ آهنگ، لى ، وزن او موسیقیت دَ لحاظ نه یو بل سره داسې تړلې شوې دي .. چې که قافیې او ردیفونه په کې تړلې شوي وی نو دا به پابند نظم بللی شو ❖ البته اوس هم دَ پورته ذکر شوي ترتیب له لارې دا نعتیه نظم په آزاده بڼه کې پابند نظم دی ❖

۲ -- اور او اوبه

یاره ! مه پوري کوه اور

زما دَ زړه وړې نړۍ ته

گنې زما دغه لوگی به

دَ اوبو ډکه اورپخ شي

ستا په سر باندي دَ وسې

بیا به خپلې لمبې ژغورې

دَ باران له سپرو څاڅکو

(شېډلی امېل .. مخ _ 76)

په دې پورته نظم کې ښاغلی افضل شوق که څو هم خپل فکر د نظم په چوکاټ کې ځای کړې دی ، خو دغه موضوع سائنسي حقيقت لري ؟ ځکه خو شاعر چې په کومه رنگينه او روانه شعري پېرائيه کې په کوم هنر دا د يو تاثر او تاثير نه ډک کيفيت کې تر اختتامه رسولى .. نو د شاعر هنر دلته د شاباشۍ وړ دی ؟ يعنې هغه خپل محبوب ته د هغه د ظلمونو زړا کوي .. د هغه ظلمونه د " اور " په علامتي پېرائيه کې بيانوي .. او بيا د دغه اور د لمبو نه چې کوم لوگي د براس شکل اختياروي او دغه براس چې کله د وريخ شکل واخلي .. نو واپس به په هاغه راورېږي کوم چې د هغه محبوب د هغه سره د ظلمونو او ستمونو په شکل کې روا کړي دي ؟ او هغه بل اور به پرې مړ کېږي ؟ يعنې د اور نه لوگي او د لوگي نه وريخ جوړېدل او وريخ د ظالم او ستمگر ياره په بل اور راورېدل داسې د خوند موضوع ده .. چې د شاعر د شعري حقيقت پسندۍ جواز جوړېږي او داسې ښکاره کوي لکه دا شاعر افضل شوق چې په اوتو بوتو يقين نه لري .. او په شعر کې هم حقايق وړاندي کولو په حق کې وي ؟ محبوب ته شاعر په دې شعر کې د هغه د ظلم انجام ښيي او هغه د ظلم نه منع کوي ؟ دلته په دې نظم کې د اظهار ژبه ساده ده .. خو فکرانگېزه او معني خېزه خيال نظم کړل شوی دی

په فني توگه دا د اوو وړو لوئيو مصرعو آزاد نظم دراصل په اوو اتهه سېلابيزه برابرې مصرعو باندې مشتمل معری نظم دی ؟

۳ -- ژوندی مړی

سړی مړ دی د دننه

تش وجود دی چې ښورېږي

د هوا په رخ هر کله

لکه مړی په تابوت کې

په اوږو باندې خواخوږي

راولي خپل اديرې ته

له پرېدي لري ولاته

(شېبډلی امېل .. مخ _ 76)

دا یو کیفیتي نظم دی او په دې نظم کې افضل شوق د یو داسې حالت انځورگري کوي چې هغه د نني انسان د بې حسۍ په لور اشاره کوي ؟ شوق داسې محسوسوي چې دا ژوندي انسانان دراصل هغه لاشونه دي چې تابوتونه یې خپلوان اديرو ته وړي ؟ د شاعر اشاره د هغه عهد په لور ده چې امریت په کې په انساني جمهوري روئيو باندي په زور زیاتي داسې مسلط شوی وو ؟ چې انسان په معاشرتي ژوند کې هم د معاشرې نه بېل شوی وو ؟ هسې خلگو ساه اغیستلې او ژوند سره د بې زبانه ځناورو او څارو په رنگه رشتې ساتلې ؟ نو ځکه خو د شاعر لهجه دلته په دې نظم کې د عزت ساتلو تر حده علامتي ده ؟ خو د نن قاري ورنه د خپل خوښې معنې اخذ کولې شي ؟ "د هوا په رځ تابوت وړلو" اشاره هغه انسانانو ته شوي ده چې ابن الوقت ورته په اُردو کې وئیلی شي .. او دا هغه خلگ وو چې د خپل مفاد په خاطر یې د آمریت ملا نوره نوره ټینگوله ؟ هم په دې خو د بې حسیت دور دوره وه ؟

دا پورتنی د اوو وړو لوئيو مصرعو نظم هم اتهه سپلاييزه معری نظم دی چې رواني په کې د موسیقیت تر حده خپل تاثیر پرېږدي او لوستونکی ترې نه په یوه ساه تېرېدلی شي ؟ دا وړوکی نظم د لفظي تراکيبو له لحاظه افسانوي جوړښت لري ؟ يعني ټولې مصرعې یې په ساده مجلسي انداز کې لیکلي دي خو بیا هم دا نظم په یوه لوئيه نثري فقره کې ځکه نشي راغونډېدلی .. چې دلته د شعریت ساتلو پورا او په ډېر هنر اهتمام شوی دی ؟ او داسې ښکاري لکه دا چې یو بې قافیو پابند نظم وي

۴ -- شېبو کې د هجر

غواړم

چې ستا د ویده عکس په تندي

د خپل نامه او لگومه ټیکه

خو...

چې نری ځوکه درېم د قلم

ستا غنم رنگ نقشونه تت شي دوني

چې د یو شنه وړوکی خال په گمان

ستا په څېره باندي اشعار اولیکم

(شېبېدلی امېل .. مخ _ 79)

ښاغلی افضل شوق ، شاید چې په ارادي يا غېر شعوري توگه داسې موضوعات د نظم په وجود کې ځايوي چې تر اوسه دغه موضوعات لا پېژندلي شوي نه دي ❖ د ده اکثره موضوعات ډېر نوي دي .. په دې لحاظ داسې موضوعات مخې ته راوړل د هغه کوشش په پښتو جديده شاعرۍ کې د نوو نوو موضوعاتو راوړل دي ❖ چې يقيناً د ستاينې وړ خبره ده ❖ پورته نظم کې هم افضل شوق د يو تخيل پرست شاعر په شکل کې يو داسې تصور د قاري مخې ته کوي چې قاري هم ورته په داد ورکولو مجبور وي ❖ دلته دا نظم شاعر بېخي د خپل خيالي محبوب په خيالي تصوير داسې د خوند او مزې په انداز کې ليکلی دی چې د لوستونکي ورسره همدردۍ هم شي .. او بې اختياره د نظم په تاثر او کيفيت ورته شاباشی هم اووایي ❖ هغه د خپلې شاعرۍ په هر پړاو داسې ښکاري لکه د يو خيالي جانان د يو خيالي تصوير سره راروان دی ❖ دغه تصوير هغه په خپله نامه کول غواړي .. د هغه په تندي خپل خال لگول غواړي .. خو کله چې هغه دا هڅه کوي .. نو حالات د هغه د محبوب خيالي تصوير هم هغه ته پاتې نه کړي ❖ او داسې په دغه خيالي تصوير د شعرونو د ليکلو يو نوی سفر په ډېر ليونتوب شروع کړي ❖ د دې نظم تهيم هم دومره نوی او د خوند دی چې په دې کې د لفظونو تسلسل او د جذبې صداقت يو ډېر آفاقيت پيدا کړی دی ❖

په تکنیکي لحاظ دا اتهه مصریزه نظم چې په آزاده پېرانيه کې ليکلی شوی دی .. دراصل په شپږو يولس سېلابيزه برابر و مصرعو داسې اړه لري- ،

غواړم چې ستا د ویده عکس په تندي

د خپل نامه او لگومه ټيکه

خو چې نری څوکه در وړم د قلم

ستا غنم رنگ نقشونه تت شي دوني

چې د يو شنه وړوکي خال په گمان

ستا په څېره باندي اشعار اوليکم

۵ -- سل څېرې

ستا په کانو به غمازه

زما دَ زړه وړه اینداره
 کړچې کړچې شي منمه
 خو دا یاد لره ناپوهه
 که مات شوی هر توکری
 وَ ایندرې ته مونږې
 نو کوربه مې دَ زړگي هم
 سل څېرې شي زېږولی

(شېلدلی امېل .. مخ _ 79)

سل څېرې ... نومې نظم کې هم ښاغلي افضل شوق چې یوه ساده ، آسانه او معمولي خبره په غېر معمولي انداز کې کوي نو هغه دلته دَ کتو ده ❖ هغه په دې نظم کې و یو رقیب یو غماز ته څومره په خوند دا خبره کوي .. چې که دا ستا په کانو که ځما دَ زړه آئینه ماته شي .. نو ستا څه خیال دی .. ؟ په دې کې به زما دَ محبوب څېرې ته څه تاوان ورکړې؟ نا بالکل نه .. بلکه دَ دغه ماتې آئینې هره ماته زره به سل نوري څېرې پیدا کړي ❖ شاعر په دې نظم کې دَ نازک خیالی ، دَ روانی او سادگی په انتها لیدلی شي ❖ او په کوم اختصار چې دَ ښائسته لفظونو او مناسبو علامتي اشارو په وسیله یو خیال ، په کوم فکر او انداز کې تر اختتامه رسوي .. نو هغه قاري دَ ځان سره لاس نیولی بیایي .. او په کوم خوند او هنر چې دغه خیال دَ قاري ذهن ته رسوي .. نو هلته قاري په خپل خیال هم دَ هاغه " هندارې " زړې زړې وجود ته ځیر شي ❖ چې په کې دَ شاعر دَ محبوب ځلېږي ❖ په پښتو او اُردو شاعری کې دَ آئینې او ماتې آئینې تراکیب پېژندل شوي او راوړل شوي دي .. خو ښاغلي افضل شوق په خپل انداز دغه ترکیب په کوم نوي او دَ کیفیت نه ډک انداز کې استعمال کړی دی نو هغه واقعي چې دَ محسوسېدو دی .. او دَ احساس او جذبې نه داسې ډکه شاعري ، نېغ په نېغه دَ انسان په زړه کې ځای جوړوي او ویدې جذبې یې را وینوي ❖ او که اوکتلی شي نو دَ شوق په شاعری کې دَ سلو شمېره په ورمبې ځل په دې وړوکي نظم کې لیدلی شي ❖ او دغه دَ آئینې سل ټوټې هغه مخ کې دَ سلو یار هم مشهوره کوي ❖

دا دَ اتهو آزادو مصرعو نظم که څه هم په اتهه سېلابیزو برابر و برابر مصرعو باندې مشتمل دی .. خو مونږ یې په څلورو شپاړس سېلابیزه مصرعو کې داسې هم لیکلی شو ❖

ستا په کانو به غمازه زما دَ زړه وړه اینداره

کړچې کړچې شي منمه ، خو دا یاد لره ناپوهه
که مات شوی هر توکری و ایندرې ته مونږې
نو کوربه مې د زرگي هم سل څېرې شي زېږولی

٦ -- تسليمې جذبې

اوس به لا ما بېرغ په لاس

په غال غال

د پښتنې مینې په نوم اخیسته

ستا د زړه مخکه په خپل واك کې گله

چې مرامو سترگو دې د ما له مخه

په خوبولو

او په مرو مرو کتو

زما د زرگي ټولې غښتلې جذبې

د بې همته عسکرانو غوندې

یوه یوه ځانته تسلیمه کړله

(شېلدلی امېل .. مخ _ 80)

د دې نظم لوستلو پس داسې د بنده په ذهن کې راځي چې د آمریت په دور کې د شاعر افضل شوق په قلم لیکلی شوی دا نظم هم د هغه دور تر اثر دلا ندې یو ښه روماني فکر لا هم په ښائسته رنگ کې سر ته رسوي ❖ او قاري ته د خپلي مینې قیصه د هغه آمرانه دور په حواله څېرې ❖ دا د یو زمانه شناس او ژورنظره شاعر خاصه کېدلی شي او په دې اړه شوق ځان د خپل عهد عکاس څرگندوي .. او په خپل دې نظم کې وائي ، چې هغه څنگه د خپلي

فتح بېرغ د سترگو د جنگ پس د يار په زړه کې ښخولو هڅه اوکړه .. او د يار په زړه يې قبضه کولو کوشش اوکړو ، نو د هغه د محبوب مرامو سترگو په خوبولي انداز د هغه په عسکري جذبو داسې گوزارونه اوکړو، چې د مات شوو عسکرانو په رنگه يې د هغه د خلوص او جذبو ټول عسکري قوت خپل ځان ته تسليم کړو ❖ او هغه يې مرئیی کړو ❖

شاعر په دې نظم کې د يو داسې ميدان جنگ نقشه په اختصار کې وړاندي کړې ده چې د مرگ ژوبلي او وسلې په ځای په کې جذبې، خلوص ، د سترگو ځماراو پښتني مينه په کار راوړل شوي ده ❖ او د خوند او مزې خبره لا دا هم ده .. چې دلته په دې ميدان جنگ کې د دوو دښمنې قوتونو په ځای په کې دوه زړونه يو بل ته سره مخامخ شوي دي ❖ دا تمثيلي نظم هيڅ قسم ابهام نه لري او هره خبره او اشاره واضحه ده .. خو بيا هم ورته معمولي نظم ځکه نه شو وئیلی چې په دې نظم کې د ځان نفي کولو په وخت شاعر د خپل شکست ترانه چې په ځنگه فخر وائي .. دغسې مثالونه په پښتو شاعرۍ کې بيا کله هم مخي ته نه دي راغلي ❖ ځکه خو دا رنگ او خوند افضل شوق په شاعرۍ کې نه يواځې منفرد کوي .. بلکه ميدان گټلو ته يې جوگه کوي هم -

دا پورته نظم چې داسې خو په لسو وړو لوئيو آزادو مصرعو باندي مشتمل نظم ښکاري .. خو دا نظم آزاد نه بلکه د ډېرو پابنديانو سره ليکلی شوی دی او ورته معری نظم وئیلی شو ❖ ولې چې دا نظم دراصل په اتهو برابرېو يولس سېلابېزو مصرعو باندي داسې اړه لري ❖

اوس به لا ما بېرغ په لاس، په غال غال

د پښتني ميني په نوم اخیسته

ستا د زړه مځکه په خپل واك کې گله

چې مرامو سترگو دې د ما له مخه

په خوبولو او په مړو مړو کتو

زما د زړگي ټولې غښتلې جذبې

د بې همته عسکرانو غوندې

يوه يوه ځانته تسليمه کړله

۷ -- کور کور یو مزار

لا تر څو چې

د نکريزو په ارمان کې

د پښتو ناوې

په اور سپڅلي لاسونه

نو تر هغه به

کور کور د پښتانه هم

لا په سيورو کې

د سرو شنو بېرغونو

ښکاره کېږي یو مزار

و نور عالم ته

(شېلدلی امېل .. مخ _ 81)

په دې پورته نقل شوي نظم کې .. یو ځل بیا د هاغه المیې ژړا ده.. چې پښتون قام د خپلې صحیح پېژندګلو او شناخت نه محرومه دی ❖ په پښتنو کې د ازلي بې اتفاقي یو داسې تصویر یې مونږ ته راکړی دی .. چې د فکر وړ دی ❖ پښتانه چې چرته هم .. په یو دور کې هم د یو بېرغ لاندې رانغلل .. په پارټو ، پرو او جمبو کې داسې تقسیم دي چې د هغوی ملي وحدت ته یې سخت تاوان رسولی دی ❖ دلته په هر کور .. یو نوي بېرغ ته ښاغلی افضل شوق په څومره طنز کې دغه کور ته د یو مزار .. یا د قبر نوم ورکوي .. او دا صحیح هم ده چې جهنډې او بېرغونه خو په مزارونو لګولی شي ❖ او کور خو د ژوند علامت وي .. د اجتماعي ژوند او د انسانانو تر مینځه د جذبو او د رشتو په بنیاد جوړه شوی یوه مشترکه او مقدسه اداره وي ❖ چرته چې د انسان تربیت کېږي ❖ خو د پښتنو په کورونو د بېلو بېلو سیاسي ډلو د بېرغونو لګېدل یې د پښتنو د کمزورۍ او بې اتفاقي یوه حواله ګڼلې ده ❖ او په څومره غم او تکلیف یې هر کور یو مزار ګڼلې دی ❖

په فني لحاظ دا يولس مصرعيزه نظم دراصل په پنځو يولس سپلابيزه برابر و برابر مصرعو باندې مشتمل داسې
معري نظم دی؟

لا تر څو چې د نكريزو په ارمان كې
د پښتو ناوې په اور سپڅلي لاسونه
نو تر هغه به كور كور د پښتانه هم
لا په سيورو كې د سرو شنو بېرغونو
ښكاره كېږي يو مزار و نور عالم ته

۸ -- بي حسه دېوال

لارې لنډېږي
ورځ په ورځ لگيا دي
د شنه آسمان
او سپېرې مخکې تر منځ
خو فاصلې
پرته هغسې دي لا
د زړو تر ميانه
د غوښينو خلگو
چې ښکاري هر يو
په خپل ځای باندې ښځ
لکه
د خټو جوړ بي حسه دېوال

(شېډلی امېل .. مخ _ 82)

لکه څه رنگه چې د نظم د عنوان ظاهرېږي .. هم دغه رنگه د بې حسۍ انځورگري په کې شوي ده ؟ نن سبا داسې خبرې عامې کېږي ؟ چې فاصلې د انسانانو تر منځه کمېږي او انسان انسان ته نيزدې کېږي ؟ خو افضل شوق دا خبرې نن نه هم څه شل يا پنځويښت کاله آگاهو په يو داسې طنزیه انداز کې نظم کړي دي .. چې هغه اوس هم نوي خبرې ښکاري ؟ يعنې هغه وخت په نړۍ کې داسې توره شپه هم نه وه او نه انسان دومره د يو بل نه بېزاره وو لکه نن چې دی ؟ خو بيا دا د شوق د زمانه شناسۍ يو لوی ثبوت دی چې ده هغه وخت هم د خپل سوچ او فکر له لارې دغه انسان په سباون کې په ځناوري روئيو داسې بوخت محسوس کړی وو ؟ يعنې هغه د زميني لارو د لنډېدلو خبرې په دې رد کولې چې انسان څومره څومره يو بل ته نيزدې کېږي .. هومره يې د زړونو تر مينځه فاصلې سپوا کېږي ؟ هم دغه رنگه خو اوشو.. او مونږ گورو چې د نن انسان ته انسان وئيل هم د انسانيت توعين دی -

په دې نظم کې نه يواځې د زميني فاصلو خبره شوي ده بلکه په داسې اشاره د آسمان په لور هم شوي ده چې مونږ ترې نه د مذهبې جنون او تش د ظاهري مذهب پسندۍ اشارې هم داسې تر لاسه کولی شو .. چې انسان څومره په منافقانه او شېطاني مخفي ارادو په نيت په ښکاره د خدای په لور او لار روان برېښي .. هومره شېطاني او ځناوري کارونه زيات شوي دي ؟ يعنې هر څه بل ته د ښکاره کولو په اراده کېږي او ځانونه فرېښتې گڼي ؟ خو داسې خبره نه ده او نه دغه انسان فرېښته شو .. بلکه لا نور هم ځناور شو ؟ نو ځکه د شوق اشاره د آسمان په لوري د لنډېدلو نه د سپوږمۍ او ستورو په لور تلل نه .. بلکه هسې ځان ته د فرېښتې په رنگه وزرونه لگول دي ؟ خو فرېښتې ورنه کله جوړې نه شوې

په فني توگه دا د دولسو وړو مصرعو آزاد نظم دراصل په شپږو يولس سپلايزو برابر و مصرعو باندي د خپل آهنگ او موسيقيت سره داسې د معرې په رنگه پابند نظم دی ؟

لارې لنډېږي ورځ په ورځ لگيا دي

د شنه آسمان او سپېرې مخکې تر منځ

خو فاصلې پرته هغسې دي لا

د زړو تر ميانه د غوښينو خلگو

چې ښکاري هر يو په خپل ځای باندې ښخ

لکه د ختو جوړې بې حسه دېوال

۹ -- رسوائی

يو نوم دی چې يې وينم

ځای په ځای په دېوالونو

د خپل نوم سره ليکلی

لکه زه او زما سيورې

چې په يو بل پورې اړ يو

خو تر شا چې لار ته گورم

ښکاري زما پلونه يوازې

(شېلدلی امېل .. مخ _ 85)

دې پورتنی نظم کې ښاغلی افضل شوق لکه د يو صوفي شاعر په تصوف کې ليدی شي ❖ يعنی د خدای پاک د وحدانيت، د هغه د پېژندنې او هغه سره د مينې يو نيم فلسفيانه تمثيلي نظم دی .. چې په کې وئيل شوي دي چې د خدای د خدای او ذات نه منکر خو نه يم .. خو خدای راته ښکاري نه ❖ لکن د خپل ذات په موجودگي کې هغه له خدای سره داسې تعلق جوړوي ❖ چې چونکه هغه د خدای په لاس جوړ انسان دی نو ځکه له خدایه انکار نه شي کېدلی ❖ يعنی هغه دلته له خدای سره مينه د جنون تر حده کولو ته جوگه ښکاري ❖ لکن که دغه نظم مونږ د هاغه ائيدیل په توگه اوگورو .. چې افضل شوق ورپسې وطن په وطن گرځېدو هڅه کونکی ښکاري چې دئې يې شاعر کړی هم دی .. نو خبره به نوره هم په فکري توگه ژورتيا ته اورسپړي ❖ او د رسوائی تر حده د يو داسې محبوب په مينه کې د هر چا په خله کې راتلل به هغه مجنون څرگند کړي .. خو شوق مجنون نه دی او نه د هغه د جنون محور يواځې هغه څېره ده ❖ چا ته چې هغه د خپلې رسوائی اصل بنياد وائي ❖ هغه په هست او نيست کې ورگېر محبوب ته څېره په تمثيلي انداز ورکول غواړي خو چونکه محبوب يې بې وجوده دی ،، نو ځکه ورته وجود ورکولو کې بلا مشکلات مخې ته راځي او په بېگا او سبا کې ورته ځان د سوال تر حده يواځې ښکاري!!..

په دې نظم کې چې څومره خبرې په ساده طريقه شوي دي .. هومره يې په فکر کې فلسفه رانغاړلې ده ❖ يعني هغه يواځې نه هم دی او يواځې ښکاري هم ❖ دا هغسې معمه ده چې د افضل شوق په شاعرۍ کې اکثره ليدلې شي ❖ نو ځکه خو ځيني نقادان هغه ته د لري سباون شاعر وائي ❖ او خپله هم کله کله دا ليونۍ شاعر داسې خبرې اوکړي چې د بنده ورباندي د پورا ليونې گمان اوشي ،، خو هغه لېونۍ نه بلکه فلسفي شاعر دی .. او په خپلې دُنيا کې اوسېږي ❖ ځانته جهان او په ځان کې جهان لټوي .. او دا نظم د دې خبرې د تصديق دپاره کافي دی ❖

په تکنیکي توگه دا نظم په اوو داسې مصرعو مشتمل نظم دی چې د اولي اووه سېلابيزي مصرعې په چپه نوري ټولې مصرعې په اتهه اتهه سېلابيزه مصرعو باندي داسې مشتمل نظم دی .. چې د موسيقيت د لحاظه په کې د وړمبې مصرعې يو کم سېلاب هم د هغه نورو پاته مصرعو سره برابر شي .. چې اتهه سېلابيزه دي ❖ او مونږ ورته معری نظم هم وئیلی شو ❖

۱۰ -- دمامې

سترگه سترگه

گنډل شوې په بنو ده

ژبه ژبه

چيچل شوې په غاښو ده

لاس او پښې هم

ماتې ځانگي دي چې ځانگي

لنډه دا چې

ور د کور کور دی ترلی

خو په ښار کې

دمامې د خپل واکۍ دي

(شېلدلی امېل .. مخ _ 87)

دا پورتنی نظم هم په ملك كې د هاغه بدترینه آمرانه دور عكاسي كوي چې د اظهار لارې په كې بندې وې ؟ ژبې كلکې تړلې وې .. په سترگو د حالاتو داسې پټې پرتې وې ؟ چې د يوې ړندې كڼې نړۍ گمان پرې كېدو ؟ په داسې حالاتو كله چې د يو حساس شاعر جذبات راولړزېدل .. نو د هغه د شعور او احساس ډك نظر په دې حالاتو داسې خپل قلم راپورته كړو ؟ ځكه چې شاعر په داسې حالاتو غلی نه شي پاتې كېدی ؟ او كوم حالات چې په هغه په زوره مسلط شوي وي .. د هغې خلاف ټول عمر په احتجاج ليدلی شي ؟ د ښاغلي افضل شوق اكثره نظموڼه داسې احتجاجي رنگ په شلېدلي امېل كې لري ؟ او دا ځكه چې هغه د رڼاگانو رهبري كوي ؟ د تيرو په ملگرتيا هاغه قوتونه شديد غندي كوم چې د رڼاگانو قاتلان دي ؟ هغه په خپل وطن، خپله خاوره بې شانه ډېر مټين دی ؟ نو د خپلې خاورې دپاره ، د يو داسې خپلواکه سباون اړومند به ولې نه وي .. چې د هغه د اولس تقدیرونه بدل كړي ؟ دنظم په آخري مصرعه كې د هاغه دور د حالاتو په وجود يو د طنز تازيانه موجوده ده چې د ښار د خپلواكۍ په دمامو پورې يې خندا كړي ده ؟ نو دغه تضاد چې حالات وي يو رنگ او نغاره يې وهلی شي بل رنگ .. يو باشعوره او سترگه ور شاعر چې پرې طنز اونه كړي .. نو آخر څه به كوي ؟؟

دا د لس مصرعو آزاد نظم په فني او تكنيكي توگه دراصل په پنځو دولس سېلابيزه برابرې برابرې مصرعو باندي مشتمل يو باقاعده معری نظم دی چې آهنگ، خوند او موسيقيت لري ؟

سترگه سترگه گنډل شوې په بڼو ده

ژبه ژبه چيچل شوې په غاښو ده

لاس او پښې هم ماتې ځانگي دي چې ځانگي

لنډه دا، چې ور د کور کور دی تړلی

خو په ښار کې دمامې د خپل واکۍ دي

۱۱ -- شلې پښې

لاري د احساس دي

که رگونه دي د وينو

چې د زړه له کوره اوځي

دَ رنخُونو وَ نړۍ ته

هم په وينه

هم له خوبه

خو چې وخت دَ منزل راشي

نو دا غبرگې پښې شي شلې

(شېلدلی امېل .. مخ _ 88)

گوره چې افضل شوق انسان څه گڼي؟ او څومره دَ ښو توقعات ورنه لري؟ چې ورنه زړه ماتې دی؟ چرته هغه انسان ته په هم هغه نظر نه گوري چې ورته اشرف المخلوقات وئیلی شوی دی؟ شاید چې هغه انسان دَ عظمت په معراج لیدلو خوب ویني .. نو هم ځکه خو په دې نظم کې افضل شوق هم هغسې دَ نن دَ انسان نه زړه ماتې ښکاري او دَ خپلو لیدلو خوبونو نه برعکس انساني څېرې هغه ته دَ زړه رنځ ورکوي؟ شوق صاحب په درست نظم کې یو تپوس کوي چې دَ زړه نه دَ احساس لارې ولي دَ رنخُونو وَ نړۍ ته درومي؟ او بیا بیرته تپوس کوي چې دا خواخوږي دَ خبرو نه دَ عمل په لور ولې نه؟ یعنې هغه دَ نن و انساني همدردیانو ته تش دَ خبرو تر حده دَ همدردۍ نوم ورکوي او دا گڼي چې انسان دومره خودغرض دی چې هر ښه یې ځانته پیرزو شي او دَ بل په وار هسې خبرو ته جوگه ښکاري؟ کوم چې انساني کار نه بلکه ځناوري غرض بللی شي .. او دا غرض یو انسان دَ بل انسان نه یواځې لري ساتي بلکه تر مینځه یې بې اعتمادۍ هم راوړي؟

په دې پورته نقل شوي آزاد نظم کې دَ شوق لب و لهجه چې څومره ساده او آسانه پېرائیه کې سر ته رسېدلي ده .. هومره په کې دَ خبري نه خبري زېږي او یو لوی موضوع یې دَ نقادانو دَ څېړنې دپاره په کې ځای کړی دی؟ دَ وخت دَ تقاضو له لاري دَ اختصار نه علاوه افضل شوق په خپله شاعرۍ کې کله کله بلکه هرکله تش سوالونه راپورته کوي او ځواب په لوستونکو پرېږدي؟ دا یو هنر دی چې دَ یو مټسلي په حقله داسې سوالونه راوړاندي کړلی شي چې خلگ ورباندي غور او فکر اوکړي او په اجتماعي هلو ځلو یې حل پیدا کړي؟ خو دلته په دې نظم کې دَ شوق له خوا راپورته شوی سوال شاید چې ځواب اونه لري .. ولې چې دَ نن انسان خودغرضه دی او دا غرض کېدی شي چې کله هم ختم نه شي؟

په فني توگه دا نظم په آزاده پېرائیه کې لیکلی شوی دی او مصرعې یې له څلورو نه تر اتهو سېلابونو لري .. خو بیا هم چې دَ دې نظم و آهنگ لې او موسیقیت ته پام اوکړو نو داسې محسوسه شي لکه دا نظم چې پابند نظم وي؟ دَ ډېر سوچ او فکر نه پس زه په دې نتیجه اورسېدم چې دا نظم آزاد بالکل نه .. بلکه پابند نظم دی؟ یعنې په

دې اتهه مصرعيزه نظم کې د اول شپږ سېلابيزه مصرعې نه علاوه نوري اووه مصرې که مونږ په شپږو اتهو اتهو سېلابيزو مصرعو داسې را وارو .. نو رواني، ردهم او آهنگ به يې معری نظم ته داسې اوږېښتي ❖

لاري د احساس دي.....

که رگونه دي د وينو
چې د زړه له کوره اوځي
د رنځونو و نړۍ ته
هم په وينه ..... هم له خوبه
خو چې وخت د منزل راشي
نو دا غبرگې پښې شي شلې

۱۲ -- اوږد منزل

زما او ستا تر ماښ
هغه د درو لويښتو وړه فاصله
د کمکۍ مينې ځوانېدو په هيله
ځوني اوږده شوه گوره!!
چې تر يو بله رسېدو له مخه
ما او تا دواړه گرانې
د لېونۍ ځوانۍ تر ټاک واويښتو

(شلېدلی امېل .. مخ _ 94)

دا پورتنی نظم د خپل بې ساخته رومانیت سره .. د شاعر یو داسې آرزو ښکاري .. لکه چې حالاتو د هغه دغه ارمان ته په مری گوتې ایښي وي .. د هغه او د هغه د محبوب تر میانخ یوه وړه فاصله چې هغه ورته د اختصار یو بې مثال حد مقرر کړی دی .. یعنی دريو لویښتو فاصله...!! خو هر کله چې د روایاتو دنگ دپوالونه .. د حالاتو غرونه غرونه د دواړو په میانخ کې دا ورکوټې فاصله دومره اوږده کړي .. چې یو بل ته رسېدل نا ممکن شي ؟ نو په داسې ستم ظریفی ، د خپل ماشوم ارمان په ورکېدو .. داسې جذبات ښکاره کول د شاعر مجبوري شي ؟

د دې نظم موضوع اگرچې ده خو روائتي رومانوي .. خو چې دا موضوع او خیال په کوم خوندور انداز په دې نظم کې رانغېستی شوی دی نو د خیال فکري قدر و قیمت یې یو په دوه کړی دی ؟ یعنی کومه خبره چې لوستونکی په حېرت کې اچوي .. هغه دا ، چې یو طرف ته مینه په اوږدې مودې کې چې څنگه په تکلیف لا خو ځوانی نه رسېدلي نه وي .. چې بل طرف ته د دريو لویښتو هومره وړه فاصله شاعر او د هغه محبوب زاړه هم کړي ؟ دې خبرې نه زما مطلب دا دی چې د یو ښه شاعر باریک بینی ده چې د وړې خبرې نه لویه خبره جوړوي ؟

دې سره سره په دې نظم کې یو ځل بیا شوق صاحب خپل ښائسته علاقائی .. پښتني قندهاري توري داسې په هنر ځای کړي دي .. چې نظم یې د خپل علاقائی رنگ او لهجې یو ښائسته مثال گڼلی شو ؟ خو بل ښائست یې دا هم مخي ته راځي چې د یوسفزی لهجې لوستونکي هم ښه په آسانه پرې پوهېدلی شي ؟

د افضل شوق دا آزاد او مختصر نظم د یوې پابندی د مخه په اوو او یولس سپلاييزه مصرعو باندي د ردهم برقرار ساتلو غرض داسې لیکلی شوی دی چې که معری نه دی .. خو د ځینو پابندیانو جوگه ضرور دی ؟

۱۳ -- یوه پوښتنه

که هر انسان په ژوندانه کې ځانته

لري په ژوند باندي حق

نو دا پوښتنه کوم

چې څوک دی هغه ماشوم

د سړي زوی دی که یه ؟

چې په ټولنه کې نن

په تشه خپته او په وچو شونډو

خوار او ناهيله غوندي

د ساتبري او کورکيانو په ځای

له بودگانو سره

د يو بوده په رنگه

په امبارونو باندې

گرځي، خواړه لټوي

(شېلدلی امېل .. مخ _ 95)

په ټولنه کې داسې ډېري ناروا پېښي کېږي چې د يو حساس شاعر احساسات او جذبات پرې راولړزېږي؟ هم دا پورته نقل شوي نظم کې چې افضل شوق ديو خوار یتیم او غریب بې کوره ماشوم چې څنگه په جذباتي انداز تصویرکشي کړي ده .. هغه لوستونکی په دې خبره ضرور مجبوره کوي چې په دې نظم کې رانغښتي سوال ځواب ورکړي؟ لکن څنگه ځواب؟؟ داسې ماشومان خو په پښتني ټولنه کې هر چرته لیدلی شي؟ يعني د سکول په عمر کې شمېر واپه ماشومان زمونږ د کوڅو او بازارونو په امبارونو باندې ارومرو داسې د رزق په لټون کې لیدلی شي .. لکه غواگانې او مېښې يا څاروي چې لیدلی شي؟ ماته د شوق صاحب دا نظم هر هغه وخت په زړه شي چې زه کله داسې يو منظر او وینم؟

دا نظم که يو طرف ته د نن حال او صورت حال په اړه انځورگري کوي .. نو بل طرف ته د ماشومانو په حقله د پښتنو من حبث القوم لا ابالي او بې غمه شانتې روڼو باندي سخت گوزار هم شوی دی؟ او بل واسطه يا بلا واسطه يې د تعليم په ضرورت زور داسې په هنرکړی دی؟ چې که څه هم هيڅ يوه اشاره يې په دې اړه نه ده کړي .. خو د دې مسئلې حل يې يواځې او يواځې تعليم گڼلی دی؟ کوم چې د يو منظم نظام لاندې هغو ماشومانو ته هم ورکولی شي چې مور او پلار نه لري او يا بې کوره شوي دي؟ ولې چې پښتانه ټول مسلمانان دي او په اسلام کې د غريبانو د روزنې د ادارو دپاره د ماجت حجره، مدرسه او دارالامان هغه ځايونه دي چې په د پورته ذکر شو کفالت هم کېږي؟ نو بيا ولي نه ..؟؟ دا هغه ان ډائريکت سوال دی چې افضل شوق يې په دين اسلام مشرف پښتنو نه په دې پورته نقل شوي نظم کې په طنزیه انداز کي کوي؟

په فني توگه دا نظم د افضل شوق په يو څو هغو آزادو نظمونو كي يو نظم دی چې په آزاده پېرائيه كي ليكلي شوی دی **❖** مصرعې يې وړوكي او لوي دي .. خو په كې د خوند او مزې دا خبره ده .. چې په لوستلو كې پابند نظم ښكاري او په رواني كې بلا موسقيت هم لري **❖**

۱۴ -- خالي ځانگو

امېلونه دي د كركو
كه هغې هم
يو په يو راته پټيل
په تار د مينې
نوم دي څله د نامه لاکټ
په جار جار
راپه غاړه كړئ په خپل لاس
د زړه سره!!
چې اوس هم گوره لا ځانگي
په سينې زما
د خالي ځانگو په رنگه
د يو كونډي

(شېبېلې امېل .. مخ _ 102)

د خپل عنوان په رنگه په دې پورته نقل شوی نظم كې افضل شوق له خپل محبوب نه يوه گيله ډېره په خوند په شاعرانه انداز كې داسې كړي ده .. چې د هغه د محبوبه د ستمونو او ظلمونو په لور يې د هغې پام د هغې و نفرتونو ته اړولي دي **❖** او وائي .. چې گنې كه دې هسې هم مانه د كركې كولو اراده كړې وه .. نو دې ولې بيا د خپلي

مینی تحفه د لاکت په صورت کې په جار جار راکوله؟ دلته په دې نظم کې هم شوق د گیلې په شکل کې یوه پوښتنه په داسې هنري انداز کوي چې محبوبه ته د هغې د غلطۍ احساس ورکوي

نظم بېخي ساده او هيڅ قسم ابهام نه لري .. خو د اهميت وړ په دې خبره دی چې په دې نظم کې لفظي تراکيب لکه "امېل د کرکو پئیل"، "تار د مینې"، "د نامه لاکت"، "په سینې ځنگېدل" او "د کونډې خالي ځانگو" په معنوي اعتبار داسې نیم علامتي اشارې دي چې تهيم د رومانويت په نښاست لا نور خوندور کوي ❖ د آشنا نه د هغه د بې وفائي او ستم قيصې هر شاعر کوي .. خو دلته د افضل شوق گيله يو تمثيلي او علامتي پېرائيه لري چې په کې شاعرانه عشق د ورايه ځلېږي او دا د دې شاعر هغه کمال دی چې هغه په کې ځانته نوی اسلوب او شعري خنداو هنرمخصوص کوي ❖

که فکر اوکړو .. نو دا خبره به مخې ته راشي چې په فني توگه د دې دولس مصرعو نظم جوړښت که څه هم په آزاده بڼه کې شوې دی .. خو دا دراصل آزاد نظم نه بلکه پابند اومعری نظم دی ❖ يعني په شپږو دولس سېلابيزو مصرعو داسې مشتمل نظم دی ❖

امېلونه دي د کرکو که هغې هم
يو په يوراته پئیل په تار د مینې
نوم دي څله د نامه لاکت په جار جار
راپه غاړه کړې په خپل لاس د زړه سره!!
چې اوس هم گوره لا ځانگي په سینې زما
د خالي ځانگو په رنگه د يو کونډې

۱۵-- وام

راغزېږي زما په لورې
يو تک سور او ترکېدونکی

دَ سَکروتِی په شان بل لاس

هم په وینه

هم دَ خوبه

خو چې زما تر مری رسي

نو بانه پرې اونښتېرم

په ورو ورو سلگیانو

(شېلدلی امېل .. مخ _ 103)

دا پورتنی نظم د شاعر د یو داسې نفسیاتي او ذهني کشمکش ژوندی مثال دی .. چې د هغه خپل ماحول د حالاتو، د خوفونو ویره، ترهو، او وهمونو نه اغیستی یو داسې نفسیاتي کرب دی چې په اوده او وینه یو شان د هغه په اعصابو خور لیدلی شي ❖ داسې ښکاري لکه د شوق صاحب دا پورته نقل شوی علامتي نظم چې د یو دیومالايي تخليقي اثر لاندې لیکل شوی دی .. خو قیصه یې مکمله د مافوق الفطرت د نړۍ نه بېله ده .. او کردارونه په کې هم د الف لیلایي د دېبانو او عجیبه مخلوقاتو نه راغلي پېریان نه دي ❖ بلکه دلته د افضل شوق په دې نظم کې تش د یوه لاس خبره شوي ده .. د هغه لاس سره تړلی جسم په کې نه دی ذکر شوی ❖ ځکه خو دغه بل لاس د لمبې په شان چې څنگه د شاعر تر مری رسي .. نو هغه پرې خپل بانه له ویرې اوڅخوي ❖ او مخته څه اوشول .. هغه اور مړ شو او که یې دا شاعر تر مری اونیولو؟ دا هغه سوال دی .. چې په دې نظمیه قیصې کې یې نه یواځې سسپنس سېوا کړی دی بلکه دا نظم یې په یو وړوکی او عام تهیم داسې آفاقیت ته نيزدې کړی دی .. چې بنده په بیا بیا لوستلو او په سوچ کولو مجبوره کوي ❖

دا نظم یوه داسې معمه ده چې د لوستونکي په ذهن کې بېل بېل حل د ځواب په توگه راپیدا کوي ❖ خبره یې د یو وهم کړي ده .. خو دا وهم .. کوم وهم دی؟ د دې سوال دلته په دې نظم کې مطلوب دی ❖ او د خوند او د مزې خبره دا هم په کې شوي ده .. چې هغه بل او سور لاس هر ځل د شاعر په لور راغزېږي .. هم په وینه .. هم د خوبه ❖ يعني دا هغه ویره ده چې شاعر یې محسوسوي .. خو بیانولی یې نه شي .. ولې چې هغه د لاس تر شا پټه څېره نه ده لیدلی ❖ نو ځکه ورته نوم هم نه شي ورکولی ❖ په دې نظم کې لفظي تراکیب ډېر نوي او د خوند دي ❖ او بل دا چې یو لفظ هم په دې نظم کې اضافي نه ښکاري او په اختصار کې ډېر معنوي اشکال لري ❖

دا د اتهو مصرعو وړوکی نظم چې ښکاري خو آزاد .. لاکن دراصل آزاد نه بلکه بېخي پابند او د اوو مصرعو اتهه
سېلابيزه داسې ښکلی معری نظم دی ❖

راغزېږي زما په لورې
يو تک سور او تر کېدونکي
د سکروټي په شان بل لاس
هم په وينه هم د خوبه
خو چې زما تر مری رسي
نو باڼه پرې اونښتېږم
په وړو وړو سلگيانو

۱۶ -- د خپله لاسه

بخت په ما پورې گرم نه دی
نه وختونو يم تر ټلی
ما خو خپله د خپل لاسه
د ماشوم زرگي په خوبه
په صله د خوږې مينې
په اثر د مرامو سترگو
د سکون ډک ډک جامونه
چپه کړي دي د کسته

(شلېدلی امېل .. مخ _ 104)

د افضل شوق د حقيقت پسندی نه مونږ په دې پورته رقم شوي نظم کې ډېره ښه اندازه لگولی شو .. يعني هغه خپلي غلطي ته هم غلطي وائي او مني يې ❖ ځنگه چې د هغه په شخصيت کې دا يو پهلو ډېر ستائيلی شي .. نو هم دغه رنگه هغه په دې نظم کې په ښکاره او وازه خله دا خبره کوي چې د ميني سزاوار هغه خپله دی .. ولي چې هم هغه خو د خپل ماشوم زړه په خوښه دې اور ته ور دانگلي وو ❖ که څه هم خبره معمولي او وړو کي ده .. خو افضل شوق د دې وړو کي خبري نه لويه خبره د يو نه ختم کېدونکي دردمني قيصې په رنگه ډېر په رومانوي شعريت کې کوي ❖

يو طرف ته که په دې نظم کې افضل شوق د نورو شاعرانو برعکس داسې تراکيب لکه " د بخت نه گرمېدل " او " وختونو ترټل " په دې نظم کې راوړي .. نو بل طرف ته داسې علامتې لفظي اشارې هم د پښتني محاورو سره اوږه په اوږه د شعري ضرورت د مخي په کار راوړي .. لکه " د ماشوم زړگي په خوښه کول " ، " د يو چا په خواخوږۍ کې " ، " په صله د خوږې ميني " ، " په اثر د مرامو سترگو " او " د سکون ډک ډک جامونه چپه کول " .. چې په خپل خپل ځای د دې نظم ضرورت گڼلی شي ❖ دا هغه هنر دی چې افضل شوق يې په آزاده شاعرۍ کې لا هم داسې په کمال استعمالوي .. چې اکثره پښتو شاعران يې په غزلو او پابندو نظمونو کې هم نه شي کولی ❖ او دلته شايد چې زه دا خبره اوکړم .. چې شاعري دومره گران کار دی .. څومره چې يې شوق په خپله شاعرۍ کې ثابتوي ❖

دا نظم چې ښکاري خو آزاد نظم .. لاکن چې ورته په غور اوکتلی شي نو دا نظم په فني جوړښت کې پابنديانې لري او په نهو مصرعو کې نوښته شوی نظم دراصل د څلور لويو شپاړس سېلابيزه برابر و برابر و مصرعو معری او پابند نظم دی ❖ تاسو يې خپله هم کتلی شي ❖

بخت په ما پورې گرم نه دی نه وختونو يم ترټلی

ما خو خپله د خپل لاسه د ماشوم زړگي په خوښه

په صله د خوږې ميني په اثر د مرامو سترگو

د سکون ډک ډک جامونه چپه کړي دي د کسته

۱۷ -- بېلېدل گران دي

چې د اشنا د هېرولو په نيت

په واین د صبر ځان ترمه ځوني

او لا يې عكس عكس پرېمنځل غواړمه
 د خپلو سترگو له ايندارو څخه
 دوني مي زړه شكوي تر يانې ورته
 او رانښخېږي له اوله هم زيات
 لکه په څوزو پېچل شوي ورېښم
 چې خلاسوې يې څنگه څنگه په پام
 هغوني دوي په کې اړکېږي نور نور

(شېلدلی امېل .. مخ _ 105)

څنگه چې مينه په گرانه کېږي .. هم دغه رنگه د ميني پالنه او د ميني نه توبه اوباسل هم گران کار دی ؟ د افضل شوق په دې پورته نقل شوي نظم کې هغه چې په کوم دليل د ميني په دام نور نور ورگېږي .. هغه داسې دی لکه څوک چې په اغزو پېچل شوي ورېښم د رابېلولو کوشش کوي ؟ کوم چې اول خو په ممکناتو کې نه وي .. او که وي هم نو خلاص شوي ورېښم د هيڅ کار نه وي ؟ داسې مثال د يو مضبوطې ميني په حق کې ډېر لوی او ښه دليل دی ؟ او دلته شوق صاحب دا هم څرگندول غواړي چې هغه په هوايي خبرو يقين نه کوي او حقائق د حقائقو په رنگ کې ښودل او چېرېل غواړي ؟ نو ځکه خو د شوق د شاعری په حقله وئیلی شي چې هغه په سائنس باندي ثابته شاعری کوي .. او هغه خپله هم په اوتو بوتو يقين کم لري ؟ خبره سوچه او نېغ په نېغه کوي ؟

دا نظم چې څومره په اختصار په مغربي پېرائيه کې ليکلی شوی دی .. هومره زياتې په دې نظم کې پښتني محاورې ځای کړل شوي دي ؟ کومې چې د نظم ښائسته زياتوي او تهيم ته يې اوږې ورکوي ؟ لکه " د صبر په وانښ ځان تړل " ، " د سترگو له ايندارو عكس پرېمنځل " ، " د زړه تر يانې شکول " ، " له اوله زيات رانښخېدل " ، " په څوزانو کې پېچل شوي ورېښم خلاصول " او " په څوزانو کې ورېښم اړکېدل " هغه لفظي ترکيبونه دي چې شوق صاحب په ډېر هنر د پښتو د بېلابېلو محاورو نه رابېل کړي دي ؟ او په دې نظم کې يې ورله داسې ځای پيدا کړی دی چې هره خبره هم د دې مختصر نظم خبره ښکاري ؟

دا د نهو مصرعو وړوکی نظم چې ښکاري يو آزاد او نثري نظم .. لاکن د شوق د نورو نظمونو په شان دا نظم هم پابند نظم دی او هره مصرعه يې په اتھو داسې سېلابونو باندي مشتمله ده چې تر خپلو يې آهنگ، رواني او موسيقيت داسې په خوند برقرار ساتلی دی چې يوه ساه کې هم لوستلی شي ؟

۱۸ -- ژوندی اديره

دا خوگنه اديره ده

چا وئيل چې ښاريه ده؟

دلته دي ټوله قبرونه

نه بازار شته ، نه كورونه

مړ احساس دی .. مړې مړې سترگې

مړې جذبې ، مړه ضميرونه

هر سړی دی کفن کښونکی

ځکه ژوند په کې ساه اخلي

هم په هر گام دي ولاړې

فرښتې د مرگ خارمېري

(شېلدلی امېل .. مخ _ 117)

په پورتنی نظم کې خو ښکاره په ملك کې د مارشل لا د آمرانه دور واضحه تصوير لیدی شي ❖ خو يو ځل بيا په علامتي انداز کې .. خپل ماحول يوه ژوندی اديره گڼي ❖ باوجود د دې چې د ملك باداران په ډېر فخر سره د وطن نظام .. يو آزاده ښاريه گڼي ❖ خو د شاعر په خيال چې په دې آزاده ښاريه کې انسان څومره د ساتنگی ښکار دی نو دغه هرڅه هغه مرگ گڼي ❖ او داسې دا ښاريه د ژوندو خلقواديره هم...!! په دې ښاريه کې ورته هر ضمير مړ، هر احساس قتل .. او هره سترگه رنده ښکاري ❖ دې سره .. شوق د ځانه گېرچاپېره د نفسانفسی يو داسې دوران هم گوري چې د انسان لاسونه د انسان په وينو سره دي .. هم هر سړی د بل د وينو تړی ...!! دغه خودغرضی ته يې " د کفن کښونکی " سره تشبېه ورکړي ❖ او د دې نه د اولس د حالاتو .. د هغوئ د بدتری .. خودغرضی يو احساس د ورايه لیدی شي ❖ خو د نظم په تسلسل کې يوه خبره په دې اشاره ختموي چې دلته دا حال ځکه دی چې د هر چا لاس خپې تړلي شوي دي .. ژبي او خپې گڼدلي شوي دي ❖ که په دې حالاتو څوک اظهار کوي نو د فوځ سپاهيانو ته د مرگ د فرښتې نوم ورکوي ❖ په مجموعي توگه دا نظم هم لکه د دې قسمه ، د نورو ډېرو

نظمونو خپل یو تاثیر لري ❖ د تشبهاټو یو پرله پسې لړۍ او علامتي محاوراتي اشارو امېل دی چې د هغې نه د افضل شوق د یو رښتوني او لېوني شاعر کېدو او د هغه د لړزېدلو احساس څرگندونه کېږي ❖

دا مزاهمېتي نظم چې داسې خو په لسو وړوکو او لوئيو مصرعو باندي مشتمل آزاد نظم ښکاري .. خو چې ورته غور او کړلی شي نو دا آزاد نظم به تش د پنځو شپاړس سپلابيزه لوئيو مصرعو یو داسې پابند نظم ثابت شي .. چې په کې موسيقيت برقرار ساتلی شوی دی ❖ خپله یې اوگورئ ❖

دا خو گڼه اديره ده ..... چا وئيل چې ښاريه ده ؟

دلته دي ټوله قبرونه نه بازار شته ، نه کورونه

مړاحساس دی مړې مړې سترگې مړې جذبې، مړه ضميرونه

هر سړی دی کفن کښونکی ځکه ژوند په کې ساه اخلي

هم په هر گام دي ولاړې فرښتې د مرگ خارمړي

۱۹ -- دي آرن اېچ

د پرون ټوله خوبونه

ټول سوچونه

ټول خيالونه

نن رښتيا د ژوندانه شول

اربې له حرکته

د اېټم له برکته

خو مرگی .. هغه مرگی دی

چې د "جين بم" په وسواس يې

د رويوت غوندي انسان هم

په خپل غم دی لا نيولی

(شېلدلی امېل .. مخ _ 124)

د شلمې صدۍ په آخري دهائيانو کې چې سائنس په کوم رفتار ترقي کړې ده او انساني ژوند چې يې څومره له آسائشونو سره مخامخ کړی دی .. هومره د افضل شوق په قول په دې پورتنې رقم شوي نظم کې دې سائنسي ترقي د انساني اقدارو او اخلاقياتو ته تاوان رسولي دی او انسان د انسان د وينو تېری شوی دی ❖ ځکه خو يې ويرې سپوا شوي دي ❖ هر انسان خپل ژوند په ويرو کې تېروي ❖ سکون د ژوند نه داسې کوچ کړی دی چې هيچا ته د خپل ځان او ساه ساتلو نه علاوه بل فکر نيشته ❖ مرگونه دومره آسان او عام شوي دي چې هر سړی د مرگ د فرېنتو نه ځان ساتلو هڅې کوي ❖ او بل طرف ته دا دعوي کېږي چې انسان آسمانونو ته اوختلو او هر څه يې په ممکناتو کې راويستلو .. خو دې هر څه نه علاوه يې هم دغه انسان د مرگ د ويرې نه بچ نه کړو او ويره د "جين بم" په سائنسي اصطلاح د انسان د مرگ فرېشته ثابتېږي ورځ په ورځ ❖ په کار خو دا وو .. چې دې سائنسي انسان " روبات" ته د مرگ ويره نه وی .. خو شوق صاحب د دې سائنسي انسان مرگ " ايتم بم" او د هغه نه هم خطرناک " جين بم" گڼي او دا سوال په ذهنونو کې راپورته کوي چې په دې دومره سائنسي انقلابي ترقي کې په کار خو نه وه دا د مرگ ويره .. خو حقائق د شوق صاحب خبره رښتيا کوي ❖ يعني کله چې انسان آسمانونو ته ختلی دی او هر څه يې ممکن کړي دي .. د هغه وخت نه انساني روڼي ځناوري شوي دي او انسان د انسانيت نه بهزاره شوی دی ❖ دغه نظم د لوستونکي په ذهن کې بلا ډېر سوالونه راپورته کوي او داسې شاعری ضرورت هم شته ❖

دا نظم چې په خپل اصل حالت کې په لسو وړو او لوئيو مصرعو مشتمل نظم ښکاري .. دراصل په اوو اتهه سپلايزه پابندو مصرعو باندي اړه لري ❖ چې ورته معری نظم هم وئیلی شو ❖

د پرون ټوله خوبونه

ټول سوچونه ټول خيالونه

نن رښتيا د ژوندانه شول

ارېې له حرکتې د اېتم له برکته

خو مرگی .. هغه مرگی دی

چې د "جين بم" په وسواس يې

د روبات غوندې انسان هم

۲۰ -- يوه خطا

کشکې زه پرمبې خبر وی

فقط دومره

هوکه دومره

چې یو ورځ به زه او زړه هم

سم سره له آرزوگانو

د دې خپلو سرو سرو اوښکو

په سپلاب کې اوبهپرو

لکه خټې

لکه شگې

او لا خر کچه کورونه

نو به نه وی ور گډ شوی

کله هم داسې په مینه

زه د مینې و دریاب ته

لا د هغو ښکلو سترگو

د ځمار ډکو چینو ته

چې تر ننه یې نشو کې

لامبوزن لامبوزن ښکارم

(شلېدلی امېل .. مخ _ 128)

د افضل شوق په دې پورتنې نظم کې د هغه د مینې په باب یو شاعرانه ښپېماني ذکر شوي ده .. چې هغه په ډېره سادگۍ او بې ساختگۍ نظم کړې ده ❖ ځما په خیال په د شوق صاحب په وړمېي " شلېدلی امېل " نومي کتاب کې دا نظم په هغو یو څو نظمونو کې یو دی چې ښپېماني په کې په داسې شاعرانه رومانوي انداز کې شوي ده چې

د هنري کمال نه يې انکار ادبي نا انصافي ده ❖ څومره په اختصار او رواني چې شاعر خپله نښپېماني په دې نظم کې ځايوي .. هغه د ستاينې وړ ده ❖ داسې ښکاري لکه افضل شوق چې خپله د مينې قيصه يو ډېر نيردې ملگري ته کوي ❖ او دا سې ورته واي .. چې گني هغه نه وو خبر چې يوه ورځ به هغه د خپلو ارمانونو، حسرتونو او خوبونو نه برعکس د محبوب په ستمونو او ظلمونو داسې په ژړا سرکېږي .. چې هر څه به يې د اوبښکو په سپند کې اوبهېږي او هغه به يواځې پاتې شي

د محبوب د ستمگرې مينې نه د افضل شوق په دې نظم کې د قيصې نه علاوه چې کوم څيز لوستونکي متاثره کوي .. هغه دي لفظي تراکيب ، علامتي استعارې او اشارې لکه " د ښکلو سترگو د ځمار په ډکو چينو کې لامبوزن کېدل " او " د سرو اوبښکو په سېلاب کې بهېدل " ❖ نه يواځې دا .. بلکه په دې نظم کې تکراري انداز د قيصگې د تهيم اهميت ځکه زياتوي .. چې په کې د احتجاج په ځای د ډېرې عاجزۍ نه کار اخيستل شوی دی ❖ کوم نه چې د شاعر عدم تشددانه روئيه د ورايه نه څرگندېږي ❖ يعنې شوق صاحب د زور زياتی خلاف او د خبرو د لاري د مسئلو حل کولو په حق کې مشهور انسان او د پستې او خوږې ژبې شاعر دی ❖ هغه خبري سوچه کوي .. خو په مهذبه او ادبي لب و لهجه کې ❖

دا پورتنی نظم چې په " شلېدلی امېل " کې په اولس وړو او لوئيو مصرعو کې ترلی چاپ شوی دی .. خو دراصل دا نظم ځما د فکري استعداد د مخې تش په اتهو داسې مصرعو .. چې په کې اووه مصرعې شپاړس سېلابيزه دي .. خو ورستی يوه وړوکې مصرعه اتهه سېلابونه لري ❖ تاسو يې هم کتلی شئ ❖

کشکې زه رومبې خبر وی فقط دومره، هوکه دومره

چې يو ورځ به زه او زړه هم سم سره له آرزوگانو

د دې خپلو سرو سرو اوبښکو په سېلاب کې اوبهېږو

لکه ختې .. لکه شگې او لا خر کچه کورونه

نو به نه وی ور گډ شوی کله هم داسې په مينه

زه د مينې و درياب ته ..... لا د هغو ښکلو سترگو

د ځمار ډکو چينو ته چې تر ننه يې نشو کې

لامبوزن لامبوزن ښکارم.....

۲۱ -- عقیده زما د مینې

چپ له خدائیه که بل چاته

اجازه د سجدې وی

نو به ما وی لگولی

خپل تندی و هغه یار ته

چې هم خپله تل ولاړ وي

و بتانو ته د خاورو

لاس تړلی لاس تړلی

د اغراضو په مندر کې

(شېلدلی امېل .. مخ _ 129)

په دې پورته نقل شوي نظم کې شاعر ډېر په بیباقي دا خبره کوي .. که د خدائیه بغېر بل چاته سر ټیټول روا وی نو هغه (شاعر) به خپل محبوب سر ته ټیټ کړی وو ❖ خو هغه محبوب چې د مادي ژوند د آسائشونو طلب گار او لالچي ښکاري .. د خودغرضی تر حده .. لکه هندو په ښکاره د خاورې جوړو بتونو یعنې آسائشو ته سجده رېز وي ❖

په دې نظم کې " د اغراضو مندر " لفظي ترکیبي اصطلاح په ځان کې بلا معنې لري ، کوم چې د شاعر د ژوند او فکر او نازک خیالی دلیل دی ❖ دا او هم دغسې فکري ژورتیاگانې د افضل شوق په ساده پښتني شاعرانه او نظمیه اظهار کې ځای په ځای لیدلی شي ❖ په دې نظم کې هم شاعر د خپل صداقت ثبوت په ډېره بې ساختگی وړاندي کوي .. کوم چې د ده مینه نه یواځې بې غرضه بلکه د عبادت یعنې (پوجا) کولو تر حده مخلصه ښکاري ❖ خو اشنا یې په روئيو او خوږونو هندو دی .. چې په جذبو او رشتو کم او په مادي څیزونو کې لکه سوداگر ورگېر وي ❖

که مونږ د دې نظم فني او تکنیکي اړخ ته په ځیر شو نو دا اتهه مصرعیزه نظم به په اتهو برابر و برابر و سېلابونو مشتمل یو معری نظم او گڼو .. خو زما په اندازه که دغه نظم په څلورو شپاړس سېلابیزو مصرعو باندي داسې وړاندي کړی شي .. نو به نور هم واضحه شي ❖

چپ له خدائيه که بل چاته اجازه د سجدې وی
نو به ما وی لگولی خپل تندی و هغه یار ته
چې هم خپله تل ولاړ وي و بتانو ته د خاورو
لاس ترلی لاس ترلی د اغراضو په مندرکې

۲۲ -- پښتو

هغه څوک ده؟

د چا لور ده؟

د چا وینه ، د چا خور ده؟

چې په سرو سرو اوښکو ژاړي

سربیره ، درپدره

د ژوندون لارو کوڅو کې

په مخ لُوڅه

په پښو لُوڅه

په زړو څیرو جامو کې

سرگردانه .. پرېشانه

په وجود ستړي ستومانه

له خپل ځانه بې خبره

له جهانې بې خبره

د بې رحمې وخت په لاس کې

لېونی سپېڅلې غوندي

پېغلتوب بائيلي ، زړېږي

په فرياد فرياد ژغېږي

چې اې خلگو

ړندو خلگو!!

ماته اوگورئ ..زه څوك يم؟

د چا لور او د چا خور يم؟

زما په سر پروني نشته

زما لاسونه بې بنگرئيو

زما غوږونه بې والئيو

آخړ ولې .. داسې ولې؟

يه د وخت زامنو ولې؟

زه بې وسه بې آسړې نن

زه بې كوره بې پردې نن

د خپلوانو په لتون تل

د مراد كچكول په لاس كې

د سوالگيرې په شان گرځم

زه سوالگيره

زه سوالگيره؟

سترگې روڼې كړئ اې خلگو

د غفلت د تيارو خلگو!!

ما هم اوپېژني خلگو!

زه د دنگو غرونو لور یم

زه پښتو یم .. پښتنه یم

(شېلدلی امېل .. مخ _ 136)

دا پورته نقل شوی نظم د افضل شوق واحد اوږد نظم دی چې د ده په آزاده شاعرۍ کې په ریکارډ باندې راغلی دی. او دا هغه نظم هم دی چې افضل شوق د غزل د شاعر سره سره د نظم شاعر مشهوره شو. دا نظم به د کابل رېډیو نه اکثره نشر کېدو او دې نظم دومره عوامي شهرت پیدا کړی وو، چې اوس هم په ډېر کېستونو کې موجود دی. خو یو ځل ما چې د افضل شوق د دې نظم د عوامي شهرت په اړه د هغه نه تپوس او کړو .. نو هغه تش اوموسېدو او مخته یې شاید چې په دې هیڅ نه اووئیلو .. چې هغه هرکله خوعوامي تېسټ ته د شاعر او شاعرۍ قتل وئیلو. نو ځکه د هغه خاموشي او بیا په داسې جذباتي انداز نور اوږدو نظمونو نه لاس اخیستل .. د هغه داسې خاموش اعلان دی چې هغه به بیا کله هم ترانې نه لیکي او نه به د خلقو د جذباتو سره داسې په غیر معیاري توګه لوبې کوي.

د افضل شوق د معیار جنون په خپل ځای صحیح دی .. خو په دې پورتنی نظم کې هغه یو داسې المیې په لور اشاره کړې ده .. چې ورنه په پښتني معاشره کې انکار نه شي کېدی. هغه دلته " پښتو " تش د ژبې په حواله نه ده زېر بحث راوړي .. بلکه پښتو یې د پښتني په توګه په تشبھاتي انداز او درست پښتني کلتور یې په کې رانغښتی دی او بلا ډېر سوالونه یې د ځواب په هیله رابرسېره کړي دي. په دې نظم کې شوق صاحب چې څومره په ساده تورو او خبرو کې غږېدلی دی .. هم هغسې یې پښتو، پښتون، پښتنه او پښتني کلتور باندې ګوزارزنه په داسې جذباتي انداز کړي دي چې د لوستونکي اودې جذبې را اولړزوي. هغه دلته بېخي زیات ډائریکټ شوی دی او پښتنو ته یې ائینې ښودلې دي. په کوم کې چې د هغو څېرې انساني نه .. بلکې د بې حسۍ تر حده خودغرضه او ځناورې څېرې ورته داسې ښودلې شوي دي چې هغوی محسوسې کړي دي .. هم ځکه خو یې دا نظم په زړونو لیکلی دی چې دې نظم کې هم افضل شوق یو نوی انداز مخي ته راوړی دی .. او پښتو یې .. هم د هغې په خپلې ژبې کې غږولی ده .. او داسې محسوسېږي .. لکه دا چې شوق صاحب نه .. بلکه پښتو په خپله د فریاد خبري کوي چې او شوق په دې نظم کې هسې د یو راوي په توګه لیدلی شي چې داسې راوي .. چې هغه هر څه په خپلو سترګو ویني .. او محسوسوي یې هم چې دا د هغه شاعرانه کمال دی چې دا زما یقین دی، چې که هغه ترانې او مرثیې لیکلی نو ده به هیچا میدان نه وو گټلی چې هغه ګوره ولې د دې عوامي شهرت نه کناره کشي ته ترجیح ورکوي چې شاید چې په دې هغه لوی شاعر جوړېدل غواړي؟

دا اوږد نظم .. چې په يو کم څلوېښت وړو او لوټيو مصرعو آزاد نظم دراصل په اولس مصرعو .. چې هره مصرعه شپاړس سېلابيزه ده .. باندې مشتمل يو پابند معری نظم دی ؟ چې افضل شوق په ډېر هنر د نظم آهنگ او موسيقيت ساتلو په غرض په وړوکو لوټيو مصرعو دومره اوږد کړی دی .. چې د طويل نظم گمان پرې کېږي .. خو طويل نه دی ؟ تاسو يې خپله هم اوگورئ ؟

هغه څوک ده؟ د چا لور ده؟ د چا وينه ، د چا خور ده؟

چې په سرو سرو اوښکو ژاړي سربېره ، درېدره

د ژوندون لارو کوڅو کې په مخ لُوڅه ، په پښو لُوڅه

په زړو څېرو جامو کې سرگردانه پرېشانه

په وجود ستړي ستومانه له خپل ځانه بې خبره

جهانه بې خبره د بې رحمه وخت په لاس کې

لېونۍ سپېڅلې غوندي پېغلتوب بائيلي ، زړېږي

په فرياد فرياد ژغېږي چې اې خلگو ..... رندو خلگو!!

ما ته اوگورئ زه څوک يم؟ د چا لور او د چا خور يم؟

زما په سر پرونی نشته ..... زما لاسونه بې بنگرټيو

زما غوږونه بې والتيو ، آخر ولې ..... داسې ولې؟

يه د وخت زامنو ولې ؟ زه بې وسه بې آسړې نن

زه بې کوره بې پردې نن د خپلوانو په لتون تل

د مراد کچکول په لاس کې د سوالگيرې په شان گرځم

زه سوالگيره زه سوالگيره؟ سترگې روڼې کړئ اې خلگو

د غفلت د تيارو خلگو!! ما هم اوپېژنئ خلگو!!

زه د دنگو غرونو لور يم ، زه پښتو يم .... پښتنه يم

۲۳ -- دَ رڼا ملگري

ته دَ رڼا سره سم ځغلي

دَ ماښام په لورې

او زه دې سيورې دَ وجود يم

تا سره سره ځم

خو دَ بېل بېل فطرت له جوړه

ما او تا هم مدام

چې ځوني دواړه ليدل کېږو

څنگ په څنگ دَ ورځې

دغوني ورك شو دَ يو بله

په كوڅو کې دَ شپې

(شېلدلی امېل .. مخ _ 140)

پورتني نظم دَ افضل شوق دَ خپل مخصوصې فكري روئېې يو جذباتي مثال دی .. خو ليکلی شوی په داسې علامتي پېرائيه کې دی .. چې شعريت او معنويت ترې نه دَ ورايه دَ شاعر هنري کمال ته اشاره کوي ❖ په دې نظم کې هغه دَ خپل محبوب تصور خپل سيوری گڼي .. چې دَ ده سره سره ځي .. خو بيا په ډېره عجيبه انداز کې دَ خپل وجود سيوری دَ خپل طبعې او فطرت تر مخه دَ ځانه بېل گڼي ❖ او دا ځکه چې سيوری خو دَ رڼا ملگری وي .. او چې کله هم رڼا دَ خپل اختتام تر سفره اورسي نو دَ وجود سره دغه سيوری خپله ملگرتيا پرېږدي ❖ دلته شاعر دَ خپل محبوب وجود يو داسې سيوری گڼي .. چې کُل وقتي نه وي .. وختي وي ❖

دَ دې نظم سادگي او بې ساختگي ، په ډېر هنر دَ شاعر دغه گيله او غم ډېر په فكري پېرائيه کې ښکاره کوي ❖ دَ دې نظم په معنې او مفهوم که مونږ لږ سوچ او کړو .. نو په انساني ژوند، رشتو او جذبو کې چې دَ خودغرضۍ کوم رنگ ليدلی شي ، نو هغې ته شاعر په ډېر هنر اشاره کوي ❖ چې ملگري دَ ښو لحظو وي .. خو دَ غم دَ لحظو مئينان بېخي په نېشت حساب دي ❖ دغه رنگه دوران او دَ خلقو دغسې روئېې هاغه وخت هم وي چې کله شاعر دا نظم ليکلو .. او نن هم دغسې ماحول مونږ وینو گورو ❖ نو دَ نن دور دَ کومو حالاتو خبره چې شاعر نن نه اولس اتهلس

کاله آگاهو کړي ده .. په هاغه وخت کې دَ مستقبل حالاتو ته اشاره وه ❖ او ښه شاعر ادیب په راتلونکو تبدیلیانو هر وخت نظر لري ❖

په تکنیکي او فني لحاظ دغه دَ لس وړو او لوئیو مصرعو آزاد نظم په اصل کې په پنځو داسې مصرعو باندې مشتمل دی .. چې هره مصرعه یې پنځلس سېلابونه لري او په خپلو کې دا ټولې مصرعې دَ یو داسې خواږه آهنگ او موسیقیت نه ډکې دي .. چې دا نظم آزاد نه .. بلکه پابند او معری ښکاره کوي ❖ کتلی یې شیء ❖

ته دَ رڼا سره سم خُغلي دَ ماښام په لورې
او زه دې سیورې دَ وجود یم تا سره سره خُم
خو دَ بېل بېل فطرت له جوړه ما او تا هم مدام
چې خونې دواړه لیدل کېږو خنگ په خنگ دَ ورځې
دغوني ورك شو دَ یو بله په کوڅو کې دَ شپې

۲۴ -- دَ طلب تنده

چې دَ سوچ هر یو نیلی مې
دَ اُمید له هر گودره
دَ جانان په طلب ستړی
او ناهيله غوندې بیرته
دَ ماښام خواته راغبرگ شي
نو په اوبښکو یې دَ سترگو
اوبومه تنده داسې
لکه زه چې یې له ورکو
ټوله ټوله ورځ غوښتمه

(شېبېدلی امېل .. مخ _ 141)

دا پورتنی نظم په داسې افسانوي او رومانوي انداز کې لیکل شوی دی .. چې شاعر په کې یواځې شاعر نه .. بلکې یو افسانه نگار هم ښکاري ❖ او دا رنگ او خوند د شوق په شاعرۍ کې اکثره لیدلی شي ❖ د عنوان په رنگه په دې نظم کې شاعر د خپل آئیډیل محبوب د لټون یو داسې انتهائې شکل وړاندې کړی دی .. چې ناکامي او مایوسي کې هم د مینې طلب .. هم هغسې په زړه کې ژوندی لري ❖ لکه مجنون چې به لایلا پسې گرځېدو .. او چې به یې لایلا نه کړه مونده نو به یې په خپل ځان او هر چرته کې لایلا لیدله ❖ دا جنوني کېفیت دلته شوق په ډېرو ساده تورو کې نظم کړی دی ❖ خو په معنوي اعتبار د دې نظم د تهیم نه انکار ځکه نشي کېدی .. چې په تصوف کې هم دغسې خو کېږي .. یعنی د خدای پاک په مینه کې صوفي چې کله انتها ته اورسېږي نو د منصور غوندي په ځان کې خدای لټوي ❖ لکن دلته خبره څه بېل شانتې ده .. ولې چې کله شوق صاحب سترې او نا اُمېده د لټون له شوي سفر نه را واپس شي .. نو د خپلو " اُمېدونوو اُس " په خپلو اوبښکو اوبه کوي .. او داسې تسکین محسوس کړي لکه د دې اُس .. چې شاعر ورته په علاقائې لهجه کې " نیلی " وائي .. تنده هم په ده ماته شوي وي ❖

په دې نظم کې لفظي جوړښت او خبرې دومره نوي او خوږې دي .. چې اجنبیت په کې نه محسوسېږي ❖ ولې چې د شاعر طرزبیاڼ خالص پښتني دی ❖ نو ځکه معنوي ابهام مخې ته نه راځي او درست نظم ښه په آسانه د لوستونکي په ذهن کې قیصه سرته اورسوي ❖ بل دا خبره هم اهمه ده .. چې که یو طرف ته " د سوچ نیلی " ، " د اُمید گودر " رنگه اصطلاحات په خپل دې نظم کې شامل کړي دي .. نو بل طرف ته " په طلب سترې " ، " تنده په اوبښکو اوبول " او " له ورکو غوښتل " هغه نوي پښتني محاورې دي .. چې نن سبا عامې استعمالېږي ❖ د افضل شوق په رنگه یو ښه شاعر په خپل تخلیقي عمل کې ژبې ته نوي نوي توري او محاورې هم ورکوي .. او داسې ژبه مخي ته وده کوي ❖

دا نظم چې په ظاهره په نهو اترهه سېلابیزه مصرعو کې لیکلی شوی یو پابند نظم دی .. خو د خوند او مزې خبره دا ده .. چې د دې نظم ټولې مصرعې که مونږ یو بل سره .. هم په دغه ترتیب او تړو نو دا به یوه مختصره افسانه ښکاره شي ❖ او تاسو د شوق په نظمونو کې داسې اړخ هم لیدلی شئ .. یعنی د هغه په نظمونو نه یواځې د شعر تنده ماتېږي بلکه د افسانې ، ډرامې او نثري ادبي ټوټو خوند هم په کې لیدلی او محسوسېدلی شي ❖ پورتنی نظم د دې خبرې د مثال په اړه په یوه فقره کې دلته وړاندې کوم ❖

" چې د سوچ هر یو نیلی مې د اُمید له هر گودره د جانان په طلب سترې او ناهيله غوندي بیرته د ماښام خواته راغبرگ شي نو په اوبښکو یې د سترگو اوبومه تنده داسې لکه زه چې یې له ورکو ټوله ټوله ورځ غوښتمه "

۲۵ -- تلکې

که تښتېده غواړي څوک

له خپله ژونده چېرې

نو به په کومه تښتي؟

چېرې به مخه کوي؟

ځکه چې ښکاري هر لور

دېوال دېوال رسمونه

غونډۍ غونډۍ خنډونه

درياب درياب غمونه

او لا قدم په قدم

ولاړې دي تلکې

(شلېدلی امېل .. مخ _ 143)

افضل شوق په شلېدلی امېل نومي وړمبۍ شعري مجموعې کې د هغه دور نه ساتنگی ښکاري او حالات د انساني ژوند کولو جوگه نه گڼي .. هم په دې خو هغه د يو زخم په شان د دردونو سره مخامخ دی .. او ژوند د مسئلو کور گڼي ❖ په دې پورته نقل شوي نظم کې هم شوق صاحب د آمرانه نظام او ژوند په لور داسي اشاره کوي .. چې د دې ساتنگي ژوند نه به انسان چرته تښتي .. لاري خو نشته د فرار .. ولې چې ناروا رسمونه دېوال په شان ولاړ دي .. د سړي لاره نيسي او خپلي مرضي ته يې نه پرېږدي ❖ نه يواځې دا .. بلکه خنډونه لکه غرونه او غمونه له سپندونه لاري د انسانانو تر مينځه تړي او د بنده خله خندا او خوشحالی ته نه جوړېږي ❖ او دې ټولو نه علاوه انسانانو هم يو بل ته تلکې جوړې کړي دي او په دې کوشش کې ښکاري چې بل انسان په کې گرفتار کړي ❖ په دې نظم کې د هغه دور .. چې ژوند په کې ساه په آسانه نه شو اغيستلی .. خو د شوق صاحب د جرات دا علامتي او هنري مظاهره به هغه ته د مزاهمتي شاعرانو په قطار کې د اورېدلو ځای ضرور ورکوي ❖ او هغه چې د رښتيا ليکلو او وئيلو کومې خبرې په دعوې سره کوي .. هغه يې په " شلېدلی امېل " کې په لفظي عمل په ډېره نره ښکاره کړي هم

دي ❖ يعني هغه د ځينو شاعرانو په رنگه د مصلحت نه کار کله هم نه دی اغیستی او هر څه یې په نېغه تر لوستونکو پوري رسولي دي ❖

"دېوال دېوال رسمونه"، "غونډۍ غونډۍ خنډونه" او "دریاب دریاب غمونه" هغه علامتي اشارې دي چې نوي اصطلاحات ورته وئیلی شي او دې نه علاوه په دغو تکراري لفظي تراکیبو کې د نوي پښتني محاورو خوند او مزه هم پټه محسوسېدلې شي ❖

دا پورتنی د لسو مصرعو آزاد نظم .. چې هره مصرعه یې اووه سپلابونه لري .. دراصل د پنځو څورلس سپلابیزه مصرعو یو داسې پابنده نظم دی چې صوتي اثرات او شعري آهنگ په کې د پابندي شاعرۍ لیدلی او محسوسېدلې شي ❖ تاسو یې هم لوستلی شی ❖

که تښتېده غواړي څوک له خپله ژونده چېري

نو به په کومه تښتي؟ چېري به مخه کوي؟

ځکه چې ښکاري هر لور دېوال دېوال رسمونه

غونډۍ غونډۍ خنډونه، دریاب دریاب غمونه

او لا قدم په قدم ولاړې دي تلکې

"د شلېدلی امېل" د ځينو نظمونو فني او فکري جائزه مې تاسو ته وړاندې کړه .. د دې ټولو نظمونو شکل که څه هم د نثري، آزادې شاعرۍ په حواله مونږ ته دغسې ښکاري .. خو د دې په فني او تکنیکي اړخونو چې نظر اچوو .. نو د ښاغلي افضل شوق نظموه معری دي .. چې د ردهم، موسیقۍ، روانۍ، آهنگ او صوتي اثر د مخه په وړو او غټو مصرعو کې داسې په خواږه انداز او ښائست گنډلي شوي وي چې د آزاد نظم شکل یې اغیستی دی ❖ که څه هم د سپلابونو او بحرونو د مخه د افضل شوق نظموه غزلیه خوند او رنگ لري .. خو غزل ورته ځکه نه شو وئیلی چې ردیف او قافیې نه لري ❖ په نظمونو کې د بحرونو، سپلابونو او آهنگ، ردهم او موسیقۍ خیال ساتل نه یواځې افضل شوق په خپل رنگ او أسلوب کې ځانگړی کوي .. خو بل طرف ته د هغه شاعرانه، تمثیلي او افسانوي رومانوي مزاج هم ښکاره کوي ❖ د هغه هر نظم په وړوکي داستان باندې مشتمل دی ❖ لاکن دغه داستانونه د هغه د مشاهده یې او لیدلو زميني حقائقو عکاسي کوي او د هغه دغه تمثیلي انداز په ساده علاقائي .. او ادبي لهجې کې د ډېر اوچت او ژور فکر ادراک هم لري ❖ په دې خو د هغه په فکر کې ابهام لوستونکی د څه وخت دپاره تېر و بېر

کړي ؟ خو په بل نظر دغه ابهام د لوستونکي په ذهن کې قسم قسم سوالونه راپورته کړي ؟ زما په خیال چې یو ډېر ښه شاعر دپاره هم دغسې انداز خپلول پکار دی ؟ د افضل شوق دا نظمونه چې په " شلېدلی امېل " کې په کال 1997 او 88 ع کې چاپ شوي دي نه هم کېدلی شي چې مخکې لیکلی شوي دي ؟ یعنې د اندازې مطابق دا د ده د کچه ځوانۍ د دور چې قریباً پنځوینست یا دېرش کاله پخوا لیکلی شوي دي ؟ نو په هاغه وخت کې دغه انداز ساتل .. دې څیز دئ منفرد کړی دی او د یو نوي جدید نظم گو شاعر په توگه یې په دُنیا پېژندلی دی ؟

په آخره کې که دا خبره اونه کړم نو دا به ادبي خیانت وي .. چې د افضل شوق درسته شاعري د خپلي بې ساختگۍ ، روانۍ، سادگۍ د هغه د هغه د ریښتونو جذبو پوره پوره عکاسي کوي ؟ او که چا افضل شوق د خپل ذات او وجود په حواله په خپلو دغسې جذبو پېژندلی وي .. نو د هغه د شاعرۍ نه به انساني افضل شوق خامخا پېژني ؟ یعنې که د سلو شاعرانو په فهرست کې د افضل شوق شاعري بغير د هغه د نوم نه شامله کړی شي .. نو د هغه د شاعري رنگ به بېخي د ټولو نه بدل او منفرد وي .. او دا شاعري به د ورايه د افضل شوق د نوم پېژندگلو کوي ؟

خاورې

حسینه گل

نومبار پښتونخوا _ 18 فروري 2002ع

اووه گامه مزل

(یادگیرنه :- دا کتاب په کال ۱۹۹۶ کې چاپ نه وتی دی)

یوه سفرنامه .. د سبا دپاره د یو تاریخي دستاوېز حېثیت لري ❖ ځکه نو سفرنامې په دغه حواله د خصوصي اهمیت وړ دي ❖ پښتو ادب کې هم د سفرنامو روایت ډېر د پخوا نه را روان دی ❖ د خوشحال بابا نه را په دې خوا چې چا هم دغه صنف ته توجه کړي ده .. نو دا خو صحیح ده چې د خپلو سفرونو رودادونه او رپورتونه یې لیکلي دي .. خو د یو صنف په توگه په دې مد کې هاغه کار په صحیح معنو کې ډېر کم مونږ ته شوی ښکاري .. چې د پښتو د نثري ادب څه سټرگه پرې اوشي ❖ بیا د گوتو د شمېر څو پښتو لیکوالو چې د خپل وس او استعداد مطابق دې میدان کې څومره کار اوکړو .. نو هم دغه یو څو سفرنامې دي چې مونږ یې د حوالې په توگه په داسې موقع یادوو ❖ د میان اکبر شاه " د آزادی تلاش " .. یوه داسې نه هېرېونکي سفرنامه ده چې .. د سفرنامو په تاریخ کې یې خپل یو نوم او مقام گټلی دی ❖ دغه رنگ د خدائی بخښلي سیده قانته بېگم " زما سفر " ، د حمزه بابا " د حجاز په لور " داسې سفرنامې دي چې مونږ یې خصوصي ذکر کولی شو ❖ ولې په پښتو نثري ادب کې ښاغلی طاهر آفریدی دی چې د خپلو سفرونو حال یې د مختلفو سفرنامو په شکل کې د پښتو ادب جولی ته پېرزو کړی دی ❖ طاهر آفریدی هم د خپل ساده باده انداز تحریر تر مخه دغه صنف ته د خپل هنر ، سفري مشاهدو .. او د ملکونو د اولس او ژوند ژواک ، تاریخ، کلتور په حقله د کوټلو معلوماتو وړاندې کولو کې یې د قاري دلچسپي هم په نظر کې ساتلي ده ❖ او د لوستونکو نه یې شایشي هم اغیستی دی ❖ خو په دې دور کې یوه سفرنامه داسې هم راغله چې د دغه ټولو چاپو سفرنامو نه یې خپل ځان په دې قطار کې په ورمبي نمبر اودرولو .. او هغه سفرنامه وه .. د ښاغلي افضل شوق " اووه گامه مزل " ❖ په یوه سفرنامه کې د اوو ملکونو د مختلفو سفرونو حال احوال په ورمبي ځل یو داسې جداگانه انداز کې مخې ته راوړل .. چې د عوامي طبقې او طبیعت نه یو خواته .. د یوې تعلیم یافته ، روشن فکره ، ترقي پسنده او ځواني طبقې ورته ډېر په روڼ تندی هرکلی اووی ❖

په دې سفرنامه کې په ورمبي ځل داسې حقائق او داسې جدید اسلوب رامخې ته شو چې د سفرنامو هاغه زور او مخلی اسلوب یې په ورستو پرېښودو .. او داسې ښاغلي افضل شوق د یو منفرد سفرنامه نگار په حېثیت هم خپله یوه پېژندگلو اوکره ❖ شوق صاحب بنيادي طور یو شاعر دی .. او شاعر چې دغه رنگ جهان گرد شي، نو د هغه د گرځېدو .. ورکېدو .. رانښکاره کېدو اداگانې به هم ډېرې شاعرانه وي ❖ دغه وجه ده چې په دې سفرنامه کې لیکوال خپل ځان د دُنیا په هېوادونو کله د یو ملنگ شاعر، کله د یو باچا ښاپېري په شکل کې د خپلو مشاهدو کچکول او خزاني هېواد په هېواد گرځوي .. او بیا یې د اوو گامه مزل په شکل کې په خپلو پښتنو پېرزو کوي ❖

په يوه سفرنامه کې د اوو ملکونو د اولسونو په حقله معلومات .. او مشاهدې راغونډول يوه د حېرانتيا خبره ده ❖ خو ډېره د حېرانتيا ورته په دې اړه نه شو وئيلي چې نن سبا خو په يو وړوکې ملک د څو څو رپورتاژونو ليکلو رواج هم عام شوی دی .. سره د دې چې د هاغه ملک يا وطن نه څه دومره ښه تاريخ مونږ ته ښکاري ، نو تش د ډوډۍ خوړل يا د چائيو څښکل هم د سفرنامې دپاره ضروري گڼي .. !! يو تاريخي جبر دا هم دی چې پښتانه ليکوال په يو داسې وړوکې ملک کې چې مونږ ورته د پاکستان يو وړکوتی کلی وئيلي شو ، دلته رابللي هم ځکه شي چې د پاکستان د ورځي په مناسبت په کې مشاعره يا کلتوري تقريبات اوشي .. او ورستو د دغه مشاعرو او تقريباتو د سترگو ليدلی حال او د غوږونو اورېدلی حال په کې بيا په کتابي شکل کې خوندي کړلی شي ❖ او بيا دغه داستاني رپورتونه هر څو که څوک د خپلې بې سوادۍ په وجه د سفرنامې په نوم يادوي ، خو دراصل دا د سفرنامو په شمېره کې نه راځي ❖ ولې چې په سفرنامه کې د مشاهدو، معلوماتو سره سره د خپلو اندروني احساساتو، جذباتو او د زميني حقائقو په شکل کې څېړنې هم شاملې وي ❖ کومې چې مونږ ته د افضل شوق په سفرنامو کې په نظر راځي ❖ ځکه خو يو ليکوال او کالم نگار ښاغلي مصور فرېشي د افضل شوق د سفرنامو په حقله په مختصرو ټکو کې ډېره ښه خبره کړي ده چې گڼې " پښتانه سفرنامه نگاران دي .. د افضل شوق نه د سفرنامې ليکلو چل ايزده کړي " او زه هم د يو بل ستر ليکوال او شاعر سعيد گوهر دغه په ريکارډ باندې رقم کړي خبره منم چې گڼې " اووه گامه منزل .. د پښتو وړمبۍ مکمله او داسې بهترينه سفرنامه ده چې د اردو د شاهکارو سفرنامو سره څنگ وهي " ❖ او بلکه زه داسې هم وایم چې د مستنصرحسېن تارږ اردو سفرنامې چې په يو معيار هم د ښاغلي افضل شوق د سفرنامو نه اوچتې په دې نه دي چې د مستنصرحسېن تارږ په سفرنامو کې مصنوعيت د ابلاغ مسئله او لفاظي د نه منلو تر حده شوي ده ❖ هم ځکه خو د هغه د سفرنامو په حقله اردو نقادان وائي .. چې هغه سفرنامې په اثير پورټ يا د هوټلونو په کمرو او لايانو کې ليکلې دي ❖ او په دې خبرې کې منطقي جواز دا مخې ته راوړل کېږي .. چې مستنصرحسېن تارږ هر ملک ته د پاکستاني راهنماگانو سره د يو سرکاري رپوټر ، يو کالم نگار يا د ملک په بېلابېلو سرکاري وفودو کې شامل د يو غړي په حيثيت د يو څو ورځو دپاره تللی دی ❖ نو لازمي خبره ده .. چې په داسې حال کې به هغه ډېر محدود سېلونه کړي وي ❖ خو بلې خواته د افضل شوق په سفرنامو کې بې ساختگي د ورايه داسې څرگندوي چې هغه په خپلو سفرونو کې وړک شوی دی ❖ دئ چې کوم ځای ته هم رسېدلی دی .. نو هاغه ځای کې يې د خپلې موجودگۍ ثبوت پوره پوره ورکړی دی ❖ او بله خبره دا هم چې د افضل شوق د سفرنامو گواهي د هغه درسته شاعري هم کوي ❖ او دا خبره حقيقت ده چې شعر کله هم د خارج نه د متاثره کېدو نه بغير نشي ليکلۍ خو الميه دا ده چې مستنصرحسېن تارږ ځکه لوی سفرنامه نگار شو .. چې هغه د حکومتي ژبې ليکوال دی او شوق د خوارې پښتو ❖ اوس غواړم چې د افضل شوق د وړمبۍ سفرنامې " اووه گامه منزل " .. د هر گام تنقيدي جاج واخلم ❖

د شوق وړمبی گام

دا وړمبی گام چې افضل شوق په ځوانه ځوانۍ کې په وړمبی ځل د جنوري کال 1992 کې د ملا ټشیا په هېواد کې چې هغه ورته "د سهېلي لمر ختيځې اېشيا زړه" هم وائي کې کېښودو ❶ د يو سرکاري دورې په لړ کې دا وړمبی سفر د افضل شوق د سفرنامو يو آغاز اوگرځېدو .. او د ده ستوری هم په گردش کې راغلو ❷ د دې وړمبي قدم نه واخلي .. د نن تر ورستيو قدمونو پورې افضل شوق په سفرونو سر يادېږي ❸ که دا اووايم چې د سفرنامه نگار په حېث د هغه د پېژندگلو وړمبی حواله د دې سفرنامې يعنې "اووه گامه منزل" دا وړمبی باب چې مونږ ورته د دې مضمون په حواله وړمبی گام وائيو .. نو بې ځايه به نه وي ❹ په دې گام کې د سرکاري مصروفياتو علاوه د کوالا لمپور د ورځي او شپې ژوند په باب د افضل شوق ډرامائي .. حېرانونکي او شاعرانه خبرې که قاري په لوستلو مجبوره کوي .. نو بلې خواته په دې باب کې د "مهېش وري" نومې انډين پېغلې سره جذباتي او شاعرانه تړون ډېر په افسانوي او رومانوي پېرائيه کې داسې په خوند او طريقه شوی دی چې د قاري گمان په سفرنامه نگار باندې که څه هم د يو عياش شخص کېږي .. خو.. په دې درست باب کې داسې يوه خبره هم نيسته چې هغه دې په غېراخلاقي يا غېرانساني لب و لهجه کې بيان شوې وي ❺ يا دې ترېنه حېوانيت څرگندېږي ❻ خو د دې باوجود هم پښتنو قدامت پسندو او نا لوستو ځينو نقادانو د لوستلو په ځای د بل نه د اورېدلو خبرو په رڼا کې لکه د ډنډورې ، بلا فتوې هم لگولي دي ❷ دلته زه د يوې ښځې نقادې په حېث دې خبرې ته حېرانه شم چې په دې باب کې دي څه ؟ .. او خلكو ترېنه جوړ کړي څه دي ؟ شايد چې په وړمبي ځل يو داسې ليکنه په ډېره جديده او آفاقي پېرائيه کې د پښتنو لوستونکو مخې ته راغلې وه .. چې هغې ليکنې هضم کېدو کې ډېر وخت اغيستلو سره سره د ځينو روايت پسندو هاضمې خرابي هم کړې ❸ او يا شايد چې د دې باب په ورستۍ پېره کې په ډرامائي انداز " شپ دې ډور پليز" د ځينو لوستونکو په ذهن کې مغالطې پيدا کړي دي ❹

په دې باب کې د افضل شوق د انډين استقبالي پېغلې سره د تعلق جوړولو معصومانه طلب چې هغه څومره کړاونو سره مخامخ کوي .. نو هم دغسې د دې هوټل يوه اړېتېره په خپل خواږه آواز کې هغه ځانته د متوجه کولو کوشش کوي ❶ خو ورسره ليدل کتل نه کوي ❷ او د وخت سره سره چې افضل شوق د هوټل خوږ آوازي اړېتېرې او د دې هوټل د استقبالي پېغلي مهېش وري تر ميانځه څومره په افسانوي انداز کې قيصه مخې ته وړي .. هغه لوستونکې په بيا بيا په لوستلو ځکه مجبوره کوي .. چې په دې حقيقي پېښې کې رومانيت انتهايي په خوږې پېرائيه کې تر سره شوی دی ❸ او دا هغه وړکوټې افسانه ده چې افضل شوق يې په پښتني دنيا کې د يو ډېر لوی او حقيقت پسند سفرنامه نگار په حېثيت مشهوره کړو ❹ ولې چې د دې افسانې اصل خوند هاغه ډرامائي نتيجه ده چې دا پورتنۍ دواړه پېغلې چې په ظاهره دوې بېلي بېلي پېغلې ښکاري .. خو دوې نه دي .. بلکه يوه پېغله ده .. چې کله د آواز په ذريعه هغه ځانته متوجه کوي او کله د څهرې په نقش و نگار ❺ او دا انکشاف هغه وخت کېږي .. چې په ورستۍ ورځ افضل شوق له دې هوټل نه کوچ کوي ❻

په دې وړمبي گام کې د ملا ئشیا د دارالحکومت نه علاوه ترینگانو سټېټ، کاؤنټن سټېټ، پیهانگ، بېنټانگ او کرک ریاستونو نه علاوه چې د رېډ سي د سمندر صفا او بنائسته ساحلونو، د آسیان پارک وړمبي سېل، د هندو ټېمپل نه متاثره کېدو سره سره د هغه تاریخي حیثیت په باب دلا ئل ... او د مسلمانانو له خوا د خپلو زړو آثارو د نه ساتلو روئيو او خاصکر د پښتنو په حواله د خپلو تاریخي آثارو کې د دلچسپۍ نه اخیستلو په اړه د مایوسۍ یو تریخ احساس هغه خیزونه او خبري دي .. چې افضل شوق په ډېر هنر او کمال داسې په خوند او په مزه مزه قلمبند کړي دي .. چې د هغه دغه أسلوب ډېر خوښ کړلی شو ❖ ولې چې د هغه په تحریر کې داسې محسوس کړلی شو لکه هغه چې یواځې په سفر نه وو تللی .. بلکه پښتون قام یې هم ځان سره په دې غرض اوږی وو چې دوی لږ پوه شي .. او په دې اورسي چې دُنیا چرته روانه ده، او دوی چرته روان دي؟؟

په دې باب کې دا ورستی پېره (چې په صفحه نمبر 30 باندې موجوده ده) په دې وړاندې کوم چې زما د پورتنیو خبرو تصدیق اوشي ❖

"چې څنگه مې دروازه خلاسه کړه، نو څه گورم چې د اُپر بټري په ځای د هوټل د لابي انډین جینی مخامخ راته ولاړه ده .. نه هېلو، نه هائی .. یو دم مې د خلې نه ورته اووتو...

ته ....؟؟

دې د ځواب په ځای په کاریدور کې یوې بلې خواته اوکتو او په څرپي خونې ته رادننه شوه .. بیا ساه کېدلي د کرسی په خوا وره غله ❖ بس چې کېنسته، نو یې فقط دومره اووئیل..

- Shut the door please

او په ما خوله ځکه را ایله شوه چې دا هغه غږ وو چې هره شپه ما په ټېلیفون باندې اورېدو "

په دې وړمبي باب کې د سفرنامه نگار د ملا ئشیا د ملک په اړه دا لاندېنۍ خبري که مخې ته کېنېږدو، نو د دې ملک د خلقو اجتماعي روئيو نه به خبر شو هغه روئپې څه دي .. راشی چې د افضل شوق په دې رقم شوو خبرو کې یې مطالعه کړو.

"د خبرو تر حده اسلام خو په هر اسلامي هېواد کې شته، گوا په مسلمانان او یا د شپې او ورځې د پرله پسې لمونځونو دپاره جوگه په موسلو ولاړ مسلمانان .... چې په عملي ژوند کې د انسانیت په اړه ټول مانده لري ❖ نو او به وایم چې که د سوچه مسلماني کردار او بې ساري اخلاق خبره منځ ته راځي، نو د ملا ئشیا د سپېڅلو خلقو مثال نه ورکول د حقیقت نه سترگې اړول دي ❖ مگر دا بېله خبره ده چې د دې ځای د خلقو زړې رواجي جامې څوکه څوکه خپل مشرقي طرز بائيلي او مغربي انداز خپلوي .. لگیا دی "

(شوق - اووه گامه منزل " مخ - 9)

د شوق دوم گام

د افضل شوق دا گام د ملائشیا نه د سنگاپور په لور چې هغه ورته "د مونکي گاډ جنت" هم وائي اوچت شوی دی. په دې سفر کې د افضل شوق سره ملگری ډاکټر کنول چې په ډېرو حوالو يې په دې باب کې يو خوش اخلاقه او سپين زړی ځوان ښودلی دی .. د سنگاپور په لور د هغه سره موسکاگانې اوږي دي. دا سفر د سنگاپور په جهاز کې تر سنگاپور ښار .. چې ځانته ملک هم دی ... چې څنگه اورسي نو په سنگاپور ائيرپورټ باندې د هغه د سپين پوست لرلو د سوبه په هغه باندې د پاکستاني د نه کېدو شک په لړ کې مکالمې ډېرې خوندورې او د سسپنس نه ډکې دي. په سنگاپور کې سرنگون روډ چې ورته لټل انډيا هم وئيل کېږي په يو گيسټ هاؤس او خواوشا ته هندي، چائينيز او سنگاپوري کلتور په خپل امتزاج کې د هغه په ذهن کې سوالونه نه يواځې راپورته کوي بلکه ځوابونو ته يې د رسېدو کوشش هم کوي.

د دې ښار سينټوزا نومې غټ پارک او هلته د وړوکې رېل سروس، انډر واټر ورلډ او ځينو نورو ځايونو سېل د هندو يار ډاکټر کنول سره په شريکه په مکالماتي انداز کې ډېر په خوند بيانوي. دلته هم افضل شوق نه يواځې شاعر بلکه افسانه نگار هم ليدلی شي چې يوې وړې واقعې ته په دومره سنجيدگي او ادراکي انداز کتنه کوي. لکه د مثال په توگه د لېږي بوائي په ليدو او د هاغه موقعې په مناسبت د افضل شوق په ذهن کې راپارېدونکې سوالونه او د ډاکټر کنول سره مکالمه چې په "اووه گامه منزل" کې په صفحه نمبر 36 باندې ليکلې ده .. د هېرولو وړ نه ده چې نو ځکه زه غواړم چې هغه مکالمه تاسو ته دلته نقل کړم.

-چرته د دې جينۍ کور ته خو مې نه وړې، چې د سرنگون روډ نه دا د مخه او مونږ ورپسې يو؟

ډاکټر اوخندل او اوس به يې لا څه وئيلو، چې جينۍ بيا شاته اوکتلو او اوموسېده چې د ډاکټر ځواب په خله کې پاتې شو او وائي..

-خان .. خيال رکهنه . يه لړکې مجهې اچهي نهين لگتي

ما وئيل..

-فکر مه کوه، دومره لا هم کمزوره نه يم، چې هر چاته به زړه په لاس کې ږدم

ما چې څنگه دا خبره کوله، نو جينۍ د يو دوکان په تړه پرتې کرسۍ کې ناست ځوان ته لاس پورته کړو، وئيل يې

..

-هائۍ...

د دې هائی څه وو، چې د پښو دلاندې مې ځمکه اوخته ❖ ما او ډاکټر يو بل ته داسې اوکتو، لکه دواړه چې ښه ډېر مزېداره بې وقوفان جوړ کړل شوي وو ❖ او په دې خبره کې څه شک هم نه وو پاتې شوی .. ولې چې هغه جينې، جينې نه بلکه Lady Boy وو "

سنگاپور ته افضل شوق په دويم ځل په کال 1994 کې د تهائي لېنډ نه د رېل گاډۍ په اوږد سفر بيا راځي ❖ دې ځل هغه يواځې وي ❖ نو ځکه يې په سېل کې ډېرې تېروتنې په اخلاقي دائره کې دننه دننه په ډېر هنر کړي دي ❖ بلکه د نوي کال د لمانځلو په وخت د شپې دولس بجې خواته د هغه يو کلب ته ورتگ، په هغه کلب کې دئ يوې بدرنگې سنگاپوري پېغلې سره د نه غوښتلو باوجود هم مجبوري شريکول د افضل شوق کردار داغداره کوي نه ❖ ولې چې د هغې جينې ناسته د خبرو تر حده په ترقي يافته ټولنه کې د حېرانتيا يا غېر اخلاقي خبره نه ده !! خو د دې باوجود هم په دې باب کې ځينې داسې علامتي اشارې موجودې دي چې هغه د پښتون قاري په ذهن کې که کاره واړه سوچونه نه راولي.. نو هم گوتې پرې اوچتېدي شي ❖ خو دلته به افضل شوق معاف کړو ❖ ځکه چې " د ښائسته جينې يو عېب .. نه عېب " گڼلې شي ❖

دا پورتنۍ خبرې چې ما د خپل فکري ادراک مطابق وړاندې کړې دي ❖ په دې باب د يو لوستونکې تنده ماتېري نه ❖ نو ځکه زه په دې اړه د افضل شوق په قلم دا ليکلي شوي خبرې د مثال په توگه وړاندې کولې شو .. کومې چې يو قاري په سوچ کولو باندې يوې فېصلې ته رسولی شي ❖

"دا منم .. چې د نړۍ د ځينې هېوادونو خلقو له مونږ نه د ژوند لوبه په هره معنا او هر ډگر کې گټلې ده ❖ خو ناشوده دا، چې سمندرونه يې هم زمونږ تر يوازیني سمندر، صفا، شنه او مست دي .. او دبڼوي هم نه ورنه ولاړېري ❖ چرته زمونږ او د دوى د سمندري مخلوقاتو ترميانځه خو هم ..؟"

(شوق - اووه گامه منزل " مخ - 159)

د سنگاپور په باب د نورو معلوماتو په حقله مونږ د افضل شوق دغه حتمي سپلاني تاثر لوستلی شو .. چې ده د سنگاپور په سېل کې په خپلې دې سفرنامې کې رقم کړی دی ❖ راشئ چې يې اولولو ❖

"د انسان عظمت د قانون احترام او د ژوند په اړه د پرمختگ څومره اخلاصمنه جذبه چې د سنگاپور په خلقو کې شته داسې مثال ما بل هيچرته نه خو اوليدواو نه مې د چا نه واورېدو ❖ نو ځکه د دې فائن سټي په باره کې په باور سره وایم چې د ځمکې په سر د داسې جنت جوړونه يا خو د مونکي گاډ کرشمه کېدلې شي او يا دلته مېښته د مونکي وزمه انسانانو د پرله پسې زيار نتيجه.. گنې انسانانو خو مونږ هم يو، چې د لاسو خيري نشو صفا کولی "

(شوق - اووه گامه منزل " مخ - 31)

د شوق دريم گام

د افضل شوق دا دريم گام د تهائي لېنډ په ښار بنكاك ، چې هغه ورته " د تهائيانو كرانگ تهپپ " هم وائي كې كېښودلی شوی دی ؟ دې ښار ته په رسېدو او د ښار په لور په جهاز كې سفري وسوسې ، وهمونه ، فکرونه او اندېښنې چې افضل شوق د پرېشانيانو او ذهني كوفت سره مخامخ كوي .. نو هغه داسې گڼي لكه هغه چې د يو اوري آدم خوره اژدها په خپلې كې ور كوزېږي ؟ خو چې څنگه هغه بنكاك ته رسي ؟ نو د تهائي كلتور، ژوند او د شپې په رڼاگانو كې د خپل سيوري نه هم داسې محرومه شي چې بيا ځان ورته هم په لاسو نه ورځي ؟ هم په دې خو اكثر و نقادانو د افضل شوق د تهائي لېنډ په دې وړمبي سېل ، بلکه بيا بيا ورتگ په سبب گوتي اوچتې كړي دي ؟ او داسې تبصرې يې هم په محفلونو كې شوي دي .. چې د افضل شوق تگ تهائي لېنډ ته د ذاتي اغراضو د تسكين نه سېوا بل هيڅ نه وي ؟ خو چې كله ما د افضل شوق تهائي لېنډ ته درې واړه سېلونه چې هغه " د تهائيانو په كرانگ تهپپ كې " نه علاوه " هلته .. چرته چې لمر د شپې راخېږي " او " خوب مې ليدو .. خو ويده نه وم " بابونو كې يې نه يواځې په شاعرانه او افسانوي انداز د سېل حال او واقعات رقم شوي دي .. بلکه په قدم قدم افضل شوق د يوې نوي ډرامې د يو اهم كردار په توگه " رول " داسې په بې ساختگۍ لوبولی دی چې ځای په ځای د خپل ذات ، شخصيت او نوم يې نفي هم كړي ده ؟ يعنې هغه د تهائيانو د كلچر پوره پوره احاطه په دې پورتنو درو واړو بابونو كې داسې آزادانه او منصفانه انداز كې كړي ده چې كه څه هم ځان د هرې موقعې گواه يا راوي ثابتوي .. خو د هاغه موقعې برخه هم گرځېدلی دی ؟ نو ځكه د تهائي لېنډ د تفصيلي مشاهدې كولو ورسته ليكي ، چې ..

"منم .. چې چرته ښځې خپل مخته آزادي پرېښول شوي دي ، هلته په نريناو باندي د ژوند بار (په معاشي توگه) كم شوی دی ؟ خو دغې آزادۍ د كور تقدس او د خوشحالي كورنۍ تصور د

ميانځه اوړی دی ؟ گوا نرو نر د دی پاتې شوی او ښځه ، ښځه نه .. ولې چې دواړه په خپلو كې اول خو رشتې ساتلو ته تيار نه دي او كه دي هم، نو تړون يې په داسې نازك سپنسي شوی وي ؟ چې شلېده يې گرسره وخت نه غواړي ؟ او بل دا چې چرته د ښځې د ژوند اختيار د سپړيانو په لاس كې دی ؟ هلته نه يوازي ښځې ته په درنه سترگه كتل شوي دي بلکه سپړيانو هم قدر موندلی دی "

(شوق - " اووه گامه منزل " مخ ؟ 139)

د پورته ذكر شوو خبرو نه د افضل شوق مطلب دا نه دی چې .. هغه د ښځو د آزادۍ خلاف دی ؟ بلکه هغه ښځه .. ښځه هم ليدل غواړي ؟ داسې نه لكه تهائي ښځه ، چې د هغه په قول هغه .. تش د پيسو مشين هومره حقيقت

لري ؟ دا هغه نقطه ده، چې افضل شوق حقيقت پسند څرگندوي ؟ ولې چې هغه هر ې معاملې ته په دې سفرنامې کې گوتي نيولي دي .

په ورمبې ځل د افضل شوق غلطيانې فطري ځکه دي چې هغه په ورمبې ځل يو داسې ماحول سره اشنا شوی وو ؟ نو هم په دې هغه د خپل پښتني صداقت نه کار اغیستی دی او مصلحت يې شاته غورځولی دی ؟ دغه خو زما په خيال د يو ريښتوني اديب ادبي انصاف کېدلی شي ؟ چې هغه څه وينی يا څه اوري يا پرې څه تېرېږي .. هغه ټول هم هاغسې په اخلاقي پېرائيه کې اوليکي .. لکه څنگه چې افضل شوق په هنر دا کار سر ته رسولی دی ..!! هغه د يو چا خبره .. چې " کلب کې د جومات خبرې او په ډسکو کې د ادب خبرې غېر فطري دي " ځکه خو افضل شوق د ستاينې وړ دی ؟ او د هغه هم دغه صداقت او ريښتوني انداز ته داد ورکول په کار دی ؟ دا هم هاغه بابونه دي چې افضل شوق په ورمبې ځل مصلحت ته د منافقت نوم ځکه ورکوي ؟ چې هغه پوهی وو، چې د هغه و دې رښتياؤ ته به نالوستي نقادان ضرور گوتي نيسي ؟ او داسې او هم شو ؟ يعنې څوک چې هم په پښتو کې څومره نالوستی اديب يا نقاد وو .. هغه په هغسې شدت د افضل شوق دې انداز غندنه او کره ؟ خو چونکه دلائل د هيچا سره نه وو .. نو ځکه د دې باوجود هم د افضل شوق دې سفرنامې ميدان اوگټلو ؟ او اوس داسې محسوسېږي .. چې لکه دا سفرنامه ورځ په ورځ نوره نوره مشهوره کېږي ؟ وجه يې تش دا ده ، چې ځمونږ نقادان هم اوس رو رو د آفاقي ادب او د هغې د تقاضو سره بلدېږي ؟ نو ځکه هغوی د افضل شوق دې کاوش ته سلامي کېږي ؟ ولې چې يو خو افضل شوق د علاقيت او مقاميت نه بالاتر ليدی شي او بل هغه د خوشحال بابا په لاره روان يو ريښتونی شاعر او ليکوال دی ؟ داسې ځکه وایم .. ولې چې څوک به داسې وي ، چې هغه به خپله کردار کشي کوي .. بغير د افضل شوق ، چې خپلو ادبي فن پارو ته يې حقيقي رنگ ورکولو په نيت خپل ځان او ذات په وار وار لوگی کړی دی ؟ ولي يوازي هغه؟ د دې ځواب کېدلی شي چې افضل شوق خپله هم ورنه کړي چې هغه ځان ته د قام سترگې ، د قام ضمير، د قام زړه .. غوږونه، لاسونه او لاسونه وائي .. چې شاعر دی او ورسره ليکوال هم!! ..

د "يوپا" نومې تهائې جينۍ سره د هغه جذباتي تړون چې د افضل شوق په بني کې هغه د خپل مړه مېړه څېره گوري .. يو داسې افسانوي قيصه ميانځ ته راوړي ، چې لوستونکي يې په لوستلو هېران پاتې شي ؟ ولې چې دا قيصه چې څنگه د پښتني او انساني جذبې په ټول تللی شوي ده .. هغه شايد چې د افضل شوق د نوم نه بېله شي ؟ ولې چې افضل شوق د " يوپا" سره مينه فقط د انساني همدردۍ په بنياد کوي .. نه چې د هوس دپاره ؟ په پورتنو درې واړه بابونو کې بلا ډېرې خبرې شته ؟ خو زه دا يو څو خبرې د تهائې لېنډ په حواله قارئينو ته د راپيدا شوو سوالونو په ځواب کې اوليکم ؟

"چرته چې لمر د شپې راخېږي .. نو حقه خبر ده چې هلته به خلق د ورځې د رڼاگانو نه نه يوازې بې خبره وي بلکه د کار او زيار نه به هم تنگ وي ؟ هو.. دا د هغې پتایا بيچ خبري دي چې ځانته د شپې د ژوند په اړه په درستي نړۍ کې ساری نه لري ؟ دلته د ښځو راج دی .. نران شته په کې ، مگر د ښځو تر واك دلاندې ؟ دا بېله خبره

ده چې ظلم بيرته هم نران ورباندې کوي او هغه هم د بڼخو په خپله خوښه ❖ هم ځکه خو د نړۍ د هر هېواد نه ډک ډک جهازونه، که څه هم خالي کېږي په بنکاک کې .. خو مخه يې د خلقو د پتاييا بيچ په لور وي "

(شوق - " اووه گامه منزل " مخ - 125)

اوس که مونږ اوگورو ، نو په پورته ليکلي شوو تجزياتي خبرو کې کومه داسې خبره ميانخ ته راغلي ده .. چې هغه اخلاقي حدونه کراس کوي ❖ زما په خيال چې په دې کې افضل شوق چې څه ليکلي دي .. هم دغه رنگ شهرت تهائې لېند لري هم ❖ په دې خو د مشر اديب سعدالدين شپون په حواله يوه خبره مشهوره ده ❖ چې هغه نه يو چا په بلوچستان پشين کې يا پېښور کې د پشين يو اديب پوښتنه کړې وه ، چې شپون صاحب !! دا افضل شوق څه ليکي په سفرنامو کې ؟ نو هغه ورته په ځواب کې وئيلي وو .. چې دغه رنگ به يې ليکلو او بيا يې ورته وئيلو، چې تاسو افضل شوق تهائې لېند ، سنگاپور يا يورپ ته لېږئ .. او حال ورنه د پشين او لورالائي اخلي ❖ او واقعي هم دغسې روئې ځمونږ په تنقيد کې هر چرته ليدلې شي ❖ يعنې خبري به د اسمانونو کوي ، خو خبر به د خپل کلي د حال نه هم نه وي ❖ د افضل شوق د دې دريم متنازعه گام د مزيد وضاحت دپاره د هغه د طرف نه ليکلې شوي دا لاندېنۍ پېره وړاندې کوم ❖

"که څوک انسان تر ځناوره هم په بد او لړلي حال کې ليدل غواړي ، نو هغه دې په خپل ژوند کې يو ځل خامخا تهائې لېند ته په چکر شي ❖ خپله به يې په سترگو اوويني ، چې د عظمت په جامه کې پت انسان چې کله خپلې مخې ته اېله کړلې شي، نو دئې ځومره په اخلاقي توگه اولوېږي ❖ خبره دا نه ده، چې گوندي د دې هېواد خلق په ښو او بدو نه پوهېږي.. بلکه زه فکر کوم چې دا هر څه دلته د کسته کېږي ❖ څوک يې کوي ؟ څله يې کوي؟ او د چا په ضد يې کوي؟ د دې خبرو ځوابونه به هغه وخت مخې ته راشي ، چې کله دغه تهائې هېواد د نيمې نړۍ د خلقو دپاره د مرگ د فرښتې پرته د اول يا دويم نمبر بادار حېثيت اومومي "

(شوق - " اووه گامه منزل " مخ _ 49)

د شوق څلورم گام

په دې باب کې سفرنامه نگار خپل څلورم گام په ایران کې ایښودی دی ❖ چې ورته افضل شوق ښکلی هېواد وائي او په دې یقین یې د خپل درست سفر سر ته رسولی دی چې گني " هلته سترگې غږېږي" ❖ په ایران کې د افضل شوق د زميني سفر د سترپاؤ حال او د جمعه خان کاکړ سره د ملگرتيا کولو او هغه سره بېلو شوخو لهجو کې مکالمه نگاري وړاندې کول په ډېر ادبي هنر کې شوي دي ❖ په ایران کې د افضل شوق دلچسپي او د هغه ځای د خلقو د روئيو، خوښونو، عادتونو نه دا اخذ کوي چې که څه هم په ایران کې اسلامي انقلاب دی .. د ښځې په تصوير وړلو او ځان سره ساتلو باندې هم بندېز دی ، خو بيا هم خلق د شاه په حق کې زيات ښکاري ❖ نو ځکه خو شوق اُمید څرگندوي چې کېدلی شي .. ډېر ژر د نوي دور مسته او شوخه هوا راوالوځي او ایران بيرته د شاه په ځولۍ کې واچوي ❖ کله ؟؟ او څنگه ؟؟ دا سوالونه ځواب طلب ضرور دي ❖ خو که مونږ لږ غور او فکر اوکړو.. نو ځوابونه به د افضل شوق په علامتي خبرو کې هم په دغه باب کې موجود پيدا کړو ❖ خو زه چې د هغه په دې خبري پوهه شوي يم .. هغه دا ، چې هغه د ایران مستقبل هم د افغانستان په رنگ د امريکې په ځولۍ کې ويني گوري ❖ ولې چې افضل شوق د نورو خلقو د رايو اغيستلو علاوه يو ځای کې د يو داسې ايراني عسکر سره هم خبري کوي.. کوم چې د خپل هېواد او نظام نه تنگ ښکاري ❖ اوس چې د وطن محافظ هم د وطن ښه نه غواړي .. نو انجام د هغه وطن به يقيناً چې د افضل شوق په دې پورتنی سېلاني بصارت کې ليدی شي ❖ ولې چې هم دغه رنگه خبره هغه د افغانستان د مستقبل او خاصکر د آثارو چې په کې د باميان د بُت وړانولو توقع هم شامله وه .. په باب هم څه اووه يا اتهه کاله اگاهو په دې سفرنامې کې کړې وه .. کومه چې ثابته هم شوه ❖ او پښتون وطن د تاريخ هغه يوازيناً بُت هم د منځه لاړو ❖ دې نه انکار نه شي کېدلی چې .. د يو مطالعاتي تجزيه نگار نه د يوه سېلاني تجزيه ډېره کارآمده ده ❖ ولې چې يو سياح چې کومه خبره کوي .. هغه د حقائقو او مشاهدو په رڼا کې کوي ❖ هم ځکه خو هغه تجزيه د سبا دپاره تاريخي حېثيت لري ❖ لکه نن چې د کوبلا ئي خان يا کولمبس يا ابن بتوطه په لارو باندې د قومونو د تاريخ تصديق رابرسېره کېږي ❖

د ایران په سفر کې که افضل شوق د اوسني ايراني رواجي کلتور په باب څه تنقيد کړی دی او په دې ملک کې " د لنډي مودې د شرعي واده " يې نه يواځې غندنه کړي ده بلکه دا عمل يې د تهائي لېند د " لېډي هوم " سره هم مقائسه کړی دی ❖ کوم چې ايران پرستو نقادانو د خپل عزت مسئله اوگڼله او هغه يې ښه اوغندلو ❖ خو هغه له خپلې خبري نه تر شا نه شو ❖ او وائي ... چې ما څه محسوس کړي دي ،، هغه مي وړاندي کړي دي ❖ اوس که يې ستاينئ او که يې غندئ ❖ نه تش دا .. بلکه بل خوا ته د ليدلي خوب عبرتناکه مناظر چې څنگه په علامتي پېرائيه کې قلمبند کوي ❖ هغه دئ يو ښه ليکوال ثابتوي ❖ ولې چې د اسلام موضوع ډېره حساسه ده او تنقيد ورباندي هيڅ يو مسلمان او پښتون نه شي برداشت کولی ❖ او افضل شوق هاغه ليکوال دی چې د خوب په بې تعبیره اشارو کې يې د ایران اوسنی اسلامي انقلاب په ډېر ښائسته انداز غندلی دی ❖ خو بيا هم يو نقاد افضل

شوق ته گوته په دې نشي نيولی .. چې هغه خو يو خوب بيان کړی دی ❖ او په خوب کې خو هر څه ليدلی شي ❖ راشی چې دا يو څو خبرې د هاغه خوب په تنقيدي نظر اوگورو چې په صفحه نمبر 81 کې رقم شوي دي - "نو لاس تړلی يې يو ميدان ته راويستم ❖ په ميدان کې بېخي زيات خلق په تورو جامو کې ناست وو ، او ټولو ماته کتلو ❖ زړه ته يو دم دا خبره راغله، چې بس اوس مې په پهانسی ته مي خېروي-
خبره چې تر دې ځايه اورسېده ، نو کاکړ لکه ديغ شوی چي وي .. راته وائي ،
-او بيا يې پهانسی ته او خېرولې .. هان .. دغسې وو ، که نه ؟؟
ما وئيل..

-نه .. هلته په ميدان باندې نه خو د پهانسی انتظام وو او نه د سر قلم کولو دپاره تخته او ساتول ❖ بلکه په سټېج باندې د درولو سم دستي يې زما لاسونه خلاص کړو ❖ دومره خوشحاله وم ، چې پوښتنه مه کوه ❖ مگر دا خوشحالي مي سر ته نه اورسېده ، ولې چې...

ما به خبره مخته کوله، چې جمعه خان راباندې غږ اوکړو..

-ښه ښه .. وايه

ما په خوب کې ورته وئيل..

-مخته به څه نا څه خامخا وو.. بس که تا نه وی را غږولی "

اوس دې پورتنۍ مکالمې ته که لږ په ځير شو .. نو دا به منو، چې افضل شوق په علامتي پېرائيه کې د واقعاتو اظهار ډېر په هنر کولو فن لري ❖ دلته په خوب کې چې هغه کومې خبرې کړي دي .. هغه خبرې که په وينه اوشي ، نو نقادان به ورپسې داسې اولگېږي، چې هغه به ورنه ځان خلاص نه کړي ❖ نور په ايران کې څه دي ؟ د افضل شوق په دې لاندېنۍ خبرو کې يې ليدلی شئ❖

"په ايران کې اسلام هم شته او اسلامي قانون هم ❖ لکن گوره چې خلق ورنه د فرار لاري څله غواړي؟ چرته د تاريخي سپکولر ايران د ميانځه تگ خو بې وخت نه وو شوی ❖ او يا کېدلی شي ، چې خلق يې تر اوسه په ذهني توگه دې نظام منلو او قبلولو ته تيار نه وي ❖ هرڅه هرڅه، خو د سپلاني دپاره د سترگو وړاندې ښکاره ايران په هره اړه ساری نه لري ❖ په ښکاره د ژوند کولو طرز دلته په هره معنا کې مغربي وزمه دی ، خو رښتيا خبره ده ، چې دی نه ❖ ولې چې مغربي تقاضې لا سمې نه پوره کوي "

(شوق - " اووه گامه منزل " مخ ❖ 69)

د شوق پنځم گام

افضل شوق خپل پنځم گام په کال 1993 کې د "جمال په درشل کې" ایښی دی ❶ او دغه د ښائستونواو د جمال درشل .. هغه و ترکی ته وائي ❷ د ایران نه د ترکی په لور د سېل کولو په وخت هغه یواځې نه دی ❸ بلکه جمعه خان کاکړ او یو بل نوید پنجابی هم د خپلې پېغلې (منگېتره) سره د شوق ملگري یاد شوي دي ❹ کله چې هغوی ټول په بس کې د ایران د بارډر بازرگان نه د ترکی د بارډر ښار ارض روم په لور پېښه اوکړي .. نو په بس کې د ناستو ایرانیانو د طرف نه د خوشحالی د بېخي زیات اظهار نه افضل شوق داسې تاثر واخلي .. لکه هغوی چې واقعي آزاد شوي دي .. لکه د قفس دروازه چې خلاسه شي او ټول مارغان ترېنه والوخي ❺ هم ځکه خو د خوشحالی داسې بې ساخته اظهار شوق صاحب د ایرانیانو په خپل هېواد کې د ساه تنگی سره منسوب کړو او ایران ته یې "د سرو زرو د قفس" نوم ورکړی دی ❻ او دا هیله یې څرگنده کړې ده .. چې یو بل انقلاب په ایران کې راتلونکی دی ❼ ولې چې په دې بس کې یو هم داسې ایرانی دې وخت خاموشه نه وینی .. بلکه د هر یوه په لاس کې بوتل وینی او هر یو گډېدېږي ❽ او په گډا کې د خپل هېواد د اخوندانو په باب په خپلې ژبې کې څه نا څه هم داسې د کورس په انداز کې وائي لکه کنځلې چې ورته کوي ❾

په دې باب کې افضل شوق د ترکی خلقو او ژوند ته آزاد وائي .. په اکره نومې ښار کې یخه شپه ، د ترک عسکرانو او کردانو تر میانځه د جنگ د وجې د لاري بندېدل ، انقره سره تړلي خبري ، باسفورس بریج او ځیني تاریخي حقائقو ، لکه Anatolian Civilization او د Perge City سره منسوب زاړه آثارو په باب ډېري خوندوري خبري موجودي دي ❶ خو د استنبول ښار چې ورته د یورپ دروازه هم وائي .. کې د افضل شوق چکرونه په لابلې نومې ښائسته بازار کې .. او له دې بازار سره تړلي یوه قیصه په علامتي پېرائیه کې د لو ستونکي په ذهن کې ډېر سوالونه راپورته کولی شي ❷ دلته د شهزادگیانو د جذیرې سېل، سرکې چې، کراکوي، گرېنډ بازار، میوزیم، ترک حمام، شین جمات نه علاوه نیم درځن نور جماتونو سېل سره سره افضل شوق د خپلو ملگرو سره په "پولي ټورز" کې مصروف او خندنی لیدلی شي ❸ یعنې په دې باب کې چې څومره زیات معلومات موجود دي .. هم دومره زیاتې خنداگانې او تېروتنې او قیصې هم په علامتي انداز کې موجودي دي ، چې د لوستونکي د ادبي ذوق او شوق پوره کولو سره سره د هغه تفریحي خوند هم سېوا کولی شي ❹ ماته په دې باب کې د سفرنامه نگار د بیان ژبه ډېره زیاته ادبي ښکاري ❺ یعنې خبري یې ډېري کړي دي .. خو په داسې مبهم اشارتي انداز کې چې یو عام یا نا لوستی قاري پرې نه شي پوهېدلی ❻ دا د افضل شوق ادبي هنر دی .. چې هغه نوي نوي تجربې هم کوي او دا کوشش هم ، چې مونږ دې د هغه انداز خپل هم کړو ❷ داسې اداگانې د شوق په شعر او نثر دواړو کې موجودې دي ❸

افضل شوق که یو طرف ته ترکیان لالچیان او په پیسو ډېر زیات مئین یادوي .. نو بلې خواته هغوی له پښتنو سره مقائسه کوي هم او وائي .. چې دا خلق د پښتنو په رنگ دنگ دنگ دي او په روئيو کې هم پښتني خوږلت او

کړختگي لري ❖ ځکه افضل شوق د دې خلقو په باب خپله مينه په وار وار رقم کړې ده ❖ د ساسيلا سره تړلی خوب او خيال او بيا د جمعه خان مداخلت داسې قيصه ده چې ډرامائی انداز لري او دغه رنگه قيصې په دې سفرنامې کې د کړکېچنو موقعو او واقعاتو د وضاحت کولو په نيت ډېرې زياتې ليدلې شي ❖ او داسې په وړمبي ځل په پښتو نثر کې مخې ته راغلي دي ❖ لکه دا لاندېنۍ مکالمه .. چې په کې د ترکي د بې لگامه آزادۍ يو تاثر ليدی شي ❖

-نوم دي څه دی ؟

-ساسيلا .. دې وئيل

-ښه نوم دی .. مسلمانان يې ؟

دې وئيل..

-هو ماشاالله

-واده دي کړی دی ، که نه ؟

په ډېره عاجزۍ مي ورنه پوښتنه اوکړه ❖ دا يو وار چې شوه او بيا وائي..

-يه .. مگر زه فرېنډ لرم

دا خبره يې داسې اوکړه لکه دلته چې په مېړه او بوائی فرېنډ کې جينکيانې توپير نه کوي "

(شوق - " اووه گامه منزل " مخ ❖ 95)

هسې خو په دې پورته ليکلی شوي مکالمې کې هيڅ داسې خبره نشته چې ابهام پيدا کوي .. او بلکه ډېره واضحه ده .. خو په کې د ترکي د پېغلو د نننۍ روئېې نه لوستونکي په ډېر هنر خبروي ❖ او داسې ښکاره کوي لکه ترک کلچر چې بېخي زيات مغربي انداز لري ❖ نور په دې باب کې څه دي ❖ مونږ د افضل شوق د دې لاندېنۍ رائي نه اندازه کولی شو ❖

" چې تاريخ او غوره تاريخي اثارو ته اوکتلی شي نو ترک د يو مارشل قوم په حيثيت په نړۍ باندې ځان منلی وو ❖ مگر د دې قام د نن معاشي بدحالي او د پيسو سره بې کچه مينه د دوئ تاريخي حيثيت گوره چې ځله شکمن غوندې کړي ؟ ولې چې د ترکيانو دولت پرستي سرې په دې وئيلو مجبوره کوي چې (د دې هېواد خلق د انا ترک سره مينه په دې وجه کوي، چې په کرنسي نوټ " ليرا " باندې يې تصوير دی) د پاکستان او مسلمانانو سره مينه په

خپل ځای لاکن دلته د انا ترک د غوره شوي قانون پابندي کولو سره بل داسې مثالي اسلامي خاصیتونه مې تر سترگو نه شو، چې د نوشته کولو وړ مې گڼلي وی ❖ هو، که څه هم د دنیا په سر دلته ماجتان بهخي زیات دي"

(شوق - " اووه گامه منزل " مخ - 85)

د شوق شپږم گام

دا باب په جنت الثاني سري لنکا کې اغستلی شوی هاغه شپږم گام دی چې افضل شوق د " جنت خخه لري جنت" تر عنوان دلاندې رقم کړی سفرې حال دی ❖ د دې باب په شروع کې " د پرونی خهرې په لټون " نظم کې هغه دوباره " په لټون ستا د خهرې" کې چاپ کړی دی لیکل د قاري په ذهن کې بلا سوالونه رابرسېره کوي ❖ بلکه افضل شوق چې واقعي په دې زميني جنت کې هاغه خه لټولو کوشش کوي چې هغه په ټول عمر کې په خوبونو، خیالونو، فکرونو، سوچونو کې د ځان سره لکه د همخولي ساتلی او لوی کړی دی ❖ خو بیا چې څومره افضل شوق په دې باب کې د علاقائي بنائست نه متاثره ښکاري .. نو هومره د دې ځای د خلقو په حواله زړه ماتې دی ❖ يعنې هغه په ذهن کې دا سوالونه پورته کوي چې که دا جنت ثاني دی او حضرت آدم عليه السلام هم په دغه هېواد کې په " آدمز پیک" نامي د غره د څوکې په سر راکوز کړی دی .. نو بیا خو مونږ د دې تورو تورو.. نرو نرو او سخا سري لنکنو نه زېږېدلي مخلوقات یو .. کوم چې هغه لاجوابه کوي ❖ لاکن بلې خواته د حضرت آدم عليه السلام د ښې پل په لیدلو هغه په دې يقين باندې ټینگ هم ښکاري چې واقعي دا پل د حضرت آدم عليه السلام کېدلی شي ❖ او ثبوت کې دا وائي چې چونکه په تاريخ کې حضرت آدم عليه السلام شپېته (60) فته اوږد یاد شوی دی ❖ او دا انساني پل چې د غره په سر جوړ دی .. هم پوره پنځه فته ، څلور انچه اوږد او دوه نیم فته پلن دی ❖ او په دې کې منطقي دليل د افضل شوق صداقت په دې هم رامخې ته کوي چې هر انسان د خپل پل په حساب لس، یولس یا دولس پلونو قدرې وي ❖ د افضل شوق دا دليل د هغه دا سفرنامه د سري لنکا په لور صحيح محقق څرگندوي ❖ په سري لنکا کې د خلقو د رنگ، خوند او ژوند نه بېزاره افضل شوق د سري لنکنو د ټولو نه لوی ښار کولمبو په باب داسې هم لیکي ❖

"لکه دا چې د بل ملک نه د پاکستان يو ښار وي ❖ هغه رنگه دوکانونه او مات مات روډونه .. خو توپير که تر میانځه وو، نو تش دا چې خلق يې تک تور وو او بل د جامو په اړه يې ښځې او نران واړه انگرېز وزمه هم وو ❖ تر څه وخته پورې يو روډ بل روډ پياده اوگرځېدو ... دلته بله عجبه که سترگو وړاندې کتو ته نه راغله، خو د حېرت وړ خبره دا وه.. چې د بس اډې خوا و شا د لاطری د ټکټانو د خرڅلاو کاروبار دومره تود وو ❖ چې په کتو ور څخه د دې ځای د خلقو د معاشي بدحالی او لالچ اندازه ښه لگېدلې شوه ، چې زما په خیال .. څوک په لاطريانو يا جوارۍ خپل قسمت گوري .. نو پوه شه ، چې لا خو يې کار دلاسه نه کېږي او يا بيا صلاحتونه نه لري"

(شوق " اووه گامه منزل " مخ ❖ 115)

نه يواځې دا .. بلکه د نيگامبو بيچ چرته چې افضل شوق په يو وړکوتي ريسټ هاؤس کې له خپلو پاکستاني ملگرو جمعه خان کاکړ، نصيب ترين او محمدرضا ترين علاوه انگلش دوست جان هوگر او د هغه ښځو ملگرو سره استوگن

وو .. په اړه هم ډېرې دلچسپې قيصې او لطيفې په دې سفرنامې کې د لوستونکي زړه او روح خوشحاله کوي ؟
لاکن دلته زه د افضل شوق د سري لنکا او سري لنکو په اړه حتمي رائي وړاندي کول ضروري گڼم ؟

"دا خو به او منم ، چې سري لنکا د سيمې د بنائست په توگه په نړۍ کې ساری نه لري ؟ هم ځکه خو خدائي پاک حضرت آدم عليه السلام د جنت نه په دې جنت وزمه ځمکه کېښته کړو ؟ د دې ثبوت د ده جوړ پنځه فټه څلور انچه اوږد او دوه نيم فټه پلن پل دی .. چې تر اوسه دلته د آدمز پیک نامې غره په څوکې باندې وجود لري ؟ مگر د سري لنکو و بُت پرستۍ او تر ټاک اويښتې غرضي ژوند ته چې پام اوکړم .. نو دا سوال په مزغو کې راشي ، چې د نړۍ د نورو هېوادونو خلق د دوی په رنگ او خوئيو څله نه دي؟ که څه هم په دې خاوري باندې زمونږ جدا بجد او لمړنئيو انسانانو ژوند کړی دی "

(شوق - " اووه گامه منزل " مخ - 109)

د شوق اووم گام

دا باب " له ښکلا څخه تر ښکلا پوري " د انډونيشيا په باب د .. چرته چې افضل شوق خپل اووم گام ايښی دی ؟
اوکوم چې د مسلمانانو وړمې لوتی هېواد دی ؟ د دې هېواد په حقله ليکلي شوو خبرو کې د توري بيچ خبري ځکه ډېرې او خوندوري دي ؟ چې دلته هم افضل شوق د ځينو داسې دلچسپو واقعاتو او حالاتو سره تېرېږي چې يو لوستونکی ترېنه خوند اغيستی شي ؟ يعنې افضل شوق د انډونيشيا د توري بيچ په لور سفر له سنگاپور نه په کشتۍ کې کړی دی ؟ د دې بحري سفر چې څومره خوندور دی ؟ هغسې د توري بيچ د علاقه په حقله هم ډېرې موثري خبري په دې باب کې لوستلو ته موجودي دي ؟ په دې سفر کې د انگلش لېډي سارا سره د هغه هېلو هائی او لږ ډېر رومانوي او معنوي تعلق نه علاوه څو مکالمې ډېرې بامعني او خوندوري دي ؟

سارا چې ځانته د يو چېرېتي هوم انچارج يا نمائنده وائي .. په دې بحري سفر کې د افضل شوق د يواځينيې حبثيت نه فائده اغستلو په حقله چې څومره کوششونه کوي .. هغه د افضل شوق په ذهن کې د هغې او د هغې د قام په اړه ځيني منفي سوچونه رابرسېره کوي ؟ او ځواب ته په کوشش کې ښکاري ؟ خو هغه سارا د خپلو مکرجنو او فرېبي اداگانو په دام کې د هغه د راگېرولو پوره پوره کوشش کوي ؟ کوم چې تاسو په توري ساحل سمندر باندې د هغه او سارا تر ميانځه په دې لاندېنۍ مکالمه کې لوستلی او سوچ کولی شئ ؟

"خکه خو مې جوړه جوړه خلقو ته د حسرت په نظر کتلو او د اېکړې احساس راباندې غمېدلو ❖ لکن آخه وائي ، چې (بنده هېرانه .. خدائي مهربانه) گوا، کله چې د اوبو خڅه د يو سایه وان په خوا روان شوم، نو زما د خنگه تېرېدونکې فرنگې غږ راباندې اوکړو..

-هېلو مستير

او ما چې خواب وړيا کړو، نو دې ځان رانيردې کړو..

-بخښنه غواړم .. هغسې هم دواړه د يوه سایه وان په لور روان يو.. نو غواړم چې ستا سره څه خبرې اوکړم

-هو .. ولې نه .. ولې نه

او بيا مې سر تر پايه ورته اوکتلو ❖ دا سره سپينه ښځه ، چې د سر په ژېړو وېښتو کې يې څه څه سپين وېښته هم شنه شوي وو.. په عمر تر ما غټه ښکاره کېده .. خو بيا هم په ښکاره کړه وړه ډېره زړه خوشحاله ونکې او درنه مونږدله ❖ گوره چې څه يې په زړه کې ورغلو.. چې په اوږه راتال د کڅوړي غوندې خړبخون پرس خڅه يې يو کتاب راويستو او وائي ..

-دا البم اوگوره

په تگ تگ کې چې مې خنگه پرانستلو ، نو بيا وائي..

-په دې کې د هغو ماشومانو تصويرونه دي چې خپل مخ او شاته هيڅوک نه لري

-ښه ښه لکن ....

ما به اوس خبره مخته کښوله ، چې دې بيا وار لاس ته کړو..

-دا ماشومان ځمونږ په فلاحي څانگه کې روزل کېږي

-چرته او خنگه؟

ما پوښتنه اوکړه ❖

خو، دې په مخ را ايله وېښتان په لاس شاته واړولو او سترگې يې په سترگو کې داسې راته واچولې .. لکه ما چې په خپل اصل مطلب پوه کوي"

(شوق - " اووه گامه منزل " مخ - 162)

او مخته داسې ښکاري لکه افضل شوق چې د هغې په " اصل مطلب" پوهی شوی هم وي .. خو د هغه په ذهن کې د انگلېنډ او چېریتي هوم .. دوه متضاد څیزونه د داسې سوالونو په توگه راپورته شوو.. چې د ځواب په لټولو کې یې د هغې سارا سره ملگري هم کړي ده ❖ اوس که څه هم افضل شوق د یو ریښتوني محقق په حیثیت د سارا سره ملگری شوی دی .. خو نقادانو په دې ملگریټیا باندې هغه ته گوتې نیولي دي ❖ څه هم که په دې درست تعلق کې ماته هیڅ هم داسې غېر اخلاقي یوه فقره هم مخې ته نه راغله .. خو ځینې علامتي اشارې لوستونکی په سوچ کولو ضرور مجبوره کوي ❖ لاکن دا هیڅوک نه شي ثابتولی چې گني شوق صاحب په دې درست سېل کې یوه هم غلطه خبره کړي وي ❖ نو ځکه زما په ذهن کې د خپل نقاد په حقله دا خبره ضرور سر اوچتوي .. چې هغوی د دې سېلاني شاعر په اړه اعتراضات له کومه را غونډ کړي دي .. او که هسې چا څه ورته وئيلي دي .. او هغوی منلي دي ❖

افضل شوق چې د توري بیچ په دې سېل کې کله په " بيمو" یعنې ټانگه کې له ملگرو سره سېل کوي، نو د " گري لائن" تورزم والا گائیډ په قول د انډونیشیا په اړه ډېر زیات معلومات او سنسني خپزي خبري هم ډېر په هنر په دې باب کې ځای کړي دي ❖ لکه د انډونیشیا په ډېرشو زرو ټاپوگانو (جزیرو) کې د اسلام خپرېدل او د هندوانو په کلچر کې د بې راروی قیصو نه علاوه د " ابریان جایا" ټاپو په اړه ځناوري انساني روئې چې تر اوسه هم د رسم او رواج مهمې روئې یادېږي ❖ نه یواځې دا بلکه دغه خلق د دښمن سرورنه د هغوی له وجودونو نه ځکه بېلوي او ځان سره یې محفوظ ساتي .. چې د هغوی په قول بیا کله د هغه دښمن روح هم نه شي د هغوی دښمن جوړېدلی ❖ او هغه دښمنان به د هغوی تابع وي ټول عمر ❖ دا او دا سې نورې خبري چې بیا چرته او کله هم ما په نورو کتابونو کې اونه لیدلې .. دلته د افضل شوق په سفرنامې کې موجودې دي ❖ هم دغه ادبي هلې ځلې د هغه اهمیت د یو لوی سفرنامه نگار په حیثیت زیاتوي ❖ په دې خو زه ورته په سېل کې غرک ترک سېلاني وایم ❖

د توري بیچ او انډونیشیا په اړه د نورو خبرو نه علاوه افضل شوق چې کله بیرته د توري بیچ نه په کشتی کې سنگاپور ته ځي .. نو په ورستيو لحظو کې د انډونیشیا په توگه داسې رایی قلمبند کوي ❖

"اسلام او کفر .. د ښکاره تضاداتو په اړه تر اوسه لا په انډونیشیا کې د یوه بل په ضد .. که ښکاره نه .. پټ په پټه خپل خپل منونکي روزي ❖ گوا د زرگونو ټاپوگانو په دې هېواد کې چې چرته مسلمانان په شمېر زیات مېښته دي .. هلته د ژوند کاروبار نه یوازي سور، بلکه پټ هم تر سره کېږي ❖ بیا چې چرته د هندوانو او سیکولر خلکو اکثریت دی .. هلته ژوند نه یواځې د ژوند په رنگه دی بلکه د سېلانیانو د تفریح دياره زره خوشونې هم لري ❖ مخته به گورو چې کوم مذهب او نظریه د انډونیشیا ټاپوگان په خپل اثر کې اخلي ؟ هو، که څه هم ښکاري داسې لکه اسلام چې څومره په تېزۍ دا ټاپوگان په خپل اثر کې اغیستي وو ❖ هم هغسې په تېزۍ ورڅخه خدائی په امانی وائي .. لگیا دی "

(شوق - " اووه گامه منزل " مخ - 150)

سیده حسینہ گل

نومبر _ 25 مارچ کال 2004

په لټون ستا د څېرې

په لټون ستا د څېرې --- یو تنقیدي جائزه

(یادگیرنه :- دا کتاب په کال ۲۰۰۳ کې مارکیټ ته راغلی دی او دا شعري مجموعه په کال ۲۰۰۳ع کې د حکومت بلوچستان د طرف نه په صوبائي ادبي ایوارډ ستائلی شوي ده)

شلمه صدۍ د پښتو ادب په حواله د رڼاگانو صدۍ بللی شي ❖ ځکه چې هم دغه صدۍ د پښتو ادب هاغه روایتی چوکاټ ته یو غېر روایتی شکل ورکړو.. خو د دې بدلون مقصد د پښتو ادب او د شاعرۍ هاغه روایتی اډانې ته څه کلاسیکي یا فني لحاظ سره د تبدیلی خطرې منځ ته راوړل نه وو .. بلکه پښتو ادب او شاعرۍ د جدیدیت په لور خپل منزل پټیل کړو ❖ او په دغه یون کې پښتو ادب په یو بهخي نوي بڼه کې د فن او هنر په اسمان اوځلېدو ❖ دا هاغه دور وو چې پښتنو شاعرانو ادیبانو د دغه جدیدیت د یو نوي او تابناکه سباون آغاز هم اوکړو ❖ دلته اگرچې د خدای بخښلي امېر حمزه شنواري د غزل رنگ د پښتني کلاسیک سره سره د جدیدیت یو رنگ په غورځنگ خو وو .. چې بیا ورو ورو د پښتنو د ټولو سیمو شاعرانو دغه رنگ خپل هم کړو او داسې د حمزه بابا فکر په یو نوي انداز د هر پښتون ادیب په هنري، فکري او تخلیقي وجود سیوری سیوری شو ❖ دې سره پښتو ادب کې د مقصدیت او معنویت یو سماجي تحریک هم راپورته شو چې د پښتو ادب او شاعرۍ شکل یې بهخي بدل کړو.. او داسې د انساني سماج ډېرې مسئلې پښتو ژبې او ادب په خپل وجود کې ډېرې په هنر را ونغاړلې !! خو دا هم حقیقت دی چې ځمونږ د سیمو او وطن سیاسي او سماجي حالات هر وخت د غېر یقینۍ ښکار وي او دغه حالات چې د یو پښتون شاعر ادیب او فنکار په فن او هنر چکونه لگول شروع کړي نو دغه ادب او آرټ به یقیناً چې د یو نوي سماجي شعور عکاسي کوي ❖

دلته د دغه غېر یقیني حالاتو د کبله د پښتو ادب او شاعرۍ په جدیده قافله چې د " تجریدیت " کوم یلغار راښکاره شو نو دغه رنگ د یو متنازعه بحث او موضوع دپاره یو نوی میدان تیار کړو ❖ په دې حواله چې کوم نوی او تجریدي بدلون مونږ وینو .. نو دا صحیح ده چې دلته د ابلاغ بې شمېره مسئلې هم راپورته شوې .. خو لوستونکی چې د کوم خوند او کیفیت سره هم مخ شوی دی .. نو دا هر څه خو په خپل ځای ، خو د لوستونکي د سوچ او پرله پسې سوچ کولو صلاحیت د یو نوي تخلیقي، فکري شعور ته دوام هم بخښلی دی ❖ دا هاغه رنگ دی چې د هر " قاري " د خپل فکري صلاحیت یو امتحان دی ❖ شاید چې دغه نوی تجریدي رنگ اوس د مقبولیت په داسې یو مقام دی چې اوس د پښتو ژبې، ادب او په تېره تېره د شاعرۍ یو مجبوري او ضرورت گرځېدلی دی ❖ او بې شکه چې دغه رنگ د نوو نوو استعارو ، نوو نوو اشارو یو داسې هنري وجود پیدا کړو چې هر څوک به یې خپله مني

..!! دغه رنگ که ځمونږ د پښتو په جدیده افسانه لیدلی شي او که په آزاد تجریدی نظم .. خو د دغه رنگ خپل یو کیفیت او خپل خوند دی ❖

د پښتو ادب د دې نوي رنگ نه ځمونږ ځوان کهول نېغ په نېغه متاثره لیدی شي ❖ او هسې هم که اومنی شي نو اوس لکه چې د ژوند په نورو چارو کې د بدلون ضرورت محسوسولی شي .. نو ادب به څنگه د دې بدلون لار نه څاري ❖ ځکه چې د ادب او د شاعرۍ د کومې روایتی بڼې سره چې مونږ اشنا یو .. نو دغه انداز او روایتی موضوعات اوس د ژوند د دې نوي تهذیبی عمل په څنگ ډېر وراسته او زاړه لیدی شي ❖ ادب اوس د ژوند د نوو غوښتنو سره څنگ په څنگ تخلیق کول د معنویت او مقصدیت یوه لاره ده ❖ په دغه هڅو او کوششونو کې چې مونږ د نوي ادب او شاعرۍ جاج اخلو .. نو په دې مد کې ځمونږ د ځوان کهول هڅې د قدر وړ دي ❖ د ښاغلي افضل شوق نوم او کار د چا نه پټ نه دی ❖ دې ښاغلي د خپل فني او تخلیقي اظهار دپاره د یو داسې أسلوب ملاتړ کړی دی چې چا ورته څه اووې او چا څه .. خو د ده په دغه فکري او هنري رنگونو نه خو څوک سم پوهه شوي دي .. او نه یې ترېنه انکار کړی دی ❖ او دا ځکه چې د ده دغه نوی انداز د عام اولس د ذهني سطحې مطابق نه دی .. خو د یوې تعلیم یافته او پوهې طبقې د یو داسې معیار او ضمانت یې گڼلی شو، چې د بېن الاقوامي معیار سره اوږه وهي ❖

افضل شوق که خپله شاعرۍ او سفرنامو کې د ذهني، نفسیاتي، روحاني او نفساني مسئلو ذکر کړی دی نو دا یې هم په خپل تخلیقي ایجاداتو کې د یو نوي روایت بنیاد ایښی دی ❖ او دا یې ثابت کړي دي چې هغه په مثال د آئینې دی او په آئینې کې هر څه په خپل اصل رنگ او بڼه ښکاري ❖ او دا د یو رښتوني شاعر او ادیب اخلاقي فرض هم گرځي چې هغه د وخت صحیح عکاس ثابت شي ❖ ځکه چې په انساني ټوني کې څه نه کېږي؟.. هر څه خو کېږي ❖ هم دغه فرض په پښتو کې دې ښاغلي شوق سرته رسولی دی ❖ څه چې یې لیدلي کتلي .. هغه یې لیکلي دي .. خو په اخلاقي او افسانوي یا شعري شپږینه لب و لهجه کې په ډېر هنر او فن په علامتي پېرائیه کې ❖ هغه داسې ځکه کوي چې دغه رنگه موضوعات د انسان او انساني ژوند او ټولنې د فطري روئيو، فطري جبلتونو خاصه گڼلی شي ❖ د ده دغه موضوعات په ادب کې راځایول د خپل لوستونکې ذهني او جنسي عیاشۍ ته را نېرېدې کول نه دي .. بلکه انساني فطرت په یو ډېر سرورناکه کیفیتونو کې په لوستونکو پېژني ❖

دې سېلاني شاعر چې د دنیا کوم گوټ ته ځان رسولی دی .. د هاغه دنیا د انساني سماج .. او ټولنې په رگ رگ کې ځان ننویستی دی ❖ او بیا چې کله هم خپلې خاورې ته راغلی دی .. نو د هاغه دنیا ښه اثرات یې په ډیر مثبت انداز کې د خپل وطن په خاوره او اولس پیرزو کړي دي ❖ د انصاف او ایماندارۍ، د انسانیت او بشر دوستۍ د جذبو په دانه دانه سندرو یې د خپل وطن د بدامنی، بد دیانتۍ، بې انصافی او کرکې ماحول که یو طرف ته غندلی هم ❖ نو بل طرف ته یې د دې خلقو اندرون په ډېرو معاملو کې په مثبتې انداز ډک هم ښودلی او ستائلی دی ❖ یعنی هغه غېر جانبداره پاتې شوی دی او ښه ته یې ډېر ښه او بدو ته ډېر بد وئيلي دي ❖ د

ښاغلي افضل شوق په دغه کوششونو کې حقيقت دا دی چې په داسې بې حسه انساني ماحول کې د مقصدیت او معنویت تحریک خو نه شي راپورته کېدلی .. خو دغه یو قدم د مقصدیت د یوې نوي دُنیا په لور رومبې گام ضرور دی ؟ د دې ایډي یواځې رښتوني شاعر افضل شوق ادبي مرام د پښتنو د اوده فکري شعور نه د روایاتو هاغه خپسه پاڅول دي .. چې د ده تهذیبی پېژندگلو یې د خپلو پنځو دلاندي کړي ده ؟ خو د ده دغه ټولې هڅې او کوششونه نوي انساني ژوند او نوو انساني مسئلو ته په نوي انداز او یو نوي نفسیاتي زاویه کتل دي ؟ او دئی د خپل دغه انداز واحد یو داسې محرک دی چې د خپل اولس په ذهني، فکري او نفسیاتي مدونو خور دی ؟ د ده هر سفر د خپل ذات نه د یو داسې سفر آغاز دی چې د فن او هنر پړاونه لري .. د مینې او محبت ستومانی لري .. د همت او استقامت لارې لري .. د فکر او نظر آسمانونه لري .. د جذبو او احساساتو ښائستونه لري .. د یو نوي سوچ ، یو نوي انداز داسې فکري پېرهن دی چې د لفظونو ښائسته تن بدن ته د نوو نوو منظرونو شوخې اشارې کوي .. او انساني نظر او فطرت د نوو نوو کیفیتونو سره اشنا کوي .. په داسې ښائسته سفرونو کې چې د ده فکري او جسماني وجود د کومو کومو پړاونو نه تېر شوی دی .. ده په خپلو سفرونو کې د نړۍ اولس سره د خپل ذهني او زميني رشتو یوې یوې تهذیبی رشتې ته دوام ورکول وو ؟ په دغه حواله د ده ذات او شخصیت د مینې او محبت استعاره گڼل پکار دي ؟

ماته خو داسې ښکاري لکه چې د خپل پښتني سماج ډېر تضاداتو دئی په دغه سفرونو کولو مجبور کړی دی .. چې کله ده د خپل وجود او ذات نه د سفر کولو اراده کړي ده .. نو د دغه درد په په شا ځمونه د وطن د سیاسي او فکري نظام وجود هم په نظر راځي ؟ او دغه سیاسي او فکري نظام خلاف د ده ذات او وجود په احتجاج لیدی شي ؟ خو د ده دا احتجاج د خوند او مزې په دې دی چې د دې نه دئی .. یو فکري او سماجي انقلاب ته لار راوباشي .. نه چې ده ته په لاس کې ټوپک ورکوي ..!! ځکه مونږ په ډاډ وئیلی شو .. چې د ښاغلي شوق په احتجاج کې بغاوت خو شته .. خو جبر او زور په کې نه شي لیدلی ؟ دغه رنگه د ښاغلي شوق شاعری هم د هغه د مخصوص تخلیقي مزاج تر مخه خپل رنگ او خوند لري ؟

اې د لالی د مجسم تصور

خیالي پری

بادر جمالي ! وایه

ما به په ځان پسې په غرو رغو کې

لکه سپف الملوك

تر څو ځغلوې؟؟

(په لټون ستا د څېرې .. "آخر تر څو؟" مخ 57) ◆

"په لټون ستا د څېرې" د ښاغلي افضل شوق د هاغه فکري پړاؤونو یو مسلسل سفر دی چې نه یواځې د هغه د وجود یو فکري اظهار دی بلکه د هغه د ژوند د ژوري مطالعې، د محبت د یو نایاته وجود د لټون یو داسې تخلیقي کوشش دی چې په هر قدم یې د شاعر رومانوي فطرت د مختلفو څېرو سره اشنا کړی دی ◆ دغه ټولې څېرې که هر څو انساني څېرې دي خو د هغه فکري او تخلیقي رنگ ورته د ښاپېرو شکلونه ورکړي دي ◆ او که مونږ په دې حواله د دغه انساني څېرو په شا د ښاغلي افضل شوق علامتي اړوچ ته اوگورو .. نو د انساني څېرو دغه لټون او څېړنه د هغه د دې فکري عمل نه مختلف علامتونه جوړوي ◆ دغه علامتونه او شاعرانه استعارې هر لوستونکي ته د بې شمېره معنو یو جهان پرانستي ◆ هغه په انساني ټولنه کې د مینې وجود او معنې د یو ثابت انساني وجود په شکل کې گوري .. نه چې په یو انساني وجود کې صرف او صرف یوې وختي جذبې په رنگ کې .. او دا ځکه چې هغه "مینه" د امن یوه داسې لار گڼي چې د نړۍ اولس یو بل ته رانیږدې کوي ◆ او د دوی تر میانځه مادي، لساني او نفسیاتي کړلېچونه لري کوي ◆ افضل شوق که نورو انساني تهذیبونو ته کتنه کوي .. نوهم یې خپل پښتني تهذیب مخې ته وي ◆ د دنیا د ترقي یافته هېوادونو اولس او د هغوی د سائنسي، علمي او فکري انقلاباتو په جهان کې ورته د خپل پښتني قوم وجود او فکر د یوې داسې تې وړې نقطې په شکل کې برېښي چې د هغه د شعور او فکر نه ډک نظر یې د خپلو رنځگانو په زور د فراخه کولو په هڅه کې ښکاري ◆

څوک چې گوري راته

وايم دا به ته يې

څوک چې خاندي راته

وايم دا به ته يې

دا به ته يې

دا به ته يې

دا به ته يې

بس په دغه رنگه

زه په "دا" او "دا" کې

په لټون ستا د څېرې

د سلو یار شوم

(په لټون ستا د څېرې .. " د سلو یار " مخ ؟ 145)

اوس که مونږ د دې نظم په معنو سوچ اوکړو نو دا به ځمونږ د فکر او سوچ امتحان شي که ښاغلی شاعر په دې قدم مونږ ستاڼو او که غندو یې ؟ د یو په مینه بل ته نږدې کېدل که هرځایي توب دی .. خو یو شاعر او ادیب د دې تهمت نه مبرا دی .. ځکه چې د هغه بل ته نږدېکت د یوې وقتي جسماني عیاشۍ مقصد نه وي .. بلکه په مینه او محبت یو بل ته نږدېکت د یوې ښې انسان دوستۍ حذب په دوام کې ساتل وي ؟

د ښاغلي افضل شوق په شاعرۍ کې د څېرې یا د څېرو یو مسلسل تکرار په نظر راځي ؟ لکه څنگه چې مخکې هم اووئیل شو چې د هغه دغه هڅه په بېلو بېلو موقعو یا ځایونو د یوې ښځې د وجود راوړنه نه ده .. بلکه د ده دغه لټون هاغه انساني څېره ده چې په هر لحاظ مکمله وي ؟ اوس که هغه د ښځې وجود وي او که د نر .. یا بیا دغه څېرې هغه که د نورو علامتونو .. نورو اشارو په شکل کې مخي ته راوړي .. نو دغه اړوچ ته مونږ یو علامتي کوشش وئیلی شو ؟ چې په دغه څېرو کې یې د مختلفو علامتي استعارو او اشارو نه کار اغیستی دی ؟ ځمونږ دا ډېره بدقسمتي ده چې هر څو که په پښتو ادب کې د تخلیق په حواله زیات کار شوی دی .. (د معیار خبره نه کوم) خو پښتو ادب لا د صحیح تنقید نه خالي دی ؟ که د گوتو په شمېر څو نقادان شته هم خو دومره سطحی دي چې په اشارو، کنائعو .. نه پوهېږي ؟ دلته به زه هاغه لیکوال یا شاعر ادیب ته هم بدقسمته اووایم چې په داسې حالاتو کې دئی په ښکلو ښکلو علامتونو کې د انساني ژوند .. د انسان دوستۍ او بلا ډېرو انساني او سماجي المیو خبره کوي ؟ خو ادراک نه لري او نه پرې ځان پوهه وي ؟ او بیا بل طرف ته ښاغلی افضل شوق هم په دغسې لیکوالو کې مونږ وینو چې د علامت نگارۍ یو نوی انقلابي تحریک یې رامخې ته کړی دی ؟ که چرته دا ښاغلی په بله ژبه کې وی نو ده ته به ذهني عیاش نه شو وئیلی .. بلکه انسان دوست او انساني بشر مټین وئیلی شو ؟

خپله زه د خپل ځان دپاره په دې لیکنو یا د ښاغلي شوق د شاعرۍ او سفرنامو په تنقیدي جائزه اغیستلو هم د هاغه خطرو امکانات د وړاندې نه وینم چې زه ورسره د دې لیکنو نه پس مخ کېدی شم ؟ مقصد مې بیا هاغه ذاتي مخالفتونه دي .. هاغه ذهني روئې دي چې په داسې حالاتو کې د یو نر دپاره هم وي .. نو زه خو لا بیا په توره کي راځم ؟ خو خدای گواه دی چې دا به د هر ادیب او شاعر یوه ادبي او اخلاقي بې انصافي او بد دیانتی وي که هغه د دغسې ښو تخلیقاتو د معیار ستاڼینه او ډاډگیرنه اونه کړي .. !! بل ځما په خیال په دغسې کوششونو د پښتو ادب دپاره د هاغه بازاری او قصه خواني رنگ ادب مخه هم نیولی شو ؟ چې د خپلو ذاتي مفاداتو دپاره د پښتو ژبې او ادب شملې ته په سپک نظر گوري ؟ زما په خیال ضرورت د دې خبرې دی چې پښتو ادب په بازاری ادب خپل وجود نه شي شته کولی ؟ که چېرې مونږ د خپلې ژبې او ادب د ژوندی پاتې کېدو دپاره سوچ کوو نو داسې

ادب به وړاندې راولو .. چې وخت او زمانه په خپله د هغې د معيار ټاکنه اوکړي .. او تاريخ ورته په خپلو پاڼو کې
ځای ورکړي ؟ افضل شوق هم د دې سوچ لاندې ادب ته اوړې ورکوي .

افضل شوق، د نن د انساني روڼو نه مطمئن نه ښکاري او انسانان په ځناوري خويونو کې لړلي بولي .. انسانان ، که
هغه د پښتني بڼه لري او که دغه انسانان د مغربي نړۍ نه تعلق لري .. چې ځانونو ته مثالي انسانان وائي ؟ ځکه
په دې کتاب " په لټون ستا د څېرې " کې د شلمې او يويشتمې صدۍ انسان ته غرضي او غرڼيز ځناور هم په بلا
ډېرو نظمونو کې وئيلي شوي دي .. خو په ډېر شعري هنر په علامتي اشارو او کنائعو کې .. لاکن په دې لاندېني
نظم " د نن انسان او..؟ " هغه ډير زيات ډاټرېکټ شوی دی او په صفا تورو کې وای ..

"خومره چې بد غواړي

د بل دپاره

هغومره بڼه کوي

د ځان په حق کې "

دغه خاصې لري نن

هغه انسان،

د چا په سر باندي پرون

چې ابليس،

له فرښتې څخه شيطان اوختو

(په لټون ستا د څېرې .. مخ_168)

افضل شوق ، چې خپله هم د نن انسان دی .. د انسان په اړه داسې رائيې د انسان دښمنۍ د مخي نه کوي .. بلکه
ځان هم د دې انساني جهان وگړی گڼي او په داسې غېر انساني حرکتونو او روڼو شرمندگي کوي ؟ هغه ، انسان
د انسان په بڼه کې ليدلو خوب دومره ستړی کړی او چيچلی دی .. چې په خبرو کې يې تراخه د رښتيا وئيلو تر
حده ځای شوي دي ؟ خو بد بيا هم په هيچا ځکه نه لگي چې هغه صحيح واي .. او د زړه خبري راوباسي .. ځکه
خو په زړونو بڼې او خوږې لگي ؟ داسې محسوسېږي چې هغه د يو ښه رښتوني شاعر سره سره يو غېر جانبداره

مورخ په حیثیت په ډېر هنر او په ډېر اختصار واقعات او مشاهدات نظم کړي دي ❖ کوم چې د سبا تاریخي حوالې جوړېدلی شي ❖

په " لټون ستا د خپرې " کې د زمانې او انساني ښو او بدو روڼیو د خپرلو علاوه شاعر د لفظونو ښکلي شیش محل کې هم هر وخت د د هغه نالیدلي محبوب سره د مینې او محبت په خوږو، پستو خبرو د خپل خیالي او فکري لېونتوب اظهار کوي ❖ او دا ځکه چې د څه وخت دپاره هر شاعر ادیب د فن د بناوټي ژوند نه د خلاصون لاره گوري ، نو په داسې حالت کې د خپل فکر او تصور په ښکلي نښه کې د څه وخت دپاره لاهو شي ❖ خو د یو محبوب لټون د لېونتوب د یو پرله پسې حالت او کیفیت په کړاونو کې شوق صاحب د شروع نه تر آخره گېر ښکاري ❖ او هغه هم یو داسې محبوب .. چې خیالي محبوب محبوب دی او په حقیقي ژوند کې یې هیڅ تصور موجود نه وي ❖ دغه خیالي پېکر دغه شاعر او فنکار د خپل فن او هنر په گوتو جوړ کړی وي ❖ .. هغه یو داسې مثالي جانان وي چې د ده د خوښي او مرضی وي ❖ او بیا دغه کیفیت دغه شاعر ادیب په حقیقي ژوند کې هم په دغه رنگ خپره پسې سرگردانه گرځي ❖ په دې تکل کله چرته ځي .. او کله چرته ❖ ځکه چاته گوري او کله چاته ❖ د خیال او فکر او بیا په صحیح معنو کې د ژوند دپاره د یو داسې " نالیدلي اشنا " لټون د ښاغلي افضل شوق جذبه هم ده .. لکه خپله چې په دې نظم "اشنا زما څه نا اشنا غوندې دی" کې له ځان نه د دې لټون په اړه داسې د لېونو په شان تپوس کوي .. چې د لوستونکي په ذهن کې بلا سوالونه پورته کوي .. خو دغه سوالونه په ځواب کې نورو سوالونو ته لارې پرانستي ❖

تر څو به لار

څارم د هغه اشنا

چې زه یې

خپله لاهم نه پېژنم

ځکه چې ما کله

لیدلې نه ده

د سر په سترگو

خو ساتم یې زړه کې

په مینه مینه همپشه

لکه خدای

(لتون ستا د څېرې.. مخ_46)

د عالمي ادبي معيار په رڼا کې

---- افضل شوق

د کور نه چې یو بنده د خپل محلت کوڅې ته اوځي .. نو هم د هغه په ذهن کې د گاونډیانو سره د وخت تېرولو دپاره هغه بنده په دې مجبوره کې چې د هغوی طریقې خپلې کړي ؟ نو چرته افضل شوق ، چې د پېرې په رنگه یې نیمه نړۍ کې خپل وزرونه تپولي دي ؟ لازمي ده چې هغه به هم ډېر څه د نړیوالو نه زده کړي وي .. هم ځکه خو د هغه اکثره افکار او موضوعات مونږ په ډېر سوچ او فکر کې اچوي ؟ او مونږ ته یې هر څه عجیبه هم ښکاري .. خو چې لږ ورته په ځیر شو .. نو دا هر څه یې عجیب نه .. بلکه هغسې زاړه دي .. هغسې توري دي ، چې هر شاعر یې استعمال کې راولي .. خو د افضل شوق د وړاندې کولو طریقه نوي او نابنده په دې وجه ده ؟ چې هغه جهان گشته او وړک سېلاني دی ؟ څومره چې هغه په روایت پسندو شاعرانو، لیکوالانو او فنکارانو کې د اجنیت ښکار دی .. هغسې دئ د پښتو د شمله اوچته ساتلو په غرض د اغیارو سره په مقابلې کې لیدلی شي ؟ یعنې هغه د نورو ژبو سره اوږه په اوږه دا خواره او شاړه پښتو لیدل غواړي ؟

غرض دا چې ښاغلي افضل شوق دغه فکري او تخلیقي شواخون ځمونږ د نن انساني چاپیریال انساني روڼو ، انساني المیو په لور داسې د شعور نه ډکه کتنه ده .. چې د نن د انسان ژوند د غمونو ، فکرونو، وسوسو او سوداگانو تسلسل د وختونو او زمانو سره تړلی ساتي ؟

د افضل شوق په شاعرۍ کې د جمالیاتي شعور داسې نخبني نخبنايې او نقوش لېدلی شي چې په کې د علاقیت نه عالمگیریت زیات دی ؟ هغه که پښتون نه هم وی .. نو هم د هرې ژبې شاعر به ښکاره کېدو ؟ هغه د قبائلیت ، مقامیت او د جهنډو په سیورې کې د غرضي سیاست نه بالا تر سوچ مالک دی .. هغه مینه خپل مسلک او امن خپل مشن گڼي .. هغه انسان د انسانیت په تله تلل غواړي .. نه چې د نفرتونو د لاري لاروی جوړېږي ؟ دا چې په پښتو کې لیکې .. هم پښتون دی ؟ هغه پښتون په خلاگانو کې لیدل غواړي .. هغه پښتون د مخته وتو قامونو سره قدمونو سمولو په حیثیت کې گوري ؟

د هغه گیله هم د ناز گیله ده .. د هغه خفگان هم د ناز خفگان دی ؟ یعنې کله کله په مینه کې تراخه او کله بېلتون کې خواږه لتوي ؟ هغه په غېر شعوري توگه د کائنات سره نږدېکت غواړي ؟ نو هم ځکه خو هغه په سفرونو کې وړک سېلاني دی او شاعرۍ ته یې د خپلو مشاهدو رنگ په ډېر هنر او خوند ورکړی دی ؟ ولې چې هغه په دې خبره یقین لري چې د خواري پښتو د ادبي څېرې نه د مودو مودو هغه پرتې خاوري لري کول په کار دي ؟ چې دا څېره د دنیا د سترگو وړاندې سپېره سپېره ښايي ؟ نو ځکه هغه هڅې کوي چې د نوي نظام او

نوي زمانې سره د پښتو د ادبي روڼيو مطابقت پيدا كړي ؟ او افضل شوق په زړه كې دا ويره هم لري چې .. چرته د پښتو دا نننۍ تته څېره د رواياتو په گړدونو كې ورکه نه شي

دا هرڅه چې ما پورته رقم كړو .. هغه ټول څه د جهان گشته انسان خاصه كېدلی شي .. نه چې د هغو خلقو، چې د شوق صاحب په قول " د ځان او د مكان قيديان دي" ؟ نو ځكه دا د درست جهان په لا محدود سرحدونو كې بې وزرو مارغه افضل شوق هر شاعرانه انداز دومره د نورو پښتو شاعرانو نه بدل او منفرد دی .. چې ښكاري لكه هغه چې په پښتو ژبه كې جرمني ، انگرېزي ، عربي يا فرانسيسي ليكي ؟ خو د خوند او د مزې خبره دا ده .. چې د هغه په ليكنو كې داسې پښتني محاورې ، استعارې او كلتوري متلونه په نوو نوو پېرائيو كې نغښتې رانغښتې ليدی شي چې .. لكه هغه چې يو ساده او كليوال پښتون دی ؟ او زما يقين دی .. چې هم د هغه د شاعرۍ دغه روح به د راتلونكې هر دور او هرې زمانې نه شاباشی اخلي !!.. ولې چې د هغه .. هم دغه جديديت او انفراديت به د پښتو سباون روښانه ساتلو جوگه كېږي ؟

دا خو شوې د ښاغلي افضل شوق د شاعرۍ په حواله يو سرسري نظر چې د دې مونږ د هغه د لوړ انساني فكر او شعور احاطه نه شو كولى .. بلكه د هغه د يو څو منتخب غزليه اشعارو او څو نظمونو په ثبوت به د هغه د فن يوه تفصيلي جائزه وړاندې كړو ؟ چې داسې د فكر او نظر مټينان د هغه د فن دپاره د يو ښه ادبي او آفاقي معيار ټاكنه او كړي ؟

لكه څنگه چې د دې ليك په تمهيدي بيان كې هم د ښاغلي افضل شوق د شاعرۍ ځينو آفاقي موضوعاتو ته اشاره شوي ده ؟ او د هغه د شاعرۍ دغه موضوع .. يعنې آفاقيت، هغه د خپل دور د ډېرو ښو ښو شاعرانو نه افضل كوي ؟ هغه په دې چې د ده د شاعرۍ بنيادي موضوع ي " انسان" او " مينه" ده ... هغه انسان چې د انساني ميني ، محبت ، رواداری ، شرافت ، عزت او خلوص د لاري اشرف المخلوقات بلل كېږي ؟ او دغه انساني قدرونو انسان د ځناورو نه بېل كړی دی ؟ كوم انسان ؟ .. د كومې سيمې انسان ؟ .. او په رنگ تور، سپين او كه سور انسان ؟ مونږ په ډاډه دا وئيلآ شو، چې يو ادب او شاعري چې كله هم د رنگ ، نسل ، مذهب ، علافې او نظريې كې ورگېږ شي نو آفاقيت ورنه اوتښتي ؟ ولې چې ادب د " انساني ژوند عكاس" بللی شي .. داسې انساني ژوند ، چې په كې انسان په هر لحاظ انسان ښكاري ؟

داسې خو افضل شوق .. چې خپله هم يو ښه پښتون دی .. په پښتو كې ليكل كوي او د پښتنو په نوم مينه ليكي ؟ خو د هغه په شاعرۍ كې د لامحدود مكانيت او مقاميت فكري رجحان علاوه د انسان د افضليت تنده هم محسوسېږي ؟ هغه ځكه .. چې پښتون كه هر څو پښتون شي .. نو انسان خو به وي كنه ؟ او هم دغه خو د سپلاني افضل شوق اصل خوب او مرام دی ؟ چې هغه پښتون هم د داسې انسانانو په قطار كې ولاړ او گوري .. چې د انسانيت په معراج باندې ليدی شي ؟ او د افضل شوق دا لا ندې ليكلی شوی د اوو وړكوټو مصرعو مختصر نظم

"سجده" د هغه د انسان سره مينه په افقي علامتي پيرايه کې خومره په خوند او اختصار څرگندوي؟ راشئ چې لږ ورته په ځير شو؟

خپل مې گنې

که نه گنې

خو ياره!!

ما دې د خيال

په هر مندر کې بُت ته

لکه هندو

تل سجده کړي ده

(په لټون ستا د څېرې .. مخ_191)

په لټون ستا د څپرې

--- د منتخب غزليه اشعارو کره کتنه

د افضل شوق په دې شعري مجموعه کې هسې خو څه پاوکم دوه سوه وړوکي آزاد نظمونو دي .. خو شپاړس غزلې چې هره غزل يې په څلورو اشعارو مشتمل ده .. هم موجودي دي ؟ نو راشئ چې وړمبې د څو غزليه شعرونو تنقيدي جائزه واخلو ؟ او اوگورو چې دې شاعر د " شلېدلي امېل " تر دې بلې شعري مجموعې " په لټون ستا د څپرې " څومره غزل مخته بوتلی ده .. ؟ او دا هم اوگورو چې د هغه په شعریت او فکري روئيو کې څومره بدلون راغلی دي ؟

گمان مې نه کېږي چې مور به مې کړي

ته په فطرت ژونده ..!! سارا يادېږي

پېلامه چې د امن د سيوري نه وي

نو دي هغه سپين مارغه په اور پسې شي

دلته اروا په ما کې ستا چې ما په ژوند پاروي

هلته له ځانه اووځم ... چې راورېږي په زړه

گوره چې څه به کوې ته ، چې زه په نره لا هم

غم په سگرېټ غلطوم ، چې راورېږي په زړه

ستا د بدو په ځواب کې درته جار جار وایم ځکه

د دروغو تر لباسه ..... ، د جفا مينه لا ډېره

ټول وجودونه محسوسېږي کاني
که وخت آخر شو چې غږېږي کاني

څوک په غوښتن وجود بې حسه دېوال
د چا په آه باندې ويلېږي کاني

که په ما دي نيمگړتياوي پوره کېږي ؟
زما وجود دې ستا و سترگو ته رانجه شي

شوق به تنده په خپل ژوند درماتولی
جوړ د خاورو کنډولی وی خو چې ستا وی

تا له به تاج محل له کومه راوړم ؟
زه چې د تن جامې په پور جوړوم

لکه ماشوم ، زه هم د رېگ کورکيان
مازيگر وران کړم ، سهار نور جوړوم

دلته ځانونه له تيرو هم پېچو
هلته ملگري د رڼا هم نه يو

سوال که زما او ستا تر میانه راغلی د یوه خوائش
دا امکان لري ، چې زه د خان په خای تا اوغواړم

گوره.. چې په خله کې یې دا ژبه څله گونگه شي؟
ستا د کور درک چې زه په ښار کې له چا وغواړم

موسکا په مینه سنجول، خطا ایستل دي د زره
حقیقت دا ... ، چې د سرونو فېصله ده گرانه

خان کې په سوب د مسلسل سفر
تلی نشم په بله ، دومره ستړی یم

زه هم د پښتون په هېڅ پښتو لره
خپل ضمیر ته شوقه پوروی یم

توله شپه وه راته ناسته نصیبه د کټ و سر ته
خو چې څنگه بیا سهار شو زه راوینښ شوم دا اوده شوه

هر سپری وچ شو په ذات کې ، د ساړه خلوص له جوړه
د ژوندیو انسانانو دنیا نه شوه ، بُت خانه شوه

کېدی شي شوق هم خوشحال خان شي درته

مغل خويونه که دې نه پرېښول

خبره دا نه ده ، چې کېدې به وړو چرته د ژوند

خبره دا ده ، چې د پلار اديره چا ته پرېږدو؟

مونږ د خپل اور برخې لا هم شوقه په زد د رڼا

د مشالونو په سرو باندې هوا ته پرېږدو

بيا به ځان غواړې ، ځان به نه کړې پيدا

بس که يو ځل د چا په خوا اوختې

مونږ که د افضل شوق د دې پورته رقم شو غزليه شعرونو ته په ښه غور او فکر اوگورو .. نو دا به اومنو چې د " شلېدلی امېل" د غزلو په مقابله کې که يو طرف ته يې فلسفيانه ادراک سپوا شوی دی .. خو بل طرف ته د هغه په غزل کې هم د رومانيت سوالیه او علامتي اشارې د شکوې او گيلې تر حده رانغښتل شوي دي ❖ په دې نه شوم پوهه چې شوق صاحب غزل ته ولې شا کړه او په دې شعري مجموعه کې يې د غزلو برخه ډېره کمه ده .. که څه هم هغه غزل هم د نظم په شان ښائسته ليکي ❖ او په کې تخليقي افکار د ژورتيا تر آخري حدونو د يو ليوني فلسفي په رنگه رسوي ❖

لکه ما چې مخکې داسې وئيلي وو .. چې افضل شوق چې .. نړيوال فکر لري او ځان د نړۍ باشنده گڼي .. خو دا د نړۍ جهان گشته شاعر چې ليک کوي نو هغه دومره په پښتني انداز کې لکه هغه چې هم ځمونږ په رنگه په يو واړه کلي کې استوگنه کوي او چرته تلې نه دی ❖ يعنې په پورتنیو اشعارو کې دا محاورې چې خاصې پښتني دي .. داسې استعمالوي .. لکه " په ژوند پارول" ، " په زړه راورېدل" ، " جار جار وئيل" ، " د دروغو لباس کول" ، " نیمگړتياوي پوره کول" ، " د سترگو رانجه کېدل" ، " تنده د ژوند ماتول" ، " په خله کې ژبه گونگی کېدل" ، " خطا ایستل د زړه" ، " د سرونو فېصله کول" او داسې نورې نورې محاورې چې ځمونږ په کلي وال پښتني ژوند کې عامې

استعمالهېږي .. افضل شوق ډېر په خوند او هنر په خپلو شعرونو کې ځايوي ❖ کوم چې د هغه پښتونيت او پښتون دوستي ښکاره کوي ❖

نه يواځې دا .. بلکه د شاعر په خپلو شعرونو او شاعرۍ کې نوي محاورې هم د پښتو په ادب داسې پيرزو کوي .. لکه " د ژوند فطرت سارا گڼل " ، " د امن د سيوري پېلامه کېدل " ، " سپين مارغه په اور پسې کول " ، " کاني غږېدل " ، " بې حسه دېوال کېدل " ، " کاني ويلېدل " ، " د خاورې کنډولې کېدل " ، " جامې په پور جوړول " ، " د رېگ کورکيان جوړول " ، " ځان له تيارو پېچل " ، " د ځان په ځای بل غوښتل " ، " په ځان کې سفر کول " ، " ضمير ته پورورې کېدل " ، " په ذات کې د سړي اوچېدل " ، " کټ سرته کېنستل " ، " خوشحال خان کېدل " ، " مغل خويونه نه پرېښول " ، " د پلار اديره پرېښول " او " د بل په خوا وتل " ، " د اور برخې د مشالونو په سرونو هوا ته پرېښودل " .. هغه نوي محاورې دي چې په علامتي پېرائيه کې افضل شوق د خپلو غزليه شعرونو زينت گرځولي دي ❖

د دې مطلب دا شو .. چې افضل شوق نه خو زړه پښتو خواړه پرېږدي او نه پښتو د نوو محاورو، استعارو او د نرټيز سماجي او معاشرتي بدلون د رنگونو او نقشونو نه محرومه ساتي ❖ داسې شايد چې هغه ځکه کوي چې .. هغه پښتون د سيالو قومونو سيال گڼي .. د هيچا نه يې کم نه گڼي ❖ هم ځکه خو هغه په پښتو کې و پښتنو ته داسې ليکنې کوي .. چې په کې پښتون هم انسان گڼي او چې کله هم چرته يا په يو مقام يې پښتون په تله پوره نه دی محسوس کړی .. نو يې د يو خبرخوا په رنگه په خوږې ژبې باندي گيله او شکوه راغلي ده ❖ او دا شعري ادا د افضل شوق په شاعرۍ کې زياته ليدلې شي ❖ کومه چې هغه په خپلوانو .. يعنې پښتنو نور نور قدرمن کوي ❖ ولې چې پښتانه خپله چې څومره حقيقت پسنده او رښتيا خوښوي .. هغسې رښتوني خلق او خبري هم په زړه اخلي ❖

د شوق په غزل کې نور څه دي ..؟ دا هغه سوال دی چې شايد يو کتاب خبري يې هم ځواب نه شي ❖ ځکه زه دومره وئيل غواړم .. چې افضل شوق دي غزل ليکي او ډېره ډېره دي ليکي ❖

په لټون ستا د څپرې

----- د ځينو نظمونو تنقيدي جائزه

لکه څنگه چې مونږ د " شلېدلي امېل " او " په لټون ستا د څپرې " د غزلونو تر ميانځه يو تقابلي او تنقيدي جائزه وړاندې کړی وه .. هم دغه رنگه زه غواړم چې د خپل استعداد د مخې د دې دواړو شعري مجموعو د نظمونو تر ميانځه نه يواځې واضحه فرق رامخې ته کړم بلکه يوه کوچلې شانتي تنقيدي تجزيه يې هم تاسو ته وړاندې کړم ❖

۱ -- اتم رنگ

ما گڼل

چې وينم خوب

جوړه ویده يم

دا چې زه

چرته په يو منظر کې نه يم

بيا چې ښه مې ورته پام شو

نو څه گورم؟

چې ښکلوي وې

اووه رنگيځه ټولي

خو، دا زما

د وجود رنگ په کې اتم وو

(په لټون ستا د څپرې.. مخ - 44)

د دې نظم تهيم چې ښاغلي شوق د جرمني په درو کې د سوئزرلېنډ په لور سفر کولو په وخت ذهن کې پوخ کړی دی .. او بيا يې ډاډرۍ ته د نظم په شکل کې سپارلی دی ❖ دواړه ذکر شوي ځايونه د خپل فطري او قدرتي ښائست په وجه په ټوله نړۍ کې شهرت لري ❖ .. او شايد هم دغه وجه وي چې د دې ځايونو په غرقو غرقو جولو جولو

ښائستونو کې چې کله د یو شاعر فکر وړک شي ، د یو شاعر نظر په دغه ښکلا گانو کې اونښلي نو د هغه تخلیق به هم د دغه ښائست ترجمان ارومرو لیدلی شي ❖ او بیا ښاغلی افضل شوق چې د خپل رومانوي او شاعرانه طبعي او فطرت تر مخه دغه نندارو ته په کوم رنگ او نظر گوري نو د اتم رنگ تخلیق ، نه یواځې د دغه ځایونو ښائستونو ته کتل دي .. بلکه د دغه خواره واره رنگونه په داسې شاعرانه هنر په خپل فن کې ځایول د یو نوي فکري او تخليقي صلاحیت د ټولونه لوی ثبوت دی ❖

په دغه نظم کې چې ښاغلي شاعر د ماحول د منظرونو کومه نقشه په دغه ماحول کې د خپل ذات ، وجود او فکر په ورکېدو رانښکلي ده .. نو دغه هنر ته یې شاباشی ورکول دي او بیا کومې سائنسي تجزیې چې رڼا د کومو رنگونو مجموعه ثابته کړي ده .. نو د هاغه تجزیه د یو حقیقت په شکل کې ځایول .. یو داسې هېرانونکی کیفیت پیدا کوي .. چې د نظم ټول تاتر په دغه یوه مصرعه کې دوام لري ..!! په مجموعي توگه دغه نظم د پښتو په جدید شاعرۍ کې یو داسې نوی کوشش دی .. چې موضوع یې سائنس ته هم نږدې ده او هم یې سائنس د ذات د موجودگۍ په فکري دلیل نه یواځې رد کړی هم دی .. بلکه د دې نظم شاعر افضل شوق د خپل وجود یو نښکاره حقیقت هم په گوته کوي ❖

لنډه دا ده چې په پښتو جدید شاعرۍ کې د دغسې موضوعاتو راولړ .. د لوئیو ژبو په رنگ د خپلې ژبې ادب ته یو نوی لاره ورکول دي او که دغسې نظمونه په انگرېزي یا نورو لوئیو ژبو کې ترجمه شي نو داسې به دغه موضوعات په دغه لوئیو ژبو کې خپل یو مقام پیدا کړي ❖ دې سره سره زما دا هم خیال دی چې چونکه دغه رنگ موضوعات لا په پښتو ادب کې پېژندلي شوي نه دي ❖ نو که د افضل شوق دغه موضوعات یا د دې موضوعاتو ترجمان دغه ټول نظمونه به په انگرېزي او فرانسيسۍ کې داسې ښکاري لکه د هغوئ خپل موضوعات ❖ ځکه چې کوم دغه رنگ نظمونه ښاغلي شوق د خپلو سفرونو په مختلفو پړاونو کې لیکي دي .. نو هغه پښتانه نه شي کېدی ..!! بلکه دا د ده عالمگیریت دی چې دئی په دغسې موضوعاتو لیکل کوي .. او پښتو ژبه او ادب د نوو نوو موضوعاتو سره اشنا کوي ❖ اوس د دې نظم فنې اړخونو ته راحم ❖ که څه هم دا نظم په ورو او لوئیو یولسو مصرعو کې لیک دی .. خو دغه نظم دراصل په پنځو دولس سېلابیزه برابر مصرعو باندې داسې مشتمل دی .. لکه

ما گڼل چې وینم خوب .. جوړه ویده یم

دا چې زه چرته په یو منظر کې نه یم

بیا چې ښه مې ورته پام شو، نو څه گورم؟

چې ښکلاوي وې اووه رنگیځه ټولي

خو ، دا زما د وجود رنگ په کې اتم وو

دَ ښاغلي افضل شوق دې نظم ته مونږ نثري يا آزاد نظم نه شو وئيلي ❖ بلکه دغه نظم د خپلو عروضو، بحرونو او ردهم د يو روان تسلسل آهنگ په حواله مونږ ورته آزاد غزل وئيلي شو ❖ په بنيادي توگه دا د جديدي شاعري د معری نظم صنف دی .. او د شوق ټولو نظمونو ته که په دې نظر اوگورو، نو د فن په دغه پېرائيه کې ښکاري ❖

۲ -- دغه زما .. هغه د دوی مجبوري

په هلو ځلو

د لمړي نمبر مې

په درځنو ياران په دې اوبائيلل

چې نه خو

دوی رابېلېدل له ډلو

او نه زه

خپله درېدلی شومه

د اشنايانو په قطار کې ورته

(په لټون ستا د څېرې.. مخ - 153)

د انسان يو فطري کمزوري دا هم ده چې .. "په اول نمبر دي زه يم"!!.. او د دې " اول نمبر " د حاصلولو دپاره انسان عجيبه عجيبه هلې ځلې کوي ❖ ښاغلی افضل شوق چې د پښتو ادب او شاعري په حواله خپله يوه درنه پېژندگلو لري .. خو په قطار کې شايد په دې وجه هم نه درېږي چې ځان يې اول نمبر يا بې نمبره خوښ دی ❖ دا خبره هغه د مينې په معامله کې کوي .. او يار ته يې د اشنايانو قطار نه .. بلکه يواځې ځان خوښ دی ❖ او که دا خبره د نن د ادبي روئيو او د رومي نمبر کېدو په هلو ځلو کې اوگورو.. نو به دا د هغه دا خبره درست ثابتې کړي .. چې انسان که اديب يا شاعر هم شي .. خو دا فطري کمزوري به يې تله سپکه ساتي او هغه اديب يا شاعر به وړوکی څرگندوي ❖ هم ځکه خو ښاغلی شوق داسي فهرستونو او قطارونو نه ځان يو سائيد ته کول غواړي ❖ ځکه چې هغه ته هم داسې د ځان حېثيت معلوم دی لکه هرچاته چې خپله صحيح اندازه شته چې څوک چرته دی؟ او يا دا چې دغه څوک چرته پکار دی؟.. نو بيا په داسې حال کې د جنگ جهگړې څه ضرورت ؟

دلته د دې نظم په تهيم کې هغه د "مقدار" نه .. بلکه د "نبه" معيار" په حق کې واضح خبره کوي او په دې پښتني اوسني ادب علامتي گوزار هم کوي.. چرته چې ليکنې د وئيلو نه .. بلکه د تللو دي ؟ او معيار نه لوېدلي .. بس هر څوک دا غواړي چې د کتابونو شمېره زياته کړي ؟ ولې چې په هم دغسې مقدار خو د دې ژبې نقادان اديب او شاعر ته ښې نامې يا انعامونه ورکوي ؟ او ښاغلی شوق داسې سطحي ادبي روئيو ته د تاريخي جبر نوم ورکوي او په داسې بازاری ادب سخت تنقيد کوي ؟

که څه هم قطارونه جوړول او په قطارونو کې اودرېدل د يو ډسپلن عکاسي کوي .. خو افضل شوق بيا هم د داسې قطارونو نه ځان ځکه ژغوري چې هغه په انساني مثالي انسانيت او صلاحيتونو، فکري او تخليقي استعداد ځان د يوې باشعوره او لوستلي طبقې زړونو ته رسوي .. د فن په لاره او د فکر په بنياد ؟ او دا هغه لاري دي چې شوق صاحب به د خپل دغه فکري جدوجهد د کبله د يو اعلى قسم معيارپه فهرست کې په رومي نمبر اودروي ؟ دا به د وخت فېصله وي .. دا به د راتلونکي زمانې پرېکړه وي .. او دا به د معيار فتح وي ؟

اوس پاتې شوه .. د دې نظم فني، ترکيبي جوړښت .. که څه هم دلته شوق صاحب په خپل هاغه انداز کې ښکاري .. کوم چې د ده فن او شخصيت ته يې يوځ پېژندگلو ورکړي ؟ خو په فکري ډول په دې نظم کې شوق ، ډېره لويه الميه کومه چې د وخت او د نن د انسان الميه ده په اتهه لنډو مصرعو کې وړاندي کوي .. چې د دريو درځنو نه زيات توري په کې نشته ، خو په دې اختصار کې دومره لويه خبره په ساده ژبه او وړکوتي مضمون کې بيانول، يو فني کمال دی ؟ د دې نظم دغه اتهه مصرعې هم د يو معری نظم پنځه برابرې مصرعې دي ، چې د نظم د آهنگ برقرار ساتلو دپاره شاعر په نوي ساخت کې ماتې کړي دي ؟ خو بيا هم د فکر او خيال تسلسل يې برقرار ساتلی دی ؟ دا پورتنی اتهه مصرعيزه نظم په لاندېنو پنځو لاکن يولس سېلابيزه پابندو مصرعو مشتمل دی .. لکه

په هلو ځلو د لمړي نمبر مې

په درځنو ياران په دې اوبائيلل

چې نه خو دوی رابېلېدل له ډلو

او نه زه خپله درېدلی شومه

د اشنايانو په قطار کې ورته

۳ -- اشنا به اوس له ورکو چرته غواړم؟

دا چې يې

پلونه د پښو گار شولو

په نیمه لار کې

گمان مې دا دی

چې لالی مې اوس کوي

لگیا دی

د سمندر سره سره

په پستو شگو منزل

(په لټون ستا د څېرې .. مخ - 45)

په کارډیف وېلز برطانیه کې په کال 1996 کې لیکلی شوي په دې نظم کې هم ښاغلی افضل شوق د خپل لټون .. او د سفرونو په یو داسې نه سترې کېدونکي کیفیت کې ښکاري چې د ده د شخصیت، نوم او وجود یوه حواله گرځېدلي ده ❖ یو تلاش .. یو لټون .. او بیا د خپل دغه مسلسل لټون یو ستومان ، خو رومانوي احساس .. کوم چې د جمالیاتي احساساتو ترجمان لیدی شي .. د یو سپلاني شاعر د مشاهده د دنیا ..!! د هغه د سفرونو، منزلونو جهان .. کوم چې هغه ته د یو تلاش تجسس ورکړی دی .. او دغه شاعر چې د څه په لټون کې ښکاري نو کله کله خو دغه د ورکې د بیا بیا موندلو احساس د هغه په سفري شاعرۍ یا بیا شاعرانه سفرونو کې یو نوی خوند او د نوي لذت اضافه کوي ❖ په دې نظم کې ده د خپلي علاقايي لهجې او ځینو علاقايي توري لکه .. "گار شو" ، "گمان" ، "پلونه" دا څه هم که د ده د مقامیت او علاقې نمائندگي کوي .. خو د دې نظم فکر علاقايي نه دی ، بلکه د یو عالمي حقیقت په دې ورته وئیلی شو چې رېگ هم یواځې هغه څیز دی چې نخښې د خپو په کې جوړېږي .. او بیا د هوا یا د اوبو په خپو بیرته دغه جوړې نخښې گډې وډي شي ❖ نو دلته د افضل شوق د محبوب ورکېده او بیا د خپل وړک محبوب لټون دا نظم بېخي بې ساخته کوي ❖ خیال ډېر نوی دی ❖ یعنې د ډېر لټون او ستریا پس د شاعر په ذهن کې دا خبره راتلل چې .. د هغه وړک شوی محبوب خو چرته د سمندر د ساحل په شگو کې منزل ته نه دی جوگه شوی .. ؟ چې پلونه یې د خپو نه ښکاري ❖

د شوق په قلم په الجزائر سیدي فرج نومي ځای کې یا ساحل باندې لیکل شوی دا نظم دومره ساده او واضحه معنې لري چې هیڅ قسم ابهام په کې نشته ❖ د دې نظم د لوستلو نه پس قاري داسې محسوسوي لکه چې په شاعر دغه نظم او د دې نظم فکر لکه د "وحي" راورېدلی وي ❖ نو ځکه مونږ دا وئیلی شو چې په دې نظم کې د شاعر د

مینې او جنون کټفیت د انتها تر حده رسېدلی ښکاري او داسې ښکاري لکه چې دئی په ډېر صداقت خپل احساس او جذبې په نظم کې ځایوي ❖ او که اووایو چې افضل شوق چې کومه دعوبکوي چې هغه په فن کې د صداقت څومره قائل دی .. نو دغه جذبه د هغه د دې نظم او د ټولې شاعرۍ نه مونږ ته ظاهره لیدی شي ❖ لکه څنگه چې پورته اووئیلی شو چې دا نظم بې پناه بې ساختګي لري .. نو په دې بنیاد دا خبره دلته ځکه تکراروم چې په دې نظم کې هم ښاغلي افضل شوق په ډېره سادګۍ د خپلو احساساتو څرګندونه کړي ده ❖ لفظي تراکیب یې علاقائي دی .. خو استعاري او اشارې یې آفاقي معیار لري ❖ دلته هم د لوستونکو توجه د دې نظم فني جوړښت ته راګرځوم ❖ یعنې دا اتهه مصرعیز نظم چې په کې یو دېرش توري دي .. هم دراصل په دریو پنځلس سېلابیزه پابندو او برابرې مصرعو باندې داسې مشتمل دی .. لکه

دا چې یې پلونه د پښو ګار شولو په نیمه لار کې
 ګمان مې دا دی چې لالی مې اوس کوي لګیا دی
 د سمندر سره سره په پستو شګو مزل

۴ -- انصاف او عصري تقاضې

د چا چې
 خپلې لړلې دي په وینو
 هغوی
 سړنا د سوکالی ژغوي
 خو څوک چې
 شو لوګی لوګی په امن
 باداران واي
 ترهه ګر هغوی ته

(په لټون ستا د څېرې .. مخ - 49)

شاعر ادیب د ژوند او د دُنیا په حالا تو هر وخت نظر ساتي .. او انسان چې د کومو حالاتو نه په خپل ژوند او ټولنه کې تېرېږي نو په دغه حالا تو سترگي نه شي پټولی ❖ د پورتنی نظم نه دا اندازه هر چاته په آسانه لگېدی شي چې د روانې صدی آغاز چې په دُنیا کې په کوم رنگ شوی دی .. په هغه کې اشرف المخلوقات دغه انسان .. د انسانیت په نوم چې څنگه ځناوري روئيو سره ژوند میدان ته رادانگلي دي .. هغه انساني تاريخ شرموي ❖ يعنې انسان چې کومو نوو نوو چېلنجونو ته مخامخ شوی دی .. نو په دې کې د دغه حالاتو او د نن د دور يو روښانه تصوير مونږ ته په نظر راځي ❖ په افغانستان کې چې څه اوشو او څه په کې روان دي .. په عراق کې چې څه اوشو او نن سبا د کومو حالا تو نه تېرېږي او حاکمو قوتونو کوم استحصال په کوم رنگ کې روان دی .. نو په دغه حالا تو يو حساس ليکوال به ژاړي نه .. نو نور به څه کوي ❖ کوم خلق چې د خپلې ژبې ، د خپل ثقافت ، د خپل تاريخ او د خپل مذهب ساتنه کوي .. نو په دُنیا کې اوتي قوتونه دغه امن پسنده خلقو ته ترهه گر وايي ❖ او څوک چې لاسونه د انسانانو په وينو کې ککړ لري .. هغوی امن پسند او د امن ټهپکه داران جوړ شوي دي ❖ او که د دغه حالاتو په تناظر کې نن اوگورو .. نو په ټوله نړۍ کې د امن وجود مشکوک شوی دی او انسانان .. انسانان نه دي پاتې شوي ❖ هم ځکه خو نن دلته هر ماحول او ټولنه د جنگ د خطرو نه ډکه ده ❖ ښاغلی افضل شوق هم په دې نظم کې په ډېر اختصار دا پورتنۍ موضوع په ډېره ساده او واضحه انداز کوي ❖ خو په يو څو لفظي تراکيبو کې يې يو شدت د مظلوم د ورستۍ چينې په رنگه محسوسېږي ❖ کوم نه چې د شاعر د زړه د درد احساس کېدی شي ❖ دلته يې روئيه احتجاجي هم ده .. خو بيا هم دا شدت او جنون بد په دې نه ښکاري چې دا د يو شاعر د جذبو ژړا ده ❖ او کله هم يو شاعر يا ادیب په داسې حال چپ نه شي پاتې کېدی ❖ ځکه چې هغه د وخت او حالاتو ترجمان يا انځورگر بللی شي ❖ د شوق د دغه صداقت درد او څړيکې څړيکې احساسات هغه په دغسې احتجاج مجبوره کوي ❖

په فني توگه د افضل شوق دا نظم چې په اتهو وړو مصرعو او شپږويشت توري لري .. باندې مشتمل دی ❖ د دې نظم مختصر وجود ته چې گورو ، نو يوه لويه خبره په کې شوي ده ❖ نو دغه لنډې وړې مصرعې خپلو کې داسې ربط او تړون لري چې د نظم فني اډانه نه خرابوي ❖ او که په دې حواله د دې نظم نوره فني تجزيه کوو .. نو داسې ښکاري لکه چې دغه نظم يواځې په يوه اوږده فقره يا خبره خور دی .. خو نه !! دا نظم زما د تجزيې مطابق په څلورو يولس سېلابيزو مصرعو باندې مشتمل دی ❖ د ردهم او آهنگ له سوبه په کې موسيقيت موجود دی ❖ مطلب دا دی چې د افضل شوق دا نظم آزاد نه بلکه معری نظم دی .. لکه

د چا چې خپلې لړلي دي په وينو

هغوی سُرنا د سوکالی ژغوي

خو څوک چې شو لوگی لوگی په امن

باداران واي ترهه گر هغوى ته

۵ -- آئیدیل

ما چې کله هم د ژوند په گودر باندې

کومه پېغله

ژغولې ستا په باب ده

هغې ماته سر تر پایه دي کتلي

بيا يې دومره دي فقط راته وئيلي

چې د خيال په نيلى سپور

اې لېونيه!!

دا جنې زمونږ په کلي کې نه اوسو

ښاپېرۍ زمونږ په کلي کې نه اوسي

(په لټون ستا د څېرې .. مخ - 60)

په کوټې کې ليکل شوي دې نظم کې هم د ښاغلي افضل شوق هاغه د لټون احساس مونږ ته په ډېر شدت سره په نظر راځي ؟ خو دا لټون او تلاش په علامتي شکل کې دلته ښکاري ؟ ځکه چې که دغه د يوې څېرې يا د يو مخ لټون وي .. نو شايد چې .. دا لټون د انسانانو په دې جهان کې ختم شوی وي ؟ خو د ښاغلي شوق لټون د يوې ښاپېرۍ او جينۍ په شکل کې مونږ د يو علامت په توگه گڼلی شو ؟ ولې .. هغه چې کومه څېره لټوي او يا د خلقو نه د هغه څېرې تپوس کوي نو هغه څېره کم از کم ښکاره څېره نه ده ؟ بلکه د شاعر مطلب دلته د دې څېرې نه د مختلفو انساني اوصافو ، روئيو، خوښو، تقاضو او انساني قدرونو سره تړلي داسې يو مثالي څېره ده ؟ چې هغه د انسانيت څېره کېدلې شي او يا د داسې يو مثالي انسان څېره .. چې د وخت د قيد نه ازاده څگېره وي ؟ ولې چې د انساني څېرې نقشونه پائيدار نه وي او نه ښاغلی افضل شوق د دغسې څېرې خبره کوي ؟

شاعر په دې نظم کې چې کومه څېره کور په کور، کلي په کلي، گودر په گودر لټوي .. نو هغه د پورتنو غوښتنو په معيار موجوده نه ده ❖ نو ځکه هغه ته خلگ لېونۍ واي ❖ خو دغه لېونۍ د خپل نظم د فکر و خيال په ژورو کې مجنون د هاغه ليلا ليدلی شي چې تېرو کې ورکه ده .. اودئې يې په لټون دی ❖

د دې نظم په فني او تکنیکي اړخونو په باب به اووايو چې په نهو وړو او لوئيو مصرعو باندې ليکلې شوی دغه نظم که څه هم د يوې قيصې داستاني شکل لري .. خو په دې داستان کې شاعرانه افسانوي انداز د ورايه ښکاري ❖ په دې نظم کې که له پېغلو نه د خپلې مطلوبې جينۍ تپوس ډېر په خوند او نوی والی پيدا کوي ❖ په دې چې داسې کله هم نه شي کېدلی چې څوک دې يوې ښکلي جينۍ نه د بلي جينۍ تپوس اوکړي ..!! خو دا د افضل شوق کمال دی چې په اکثرو نظمونو کې دئې ډېر په مکالماتي انداز کې د نه منونکو خبرو سره کوي ❖ دا آزاد نظم دراصل په اوو داسې برابرې مصرعو مشتمل يو پابند نظم دی چې هره يوه مصرعه يې دولس سېلابونه لري .. لکه

ما چې کله هم د ژوند په گودر باندې

کومه پېغله ژغولې ستا په باب ده

هغې ماته سر تر پایه دي کتلي

بيا يې دومره دي فقط راته وئيلي

چې د خيال په نيلى سپور اې لېونيه!

دا جنۍ زمونږ په کلي کې نه اوسو

ښاپېرۍ زمونږ په کلي کې نه اوسي

٦ -- بائيللى واك

تا د ډوډۍ د رانيولو په نيت

د پلار نيکه

په ميراث پاته توره

چې د خپلواکه ژوند

ورستۍ نخښه وه

فقط په څو نوټونو څه خرڅه کړه؟

چې لوهارانو

د بادار په حکم

و تاته بیرته ترې بیړۍ جوړې کړې

(په لټون ستا د څېرې .. مخ 61)

دا نظم ښاغلي افضل شوق د لندن نه د دوبي په لور په سفر کې په کال 1996 کې لیکلی دی ؟ په دې نظم کې چې افضل شوق د پښتون قوم کومې تاریخي بدنصیبۍ ته اشاره کوي .. نو په ظاهري شکل خو هغه ډېره واضحه ده ؟ یعنې هاغه آثار چې پښتون پرې یو مارشل یادېدو لکه د مثال په توګه " ټوره " او د ټورې سره تړلي نورې وسلې ؟ خو د بده مرغه په هم هاغه خپلو وختونو او اوسنو زمانو کې ترېګنو، دښمنو دغه آثار د منځه یووړو ؟ او چې څه پاتې شوي وو .. نو هغه مو هم بل ته په " تحفو " کې ورکړل ؟ زما اشاره افغانستان ته ده ؟ کوم چې د وخت او زمانې د دغه انقلاب نه راتېر شوی دی ؟ او په دغه انقلاب کې که یو خواته د لکهونوپښتو وینې بهېدلي ده ؟ نو بل خوا ژوندو پاتو پښتنو خپل دغه پاتې تاریخي او لرغوني آثار په څو پیسو داو کړل ؟ او داسې چې د افغان او پښتون تاریخي حیثیت د خپله لاسه (د افضل شوق د یو بل نظم " مارشل پښتون " چې " په لټون ستا د څېرې " نامي کتاب کې په صفحه نمبر 22 باندې چاپ دا) اوبائیلو ؟

که مونږ دا پورته لیکلی شوی نظم په علامتي شکل کې گورو .. نو تشریح یې ډېره واضحه علامتي اشارې ؟ لکه پرونی پښتني غېرت، چې نن په نیش حساب دی .. یا پښتني ننگ، د کوم نه چې نننی پښتون خالي لیدلی شي .. دغه رنگ پت او مړانه هم د نن په پښتون کې تر لرې لرې په دوربین کې هم نه ښکاري ؟ یعنې نه یواځې دا بلکه پښتني وجود، پښتو، پښتني کلتور او ژبه ، تهذیب او تمدن .. هر څه یې د لاسه ورکړي دي !! کوم چې نن د هغو اقوامو په قبضه کې ښکاري چې پرونی پښتنو باداري کوله، خو نن یې پښتون مرئی دی ؟

د افضل شوق دا نظم په فني اعتبار د لوستلو په وخت که څه آزاد نظم ښکاري خو په دې نظم کې موجود تسلسل، رواني او ردهم لوستونکی په دې مجبور کوي چې ورته پابند یا معری نظم اووئیلی شي ؟ او حقیقت هم دا دی چې دا په نهو مصرعو باندې اړه لرونکی نظم دراصل په اوو مصرعو مشتمل نظم دی چې هره مصرعه یې یولس سېلابیزه ده .. لکه

تا د دوډۍ د رانیولو په نیت

دَ پلار نیکه په میراث پاته توره
چې د خپلواکه ژوند ورسټی نڅښه وه
فقط په څو نوټونو څه خرڅه کړه؟
چې لوهارانو د بادار په حکم
و تاته بیرته ترې بیړۍ جوړې کړې

۷ -- پټي څپرې

دا چې
کومه څېره زه تل لتومه
هغه سپینه تر شودو ده
او په سپین کې
د نقشونو د فطري ښکلاو پرته
د ژوندون
هغه یو څو پټي څپرې دي
چې د روح او د زړه تنده
پرې ماتېږي
خو، د سر سترگې یې بیا هم
لیدی نه شي

(په لتون ستا د څپرې .. مخ 73)

دا نظم کوم چې افضل شوق په فرانس کې په کال 1996ع کې ليکلی دی کې خپل مافي الضمير په ښکاره او واضحه تورو کې په ورمبې ځل ډېر په هنر بيانوي .. او د شوق د لوستونکو په ذهنونو کې د هغه د لتون د څېرې په حقله راپورته شوي ټولو سوالونو ته ځوابونه وړاندي کوي ؟ يعنې خبره ښکاره شوه چې افضل شوق کومه څېره لټوي هغه انساني څېره هرگز نه ده .. هغه څېره هاغه څېره ده چې د ده په قول د شودو(پيو) نه سپينه ده ؟ او ټول نقشونه يې ځان ځانته د ژوند ښکلاگانې لري او دا ښکلاگانې هاغه پټې څېرې دي چې په کې انساني اقدار، انسان د انسان په بڼه .. لکن په يوه پرامنه ماحول کې ليدلی شي ؟

څنگه چې د افضل شوق په حقله وئیلی شي چې امن د ده منشور او مينه د ده مسلك دی هم په دې نظم کې په صفا ټکو کې خپل اندرون لوستونکو ته په شعري انداز کې وړاندي کوي ؟ زما د تجزيې مطابق دا نظم د هغه په يو څو ساده او واضحه نظمونو کې يو ډېر بڼه نظم دی ، چې ډېر ډائرېکټ او په داسې ساده فکري او معنوي ژورتيا لري ؟ چې د ابهام په اړه معنوي تجريدي اشکال په کې نشته ؟

د افضل شوق مطلوبې څېرې .. بلکه يواځينې څېره چې د هغه په شاعرۍ او په خاص توگه په نظمونو کې د يو تسلسل تکرار په شکل کې يې مونږ وينو .. په دې نظم کې ليدلی شي ؟ ولې چې .. ده چې څنگه د هغې ورکې څېرې نقشونه ، رنگ او د خپل خواهش مطابق بڼې په درځنو نظمونو کې د خپل تهيم تر ژورتيا رسولي دي .. په دې نظم کې ښکاري .. خو تته تته او لا يې پېژندلی نه شو ؟ دا د افضل شوق د شاعرۍ هغه سسپنس دی چې لوستونکي په ځان پسې گرځوي او دا د هغه شعري او هنري فن دی .. چې کله هم په داسې انداز په پښتو شاعرۍ کې د مثال په توگه د ده نه علاوه چرته هم نشي ليدلی ؟ دا د ده شعري ځانگړتيا ده ؟ بل طرف ته چې گورو .. نو د افضل شوق د لتون څېره په ننني انسان کې د هغه د خواهش مطابق نشي ليدلی ؟ او دا ځکه چې د نن انسان خپل زړه او ځيگر د مينې او محبت د جذبو نه خالي کړی دی .. او د خودغرضۍ او نفسانفسۍ په يو داسې ماحول کې رابند دی چې هغه ته د انساني اقدارو مطابق انسان جوړېدلو موقعه هم نشته ؟ هم دا سوب دی چې افضل شوق لا خو په لتون کې ښکاري او ماتی نه مني ؟ شايد چې د ده توقع لا اوس هم د مينې او محبت د وجود حصول وي ؟ دا ډېره بڼه خبره ده .. چې د يو اُميد شمع يې روښانه کړي ده او د مايوسۍ نه خپل وجود لري ساتي ؟ اوس به د دې نظم فني تجزيه اوکړو ؟ دا نظم چې په يولس وړو او لوييو مصرعو باندي مشتمل ښکاري دراصل په شپږو ، دولس سېلابيزه برابر و برابر مصرعو باندي اړه لري .... لکه

دا چې کومه څېره زه تل لتومه

هغه سپينه تر شودو ده او په سپين کې

د نقشونو د فطري ښکلاو پرته

د ژوندون هغه يو څو پټې څېرې دي

چې د روح او د زړه تنده پرې ماتېږي
خو، د سر سترگې يې بيا هم ليدې نشي

۸ -- ته يې منې که نه منې.. خو ياره!

ستا د گمان بنده پيشو

كېدى شي

چې په تيرو كې د زندان

يوه ورځ

له ساه تنگۍ په تا غوټه شي داسې

لكه زمري

چې په خپل ښكار وړ دانگي

(په لتون ستا د څېرې .. مخ 92)

"تنگ آمد به جنگ آمد" ..... دا نظم د افضل شوق د دې فارسي محاورې ډېره ښه پښتني انداز كې تشریح كوي او هغه هم په ډېر اختصار ۱۰ يعنې دا حقيقت دی چې پيشو كه څه هم .. بې ضرره ځناور دی خو كه په يو كوټه كې بنده اوساتلی شي او ډانگ ورسې راواخستلی شي نو هغه به هم د خپل ژوند د تحفظ دپاره مزاهمتي روئيه خپله كړي ۱۱ او په سړي به لكه د يو زمري په شان وړ ودانگي...!! دا نظم چونكه افضل شوق په كال 2002ع كې ليكلی دی .. نو زما د تجزيې مطابق دا هاغه دور وو چې امريكې او نورو باداري قوتونو د مظلومو انساني قوتونو او خاصكر اسلامي او پښتني هېوادونو چې افغانستان د ټولو نه ښكاره وو باندې غېر انساني ظلمونه روا كولو ، مياندي يې بوري كولې ، پېغلي يې سرتورې كولې او د آسمانه يې اورونه پرې ورولو ..!! نه يواځې دا بلكه دغه مظلوم انسان يې په خپلو غېرو انساني ظلمونو د تشدد ښكاري كولو ۱۲ هغه هم په داسې ځناوري انداز.. چې شايد په تاريخ كې داسې ظلمونه نه وي شوي ۱۳ افضل شوق دغه الميه د بل سبا راتلونكي مزاهمت په لور اشاره په داسې علامتي پېرائيه كې كړي ده چې د امکان نه زيات حقيقت ښكاري ۱۴ ولې چې هغه په دې يقين لري چې په زور او زياتۍ

باندي زړونه ، ذهنونه او روحونه د انسانانو تر تسلط لاندې نه شي راتلی او دا امریکه چې څه کوي هغه .. د خپل سباون سره بد کوي او د روس تاریخي جبر او د هغه انجام ته اوږې ورکوي ❖

په فني او تکنیکي توگه دا نظم بېخي مختصر دی خو د دې اختصار باوجود هم افضل شوق په کې د داسې شعوري ادراک نه کار اغیستی دی چې د یو وسیع علاقې پس منظر او د تور تاریخ نه هېرېدونکی جبر یې مونږ ته په نظر راځي ❖ لفظي تراکیب جوړولو کې یې د پښتني محاورې انداز په جدیده توگه خپل کړی دی اوساده لفظونه په کې د مقامیت سره سره د ټولې پښتونخوا نمائندگي هم کوي ❖ او دا د شاعر فني کمال او شعري جمال بللی شي ❖

دا د اوو مصرعو وړوکی نظم دراصل د څلورو.. د داسې یولس سېلابیزه مصرعو پابند نظم دی .. چې مصرعې یې تر خپلو یو اهنګ او ربط لري ❖ خو د نظمیه شعري ضرورت په توگه په وړو مصرعو کې وېشل شوی دی .. هغه څلور پابنده مصرعې مونږ دلته داسې وړاندې کولی شو ❖

ستا د گمان بنده پیشو کېدی شي

چې په تیرو کې د زندان یوه ورځ

له ساه تنگی په تا غوټه شي داسې

لکه زمري چې په خپل ښکار ور دانگي

۹-- جنگ

زه چې یو تر مری نیسم

د بل سر وي راشین شوی

چې دا بل له سره نیسم

گورم بل وي زېرېدلی..

زما د ژوند په کرونده کې

غمو کر دی دومره کړی

چې نه زه شوم ترې بې غمه

او نه بُوټ د دوى وتلى

(په لټون ستا د څېرې .. مخ 94) ◆

خلق واړه د اندوه په درياب ډوب دي

کله کله له دريا به سر بلند که

د افضل شوق نظم هم د خوشحال بابا د پورتنې شعر په رڼا کې د نن د انساني ژوند او انساني حالاتو ترجمان ليدى شي ◆ خو په دې نظم کې ذکر شوي خبرې ، د فرد واحد د ژوند داستان هم بيانوي ◆ يعنې په دې ژوند کې راگېر يو انسان کله هم نه شي کولى چې هغه دې په يو حال وي يا دي هر وخت خوشحال وي ◆ ولې چې په هر قدم دغه په ځان کې يواځنى انسان د مختلفو الميو ، حادثو ، ناکړدو ، پېښو ، غمونو ، وسوسو . وهمونو ، ويرو ، خوفونو او ډرډونو سره مخ وي ◆ افضل شوق هم دغه خبرې په دې نظم کې په ډېر هنر کوي ◆ انداز يې بېخي زيات علامتي دى .. او په فني جوړښت کې يې هره مصرعه د بلې مصرعې سره په وزن او بحر ونيو کې برابره ده ◆ يعنې دا نظم په ځان کې که يوې خواته اتهه مصرعې د اتهو اتهو سپلابونه لري .. ، بل خواته دغه اتهه مصرعې د شعري آهنگ ، ردهم او تکنیکي ساخت د لارې په څلورو داسې شپاړس سپلابيزه مصرعو باندې مشتمل يو هم رديف نظم دى چې د دې نظم په هرې دويمې مصرعې کې رديف يو رنگ راغلى دى .. لکه " شوى " ، " زېږېدلى " ، " کړ " او " وتلى " ◆

په دې پورتنې نظم کې ځينې لفظي تراکيب لکه " غمونه تر مړۍ نيول " ، " سر را شين کېدل " ، " له سره نيول " ، " د ژوند په کرونده کې د غمونو کر کول " ، " ترېنه بې غمه کېدل " او " بُوټ وتل " هاغه علامتي اشارې دي .. چې دي خو نوي جوړې شوي خو په کې پښتني کلتوري ذائقه او خوند د ورايه ليدى شي ◆

د افضل شوق هرکله دا کوشش وي ، چې هغه په هر نظم ، غزل يا نثري ليکنې کې داسې نوي خبرې يو بل سره اوټرې .. چې معنوي ابهام نه وي په کې .. خو هغه خبرې دي د دې ژبې لمن له نوو محاورو نه ډکه هم کړي ◆ نو ځکه د هغه دې شعوري زيار او هلو ځلو ته شاباشى وئيلى شم .. چې د فکر خورولو سره سره د ژبې په لمن کې د لغاتو سوغات هم ور اچوي ◆

په فني توگه دا يو ساده او روان نثري نظم ښکاري خو نثري نه دى ◆ ولې نه دى او پابند ولې دى ؟ نو راشئ چې اوگورو .. چې زما د تنقيدي نظر او تجزيې مطابق دا پورته ليکلى شوى آزاد نظم څنگه په داسې څلورو برابر و هم قافيه مصرعو کې تقسيمېدلى شي ؟ چې ورته بنده آزاد نظم نه .. بلکه باقاعده يو پابند نظم اوئيلى شي ◆

زه چې يو تر مری نیسم دَ بل سر وي راشین شوی
 چې دا بل له سره نیسم ، گورم بل وي زېږېدلی
 زما دَ ژوند په کرونده کې غمو کر دی دومره کړی
 چې نه زه شوم ترې بې غمه او نه بُوت دَ دوی وتلی

۱۰ -- خوک په حق او خوک ناحقه؟

چا چې

په حقه پورته کړی وو غږ

او په مرمی مرمی یې لیک وو الله

هغه عسکر

نن دَ غزا په جنون

خُیگر دَ چا .. چا چې پږي

لگیا دی

هغه هم پور

په نوم دَ خدای پرېکوي

(په لتون ستا دَ خېرې .. مخ - 113)

دا نظم ښاغلي افضل شوق دَ افغانستان دَ نام نهاد جهادي انقلاب په پس منظر کې ليکلی دی ❖ که څه هم دا نظم بېخي مختصر دی خو په دې نظم کې استعمال شوي علامتي اشاره دَ افغانستان دَ تېرو څلورويشت .. پنځه ويشت کلن جنگ چې دَ ورور او ورور تر ميانځه دَ اسلامي جهاد په نوم کېدو .. پوره پوره داستان دَ لوستونکي په ذهن کې تازه کوي !! او حقيقت هم دا دی چې په دغه وطن کې دَ اسلام ، خدای ، رسول ، کتاب او انصاف په نامه کومې کومې ځناوري او غېر انساني لوبې دَ پښتنو تر ميانځه او نه شوې ..؟

شوق هم دغه واي .. چې کومه گولۍ د الله په نامه د ټوپک نه د يو پښتون مسلمان د لاسه راوتلي ده .. هغه گولۍ د هاغه بل پښتون مسلمان په سپنه کې ورننوتې ده ، چې هم خدای، رسول ، کتاب او پښتو منونکی دی ؟ يعنې دا نام نهاد جهاد د افضل شوق د دې نظم په پس منظر کې جهاد نه .. د دوو ناپوهه وروڼو او تربورانو تر ميانخه د اختيار، واک او د اقتدار د حصول جنگ وو .. يا د يو بل باداري قوت په اشارو د پيسو په اجرت يې دغه جنگ د خدای په پاک نوم روا کولو کوشش کړی دی ؟ خو په نتيجه کې يې نه يواځې مخ توري شوي دي په کې .. بلکه د بل په لاسونو کې يې د شادوگانو په رنگه ډېرې بازۍ هم کړي دي ؟ يعنې که يوې خواته پښتون د طالب په بڼه غازي يادېدو .. نو بلې خواته مړ ملا شهيد بللی شوی دی ؟ که څه هم حقيقت دا دی چې دواړه په غلطه لار وو او دواړو ايمان او پښتو بائيلله ؟

افضل شوق په دې نظم کې د دې تور تاريخ .. په نهو وړوکو مصرعو کې داسې په هنر خوندي ساتلی دی چې سبا که لوستونکي د افغانستان د تفصيلي تاريخ په ځای دغه نظم .. او په دې نظم کې جوړ شوي لفظي تراکيب او علامتي اشارې مخي ته کېدي نو د هاغه خونړي دور نه به خبر شي او د پښتنو تر ميانخ جنوني ، نام نهاد او غېر انساني جهاد ته به حېران پاتې شي ؟

د افضل شوق دا نهه مصرعيزه وړوکي نظم چې ښکاري آزاد .. خو د لوستلو ورستو لوستونکي ته دا خبره په گوته کوي چې او واي .. دا نظم د نهو مصرعو آزاد نظم نه .. بلکه د پنځو ، يولس سېلابيزه مصرعو داسې پابندي نظم دی .. لکه

چا چې په حقه پورته کړی وو غږ
 او په مرمۍ مرمۍ يې ليک وو الله
 هغه عسکر نن د غزا په جنون
 ځيگر د چا .. چا چې پڙي لگيا دی
 هغه هم پور په نوم د خدای پرېکوي

۱۱ -- جهاد في سبيل الله

په وينو زما

که تنده ته د جهاد
و سړولو ته چمتو ښکاري ، نو
د خپل ساتول را اخیستلو پرمه
بس فقط دغه
يو ورستی خواهش مې
ته راپوره کړه .. مجاهده وروه!!
چې کله ما
په سره کفن کې گور ته
د میراث خور په حیثیت ورسپاري
نو گوره گوره
چې په لمسه د بل
د خپلې گوندې او توریسې روپنډار
لاسونه بیا سره په نکریزو نه کړې
گنې ،
دا زما او ستا شریکه وینه
شريك مذهب
او هم شریکه پښتو
به تا غازي او ما شهيد نه مني

(په لټون ستا د خپرې .. مخ 97)

يو ځل بيا افضل شوق د افغاني جهاد په لور د لوستونکو توجه په يو بل تهيم او نظر وړاندې کوي او د خپل ضمير په وړاندې د دې غېر انساني دور او پښتني ځناوري روئيو ته گوته داسې په شاعرانه او افسانوي توگه نيسي .. چې

لوستونکي سترگي په ژړا باندې مجبوره کوي ❖ کله چې هم زه دا نظم لولم .. نو زما حالت غېر شي او د شوق صاحب د دې مختصر الميائي نظم هره مصرعه په زړه نشتر ځکه محسوس کړم .. چې په دې نظم کې يوې داسې ځناوري رښتيا ته اشاره شوي ده .. چې انساني تاريخ به يې کله هم هېره نه کړي ❖ هغه رښتيا ، د پښتنو تر ميانځ د ويني د هغې لوبې سره اړه لري چې په کې هغوی په قسم قسم نومونو خپلي تندي ماتي کړي دي ❖ نو ځکه خو شوق د حساس شاعر په رنگه په دې دور کې ليکلي شوو بېخي زياتو نظمونو کې پښتون غندلی دی ❖

دې پورته ليکلی شوی نظم ته مونږ په ډرامائي انداز کې په يو داسې افسانې باندي مشتمل ادبي شاهکار وئيلي شو .. چې د افضل شوق نه د شاعر نه علاوه ډرامه نگار او افسانه نگار هم جوړوي ❖ ولې چې .. د غازيتوب او شهادت و افغاني مروج جهادي اصطلاحاتو ته چې هغه په ډرامائي انداز کوم رنگ ورکوي .. هغه ادبي رنگ .. په ځان کې الميائي افسانه او تمثيلي شعريت لري ❖ قيصه د دوه نيمو عشرو .. په يو څو وړو مصرعو کې سرته داسې په هنر او خوند رسول شايده چې د افضل شوق داسې کمال دی چې ورنه انکار ادبي منافقت گڼلی شي ❖ افضل شوق څنگه خپل وصيحت د ساه ورکولو په وخت خپل ورو ته کوي ..؟ دغه سوال شايده چې ځواب اونه لري .. خو دا خبره په يقين سره وئيلي شم چې يو داسې انسان، چې د غوښې نه نه .. بلکه د کابو نه جوړ وي .. هم موم کېدی شي که لږ دې خبرې ته ځير شي ❖

دا نظم چې هيڅ قسم معنوي ابهام نه لري .. ساده دی ، خو د خپل تکراري او جذباتي لب و لهجې د وجې د شاعر د انساني احساس او پښتونيت حدونه دومره پراخوي چې په هغه باندي د کېدلی شي چې يو مخصوص فکر لرونکي نقادان د هغه دغه شعري زيار ته داسې درانه ټکي ورکولو کې ناکام شي .. چې دا نظم يې په صحيح معنو کې حقدار دی ❖ خو زه ورته دومره لوی او بامعني نظم وایم .. چې شايده په داسې ټکو کې هيچا هم تر اوسه د افغانستان د نام نهاد جهادي دور عکاسي داسې نه وي کړي .. لکه په دې پورتنی نظم کې چې افضل شوق ډېره په اختصار او مدلل انداز کې کړي ده ❖

دا نظم چې .. په خپل اصل حالت کې په نولس وړو او لوئيو مصرعو کې .. په ازاده پېرائيه کې ليکلی ښکاري .. ته لږ په غور که اوگورو ، نو دا نظم به مونږ د نولس نه .. بلکه د ديارلس داسې برابر و برابر مصرعو پابند نظم اوگڼو چې هره مصرعه يې يولس سېلابيزه ده .. راشئ چې يې اولولو ❖

په وینو زما که تنده ته د جهاد

و سرولو ته چمتو ښکاري ، نو

د خپل ساتول را اخیستلو رومي

بس فقط دغه يو ورستی خواهش مې
ته راپوره كړه ... مجاهده وروه!!
چې كله ما په سره كفن كې گور ته
د ميراث خور په حېثيت ورسپارې
نو گوره گوره چې په لمسه د بل
د خپلې گوندې او تورسړې وړېندار
لاسونه بيا سره په نكړيزو نه كړې
گنې ، دا زما او ستا شريكه وينه
شريك مذهب او هم شريكه پښتو
به تا غازي او ما شهيد نه مني

۱۲ -- د امن د ناوې په واده كې

دغه خوب وو
كه په سمه د ارمان زما
تصور وو
زما په ذهن راغونډ شوی ؟
چې سندرې ناشناس په انگرېزي كې
كه وئيلې د موزارت په موسيقي كې
نو ، گوگوش په پښتو ژبه
او هلتن هم
له كلثوم سره په گډه په روسي كې

و سندر و ته وو داسې جوړېدلي ،
چې عربي پېغلو کولو اتنونه
تُرکو والز
او جاپانيو بوليرو رقص
که چيني جوني په تال د هند وې مستي
پښتنې هم گډېدلې په بېلي دانس
هن ، تر دې چې
د نړۍ درست شاعرانو
هم د خپل خپل خوب او خيال په سمه غېږې
ډکولې په رانيانو په تېنگو څه ؟
چا په فاکس
چا ، چا پولکا او فلېمنکو کې ،
حقه دا ، د عالم په دې محفل کې
چارېدلو انسانان له يوه بله
هيڅ توپير نه وو تر منځه
ټول خپلوان وو
که څه هم حقيقت دا ،
چې دښمنان وو
خو ، بس هسې مې آرزو د سوکالي نن
په دې زړه کې په شدت احساسوله
ځکه ما د امن ناوې ودوله

(په لټون ستا د څېرې .. مخ - 123)

دا د افضل شوق په ځينو هغو شاهکارو نظمونو کې يو نظم دی چې ډېر زيات شهرت يې حاصل کړی دی او د هغه کتاب " په لټون ستا د څېرې " د چاپېدو پس د شاعر او کتاب په باب چې چا هم څه ليکلي دي .. هغه د دې نظم حواله ضرور ورکړي ده ❖ يعنې د دې نظم د لوستلو وړستو افضل شوق د يو امن پرسته شاعر په توگه يو نوم او حواله گرځېدلی دی ❖ ځکه چې هغه چې کومې څېرې يا کوم خوبونه او يا څومره ارمانونه د انساني امن ، سوکالی او خوشحالی ، يا مينه محبت او شفقت د حصول په حقله ليدلي دي .. هغه ټول څه د شلمې صدۍ په آخري عشره او د يويشتمې صدۍ د آغاز په کلونو کې د دغه انسانانو د لاسه داسې درې وړې شولو .. چې دغه امن پرست او مينه ناک شاعر يې په ژړا او فرياد سر کړو ❖ د ده شاعري لا څه .. چې دا نظم يې د نړئيز براس او د خوبونو د تعبیر جوړولو د خواهش په حواله مخې ته راغلو -

په دې نظم کې افضل شوق يو محفل د خياله راغونډ کړی دی او په دې محفل کې يې د دې نړۍ ټول مشهوره شاعران، مشهوره موسيقاران، نامتو سندرغاړي داسې راغونډ کړي او تر خپلو يې په بېلو بېلو ځينو عالمي مشهوره رقصونو کې په گډاگانو کې داسې مست د خپل تصور د مخې ښکاره کوي ❖ چې هغه د يو خوب نه علاوه حقيقت نشي کېدلی ❖ ولې چې شوق په دې نظم کې د فکري الوت د وجې په ناشناس باندي د انگرېزي سندرې واي .. چې ممکن نه ده او هغه هم د موزارټ په موسيقۍ کې ، چې د يورپ يو کلاسيکي موسيقار دی ❖ هم دغه رنگه شوق د خپل خوائش د لاري په ايراني فارسي باني سندرغاړي مادام گوگوش باندي د پښتو سندرې ، په امريکايي انگلسي سندرغاړي هېلټن او عربي أم کلثوم باندي په گډه د روسۍ سندرې وئيل يوه خارج الامکان خبره ده ❖ خو دا ليدلی خوب چې شاعر يې نظم کوي .. انسانانو نه په صحيح توگه او صحيح بڼه کې هغه انسانان جوړول مطلوب دي چې اشرف المخلوقات ياد شوي دي ❖

په دې نظم کې د خوند او مزې خبره خو لا دا هم ده .. چې د افضل شوق په دې نظم کې که عربي پېغلې پښتنې اتنونه کوي يا چينۍ جينکۍ د هند په تال رقصېري .. نو بل طرف ته پښتنې په بېلي ډانس کولو کې .. چې دراصل عربي کلتوري رقص دی .. يادوي ❖ او د خپل پراخ نظر او انساني سوچ ښودنه کوي ❖ نه تش دا .. بلکه په دې نظم کې شوق صاحب د بېلو بېلو ژبو شاعران هم د هغوی د خوښو محبوباگانو سره په بېلو نړئيزو رقصونو کې رقصولي دي ❖ چې يو پښتون او مشرقي انسان که يې په خوب کې لا هم تصور گناه گني .. نو مغرب يې خپل توعين گني او کله هم نه غواړي چې هغوی دي د مشرق سره په گډه داسې خوشحالياني اوکړي ❖

زما د پورتنو خبرو نه مطلب دا ده دی چې گنې افضل شوق غېر فطري يا غېر حقيقي خبري کړي دي .. بلکه دا د ده فني هنر او شعوري کمال دی چې دومره اوچت آفاقي سوچ يې په پښتو کې نظم کړو ❖ يعنې شوق په انسانانو

کې توپیر نه مني او هغه دا یقین لري چې انسانان که اوغواړي نو تر خپلو انساني رشتو په سوب خپلوان کېدی شي
 ❖ خو د شوق د قوله انسانان د یو بل دښمنان دي ❖ او دا کله هم ممکن نه دي ❖ خو طمه یې بیا بیا کوي ❖
 دا نظم که په پښتو کې نه .. په انگلش یا بلې مغربي ژبې کې وړاندې شوی وی .. نو نن به یې د شاعر نوم د آسمان
 په ستورو کې لیک وی ❖ خو داسې ناممکن ځکه ده .. چې د دې نظم شاعر پښتون دی او پښتانه کله هم فکري
 هنر ته په درانه نظر نه گوري ❖

د فني جوړښت په حواله دا نظم تمثیلي انداز لري چې قیصه ورسره په افسانوي انداز کې قلمبنده شوي ده ❖ په
 دې نظم کې د ژور فکر سره سره د بېلو بېلو ژبو ، ثقافتی اړخونه رابرسېره شوي دي ❖ دا نظم په علامتي شکل کې
 مونږ یو مختصر منظوم داستان گڼلی شو ❖ دا نظم چې په دېرشو مصرعو مشتمل آزاد نظم لیکلی ښکاري .. په
 اصل کې د دوویشتم (22) مصرعو دولس سېلابیزه پابند .. لاکن آزاد قافیه او بې ردیفه معری نظم دی ❖ مونږ یې
 په پابند شکل کې داسې لوستلی شو

دغه خوب وو ، که په سمه د ارمان زما

تصور وو زما په ذهن راغونډ شوی ؟

چې سندرې ناشناس په انگرېزی کې

که وئیلې د موزارت په موسیقۍ کې

نو ، گوگوش په پښتو ژبه او هلتن هم

له کلثوم سره په گډه په روسۍ کې

و سندرې ته وو داسې جوړېدلې ،

چې عربۍ پېغلو کولو اتڼونه

ترکو والز او جاپانیو بولیرو رقص

که چینۍ جوني په تال د هند وې مستي

پښتنې هم گډېدلې په بېلي ډانس

هن ، تر دې چې د نړۍ درست شاعرانو

هم دَخپل خپل خوب اوخيال په سمه غېرې
ډكولې په راښانو په ټېنگو څه ؟
چا په فاكس، چا چا پولكا او فلېمنكو كې،
حقه دا ، چې دَ عالم په دې محفل كې
جارېدلو انسانان له يوه بله
هيڅ توپير نه وو تر منځه، ټول خپلوان وو
كه څه هم حقيقت دا ، چې دُښمنان وو
خو ، بس هسې مې آرزو دَ سوكالۍ نن
په دې زړه كې په شدت احساسوله
ځكه ما دَ امن ناوې ودوله

۱۳ -- دَ انساني فطرت په سمه

چې له دې ځمكې څخه
پاس تر شنه آسمانه پورې
بيا له سپورمۍ څخه هم
رك تر هرهر ستوري بېلي
دَ سرې او شنې په شان
كه پرانستل شوې لارې لاهم،
خو دا نړۍ
او په نړۍ باندې مېښنه خلق به
دَ رنگ او نسل

يا مذهب او دَ وطن په نامه
 دغسې ښکاري
 وپښل شوي غرضي کرکو کې ،
 هم به يې وې ولاړ
 تر میانځه دپوالونه .. ځکه
 چې چرته اونه داړي دغه ځناور
 خپلو کې

(په لټون ستا د څېرې .. مخ - 126)

په دې نظم کې داسې ښکاري لکه شاعر افضل شوق د خپلو معروضي حالاتو، واقعاتو او پېښو نه نه یواځې خبر دی .. بلکه دغه انسان چې په انسانانو کې افضل دی هم د دغو ترقیاتو په مېچن کې دلولی شوی وي ؟ شاعر دا یقین لري چې که انسان د نن د ترقۍ نه هم زیاته ترقی او کړي او د ستوري نه بل ستوري ته لاري د بوډۍ تال کړي .. خو بیا به هم د دې ځمکې د خاورین ضمیر نه نه اوځي ؟ یعنی د خپل غرض د لاسه به انساني اقدارو ته تاوان رسوي ؟ او تر خپلو به یې د زړونو تر میانځه فاصلې جوړي وي ؟ او څنگه چې په مخ د ځمکې نن سبا د انسانانو تر میانځه د رنګ، نسل، ژبې، مذهب کړنې موجودي دي .. او ورسره ورسره د نفرت او کرکې ځناوري روئېې او خویونه د مینې او محبت وجود او جذبو ته تاوان رسوي ؟ نو د دې نه بدتر حال به یې په نوره ترقۍ کې هم وي ؟

افضل شوق په خپل دې پورتنی نظم کې د ترقۍ مخالفت نه کوي .. بلکه هغه دا خبره کوي چې سائنسي ترقی چې انسان څومره د آسائشونو سره مخامخ کړی دی .. دومره انسان د انسانیت په ضد کارونو ته ملا تړلي ده ؟ ولې چې دا ترقی انسان هضم کړي نه ده او نه یې شکر ورباندې اوباسلې دی ؟ نو ځکه شاعر دغه ترقۍ د انساني اقدارو قتل گڼي او په فکري اشاره کې د پرون پسماندگي د نن د ترقۍ په مقابله کې غوره گڼي ؟ یعنی انسان په انساني او فطري خول کې انسان او په نورو جامو کې ځناور برېښي ؟ داسې ځکه چې انسان په فطرت خودغرضه دی او آسائش موندلو ورسته خپل اصلیت هېروي ؟

که څه هم په دې نظم کې شاعر د خپل عالمگیر کېدل دعوه په ښکاره نه ده کړي خو داسې څرگندېږي لکه هغه چې انسان په کړنې کې وپښلی شوی ځناور گڼي او واي چې ، انسان که واقعي انسان وی نو هغه به د یوبل سره د

یوبل د غم او خوشحالی ملگری وو؟ خو افسوس دا چې داسې هیچرته په دې انساني معاشره کې نه شي لیدلی؟ او که مونږ اوگورو ، نو واقعي هم دغسې قیصه ده او د دُنیا حالات ورځ په ورځ خرابېږي او انسان د انسان نه بېزاره کېږي؟ دا انساني نه .. بلکه ځناوري خصوصیت دی؟ چې ځان ځانته ژوند کوي؟

د فکر د لحاظه دا نظم هم په خپله معنا کې علاقائي ، قبائلي ، او مذهبي او نسلي رنگ نه لري .. بلکه یو آفاقي انساني مثبت سوچ او تعمیري تصور مخې ته کوي ، کوم چې خپل صداقت په یو وخت کې هم نشي پاتېدلی؟ او لازمي خبره ده چې دغې بدو انساني روڼیو نه ته په داسې صداقت گوته نیول او په هغې تنقید کول او د هغې غندنه کول .. دا په اصل کې د شاعر او ادیب یوه سماجي ذمه واري هم وي او مونږ وئیلی شو چې افضل شوق خپلې دغه ذمه وارياني نه یواځې پېژني .. بلکه د هغو د ادا کولو وس او چاره هم کوي؟

په فني توگه په اسلام آباد کې په کال 2002 کې لیکلی شوی دا نظم هم .. چې په کې شپاړس لنډې او اوږدې مصرعې تړلي شوي دي .. خو په اصل کې دا اتهه مصرعيز نظم دی چې په شپاړس سېلابیزه مصرعو باندې مشتمل آزاد نه .. بلکه داسې پابند او معری نظم دی .. لکه

چې له دې ځمکې څخه پاس تر شنه آسمانه پورې
 بیا له سپوږمۍ څخه هم رک تر هرهر ستوري بېلي
 د سرې او شنې په شان که پرانستل شوې لارې لاهم
 خو دا نړۍ او په نړۍ باندې مېښنه خلق به
 د رنگ او نسل یا مذهب او د وطن په نامه
 دغسې ښکاري وېښل شوي غرضي کرکو کې
 هم به یې وې ولاړ تر میانځه دېوالونه .. ځکه
 چې چرته او نه داږي دغه ځناور خپلو کې

۱۴ -- د پروني څېرې په لتون

هغه هنداره

زما د سوچ هنداره

هغه هنداره

زما د خوب هنداره

چې يو څېره يې په ما تل ليدله

داسې څېره

داسې ژوند وزمه څېره

چې هم مې خپله وه

هم خپله نه وه

ځکه خو ما به په هنداره باندې

د تجسس او د حسرت منگولې

په مينه مينه لگولې مدام

په دغه نيت

چې زه يې اوپېژنم

لا يې د ځان په باب څه اوغږوم،

خو، د نصيب لکه چې نه وه خوښه

چې يوه ورځ

هغه وړه هنداره

زما له لاسو ناڅاپه اولوبدله

او د طلب هغه ماشومه څېره

په سل توکرو ځله اووېښل شوه،

بس له هغې ورځې تر ننه پورې

زه په لتون د هغه ښکلي څېرې

هرې جينۍ ته زړه په لاس کې ږدمه
 او لا ، د سترگو په کچکول کې ځينې
 په ماته خله خبرات د مينې غواړم
 ځکه چې څوک په رنگ مونږي ورته
 د چا په سترگو کې هغه سترگې دي

څوک په تندي

او څوک په زنه هغه

څوک په شونډانو

څوک په پوزه هغه

(په لتون ستا د څېرې .. مخ 129)

دا نظم ښاغلي افضل شوق چې په کال 1988 کې ليکلی دی او دا هاغه دور وو زما د مطالعې تر مخه .. کوم چې چې تر دې نظم لږه موده مخ کې د شوق صاحب رومبۍ شعري مجموعه " شلېدلې امېل " منظرعام ته راغلي وه ښه خو که دغه ذکر شوي شعري مجموعه مونږ په غور اوگورو، نو په دې کې د " سل څېرې " نومي نظم چې په کال 1979ع کې په ريکارډ راغلی دی .. کې د سل څېرو د زېږېدلو د امکان نه علاوه داسې يو بل نظم مخې ته نه راځي .. چې د " څېرو لتون " رنگه څېرې دي په کې شوي وي ښه لکن د دې نظم " د پرونۍ څېرې په لتون " د ليکلو پس د څېرو يو مسلسل تکرار او هغه هم د سلو څېرو .. په وار وار په ډېرو نظمونو کې مونږ ته په نظر راځي ښه لکه " په لتون ستا د څېرې " (په ټائټل چاپ) د سلو يار نظم نومې نظم کې هم د سلو څېرو ذکر شته خو شته .. بلکه په ټائټل باندې د دې نظم ورکول هم دا څرگندوي چې هغه د سلو څېرو په لتون دی او يا دا سل څېرې هغه ليدلي او بيا يې شاته پرېښي دي ښه يا بيا شوق صاحب د دغو سلو څېر يار دی لکه په دې کتاب کې چاپ يو پېش لفظ کې ورته ښاغلي اکرام الله گران ده ته " د سلو يار " وئيلي دی ښه خو خبره دا نه ده .. که مونږ د پورته ذکر شوي نظم په غور مطالعه کړو نو د افضل شوق د ژوند او د څېرو د لتون داستان به د يوې څېرې سره تعلق اولري ښه ولې چې دئې په دې داستاني نظم کې کوم ته چې زه د افضل شوق د ژوند اصل او حقيقي داستان وایم .. کې دئې په ښکاره ټکو کې ليکي چې د ده د طلب ماشومه څېره چې ده به په هنداره (آئينه) کې هر وخت ليدله ښه خو هغې څېرې به خبري نه کولې او افضل شوق غوښتل چې دغه څېره خبري اوکړي .. او يا دئې ورسره خبري

او کړي ❷ ولې چې دئی او هغه څېره یو بل ته اجنبیان وو او ده دغه اجنبیت ختمول غوښتل ❸ هم په دغه تجسس او کشمکش کې هاغه آئینه چې دغه څېره .. گونگی څېره په نقش وه په ځمکه باندي را اولوبده او درې ورې او زرې زرې شوه .. او هري زرې کې د هغې څېرې یو نیم نقش ښکاره پاتې شو .. او شوق هغه زرې راټولي کړې او بېرته یې هغه څېره ترېنه جوړول شروع کړو. خو څېره داسې گډه وډه شوه چې بیاد شاعر په قول له هغې ورځې تر ننه پوري د هغې ماتې گونگی څېرې په لټون دئی هري پېغلي ته ځکه گوري چې د ده د فکري څېرې د یو نا یو نقش سره سمون هم لري او دئی یې دغه رنگه د ورکې څېرې یو یو نقش راغونډوي او د طلب هغه ورکه څېره ترېنه جوړوي .. چې په سلو نورو اجنبي څېرو وېشل شوي ده.

دا نظم د افضل شوق په ژوند کې ستړیاگاني او مزلونو هم لیکي. که مونږ اوگورو ، نو د دې نظم د چاپېدو پس شوق سېلاني شاعر هم مشهوره شوی دی. په دې درست کتاب " په لټون ستا د څېرې " کې تر ټولو چې کوم څیز زیات زېربحث راغلی دی .. هغه څېره یا څېرې دي او د دغو څېرو لټون په کې په نوو حوالو بېخي زیات لیدلی شي. خو دا د شاعر شعري کمال دی چې په هر ځل یې دې څېرې او لټون ته نوی داستان او فکري تکل غوره کړی .. او د نوي موضوعاتو سره یې خپل دغه جنوني لټون مخي ته بوتلی دی ❶ خو بیا چې مونږ د شاعر و همت ته په ځیر شو .. نو په هغه کې پښتنه وینه او مینه دئی شکست ته نه پرېږدي او آخر هم په کال 2002 ع کې په دې کتاب کې په صفحه نمبر 142 او 143 باندي چاپ شوي نظم " د ژوندون څېره " کې افضل شوق دا اقرار کوي چې هغه د لیدلو سلو څېرو په رهنمائي کې د یوې څېرې په تکمیلولو کې بری اوموندو ❷ لکن دلته دا خبره بیرته وضاحت طلب ده .. چې کومه څېره؟ آیا دا هغه څېره وه .. چې ده په کال 1997ع کې د ډاکټر وهیبه سکاني په نوم په مصر کې خپله کړه او که دا څېره بله څېره وه؟ لا خو هیڅوک په دې اړه هیڅ ځکه نشي وئیلی چې د دې شاعر په نظمونو کې د څېرو د لټون ذکر د دې ذکر شوي نظم " د ژوندون څېره " نه پس هم په ځینو نورو نظمونو کې راغلی دی ❸ او خپله شوق صاحب هم د دې خبرې په وضاحت کې اکثره په اشارو کې خبري کوي او خبري په خندا کې یوې بلې خواته بوځي ❹ خو اوس خبره شوي هم یم چې د افضل شوق په ژوند لیکلی ناول هم چاپ ته تیار دی .. ماته یقین دی چې دا رښتونی شاعر به په دې خپله قیصه کې دا معمه سرته اورسوي او ټکې په ټکې به هرڅه او وائي ❺ زه به کوشش کوم چې دا ناول مسوده تر لاسه کړم او دا سوال هم ځواب ته اورسوم ❻

بلې خواته په دې دوو نظمونو یعنی " پرونی څېرې په لټون " او په " د ژوندون څېره " کې چې څومره خبري په سادگی شوي دي .. هغسې په کې د فکر ژورتیا موجوده ده او د افضل شوق دا څېرې .. انساني څېرې که څه هم نه دي .. خو په انساني شکلونو کې او هغه هم د ښځو په حیثیتونو کې دراصله یواځې انساني څېرې نه .. بلکه هغه علامتي ، تشبھاتي ، اشارتي څېرې دي چې یواځیني انسان په سلو حوالو انسان او فقط انسان جوړوي ❷ د افضل شوق سل څېرې هم په فکري حوالو یو داسې تصور رامخې ته کوي چې افضل شوق د هر چا دوست دی .. د هرچا سره مینه کوي (د هرجائي توب ترخده) .. ولې چې هغه ځان انسان گڼي او دا د انسانیت تقاضه هم ده ❸ یعنی

مینه یو ښه انسان له یوه انسان سره نه .. د انسانیت سره کوي ❖ خو د افضل شوق دغه یاران فقط ښځي ولې دي ؟ د دې سوال ځواب زما د فکر مطابق دا کېدل شي چې چونکه شوق شاعر دی او شاعري د ښځو سره د خبرو نوم دی ؟ ❖

په فني توگه " د پروني څپرې په لټون " نومې نظم په دوه دېرشو (32) وړو او لوئيو مصرعو باندې مشتمل ښکاري .. خو چې ښه ورباندې غور او کړلې شي .. نو دا د 32 مصرعو دا آزاد نظم د دوه ويشت 22 مصرعو معری نظم داسې مخې ته راشي .. لکه

هغه هنداره ... زما د سوچ هنداره
هغه هنداره ... زما د خوب هنداره
چې یو څپره یې په ما تل لیدله
داسې څپره .. داسې ژوند وزمه څپره
چې هم مې خپله وه ..... هم خپله نه وه
ځکه خو ما به په هنداره باندې
د تجسس او د حسرت منگولې
په مینه مینه لگولې مدام

په دغه نیت ، چې زه یې اوپېژنم
لا یې د ځان په باب څه اوغږوم ،
خو ، د نصیب لکه چې نه وه خوښه
چې یوه ورځ ..... هغه وړه هنداره
زما له لاسو ناڅاپه او لوېدله
او د طلب هغه ماشومه څپره

په سل توکرو ځله اووېنېل شوه،
بس له هغې ورځې تر ننه پورې
زه په لټون د هغه ښکلي څېرې
هرې جینۍ ته زړه په لاس کې ږدمه
او لا ، د سترگو په کچکول کې ځینې
په ماته ځله څېرات د مینې غواړم
ځکه چې څوک په رنگ مونږې ورتنه
د چا په سترگو کې هغه سترگې دي
څوک په تندي او څوک په زنه هغه
څوک په شونډانو.. څوک په پوزه هغه

۱۵ -- د زوی په سر باندي سودا ته جوړېدلېه پلاره!

ښه خوبه دا وي
چې د لاسه یې مری خپه کړې
په وخت د زوکړې
د هغه زوی
چې سبا یې تربور
هغسې هم
په غال کې ستا
او ستا د ورور د شملې

ککړ په وینو

خوانی مرگه مری بیرته تاته

که په زړو اوږو در ږدي

نو په تا غر نړوي

(په لټون ستا د خېرې .. مخ - 138)

په دې نظم کې ښاغلي افضل شوق د معاصرو حالاتو خاصکر د پښتنو د هاغه دونیم لسيزو کلونو جهادچې هغوی په افغانستان کې د اسلام په نامه د سرونو په سودا کاروباري کړی وو ❖ او د بې شمېره پښتنو وینې په کې بې گنا توی شوې او عجیبه دا ده چې تر اوسه پوري انجام ته نه دی رسېدلی .. په دې چې دواړه د یو پښتني هد او وجود اندامونه دي ❖ پښتون که وژلی شي نو هم د پښتون رور دلاسه ، او که یې وژني نو هم یې رور وژني ❖ او ضد ددواړو په خپل خپل ځای سرته نه رسي ❖ شاعر افضل شوق دلته یو پښتون پلار ته چې کوم نصیحت کوي ❖ څه هم که غېر فطري رنگ لري .. خو بیا هم په کې د شاعر دغه خبري رد کېدلی نه شي چې هغه واي .. د اولي ورځې د نوي پیدا شوي بچي د مرگ غم تر هاغه غمه کم وي چې خوانی مرگ شي ❖ او هغه هم د تر بور دلاسه ❖ دغه نظم کې هم په ډېر ښکلي تمثیلي انداز کې په یوه ډېره علامتي پېرائیه کې د پښتون د ماحول دغه جهادي غافلانه روئيو ته کتلي شوي دي ❖ یو پښتون پلار ته د خپل زوی پیدا شوي ماشوم د وژلو .. نه مراد مونږ په ابتدا کې د ماشوم په لاس کې د ټوپک ، طمانچې ، بم او بارود د ورکولو په ځای د قلم او کتاب د ورکونې شعور ورپه گوته کولی شو ❖ بلې خواته ، د دې علامتي اشارې نه یوه نوي معنا داسې هم اغیستلی شو چې د بدو جرړه د اولې ورځې نه ایستل پکار دي ❖ نه چې دغه بد بیا د خورېدو .. لوټېدو د عمل نه تېرېږي .. نو نور بد او بدی پیدا کوي ❖ لکه څنگه چې په افغانستان کې تاریخ د دې خبري گواه دی

دغه نظم په فني توگه چې څومره په ساده رنگ کې بیان شوی دی .. دغسې دغه نظم د نن د حالا تو یعنی په عالمي کچ چې دهشت گردی یا ترهه گری کومه نعره مونږ اورو .. هغه هم دغه رنگه ورو ورو د څو صدو نه د دې حالا تو پخوا یو سفر وو ، چې نن یې ټوله دُنیا د خوف او ویرې سره مخ کړي دي ❖ نه یواځې دا بلکه په دې حالاتو کې انتهاپسندی مونږ ته په عروج لیدی شي ❖

د افضل شوق دا نظم چې " په لټون ستا د خېرې " کې په 138 باندې چاپ دی په راولپنډۍ کې په کال 2001ع کې لیکلی شوی .. په دولسو وړو لوئیو مصرعو کې لیکلی دا نظم دراصل د شپاړس سپلاييزه پنځو غټو برابر و برابر و مصرعو باندې مشتمل دی .. لکه چې ..

ښه خو به دا وي چې د لاسه يې مری خپه کړې
په وخت د زوکړې د هغه زوی چې سبا يې تر بور
هغسې هم په غال کې ستا او ستا د ورور د شملې
ککړ په وينو ځواني مرگه مری بېرته تا ته
که په زړو اوږو در ږدي نو په تا غر نړوي

۱۶ -- د ژوند سوال .. ځواب هم سوال

هرڅه هرڅه دی

خو بیا هم

دغه ژوندون خارمړی

دی هاغه سوال

چې په ځواب کې لا

بلا سوالونه

زېږوي څه چې

مونږ هم تل په امتحان کې ساتي

(په لټون ستا د څېرې .. مخ 141)

په دې نظم کې ښاغلي افضل شوق د ژوند فلسفې او معنې ته په خپل منفرد انداز کې کتلي دي ښه ژوند چې تر
اوسه پوري يې لا صحيح معنا چا هم نه ده وړاندې کړي .. يا داسې هم وئيلي شي چې د ژوند په فلسفه لا هم
هيڅوک هم نه دي رسېدلي ښه ژوند يوه داسې هوائې مرغۍ ده چې لاندې د ځمکې نه ورته گورې نو چاته څنگه

ښکاري او چاته څنگه ❖ لکه افضل شوق چې دغه نظم کې د ژوند فلسفې ته کومه اشاره کوي .. نو هغه یو داسې سوال رابرسېره کېده دي چې ځواب یې هم په سوال پورته کوي او دا خبره هم دغسې ده ❖ ولې چې تجسس ، ځېراني ، د خواهشاتو تکمیل .. منډې ترې او هوس او لاچ په اصل کې د ژوند بېلې بېلې غرضي لاري دي .. چې تکمیل ته رسېده غواړي ❖ خو د بده مرغه انسان په خپل ژوند کې په یوه لاره هم په خپله خوښه د ژوند دغه لارې سر ته نه دي رسولې ❖ او هر یو په نیمه لار کې د بېلو بېلو امتحانونو او ازموینو سره مخامخ شي ❖ یعنې انسان په ژوند کې د ژوند سره اوږه په اوږه تگ د خپلو خواهشاتو تکمیل خو گني خو دغه خواهشاتو ته رسېده یې ممکن کړي نه دي ❖

سوال څنگه په ځواب کې سوال زېږوي ؟ دا هغه فلسفه ده چې په شاعرانه ټکو کې د افضل شوق په دې نظم کې ورته ژوند وئیلی شوی دی ❖ څومره چې دا خبره لوستونکي په سوچ کې مبتلا کوي .. هم دغه رنگه په دې نظم کې دغه یوه محاوره یعنې " په امتحان کې اچول " په دې نظم کې موجود ابهام ته آسانې معنې ورکوي ❖

په فني جوړښت او رغونه دا نظم یوه ساده او وړه خبره ښکاري چې د لوستلو سره د انسان په ذهن کې واضحه شي .. خو فکري ژورتیا یې دومره زیاته ده چې انسان د ژوند په فلسفه او معنې ورگېر کړي ❖ زما مراد دا دی چې دا نظم یواځې د پښتو نظم نه دی ❖ که ترجمه کړی شي نو د معیاري ادب یوه معتبره حواله به اوگرځي ❖ په دې کوشش او داسې نورو نوو موضوعاتو په ښه توگه څېړلو او چېړلو افضل شوق ته یواځې د پښتو شاعر نه وایم ولې چې دغه قسم نوي او معیاري موضوعات زمونږ دې شاعر د علاقائي او قبیلوي اثر نه لري ساتلي دي .. او دا د ده فني کمال او فکر لوئیوالی دی .

په تپازه نومي ساحلي ښار الجزائر کې لیکلی شوی دا نظم په اتهو وړو غټو مصرعو باندې مشتمل ښکاري خو په اصل کې تش په دريو ، پنځلس سپلاييزه برابر و برابر و مصرعو کې راغونډ شوی دی .. لکه

هرڅه هرڅه دی ، خو بیا هم دغه ژوندون خارمړی

دی هاغه سوال ، چې په ځواب کې لا بلا سوالونه

زېږوي څه چې .. مونږ هم تل په امتحان کې ساتي

۱۷ -- د شملي صدی په نوم چې نن مونږ....

په وړو وړو خبرو

که سروڼه په لاسو ږدو

نو، کاسو کې د سرونو
 خو.. سرې وینې هم ځینېو مونږ
 غرض دا، چې که مونږ څه هم
 انسانانو ته مونږو
 خو، په پته په فطرت کې
 له هر څه پرته
 والله چې
 سړي خوره حیوانان یو

(په لتون ستا د څېرې .. مخ 146)

دلته په دې نظم کې افضل شوق و یو داسې ځناوگي روئېې ته گوته نیسي چې نن سبا یې انسانان او خاصکر پښتانه په ډېر ویاړ او فخر خپلوي ؟ یعنی په معمولي خبرو چې څومره د پښتنو شمله کوزېږي .. هغه رنگه بل طرف ته په ډېرو لوئيو معاملو هغوی چپ هم شاید چې په دې خبره پاتې دي ؟ چې په کې هغسې توان توفیق باقی نه دی پاته شوی ؟ د نورو قومونو سره د سیلانی او مقابلې کولو په وخت نن هغه مېړنی پښتون .. چې پرون یې ترانې نورو وئیلې .. هم عاجزه پاتې شوی دی ؟ خو دغه بل ته عاجزه پښتون تر خپلو یو بل ته تر پرونه هم نور غښتلی برېښي ؟ او په خپل علاقائي سوچ ژوند کولو ته داسې جوگه شوی دی چې افضل شوق یې ژړا په خپل دې نظم کې په ډېره پښتني جذبه او پښتني احساس ژروي ؟ هغه پښتون په ناحقو لارو روان گوري او غواړي چې پښتون دي هم د هغو اقوامو سره اوږه په اوږه مخي ته روان شي چې نن یې د هغوی د آقا حیثیت تر لاسه کړی دی ؟

دا نظم معنوي ابهام نه لري او نه په کې داسې کرکېچنې خبرې شوي دي چې د لوستونکي په ذهن کې مغالطې پیدا کړي ؟ دلته موضوع علاقائي او خالصه پښتني ده خو شاعر په انساني حوالو دا کوشش کړی دی چې پښتون ته ائینه ور ښکاره کړي ؟ په دې نیت نه .. چې گنې پښتون انسان نه دی .. بلکه په دې نیک نیتی چې پښتون د هیچا نه کم نه دی ؟ نو بیا څه وجه ده چې دا قوم تر خپلو د خپلوی احساس نه لري او نور عالم ته خپله بڼه ځناوري ښودي ؟ دا هغه تپوس دی چې افضل شوق یې په دې نظم کې د ځواب په طمه رامخې ته کوي ؟

په دې نظم کې لفظي تراکيب لکه " سرونه په لاسو کې ږدل " ، " د سر په کاسو کې وينې څينبل " ، " انسانانو ته مونږدل " ، " سرې خوره انسانان کېدل " محاورتي انداز لري او په دې نظم کې د شاعر جذباتيت د يو پښتون په شان ښکاري خو په دې جذباتيت کې يې غېر ضروري احتجاج نه کار نه دی اغیستی ؟ ځکه خو د نظم شعريت د موضوع په لحاظ د منلو دی ؟ هم دغه خو د دې شاعر افضل شوق تر ټولو لويه خويي ده چې هغه آفاقي موضوعاتو ته هم علاقائي او پښتني قومي ژبه ورکوي ؟ کومه چې پښتنو ته اپېل کوي ؟ مونږ دا وئيلي شو چې شوق صاحب په فطرت او اصليت پښتون دی .. خو په مزاج امن پرست انسان او مينه کونکی مجنون دی ؟ خبره يې صفا .. خو په کې احتجاج نه ښکاري ؟ هغه سوالونه رابرسېره کوي ، لکه دلته په دې نظم کې چې په علامتي اشارو کې زمونږ راهنمائي کوي ؟

دا د لسو وړو لوئيو مصرعو نظم چې په آزاده بڼه کې ليکلی ښکاري .. له اصله په اتهه سېلابيزه نهو مصرعو باندې مشتمل نظم دی .. خو مونږ يې په څلورنيمو داسې مصرعو کې هم تقسيمولی شو.. چې په کوم کې څلور مصرعي شپاړس سېلابيزه مصرعې دي او يو آخري مصرعه يې اتهه سېلابيزه ده .. لکه

په وړو وړو خبرو که سرونه په لاسو ږدو
 نو، کاسوکې د سرونوڅو سرې وينې هم څينبو مونږ
 غرض دا ، چې که مونږ څه هم انسانانو ته مونږو
 خو، په پټه په فطرت کې له هر څه پرته والله چې
 سرې خوره ځوانان يو.....

۱۸ -- د فرعون سره د شوي قول په سمه

دا کېدی شي

چې په ورځ د حساب دغه
 د رښتيا په تول پوره وتلي خلق
 د انصاف په جوارۍ کې دوزخونه
 اوگتې په دې خبره ، چې بې صبرو

دَ خالِق دَ يو جنت په سر

خَان خَانله

دَ دروغو جنتونه دومره جوړ کړل

چې اوس خُورې په کې

بار دَ جنتي ژوند

ماتولو ته جوگه ښکاري هر لوري

(په لتون ستا د خېرې .. مخ 154)

دا پورتنی نظم افضل شوق په کال 1996ع کې د يو وړوکی یورپي ملک مناکو په مونتي کارلو نومې ښار کې ليکلی دی چې ذکر يې په سفرنامه کې هم راغلی دی ؟ په دې نظم کې شاعر افضل شوق د یورپي ماحول په تناظر کې خپل شاعرانه کيفيت ډېر په ښکلي انداز کې ښکاره کړی دی او وائي چې .. دا د مغرب خلق چې د نن په آسائشونو او عياشيانو باندې نازېږي د خپل خَان دپاره د خدای د جنت په رنگه نوي نوي جنتونه داسې جوړ کړي دي چې په کې یورپي پېغلې د جنت د خورو په رنگ کې زړونو ته سرور بخښي .. او هم په دغه نظم کې شاعر دا هم وائي چې کېدلی شي چې د یورپینو یا د ترقي یافته خلقو د عياشۍ او په آسائشونو باندې ايمان د هغوی دپاره د دوزخ ذریعه په دې اوگرځي چې هغوی د خدای د جوړ کړي شوي جنت په مقابله کې دا هر څه کوي ؟

د افضل شوق دغه نظم داسې څرگندوي چې هغه یورپ .. خاصکر د مونتي کارلو د شپې ژوند د يو منظوم روداد په شکل کې مخې ته ږدي ؟ خو خبره دا نه ده ؟ خبره ساده ده .. لکن په دې کې فکري ژورتيا انسان په دې باندې سوچ کولو ته پاروي چې دا ژوند یواځې د عياشۍ اډه، یا آسائشونو دپاره نه دی .. بلکه د هغوی وظیفه په ځمکه باندې د خدای د نائب په توگه انساني روئي او ښه خوئونه خپرول ده ؟ د ايکې يو خدای پېژندل دي ؟ د انساني ژوند د اخلاقي اقدارو ساتنه ده .. چې هغه کله هم په کلېونو، جواخانو، شراب خانو نشي ممکن کېدلی ؟ د افضل شوق دا مثبت او تعميري فکر که څه هم د اروپا یا بېخي ترقي یافته څو بې لارو اقوامو یواځې غندل نه دی .. خو په کې انسان ته د انسان په رنگه پاتې کېدل هم د هغه مرام یا مقصد دی ؟

په دې نظم کې شاعر د فرعون د جنت سره د یورپ د شپې ژوند او د عياشۍ د تشبیهه هاغسې فکري حواله رقم کوي چې د اسلامي تاريخ په پاڼو کې د فرعون په اړه خوندي ده ؟ يعنې خدایي پاک هغه فرعون چا چې په ځمکه د جنت جوړولو .. هغه د جنت خاوند نه کړو .. بلکه هغه ته يې دوزخ په نوم داسې اولیکلو چې مسلمانان ترېنه

عبرت او سبق اخلي ..!! دَ افضل شوق دغه خبره په يو بل سوچ دَ انسان په انساني زوال باندي گوزار هم گنډلی شو .. کوم چې دَ دې انسانانو دَ دې فرعونې روئيو په وجه مخې ته راغلی دی ❖

په يولس وړو او لوئيو مصرعو ليکلی شوی دا نظم که په غور اولوستلی شي نو هر لوستونکی به زما دَ تجزيې سره اتفاق اوکړي .. يعنې دا نظم په اوږدو اتهو داسې مصرعو باندي مشتمل دی چې هره مصرعه يې په دولس برابرې برابرې سپلانونو اړه لري .. لکه

دا کېدی شي چې په ورځ دَ حساب دغه

دَ رښتيا په تول پوره وتلي خلق

دَ انصاف په جواری کې دوزخونه

اوگتې په دې خبره ، چې بي صبرو

دَ خالق دَ يو جنت په سر ځان ځانله

دَ دروغو جنتونه دومره جوړ کړل

چې اوس ځورې په کې بار دَ جنتي ژوند

ماتولو ته جوگه ښکاري هر لوري

۱۹ -- دَ فرعون لور

"دَ جلال او دَ جمال توان به مې شوقه!

وايه .. څنگه ته راوړې په خوار غوښين زړه؟

زه يم لور دَ فرعونانو

او په ما کې

دَ هغو دَ ويني جوش او ولولې لا

په غورځنگ لکه څپې دَ رود نیل دي"

تنا وزمه دا خبرې يې لا څه چې

په موسکا يې برېښناگانې پرکولې
په خندا يې تندرونه غورخولو
هم کړو کتو يې لا د نظر غشي
د رليانو په حساب را تاوولو،
حقه دا، چې د خوانی زور او له کبره
د لمبې په شان د اور به وشېدله
خنگېدله .. غورېدله
هن تر دې چې
غورېدې به لکه مار، خو
ماره نه وه
هو، د مار تر سيورې لاندې دغه پېغله
بله څوک هم نه
هغه قلوپطره وه،
چې په روح راوړېدله له پېريانو
او په ما يې د عمرونو واټنونه
د وصال و دې ساعت ته وو سر کړي،
ځکه ما کې هم سيزر کړو سر راپورته
په ليدو د هغې ورکې ملائیکې
او د ميني عسکري جذبې مي واړه
د هغې په فولادي زړه شوې ورماتې
او بې غاله چې راماته شوه په عجز

زه يې هم په حاکم خان،

خانته مرثیې کړم

او د عشق د تقاضو په سمه دواړو

يو ځل بیرته

فرعوني تاريخ ژوندی کړو

(په لټون ستا د څېرې .. مخ 155)

دا تفصیلي نظم چې افضل شوق په قاهره (مصر) کې په کال 1997ع لیکلی دی .. داسې ښکاره کوي ، لکه هغه چې د خپل هاغه واده قیصه کوي چې ما يې مخ کې هم ذکر کړی دی ❖ یعنې د هاغه " څېرې" چې " سلو څېرو" يې راهنمائي کړي ده ❖ بلکه په دې نظم کې خپله هم شاعر افضل شوق داسې خبره کوي چې هغه د جوليس سيزر .. چې د روم بادشاه وو په مصر باندې قبضه کړي وه ❖ او قلوپطره يې رانیې کړي وه ❖ نو شوق هم دلته د هاغه تاريخي حوالې په رڼا کې خپلې دې تکميل شوي څېرې ته قلوپطره او خان ته جوليس سيزر وائي ❖

دا نظم يوه منظومه قیصه ده چې راوي يې خپله افضل شوق دی ❖ په دې قیصې کې د جلال او جمال په حواله چې کوم تراکيب مخي ته راوړي .. هغه د لوستونکي په ذهن کې بې شمېره سوالونه پيدا کوي .. لکه د تنا گانو په شان خبري کول .. په خدا تندرונה غورځول .. کتلو ته د نظر غشي غورځول وئیل .. غشي د رليانو په حساب غورځول .. د لمبې په شان وشېدل .. د مار غوندې ځنگېدل او غزېدل او د مار تر سيورې لاندې اوسېدل داسې استعارې او اشارې دي چې .. نه يواځې د فرعوني تاريخ عکاسي کوي .. بلکه د لوستونکي ذهن يو دم د هغې فرعوني مصری قلوپطره په لور وړي .. چې په خپل جمال کې چې څومره مشهوره وه .. هم هغسې يې د جلال قیصې هم د مصر تاريخ گواه کوي ❖ بل طرف ته د روم د هغې زړې زمانې بادشاه جوليس سيزر په تاريخي حوالو د دې اوسنی قلوپطره په وړاندې د افضل شوق مخامخ کېدل .. او د هغه د سيزر په بڼه کې راپورته کېدل .. د هغه د مینې عسکري جذبې راپارېدل او د قلوپطره په فولادي زړه حمله اور کېدل .. هم بيا دغه پښتون جوليس سيزر په مینې کې د هغې مرثیې کېدل واقعي هم و فرعوني تاريخ ته ژوند ورکولو قیصه ژوندی کوي ❖ ولې چې د جوليس سيزر او د قلوپطره مینه يو تاريخي حقيقت دی ❖ کوم چې افضل شوق سر دوباره را ژوندی کړی دی ❖

په فرعوني داستان کې خپلي مینې ته چې شوق صاحب د رومانوي حقيقت څنگه رنگ ورکوي .. هغه که يو طرف ته منفي اثر پرېږدي .. نو بل طرف ته افضل شوق د تاريخ حواله د خان سره په دې منسوب کوي چې د هغه دغه مینه هم د فرعونانو په ځمکه کې پيدا شوي او هغه ته سپارل شوي ده ❖ نو ځکه هغه خپل خان او خپله مینه د

فرعوني تاريخ يو تسلسل گني ❖ په دې کې شک هم نېشته چې مینه که پرون وه .. که نن ده او یا سبا وي .. هم دغسې رنگ به لري ❖

دا نظم په فني جوړښت يوه تمثيلي قيصه ده .. خو دې سره سره په فکري لحاظ لوستونکي فرعوني تاريخ لوستلو ته مجبوره کوي ❖ دا نظم په درې دېرش مصرعو کې ليکلې اوږد نظم دی .. خو په اصل کې اوويشت داسې برابرې مصرعو مشتمل دی چې هره مصرعه يې دولس سېلابيزه ده .. لکه

"د جلال او د جمال توان به مې شوقه!

وايه .. څنگه ته راوړې په خوار غوښين زړه؟

زه يم لور د فرعونانو ، او په ما کې

د هغو د ويني جوش او ولولې لا

په غورځنگ لکه څپي گ د رود نيل دي"

تنا وزمه دا خبري يې لا څه چې

په موسکا يې برېښناگانې پرکولې

په خدا يې تندرونه غورځولو

هم کړو کتو يې لا د نظر غشي

د رليانو په حساب را تاوولو،

حقه دا ، چې د ځوانۍ زور او له کبره

د لمبې په شان د اور به وشپدله

ځنگېدله .... غورېدله ، هن تر دې چې

غورېده به لکه مار ، خو ماره نه وه

هو، دَ مار تر سيورې لاندې دغه پېغله
بله څوك هم نه ، هغه قلوپطره وه،
چې په روح راوړېدله له پېريانو
او په ما يې دَ عمرونو واټنونه
دَ وصال و دې ساعت ته وو سر كړي،
ځكه ما كې هم سيزر كړو سر راپورته
په ليدو دَ هغې وركې ملائيكې
او دَ ميني عسكري جذبې مي واړه
دَ هغې په فولادي زړه شوې ورماتې
او بې غاله چې راماته شوه په عجز
زه يې هم په حاكم ځان ، ځانته مرثيې كړم
او دَ عشق دَ تقاضو په سمه دواړو
يو ځل بېرته فرعوني تاريخ ژوندی كړو

۲۰ -- دَ لمر ، سپوږمۍ ، ځمكې مجرم گلبليو

كليسا دَ جهالت دَ زمانې چې
تور په تا څنگه تېلو
هم هغسې
دَ دې وخت عادلان هم په پټو سترگو
ما مجرم ځكه گني
چې رڼا خورمه ،

رڼا اغوندم او اوسم په رڼا کې

لکه ورځ

چې وي روښانه په لمر باندې..

او يا هغه شپه

چې روڼه په څراغ وي

(په لټون ستا د څېرې .. مخ 160)

د افضل شوق دا نظم چې تهيم يې په اټلي کې د سپل کولو په وخت په فلورينس نومي ښار کې هغه وخت غوره کړی دی .. چې هغه د سېنټ کروس په چرچ کې د سر گلېلئيو تابوت وزمه قبر مخي ته ولاړ دی ډ د گلېلئيو په حقله داسې وئيلي کېږي چې هغه په خپل وخت کې چې په ورمبي ځل دا خبره " چې لمر د ځمکې خواوشا نه .. بلکه ځمکه د لمر خواوشا گرځي " .. نو د هغه دور د کليسا پادريانو هغه د خدای او د هغه د قدرت يا فطرت خلاف اوگڼلو او هغه يې د حقيقت په ضد مجرم په دې ثابت کړو .. چې هغوی په دې خبري يقين وو ، چې لمر د ځمکې خواوشا گرځي ډ يعنې سهار راښکاره شي او بيا ماښام ډوب شي ډ څه هم که دا خبره بيا ماهرين فلکياتو او سائنسدانانو غلطه ثابته کړه او سر گلېلئيو يې په خپلي دعوې کې رښتونی اوگرځولو .. خو گلېلئيو اوستائيلي ځکه نه شو چې هغه د ژوند نه لاسونه اغيستي وو ډ

د سرگلېلئيو د داسې رښتيا په تناظر کې افضل شوق هم دا وئيل غواړي چې هغه چې کومې خبري کوي يا کوم افکار وړاندي کول غواړي .. هغه د نني دور د منلو ځکه نه دي چې د نن انسان .. خاصکر پښتون له دغه حقيقتونو سره بلد نه دی او نه يې کله پېژندلي دي ډ هم په دې خو د ده خبري د گناه او ثواب په تله کې په پټو سترگو تلل کېږي ډ او هغه ته د پښتو او پښتنو دښمن کېدلی شي چې په دې خبره وئيل کېږي چې هغه صفا او نېغ په نېغه خبري کوي .. او پښتون په ننني دور کې د هر قام نه نه يواځې پاتې گڼي .. بلکه پښتون په ځناوري خوښونو او روڼيو کې هم لېدلی گوري ډ کله کله خو دغه افضل شوق چې امن يې خوب او مينه يې ژوند دی .. خپله هم د پښتنو د بدې او کمې ورځې په کتلو ډېر زيات جذباتي شي او په خبرو کې يې شدت رامخي ته شوی وي ډ خو بيا هم دې شدت ته په اخلاقي پېرائيه کي لفظي جامې اغوستلی شوي دي .

په دې نظم کې د افضل شوق دغه دعوه چې گڼې هغه حق ته گوته نيسي .. هم ځکه خو مجرم گڼلی شي .. که مونږ د هغه د شاعرۍ په رڼا کې اوگورو، نو دا خبره به منو .. چې هغه کومې خبري په نوي استعارو ، تشبېهاتو، محاورو ، اشارو ، کنائعو او موضوعاتو لاندې کوي .. هغه خبري دومره نوي او نابنده وي .. چي ما اکثره د ملگرو

نه د دې شاعر په باب اورېدلي دي .. چې دا افضل شوق د کومي دُنیا خبرې کوي ؟ او یا .. هغه ولې د پښتو او پښتني کلتوري روڼو او اوصافو برعکس دي ؟ .. نه یواځې دا .. بلکه افضل شوق ته په داسې نوو خبرو کولو مغرب پرسته هم وئیلی کېږي ؟ څه هم که داسې هیڅ خبره د دې شاعر په شاعرانه روڼه یا لیکنو کې په نظر نه شي راتلی ؟ البته د هغه نوي موضوعاتي ادب څه مشکلات پیدا کړي ضرور دي .. خو دا د شوق قصور نه .. بلکه د دې علاقائي ، قبائلي ، بازاری او ساده نقادانو قصور دی .. چې هغوی ښه او بد ته په خپلو سترگو گوري ؟ کله هم خواوښا کې نه گوري .. چې دُنیا په کومه روانه ده او هغوی پښتون چرته بوځي ؟ هم ځکه خو دا او داسې نور معروضي حالات د افضل شوق او پښتنو تر مینځه لاري تړي ؟

په دې پورتنی نظم کې د شپې او ورځې په مناسبت د خپرو تړون چې څومره د شوق دعوه صحیح ثابتوي ، هغسې داسې ځیني لفظي او جدید محاوراتي تراکیب لکه " تور تپل " ، " رڼا خوړل " ، " رڼا اغوستل " ، " په رڼا کې اوسېدل " د افضل شوق ادب او شعري زیار ته آفاقي رنگ ورکوي .. کوم چې د دې دور د پښتو لیکونکو نه بېخي بېل او بدل ښکاري ؟ هم دغه هغه خبره ده چې افضل شوق پرې ځانته داسې مجرم وائي لکه سر گلېلیو .. چې یو وخت به د ده دغه تجریدیت او د جدت په حوالو روا شوی جرم د پښتو او پښتنو قانون جوړېږي ؟

دا نظم چې د یولس وړو او لوئیو مصرعو آزاد نظم ښکاري .. دراصل په اوو داسې مصرعو باندي مشتمل دی .. چې هره مصرعه یې دولس سېلابیزه ده او نظم باقاعده یو مصری نظم دی .. لکه

کلیسا د جهالت د زمانې چې
تور په تا څنگه تپلو هم هغسې
د دې وخت عادلان هم په پتو سترگو
ما مجرم ځکه گڼي چې رڼا خورمه،
رڼا اغوندم او اوسم په رڼا کې
لکه ورځ چې وي روښانه په لمر باندي
او یا هغه شپه چې روڼه په څراغ وي

۲۱ -- د نن انسان او.....

"خومره چې بد غواړي

د بل دپاره

هغومره ښه کوي

د ځان په حق کي"

دغه خاصې لري نن

هغه انسان،

د چا په سر باندې پرون..

چې ابلیس

له فرښتې څخه شيطان اوختو

(په لتون ستا د څېرې .. مخ 168)

په راولپنډۍ کې لیکل شوی د افضل شوق دا نظم د نن د انساني روڼیو، انساني اقدارو، اخلاقیاتو یو داسې منظر وړاندې کوي .. چې انسان یې په ولقه کې ښکاري ❖ که اوکتلی شي نو نن د هر چا دا کوشش وي چې د خپلي لږي غوندې گټې دپاره د بل انسان بلا ډېر نقصان اوکړي ❖ او دا هاغه روڼي دي چې په انساني ماحول کې د غرض او لالچونو بوزغلي لا نور کړي — د دې بوزغلو نه چې کوم بوټي په وده وده کې زرغونېږي نو هغه په دغه ماحول کې لا د نفرت او غرض د داسې تنورو اونو په شکل کې خورېږي چې په سیوري کې یې دغه جذبې نوري ځوانېږي ❖ نو په دې نظم کې د نن د دې روا شوي انساني ماحول که یو روڼ تصویر موجود دی ❖ نو بل خوا د انسان په انساني مرتبه او درجه یو داسې تازیانه هم ده ❖ کوم چې انسان د خپله لاسه خپلې مرتبې او درجې ته یو نه سرکېدونکی تاوان په شکل کې ورکړی دی ❖ یعنې په دې نظم کې یو فکر دی .. یو سوال دی ... ابلیس چې یوه لوئیې فرښته وه ، خو شيطان په دې شو چې انسان ته یې سجده اونه کړه .. او انسان، انسان په دې شو چې اشرف المخلوقات او د خدای د دښمن " شيطان " دښمن اوگرځېدو ❖ لکن د افضل شوق دا سوال چې انسان دا اشرفیت څه شو؟

دا نظم په فکري لحاظ خومره د اعلی معیار دی .. هم دغسې د دې نظم فني هئیت په ساده او روانو وړو او غټو مصرعو باندې داسې په خوند او هنر رامخې ته کړی دی چې د موسیقیت ، غنائیت، او آهنگ له رویه هم خپل

خوږلت لري ❖ دا نظم هيڅ ابهام او مشكل نه لري .. او په خپلو معنو کې دومره روان ، ساده او واضحه دی چې لوستونکی پرې ډېر په آسانه پوهېږي ❖ خو په دې نظم کې تر لوييه خبره د افضل شوق هاغه " پټ سوال " دی چې انسان ، انسان نه دی پاتې شوی ❖ دغه رنگ دا نظم هم د افضل شوق د نورو نظمونو په رنگ که يوې خواته په نهو وړو او اوږدو مصرعو مشتمل دی .. خو په اصل کې دا په پنځو داسې غټو مصرعو پوري اړه لري .. چې هره مصرعه د بلي مصرعې سره برابره ده او يولس سپلابونه لري .. لکه

"خومره چې بد غواړي د بل دپاره

هغومره ښه کوي د ځان په حق کي"

دغه خاصې لري نن هغه انسان ،

د چا په سر باندې پرون .. چې ابليس

له فرښتې څخه شيطان اوختو

۲۲-- د هر گور و سرته شنه شول نور سرونه

د چا په لمسه

چې په بېلو بېلو ښو

تر پرونه پورې تا رېبل سرونه

او پئيل دي ترې و چاته امېلونه

هم هغو سوداگرانو براهه شپه

ستا د سر سودا هم اوکړه .. مخته تېر شول

خو، ستا سر شو له خطرو په امان ځکه

چې شپه تېره شوه،

سهار شو ستا له بخته

او د غرو له ځوکو لمر څه رانېکاره شو

چې د گڼو اديرو په دې هېواد کې
 يو ځل بيا د ژوندانه په تاندو هيلو
 د هر گور و سرته شنه شول نور سرونه

(په لټون ستا د څېرې .. مخ 173)

په کال 2002 کې په اسلام آباد کې ليکلی شوي دا نظم کې افضل شوق د افغانستان د حالاتو او خونړي تاريخ او د جنگي دور په تناظر کې ليکلی دی ښه کوم چې د دغه حالاتو يو واضح تصوير هر قاري ته محي ته کوي ښه افغانستان کې چې د خپلو د لاسه د چا چا په لمسه په کوم کوم دور کې څه څه شوي دي .. نو دغه واقعاتو او تاريخي الميو ته چې په دې نظم کې په کوم نظر کتلي شوي دي .. نو هغه پښتون افغان په درد او وژنه د يو پښتون ليکوال يوه داسې ویرژنه ساندې ده چې د خپل وجود په مړينه وئيلي شي ښه نو د دغه دوه نيم لسيز کلن ناروا خونړي انقلاب نه پس چې په افغانستان کې کوم دور اوس شروع شوی دی .. د دې دور نه زمونږ دې شاعر ډېر توقعات ترلي دي ښه او خدای دي اوکړي چې په اصلي معنو کې دا دور د افغان اولس ، افغان ملت او خاورې دپاره د رڼا او د شعور يو تابناکه دور ثابت شي ښه او يقيناً چې دغه هيله او دغه اُميد د هر پښتون وگړي د زړه هيله ده ښه دا نظم که لږ شانتې ابهام لري او تر څه حده په مشکل پېرائيه کې ليکلی شوی دی .. خو د دې د بيان انداز ډېر افسانويت لري .. او چې لږ هم ورته قاري په غور سره د دې علامتونو تڼې بودی ته پام اوکړي .. نو خپلې معنې او مقصد خپله واضحه کوي ښه

افغانستان ته د اديرو هېواد وئيل .. که څه هم د افغانستان په لور يوه واضحه اشاره ده .. خو په دې نظم کې د ټولو نه د خوند خبره د دې نظم آفاقي فکري تسلسل دی .. کوم چې ښاغلي افضل شوق په ډېر هنر برقرار ساتلی دی ښه داسې خو د افغانستان په حقله ځمونږ گڼو شاعرانو وخت په وخت بې شمېره نظموه ليکلي دي .. کومو ته چې د افغانستان ترانې هم وئيلي شو ښه خو هغه تاثر يا تاريخي جبر ته اشاره داسې په افساندي انداز کې نه ده شوي لکه په دې نظم کې چې هيڅ قسم د ترانې کبفیت نه لرلو پرته هم په زړه کې د هغه دور او د دې نوي دور تقابلي اشارتي مقابله په داسې هنري انداز او دليل وړاندي کوي ښه چې نقاد ترېنه سترگي نه شي اړولی ښه ولې چې په دې نظم کې يو فکري او قومي حقيقت ته په کې په ډېر معياري انداز کې کتنه شوي ده ښه

"د چا په لمسه"، "سرونه رېبل"، "د سرونو امېلونه پئيل"، "د سر سودا کول"، "سر له خطرو نه په امان کېدل"، "د گڼو اديرو هېواد"، "د ژوند تاندې هيلې" او "د گور و سر ته سرونه راشنه کېدل" هغه محاوراتي لفظي تراکيب دي چې په علامتي اشارو کې دې وړوکې نظم ته د يو تاريخي حقيقت شکل ورکوي ښه او د مزې خبره دا هم ده

چې په دې پورته محاورو کې پښتني خوند او تاثر د ورايه ښکاري ❖ يعني افضل شوق چې که يو طرف ته آفاقيت په نظمونو کې رانغاړي .. خو بل طرف ته د هغه ژبه پښتني رنگ او خوند لري ❖ په دې نظم کې د فن په حواله شاعر په مختلفو علامتونو، اشارو ، کنائعو او شعري تلمیحاتو کې خپل مقصد په ډېر هنر وړاندي کړی دی ❖

دا نظم چې په ظاهره په ديارلسو وړو او اوږدو مصرعو باندې مشتمل ښکاري خو په اصل کې په يولس داسې مصرعو مشتمل نظم دی .. چې د دويمې مصرعې نه تر آخري مصرعې په برابرې دولس سپلابيزه مصرعو اړه لرونکې معرې نظم دی .. جبکه پومبې مصرعه يې ديارلس سپلابيزه ده چې د نظم هئيت ته هيڅ نقصان نه رسوي .. لکه تاسو يې خپله هم لوستلی شئ ❖

د چا په لمسې چې په بېلو بېلو بڼو
 تر پرونه پورې تا رېبل سرونه
 او پئيل دي ترې و چاته امېلونه
 هم هغو سوداگرانو براهه شپه
 ستا د سرسودا هم اوکړه .. مخته تېر شول
 خو، ستا سر شو له خطرو په امان ځکه
 چې شپه تېره شوه، سهار شو ستا له بخته
 او د غرو له څوکو لمر څه رانېکاره شو
 چې د گڼو اديرو په دې هېواد کې
 يو ځل بيا د ژوندانه په تاندو هيلو
 د هر گور و سر ته شنه شول نور سرونه

۲۳ -- زړه چاودې سانحه

(د ډاکټر نجيب په ناروا وژلو)

مړ به شم زه

خو زما به هېره نشي
دا واقعه
او سانحه زره چاودې
چې گاوندېانو مو آخر هم لوبه
د خپل وحشت چې رسوله سرته
نو په بنادۍ کې يې
په خای د پسونو
د پښتني دود او دستور په چپه
کړو راخوړند هاغه سپين گيری مشر
خوک چې د امن پيامبر يادېدو
چا چې د دوی تر میانخه صلح غوښته

(په لتون ستا د خپرې .. مخ - 174)

په کوټې کې ليکلی دا نظم هم افضل شوق د يو داسې تاريخي الميې تر مخه ليکلی دی چې مثال يې نه خو په انساني تاريخ کې چرته ليدلی شي او نه پښتني تاريخ داسې واقعه په خپلې صفا لمن کې لري ❖ خو دا حقيقت دی چې .. پښتنو د خپلو بادارانو په حکم او د ډالرونو په ل لچ کې د يو داسې انسان نه يواځې خپل يو محسن سپين گيری مشر تر مری نيولی دی .. بلکه د هغه د لاش سره يې يو داسې غېر انساني سلوک هم کړی دی .. چې کله به هم انسانيت او اسلام د هغوی دغه ناروا ظلم نه کړي معاف ❖ د افغانستان د مشر ډاکټر نجيب الله او د هغه د لاش سره په ناروا سلوک د گوت گوت نه شاعرانو خپل ليکل او کړل او دغه عمل يې د انسانيت او پښتو په تندي باندي تور داغ او گڼلو ❖ لاکن په دې ناروا پېښه باندي د افضل شوق دې پورتنې نظم خصوصيت په دې وجه پيدا کړو چې هغه دا نظم په يو داسې پښتني فکر او آفاقي او انساني سوچ مخې ته کړی دی .. چې انسان او خاصکر پښتانه په سوچ باندي مجبور کړي ❖ او د هغو په ذهن کې دا سوال را اوجت کړي .. چې

"داسې هم چرته ممکن کېدلی شي چې یو قوت چې په بل قوت یا قوم غالب راشي .. نو هغه دي د مقبوضه قوم یا پارټۍ مشر په چوک داسې په ورځو ورځو را اوځنول شي او د هغه لاش دي بې عزته کړلی شي .. لکه په افغانستان کې چې د خدای په لار یاد شوي د حق او انصاف عسکرانو د یو مسلمان پښتون ډاکټر نجیب الله خلاف اوکړو؟

دا سوال ځکه د هر مسلمان په ذهن کې راپورته کېږي .. چې پښتانه هم مسلمانان دي ❖ او د مسلمانانو د " فتح مکة " تاریخ مخې ته دې .. چې په کې د حضرت محمد صلعم د طرف نه تاریخي معافي د انسانیت په درست تاریخ کې یو لوی مثال یادېږي ❖ کومه چې د خدای د دښمنانو دپاره وه .. او بل طرف ته په افغانستان کې چې غالب مسلمانانو په مغلوبو مسلمانانو کوم غیر انساني ظلم روا کړو .. نو د مقدس دین اسلام په نامه دې ځناوري عمل کونکو د وجې نن پښتنو ته په انساني نظر نه شي کتلی ❖ یعني دې ناروا حرکت چې پښتو او پښتنو و تشخص او پښتني ملي روایاتو ته څومره تاوان رسولی دی .. د هغه مثال بیا کله تاریخ نه دی وړاندې کړی ❖

افضل شوق هم په دې نظم کې د ډاکټر نجیب د لاش توهین په علامتي پېرائیه کې په ډېر آفاقي انداز کې ځکه کوي چې هغه نه پکې افغانستان یاد کړی دی .. او نه یې د ډاکټر نجیب نوم ❖ خو اشارې او کنائې یې د هغه زړه چاودې سانحې په لور اشاره کوي ❖ په دې نظم کې یوه لوئیه تاریخي واقعه په لنډو ټکو کې داسې وړاندې کوي چې د شاعر فني گمان ، فهم او هنر یې گنلې شي ❖ هم دغه خوبی د دې شاعر په زیاتو نظمونو کې په نظر راځي ❖ مطلب دا چې په دې نظم کې شاعر په ډېر غیر جانبدار انداز کې یوه تاریخي المیه د شکوې او گیلې په توگه وړاندې کوي ❖ دا دولس مصرعیز نظم دراصل په زهoo یولس سېلابیزه برابر و مصرعو اړه لري .. لکه

مړ به شم زه ، خو زما به هېره نشي

دا واقعه او سانحه زړه چاودې

چې گاونډیانو مو آخر هم لوبه

د خپل وحشت چې رسوله سرته

نو په ښادی کې یې په ځای د پسونو

د پښتني دود او دستور په چپه

کړو راځوړند هاغه سپین گیري مشر

څوک چې د امن پیامبر یادېدو

چا چې د دوی تر میانځه صلح غوښته

۲۴ -- ژوند او زه

يو تجسس دی

پاروي ما

په پلټنو باندې

بل اضطراب دی څاره چاودى

د پرهار په رنگه

چې ما په څرکو کې د درد

که بې قراره ساتي

خو لا هم زه يم

چې تالی و همه ژوند ته مدام

او ځمه ځمه

خپل هیلو سره وړاندې ځمه

(په لټون ستا د څېرې .. مخ - 183)

"په لټون ستا د څېرې" کې د افضل شوق دا پورتنی مختصر نظم ما ځکه د تنقید دپاره منتخب کړی دی ؟ چې په دې کې هغه په یو بیل انداز او فکري ادراک کې لیدلی شي ؟ شاعر دا نظم هغه وخت لیکلی دی .. چې کله هغه په کشتۍ کې د لندن د ډور نومي سي پورټ نه د ډنکارټ سي پورټ فرانس په لور په کال 1996 کې سمندري سفر کولو .. د کوم ذکر چې هغه په خپلې سفرنامې "مزل په واورو باندې" کې هم کړی دی ؟ مطلب دا .. چې په دې نظم کې هغه خپل یو کېفیاتي تاثر وړاندې کوي .. یا خپله فطري او شخصي څېړنه کوي ؟ او خپلو سپلاني روئيو ته گوته نیسي ؟ کوم چې هغه ته د "تجسس" د وجې نه ورپېښېږي ؟ او دا تجسس هغه .. لکه یو ماشوم په دې خبره یا قصد باندې پاروي .. چې هغه نور نور لټون یا پلټون او کړي ؟ کوم چې د افضل شوق د شخصیت یوه اهمه برخه گڼلی شو ؟ خو دلته د شوق په پلټنو کې د هغه جذبې ماشومي نه .. بلکه ډېرې ژورې لیدي شي

❖ او بل طرف ته هغه دا هم وائي .. چې هغه مضطرب هم وي .. او دغه " اضطراب " هغه د يو پرهار په رنگه له دردونو سره مخامخ کوي هم ... او دا دردونه .. هغه داسې بې قراره ساتي .. چې هغه د ژوند کولو نه زړه ماتې کوي .. خو يوه " هيله " داسې خيز دی چې هغه ته د ژوند چلونه ښائي؟

مونږ که د دې نظم ښه ژوره مطالعه او کړو ، نو دا منطق به اومنو چې يو تجسس .. د انسان سره هر وخت ملگری وي او دغه تجسس انسان ته شعور ورکوي .. پوهه ورکوي ❖ کوم چې اکثره وخت انسان د خپلو مشاهدو او غلطيانو نه اخذ کوي ❖ يعنې دا غلطيانې او مشاهدې رو رو .. انسان په ځان او جهان پوهی کوي ❖ دې نه علاوه د شوق صاحب دا خبره چې اضطراب يا غمونه .. چې انسان مرگ حاله کوي .. هم يې د ژوند نه په فرار کولو مجبوره کوي ❖ خو .. د افضل شوق دريمه خبره چې هغه په دې نظم کې د سوال په رنگه کې راپورته کړي ده .. هغې کې هم شک نيشته ❖ په دې چې دغه احساس .. يعنې " هيله " يا " هېلي " .. چې د انسان نه د ژوند کولو لالچي جوړوي ❖

د خپل ذات په حواله د افضل شوق په دې نظم کې د هغه نظر د يو داسې منفردې نظريې په لور اشاره ده ❖ چې شاعر يې فکري ادراک په ډېر شاعرانه هنر او مفکرانه طرز داسې کړی دی ❖ چې په کې د انسان او ژوند تر ميانخه رشته په يو دليل واضحه کړي ده ❖ داسې خو " تجسس، اضطراب او هيله " واضحه معنې لري .. خو دا درې واړه خيزونه دلته په داسې منطقي ترتيب لکه په دې نظم کې چې ځای کړل شوي دي .. شايد چې افضل شوق په رومبي ځل د خپلو مشاهدو په رڼا کې په دغه رنگه ترتيب وړاندې کړي دي ❖ په دې خبرې کې شک هم نيشته ❖ چې ژوند سره رشته ساتل د يوې مجبورې د لاري نه کېږي او دا مجبورې د انسان د وس نه وتې مجبورې وي ❖ خو بيا ولې انسان په ژوند کولو مجبوره کېږي ❖ هغه کوم عوامل دي چې انسان ژوندی ساتي ؟ د افضل شوق په دې نظم کې د دې " پټ سوال " دپاره په علامتي دليل چې کومه اشاره هغه په روستئيو څو مصرعو کې کوي .. هغه د لوستونکي په ذهن کې نور سوالونه هم راپاسوي ❖

دا پورتنی نظم .. چې د يولس وړو او اوږدو مصرعو يو آزاد نظم ښکاري .. خو چې ورته په غور او کتلی شي ، نو دغه نظم به په پنځو داسې اوږدو برابرې برابرې مصرعو مشتمل نظم دی .. چې هره مصرعه يې پنځلس سپلابيزه ده .. تاسو يې هم لوستلی شی؟ ❖

يو تجسس دی پاروي ما په پلټنو باندي

بل اضطراب دی څاره چاودی د پرهار په رنگه

چې ما په څرکو کې د درد که بې قراره ساتي

خو لا هم زه يم چې ټالی و همه ژوند ته مدام
او ځمه ځمه خپل هیلو سره وړاندې ځمه

۲۵ -- سپین بېرغ

دا چې ځان
زه په هر رنگ کې رنگومه
که څه هم حسن پرسته يم
خو غواړم
اووه واړه رنگونه
سره يو کړم
او په زد
د خوني کنبو تورتمونو
سپین بېرغ
د سوکالی ورڅخه جوړ کړم

(په لتون ستا د څېرې .. مخ - 187)

په دې نظم کې يو ځل بيا د شاعر " اېروچ " سائنسي هم دی او په دې کې د هغه حسن پرستي هم مخې ته راځي
❖ يعنې افضل شوق چې په کوم انداز د " اوو رنگونو " خبره د ځان سره تړي .. هغه خبره د دې نظم تهيم هغه
وخت جوړېږي چې دئی په يورپ کې د سېل کولو په وخت د بلجيم نه د هالېنډ په لور سفر کوي ❖ که مونږ د
افضل شوق دا نظم د هغه د سفرنامو په تناظر يا سفرې حال کې اوگورو.. نو خبره به د هغه د حسن پرستۍ په لور
لاړه شي ❖ خو داسې کول د يو نقاد نا اهلي او ادبي منافقت گڼلی شي .. او زه دا نظم د دې نظم په خبرو او
مصرعو يا علامتي اشارو په رڼا کې څېړل غواړم ❖ او د لوستونکو توجه په دې لور را اړوم چې په دې نظم کې د
شاعر لخوا واضحه اشاره ده .. چې هغه په هر رنگ کې دلچسپي لري .. بلکه هر رنگ ليدل هم غواړي .. او هر رنگ

کې رنگېدل هم غواړي ❖ لکه څنگه چې هغه په عام ژوند کې هم ښکاري او دا مسلسل لټون هم د دې شاعر د هر رنگیزه شخصیت عکاسي کوي ❖ خو، هغه دا دعوه هم لري .. چې هغه دا ټول رنگونه په یو بل کې گډول غواړي او د دې ټولو رنگونو نه یو رنگ .. چې سپین رنگ دی .. جوړول غواړي ❖ او د خپل مشن پوره کول غواړي چې هغه " مینه او امن " بللی شي ❖ په کوم باندي چې افضل شوق پیژندلی شي .. هم ځکه خو سپلاني یادېږي او د خپل مشن سرته رسولو دپاره متحرک ښکاري ❖

دلته دا هم وایم .. چې په هر رنگ کې د رنگېدلو مطلب رنگ رلیاني هم نه دی . بلکه د یو حقیقت پسند او رښتوني شاعر د خپلې نه داسې راوتل .. د هغه شاعر مطلب د ښائسته کائنات سره رشته ساتلو نه دی ، کوم چې رو رو د دې رنگونو د خالق په لوریو تخلیق کار بوځي ❖ او افضل شوق هم دلته په دې خپل نظم کې هم دغه مطلب لري ❖ یعني د ده مقصد د امن بېرغ جوړول دی ❖ او دا بېرغ سپین رنگ لري .. او په دې هر څوک خبر دی ، چې سپین رنگ د اوو رنگونو نه جوړېږي ❖ دا د افضل شوق اصل کمال دی چې د ټولو اعتراض کونکو ځواب په څومره ښائسته او مدلل انداز ورکوي ❖

دا نظم ډېر ساده ، روان ، عام فهمه او په ظاهره که څه هم د نثري نظم یوه ټوټه ښکاري .. خو دا نظم په فني لحاظ د نظم ټولې تقاضې پوره کوي ❖ او یوه فکري ژورتیا ځان کې داسې رانغاړلی لري ❖ چې لوستونکی په سوچ کې اچوي ❖ د دې نظم شعریت ، موسیقیت او آهنگ په خپل ځای مهم ښکاري ❖ ولې چې دا لس مصرعیز نظم په اصل کې په پنځه داسې مصرعو اړه لري .. چې هره مصرعه یې د بلې مصرعې سره برابره ده او دولس دولس سپلابونه لري .. لکه

دا چې ځان زه په هر رنگ کې رنگومه

که څه هم حسن پرسته یم خو غواړم

چې اووه واړه رنگونه سره یو کړم

او په زد د خوني کښو تورتمونو

سپین بېرغ د سوکالی ورڅخه جوړ کړم

۲۶ -- شك د ایمان زیان دی

نه زه هندو

او نه ته بُت د کاني ،

نه مي وصال دَ تقاضو په چپه
کله دی کړی
پوجا پات او اشنان
خو.. ستا د مینې تهمتونو داسې
زه په جهان
لکه کافر مشهور کړم
چې اوس که هر خو سولومه تندی
خلق کوي
زما په ایمان باندې شک

(په لتون ستا د خپرې .. مخ 199)

افضل شوق په دې نظم کې په ښکاره جملو کې لیکي چې نه هغه هندو دی او نه د هغه محبوب د کانې بُت ؟ خو د دې باوجود هم د افضل شوق میني ته خلق د شک په نظر گوري او دئې کافر گني ؟ دا ساده مصرعې هيڅ ابهام نه لري .. خو دومره آسانه هم نه دی چې هر څوک دي پرې پوهی شي ؟ ولې چې په دې کې د افضل شوق محبوب انسان دی .. د رنگ ، نسل ، مذهب ، ژبي ، علاقائي او هېوادې سرحدونو نه وتی په خپل ذات کې لا محدوده انسان ؟ يعني يو داسې انسان چې ورته خدای پاک افضليت په ټولو مخلوقاتو ورکړی دی ؟ خو له داسې انسان سره افضل شوق چې مینه کوي .. نو د ذات پات او يا په وړو وړو دائرو کې ورگېر نور انسانان ده ته بې لاري انسان وائي ؟ څه هم که ده يو داسې کار نه دی کړی چې هغه دي پرې انسانیت دښمن يا د شېطان په لارو یاد شي ؟ هغه خپل محبوب د هر قسمه دائرو نه آزاد او تش په انساني شکل يا فطري روئيو کې لیدلی غواړي ؟ هم ځکه خو هغه په دې قصور نیولی شوی دی ؟

په دې نظم کې افضل شوق په اشارتي انداز د نن د انساني جانبردارانه روئېې ښودنه داسې کوي .. چې د نن انسان په پټو سترگو او بې تحقیقه خبرو باندې يقين کوي ؟ دا نه گوري چې کومه خبره هغه کوي .. هغه خبره هم هغسې ده که نه ؟ دا عجيبه خبره افضل شوق په دې دليل وړاندې کوي ؟ چې هغه هيچا د خپل اشنا سره په

پوچا پات او اشنان کولو باندي نه دی لیدلی .. نو بیا دئی کافر څنگه شو او د ده اشنا د کاني بُت ؟ دا هاغه سوال دی چې افضل شوق د دې نظم موضوع گرځولی دی ❖ یعنې د دې نظم نه دا مطلب اغیستی شو چې انسان په هر حال کې د قدر وړ او عزتمن او محترم وي ❖ خو د دې مطلب دا هیڅ کله نه .. چې هغه دې د آسرو په بنیاد ژوند تېروي ❖

د دې نظم فني جوړښت د خپلو استعارو، لفظي تراکیبو او جدیدو محاورو لکه " په جهان کافر مشهوره کېدل " او ځینو علامتي اشارو لکه " نه زه هندو او نه ته بُت د کاني " او " پوچاپات او اشنان کول " .. چې نظم ته د قیصې رنگ او تمثیلي اشکال ورکوي ❖ او لوستونکي په دې سوچ کولو مجبوره کوي .. چې هغه د افضل شوق په دې دلیل د فکر ژوري اولتوي ❖

دا د یولس لوئیو او ورو مصرعو آزاد نظم .. دراصل د اوو داسې برابر و برابر مصرعو یو پابند نظم دی ، چې هره مصرعه یې ځان کې دننه یولس یولس سېلابونه لري .. تاسو یې خپله هم لوستلی شئ ❖

نه زه هندو او نه ته بُت د کاني،
 نه مي وصال د تقاضو په چپه
 کله دی کړی پوجا پات او اشنان
 خو .. ستا د مینې تهمتو نو داسې
 زه په جهان لکه کافر مشهور کړم
 چې اوس که هر څو سولومه تندی
 خلق کوي زما په ایمان باندي شك

۲۷ -- قتل

ما وئیل

چې کنبېنه هله

وار رومبی که له قاتله
 داسې نه چې تر تا راشي
 او تا مړ کړي بې اجله
 ځکه زما د سترگو وړاندې
 ورځ په شپې کې شوه بدله
 او راپورته شوم له وامه
 نه یوه شوه او نه بله
 وارخطا د مرگ له سامه
 ما چاره راواخيستله
 اوس به ما لا نوره نوره
 د هغه سينه څيرله
 چې گړنجی مي تر غوږو شو
 شیشه غوټه ماته شوله

(په لټون ستا د څېرې .. مخ - 209)

افضل شوق هغه شاعر او مفکر دی چې هر څه په نېغه وائي ؟ او دا د هغه په حقله مشهوره خبره ده ؟ په دې
 نظم کې هغه د خپل ذات او اندرون نفي داسې په هنر او کمال کوي ؟ چې د ذات په حواله انساني ټولني او انسان
 باندې گوتي پورته کوي ؟ او دا وئيل غواړي چې د نن انسان هسې د څېرې نه انسان بڼکاري ؟ گنې انسان په
 اندرون کې څه بل څه دی ؟ په دې نظم کې هغه یو قیصه کوي چې یوه ورځ په خلاسو سترگويو سیورې یا څېره
 گوري او دا گنې چې دا څېره یا سیوری .. بل هیڅ نه .. بلکه د هغه اصل قاتل دی ؟ څوک چې د ده د قتل په
 غرض تر هغه پورې ځان رسوي ؟ نو ځکه هغه راپورته شي او چاره را اوباسي .. او په هغه سرې باندې د چرې
 وارونه اوکړي ؟ او غواړي چې د هغه قاتل ځیگر نور نور او څیري .. خو آخر دا پته دا اولگي چې هغه په قاتل

گوزارونه نه کول بلکه ده په هغې اټینې باندې چارې ورسې کړي وې .. چې په کوم کې د دې شاعر خپله خپره لیدی شوه؟

د دې نظم تهیم دومره نوی او په عجیبه فکر باندې مشتمل دی چې یو ناپوهه نقاد د افضل شوق دې ذاتي تخیلا تي قیصې ته د حقیقت رنگ ورکولی شي او د دې قیصې د وجې هغه نقاد یا د نن روند منصف و افضل شوق ته بدسیرته هم وئیلی شي ؟ ولې چې هغوی په دلیل کې دا وئیلی شي .. چې شوق صاحب په خپلې دې قیصې کې د خپل ذات په حواله ځانته ځناور وائي .. نو ځکه دئې ځناور دی ؟ خو دغه فکر .. چې بیا یو ادب شناس یا د نوي دور په ځناوري روئيو او حرکتونو خبر زمانه شناس عادل ته د افضل شوق دغه جرم چې هغه یې په خپلې خپلې باندې تصدیق کوي وړاندي کړلی شي .. نو زما یقین دی چې دې لېوني شاعر ته به باضمیره او حق پرست انسان اوواي ؟

په دې نظم کې افضل شوق د انسانیت گړپوان د انسانانو په لاس کې تیگی تیگی گوري او د ځناوري انسان د " رول ماډل " په توگه خپل دغه مثالي کردار هغه ته د رښتوني انسان داسې خپره ورکوي چې د هغه په خبرو اعتبار کېدلی شي

دا د څورلسو مصرعو آزاد نظم .. د تنقیدي جائزې اغیستلو ورسته به لوستونکې دا اومني .. چې د آزادو نه .. بلکه دا نظم دراصل د تش اوو پابندو .. بلکه باقاعده قافیه بندو مصرعو داسې نظم دی چې هره مصرعه په کې شپاړس سېلابونه ځان کې رانگارلي لري .. لکه

ما وئیل چې کښېنه هله ، وار رومبی که له قاتله

داسې نه چې تر تا راشي او تا مړ کړي بې اجله

ځکه زما د سترگو وړاندې ورځ په شپې کې شوه بدله

او راپورته شوم له وامه .... نه یوه شوه او نه بله

وار خطا د مرگ له سامه .... ما چاره راواخیستله

اوس به ما لا نوره نوره ..... د هغه سینه څیرله

چې گړنجی مي تر غوړو شو شیشه غوټه ماته شوله

۲۸ -- لکه لېوان چې په رمه ورگډ شي

عجبه دا نه،

چې انسان ستورو سپوږمۍ ته خېژي

عجبه دا ده..

چې د پت، نېنگري، توري ، وفا

خېښتنو هم

گورۍ .. په زد د رڼا

و يويشتمې انساني پېړۍ ته

په سرو لاسونو

او په سرو سرو دارو

داسې په نره

او وياړمنو سترگو

په جهادي نارو وړ ودانگلو

لکه لېوان

چې په رمه ورگډ شي

(په لټون ستا د خپرې .. مخ 218)

دا خبره به د دې عصر لو ستونکي هم اومني .. چې د شلمې صدۍ سائنسدانانو چې څنگه په وياړ يويشتمې صدۍ ته د سائنسي انقلاباتو لار په خوشحالي اوږدوله .. او دا نوي صدۍ يې د انسان د ناممکنو آسائشونو د پوره کولو صدۍ هم گڼله .. خو د دې برعکس د نړۍ زياترو شاعرانو او مفکرانو دې نوي صدۍ ته د انسان او انسانيت په تابوت کې د آخري مېخ ټومبلو نوم ورکولو ؟ او هم دغه رنگه اوشولو .. يعنې د شلمې صدۍ جديد ترين او بنائسته انسان يويشتمې صدۍ ته داسې په ځناوري روڼيو او خويونو او حرکتونو وړ اودانگلو لکه .. دغه هېوانيت چې هم د انسان اصل شپوه او کار دی ؟ په دې وجه خو ځناورانو ځنگلونه انسانانو ته پرېښودل او د ښارونو کنټرول يې لاس

ته کول شروع کړو ❖ ځکه خو پښتانه هم په دې ځناوري کار او روزگار کې د هېچا نه شاته پاتې نه شو .. بلکه په وینو ځکلو راځکلو کې ښه مېرني دېوان یاد شول ❖

په کال 2001 کې لیکلی شوی دا نظم افضل شوق لخوا د یویشتمې صدۍ په راتلو کې په ریکارډ راغلی هغه رومبې نظم وو .. چې نن د یو حقیقت په رنگ ځمونږ مخې ته پروت دی ❖ او بل دا خبره غور طلبه هم ده .. چې په کوم انداز شوق صاحب یویشتمه صدۍ غندلې ده .. هم هغسې د ده په شعري یا نثري ریکارډ کې د شلمې صدۍ په اړه هم یو داسې نظم په ریکارډ نه دی راغلی چې د دې ترې مطمئن ښکاره شوی وي ❖ یعنې دا شاعر د سائنسي ترقۍ تر شا یو داسې خوني جنگ ویني .. چې په هغه کې به انسانان د یو بل سره د وینو لوبه کوي ❖ نو ځکه په کوټې کې په کال 1991 یا 92 کې .. چې ما په رومبې ځل د افضل شوق سره په ملاقات کې د هغه د امن د پرله پسې خبرو اورېدلو پس چې کله د هغه نه دا تپوس اوکړو، یعنې

"-شوقه !! دا انسانان ولې بیرته د ځنگل په لور روان دي؟"

نو هغه یو دم په ځواب کې له مانه سوال اوکړو او وئیل یې ..

"-حسینه !! ته اول دا راته اوویه .. چې انسان د ځنگل نه راوتی کله وو .. چې ته یې ځنگل ته بوځې؟"

دا خبره څه هم که هغه وخت ما هسې یو فلمي ډائیلوګ اوگنلو .. خو دغه ډائیلوګ .. تش ډائیلوګ نه .. بلکه د افضل شوق هغه تهیم وو .. چې لس کاله پس د یوویشتمې پېړۍ په آغاز کې د پښتنو په حواله داسې نظم شو ❖ چې نن ورته مونږ تاریخي حقیقت هم وئیلی شو ❖ ځکه چې پښتنو واقعي هم دې نوي صدۍ ته د لېوانو په بڼو کې د رڼا په ضد دانگلي دي .. لکه شوق صاحب چې یې د دې نظم په ورستئيو مصرعو کې وضاحت کوي ❖

دا پورتنی نظم چې دی خو آزاد .. لکن دا څورلس وړې او اوږدې مصرعې مونږ په اتھو داسې مصرعو کې تقسیم کولی شو .. چې په هغو کې آهنگ ، لی او موسیقیت موجود لیدی شي ❖ یعنې رومبې دوی مصرعې د پنځلس سېلابونو او نورې شپږ مصرعې یولس سېلابیزه ترتیب کړلی شي نو د دې پورتنی نظم شکل به داسې پابندي اوموندي .. لکه

عجبه دا نه، چې انسان ستورو سپورمۍ ته خېژي

عجبه دا ده .... چې د پت ، ښېگړي ، توري ، وفا

څپښتنو هم گورئ .... په زد د رڼا.....

و یویشتمی انسانی پیری ته.....
په سرو لاسونو او په سرو سرو داپرو.....
داسې په نره او ویارمنو سترگو.....
په جهادي نارو ور ودانگلو.....
لکه لېوان چې په رمه ورگډ شي.....
۲۹ -- مجرم

زه چې گورمه
هر لوري
راچاپېر دي دېوالونه
دریابونه
هسك هسك غرونه
او یا غم او وسوسې دي
چې زما په خوا و شا کې
اتنونه کوي .. غورځي
دائرو غوندي راترځي ،
خو، سربېره لا د دې هم
په قصور د خپلواکی زه
نیول شوی یم
مجرم یم

(په لټون ستا د څېرې .. مخ - 220)

دا نظم هم ښاغلي افضل شوق ، د نن د حالاتو ، د انسان د بې وسۍ .. بې کسی اوتنهائي په تناظر کې ليکلی دی ؟ او دا حقيقت هم دی چې د نن انسان په مختلفو هومونو، فکرونو ، طبقاتي کشمکش، نفسياتي رنځونو ، اقتصادي ناهمواريانو په ولقه کې راگېر دی ؟ او هغه هم د يو داسې روايتي او شخصي نظام دلا ندې چې انسان په کې هډو انسان نه ښکاري ؟ نو بيا د انسان د آزادۍ او خودمختارۍ قيصه د کوم ځای نه شروع کېږي؟

د افضل شوق دا نظم که په سياسي او سماجي حواله اوگورو .. نو د دې دور او د دې هېواد چې افضل شوق يې يو غړی دی .. باندې يو تنقيد هم دی ؟ داسې تنقيد .. چې په نوو نوو لفظي تراکيبو او استعارو او اشارو خپلې معنې نوري نوري پراخوي ؟ ولې چې په دې نظم کې هم دغه لفظي جوړښت خو دی .. چې نظم ته د شعريت نه علاوه د يوې سياسي الميې رنگ هم سپاري ؟ دغه تړون د لفظونو تر ميانځه داسې جديدي محاورې هم مخي ته راوړي ؟ لکه .. " دېوالونه راچاپرېدل " ، " دريابونه چاپرېدل " ، " غرونه چاپرېدل " ، " د غم او وسوسو اتڼونه " ، " دائرو غوندي ترخېدل " او " په قصور د خپلواکۍ مجرم کېدل " .. چې په معنوي اعتبار فکر ته وسعت ورسپاري ؟

دا نظم په فکري لحاظ چې څومره ژورتيا لري .. هم هغسې ذومعني اشارې د دې نظم آفاقيت په علامتي اشارو کې برقرار ساتي ؟ څه هم که لږ ابهام لري .. خو يو لوستلی قاري ترېنه د خپل مطلب معني اغيستلی شي ؟ په فني توگه دا څورلس مصرعيز نظم چې ښکاري خو آزاد .. لکن آزاد نه دی ؟ بلکه دا نظم په پنځو داسې مصرعو باندې هم په شپاړس شپاړس برابر و سپلايوونو کې تقسيمېدلې شي چې ورته بنده پابند يا معری نظم وئیلی شي ؟ تاسو يې خپله هم اولولئ ؟

زه چې گورمه هر لوري ، راچاپر دي دېوالونه

دريابونه هسک هسک غرونه اويانم او وسوسې دي

چې زما په خوا و شا کې اتڼونه کوي ..... غورځي

دائرو غوندي راترځي ، خو .... سربېره لا د دې هم

په قصور د خپلواکۍ زه نيول شوی يم .. مجرم يم

۳۰ -- مونا ليزا

ستا موسکا گوره چې څله؟
پاروي په دې گمان ما
چې هم ته هغه جينۍ يې
چې مې تل د خوب او خيال په
ټاپوگانو لټوله
او يا لټيو نارډو يم خپله
چې د څو پېريانو ورسته
قسمت بيا راويستم تاته ،
خوبس .. دغه الميه ده
چې دعوه کولی نه شم
زه په تا باندې اوس ځکه
چې دا زما څویم جنم دی
او ته يې په خپله بڼه
موسکنۍ غوندې هغسې

(په لټون ستا د څېرې .. مخ 227)

هسې خو افضل شوق خپل ځان د هر قسم انساني فرقو او تفريقاتو نا بالاتر يو انسان گڼلي ؟ هم ځکه خو هغه د انسان په رنگه د انسان خبره کوي ؟ خو دلته په دې پورته نظم کې .. چې افضل شوق په پېرس (فرانس) کې ليکلی دی .. کې داسې څرگندېږي چې هغه نه يواځې هر اړخيزه انسان دی بلکه کله کله خو د وخت او زمانې د قيد نه هم ځان آزاد گڼي ؟ هغه يقين لري چې وختونه انسان نه .. بلکه انسان وختونه خپل شاته پرېږدي ؟ څه

هم که داسې په ظاهره ممکن خو نه دي ... خو د ده په خبري کې يو دليل هغه وخت حقيقي بڼه اوزېروي .. چې کله دئ د مونا ليزا د هغه اوربجنل تصوير په وړاندي ولاړ دی .. چې درې نيم يا څلور سوه کاله آگاهو په فرانس کې لئيو نارډو نومي يو آرټسټ جوړ کړی وو؟

افضل شوق په خپل دې نظم کې مونا ليزا نه پوښتنه کوي او وائي .. چرته دغه خو هم هغه جينۍ نه ده .. چې ده ته په خوبونو او خيالونو کې هر وخت راځي؟ خو بيا چې هغه په فرېم کې بنده مونا ليزا هيڅ ځواب نه ورکوي او چپه د خپل خاموش فطرت د وجې پاتې شي .. نو شوق صاحب ورته ښه په نېغه کتلو پس دا خيال زړه کې راوړي چې خاموشي نيم اقرار دی .. او يا کېدی شي .. هم دئ خپله د دې شاهکار تصوير مصور لئيونارډو وي .. چې قسمت يو ځل بيا د هغې سره ملاو کړی وي؟ خو بيا چې د مونا ليزا و غاوري موسکا ته ځير شي .. نو په مات زړه د هغې سره خپل ملاقات يوه الميه اوگني او داسې محسوس کړي لکه دئ چې څو څو ځله دې دنيا ته راغلی وي .. خو مونا ليزا دئ په دې نه پېژني چې د هغې رنگ ، شکل او موسکا هم هغسې زړه او د وختونو په قيد کې بنديوانه پاتې شوي وي؟ هم ځکه دئ خپلې مونا ليزا ته د يو عام سېلاني په رنگه د محرومۍ د يو ستري احساس سره ولاړ او يوه داسې قلبي او روحاني رشته جوړولو کې جوگه ښکاري چې هغه اجنبي مونا ليزا په ډېرو حوالو خپلول غواړي

په دې نظم کې د افضل شوق د مودو مودو تلاش هغه پېکر د مونا ليزا په شکل کې څرگندېدل د هغه د آئيدیل يو داسې فکري دليل دی .. چې نقادان د شوق شخصيت په دې هنري کمال کې لټولی شي؟ چونکه مونا ليزا يو آرټسټ په خپل لاس جوړه کړي ليلا ده .. نو ځکه د افضل شوق لخوا په حېثيت د يو لفظي تخليق کار په هغې تصويري جينۍ باندې دعوه .. د آرټ ستائينه او په آرټ کې جماليات لټول دي؟ خبره يې ساده په دې نظم کې کړي ده خو د وخت د قېد نه آزادي د دې شاعر هغه هنري او فکري کمال دی .. چې هغه پرې پېژندلی شي؟

دا آزاد نظم چې په کتاب کې په څورلس وړو او اوږدو مصرعو کې ترلی ښکاري .. خو له اصله دغه نظم په اوو داسې اوږدو مصرعو مشتمل دی چې هره مصرعه يې شپاړس سېلابونه لري او دې ته يو پابند يا ښه معری نظم هم ورته وئیلی شو؟ راځئ ، چي اوگورو .. داسې هم دی که نه؟

ستا موسکا گوره چې څله؟ پاروي په دې گمان ما

چې هم ته هغه جنۍ يې چې مې تل د خوب او خيال په

ټاپوگانو لټوله ... او يا ..... لئيو نارډو يم خپله

چې د څو پېر يانو ورسته قسمت بيا راويستم تانه،

خوبس .... دغه الميه ده ، چې دعوه کولی نه شم
زه په تا باندې اوس خُکه چې دازما خُويم جنم دی
او ته یې په خپله بڼه موسکنی غوندې هغسې

۳۱ -- واوره .. تاته وایم!

دا چې زه درته ژغېرم
ته د لاس ورغوي څله؟
گیروې په نری گوتو
او په نېغه ورته گورې
لکه جوړه، چې لیکې څه
او یا کرنبي وړانوي ته
هرڅه هرڅه
خو بیا هم زه
نه رسېرم تر مطلبه
ستا د زړه تر پټ طلبه
که څه هم کلونه تېر شول
که څه هم عمر ونه تېر شول
خو، یو ته یې .. چې لا چپ یې
او بل زه یم ، چې غږېرم
لا غږېرم

لا غږېرم

(په لټون ستا د څېرې .. مخ 233)

په دې نظم کې افضل شوق د يو داسې مینې عکاسې او انځورگرې کړې ده .. چې هغه پښتنه مینه ده ښه ولې چې پښتنې پېغلې حیانا کې مشهورې دي ښه هغوی .. څه هم که یو چا سره مینه کوي خو د مینې اظهار یې خلې نه اورېدی نه شي ښه هم افضل شوق د هغې پښتنې پېغلي د ستر او حیا قیصه په دې نظم کې په هنري او شعري پېرائیه کې کړې دی .. او په دغه نظم کې هغه لفظي تصویر کشي داسې کړې ده لکه بنده چې یو فلمي سین گوري ښه دغه وجه ده .. چې یو ښه شاعر د لفظونو انځورگر بللی شي ښه په دې اړه افضل شوق د هیچا نه کم مصور نه دی ښه د هغه تصویرونه خبره کوي .. هغه کابو ته ژبې او لفظونو ته څېرې ورکولو کې مهارت لري ښه

په دې نظم کې هم مونږ دا یو څو لفظي تراکیب لکه " د لاس ورغوي گیرول " ، " د لاس د ورغوي کړشو ته په نېغه کتل " ، " د لاس کړښي وړانول " ، " تر مطلبه رسېدل " او " د زړه پټ طلب ته رسېدل " داسې محاورې گڼلې شو .. چې د پښتو لمن پرې پراخېدلې شي ښه د شاعر دغه شعري ادا زما خوښه ده .. چې هغه په خپل هر تخلیق کې ځینې داسې نوي توري، محاورې او لفظي تراکیب تړي .. چې هغه د تجریدیت باوجود هم پښتنې مزاج سره آمېزش کوي ښه او بل دا .. چې د افضل شوق په شاعرۍ کې سادگي د هغه فکري ابهام گڼلې شي ښه خو دغه ابهام محاوراتي ابهام دی .. چې لوستونکي ته د سوچ لاري پرانستي ښه

دا نظم چې هسې خو په شپاړس مصرعو باندي مشتمل دی ښه لاکن ورته آزاد نظم ځکه نشو وئیلې .. چې په دې کې آهنگ او موسیقیت باقاعده تر نظر لاندې ساتلی شوی دی ښه او دا نظم مونږ په اوو .. شپاړس سېلابیزه برابرې برابرې مصرعو داسې اړولی شو .. لکه

دا چې زه درته غږېرم ته د لاس ورغوي څله؟

گیروې په نړۍ گوتو او په نېغه ورته گورې

لکه جوړه چې لیکې څه او یا کړښي وړانوي ته

هرڅه هرڅه خو بیا هم زه ، نه رسېرم تر مطلبه

ستا دَ زړه تر پټ طلبه که څه هم کلونه تېر شول
که څه هم عمرونه تېر شول خو، یو ته یې چې لا چپ یې
او بل زه یم ، چې غږ پرېم .... لا غږ پرېم ... لا غږ پرېم

۳۲ -- وسوسه

ما یې زړه ته لاره اوکړه
هم یې سترگو کې مېښته شوم
خو، چې څنگ ته یې ورتلمه
لا به نور نور ورڅکېدمه
چې ناڅاپه مي وړپام شو،
نو خولې شولې راماتې
پښې مي ځای په ځای شوې شلې
په وجود کې مات رامات شوم
او له ډاره دَ مرگي زه
په هيڅ هم نه پوهېدمه
چې ، په کومه اوتښتمه
شاته بند دَ خوني ور وو
دواړه اړخ مې دېوالونه
او همت مي کوې نه شو
دَ "یوپا" په لوري ځکه
چې یې خلې کې کوکېدلې
دَ غاښو په ځای سکروټي

او له پوزي يې اورونه

غورځول اژدها غونډې

(په لټون ستا د څېرې .. مخ - 234)

دلته په دې نظم کې افضل شوق د شاعر سېلاني په توگه نه يواځې خپل ځان څرگندوي .. بلکه د تهائي لېنډ د پتایا بیچ نومې ځای په اړه یوه خپله داسې قیصه لوستونکو مخې ته ږدي چې .. هغوی ترېنه د تهائي کلتوري کمزورۍ یا د تهائيانو د وجودونو په سودا ماده پرستی تر حده غېر فطري روئيو ته گوتې نیولی شي ؟ په تهائي کلچر کې د اژدها تصور یو مقدسه زېری گڼلی شي ؟ خو دغه اژدها ځمونږ په ذهنونو کې د یو داسې تباهی نخښه راپیدا کوي .. چې مونږ ورنه نفرت یا کرکه کوو ؟ او افضل شوق هم د دې پښتني یا مشرقي سوچ د مخې د "یوپا" سره په یوه بنده کوټه کې ځان تصویر کوي ؟ خو څومره چې د هغې تهائي پېغلې د طرف نه خواهشات رابرسېره کېږي .. هغسې شاعر ورنه وېرېږي او تښتي ؟ ولې چې د هغه په ذهن کې یو خطر ده .. او هغه خطر .. د دې هېواد سره تړلي لعنتي او وباهي امراض دي .. چې شوق صاحب د هغې پېغلې نه تښتېدل غواړي .

دا نظم یو تمثیلي شکل لري .. او هیڅ قسم پېچدگي نه لري او نه په کې د خبرو جوړښت تجریدیت لري ؟ لاکن په دې ساده نظم کې افضل شوق د تهائي لېنډ بې لگامه آزادي ، د ښځو بې راه روي او د هغه هېواد د خلقو غلامانه ذهنیت او غېر فطري خواهشات ډېر په شعریت کې غندلي دي ؟ کوم چې لوستونکي ته د شعري خوند او ښایست علاوه هغه ته یو سبق هم ورکوي ؟ د شاعر په سېلاني مشاهده کې دغه مشاهده .. څه هم که مقصدیت لري خو کېدلی شي چې د نقادانو د قلمونو څوکې پرې اوغږېږي .. یا اوپسخېږي ؟ ولې چې د نن په تنقیدي عدل کې د گناه یا خطا توری هم د خپې نه ایستل یا لیکل گناه او خطا گڼلی شي ؟ نو ځکه دا شاعر چې .. هیڅ یوه اخلاقي خطا یې په دې نظم کې نه ده کړي .. خو دا د ښځې نه تښتېدل هم شاید چې د ننگ او غېرت په حواله نننې پښتني جرم اوگڼلی شي ؟

په فني او تکنیکي لحاظ دغه ساده نظم ځان کې بلا ډېرې جدیدې محاورې د لفظي تراکیبو او علامتي اشارو په معنوي غرض رانغاړلي شوي دي ؟ کومې چې د پښتو په فائدي تمامېږي ؟ لکه .. "زړه ته لاره کول" ، "سترگو کې مېښته کېدل" ، "ورځکېدل" ، "خولې راماتېدل" ، "پښې ځای په ځای اوچېدل" ، "په وجود کې ماتېدل راماتېدل" ، "شاته د خوني ور بندېدل" ، "دواړه اړخه دېوالونه درېدل" ، "په خپې کې د غاښونو په ځای سکروتې کوکېدل" او "له پوزي اورونه غورځول" -

په تهائي لېنډ کې لیکلی شوی دا پورتنی نظم چې په نولس مصرعو باندې مشتمل دی .. خو آزاد نظم نه دی ؟ ولې چې د دې نظم هره مصرعه په اټهه سېلابونو باندې اده لري او دا معری نظم دی ؟

۳۳ -- ونې نشته

زما هم زړه غواړي

چې لږ دمه شم

د یوې گڼې ونې یخ سیوري ته

خو ظلم دا.. چې

د دې ژوند په دښت کې

تر لرې لرې پورې

ونې نشته

(په لتون ستا د خپرې .. مخ - 237)

په لورالاي کې دا پورته ليکلی شوی نظم د افضل شوق په ځينو هغو نظمونو کې يو نظم دی چې په کې خبره په نثري انداز کې داسې شوي ده .. چې ښکاري خو معمولي خبره .. خو چې لږ لوستونکي ورته ځير شي نو دغه ساده نثري نظم .. د يو داسې مکمل نظم په توگه مخې ته راشي ... چې د شعري پابنديانو سره په کې فکري ژورتيا د يو نه منونکې کمال تر حده هنري ښائست راوړاندې کړي ❖ دلته د دې نظم د عنوان په شان شاعر د خپلي ستړيا يو داسې حال وئيلو ته په اشارو کې جوگه ښکاري .. چې هغه دئ د دوې لمحې آرام ته هم نه پرېږدي ❖ او داسې محسوسېږي لکه هغه چې د تودو لمرونو لاندې د گرځېدلو او په ټکنو غرمو کې د اوسېدو توان توفيق نه لري ❖ او غواړي چې لږ دمه شي او بيا د نوي سره د لتون د مسلسل کړاونو سره مخامخ شي .

په دې نظم کې افضل شوق که يو طرف ته ځان د جنون تر حده په خپلي ميني کې مجنون څرگندوي .. او د پېري په شان ستړيا ته .. ستړيا نه وائي او هر وخت د خپل اشنا په لتون کې گرځي .. نو بل طرفته دغه پېري او مجنون خپل ځان انسان هم گڼي او غواړي چې .. د نوي سفر د جاري ساتلو د مخه لږه ستړيا په یخ سیوري کې د يو داسې گڼې اونې دلاندې وسا کړي. خو درخته هيجرته نه وي. د دې علامتي اشارې مطلب دا دی .. چې افضل شوق ژوند يو داسې سپېره صحرا گڼي .. او و خواهشاتو ته د داسې سراونو نوم ورکوي چې هغه انسان دهوکه کوي .. خو بيا

هم دغه انسان د دغو سرايجنو خواهشاتو پسې پسې منډې ترنډې کوي او دا هيله هغه ته .. د ژوند کولو چل سره سره په کرکېچنو لارو باندې تلل هم ښايي .

نه يواځې دا پورتنۍ خبرې .. بلکه په داسې رنگه نظمونو کې هر لوستونکی ځان ځانته معنې او مطلبونه را کاري **◆** او دا د دې نظم عالمگيريت بللی شي **◆** کوم چې د افضل شوق په شاعرۍ کې ټولو نه لوئيه خوږي او خاصه ده **◆** چې هغه په ډېرو ساده خبرو کې فکري ژورتياگانې داسې په هنري شعري پېرائيو کې رانغاړي .. چې د مشر سليم راز دا رائي د ده په باب بالکل صحيح ثابته شي **◆** چې هغه په خپل مضمون کې .. په هم دغه کتاب " په لټون ستا د څېرې " کې په صفحه نمبر 17 باندې ليکي..

"زمونږ دې شاعر (افضل شوق) حقائق ليدلي او تسليم کړي هم دي خو لهجه او رويه يې بې حده شاعرانه ده **◆** احساس او شعور يې د فلسفي دی خو نظر او ژبه يې د شاعر ده "

د سليم راز صاحب دا رائي د افضل شوق په دې نظم " ونې نيشته " باندې پوره پوره ځکه اوځي ... چې دلته هم خبري په ساده لهجې کې شوي دي .. خو مفهوم يې فلسفې زېږوي **◆** او بل دا دليل .. چې افضل شوق په نثري رنگه نظمونو کې هم شعريت په ذهن کې لري **◆** د مثال په توګه .. اوس که مونږ د دې نظم په فني جوړښت نظر واچوو .. نو دا خبره به هم واضحه شي چې دا نظم .. نه خو آزاد دی او نه نثري .. بلکه يو پابند او معری نظم دی **◆** خو، چې که مونږ يې داسې په څلورو، يولس سپلايزه مصرعو کې اوليکو .. لکه

زما هم زړه غواړي چې لږ دمه شم

د يوې گني ونې يخ سيوري ته

خو ظلم دا.. چې د دې ژوند په دنبت کې

تر لرې لرې پورې ونې نشته

۳۴ -- هسپانۍ سترګې

سترګې يې څه وې؟

وې د زهرو پيالې

بانہ لرم لرم ،
ککو کي ماران ..
هم خکه ما به زره له سوخته کله
چي د بنو غشي ور اوتاوول
نو هرې پېغلې هسپانې به راته
په موسکنې اشارو اووئيلو
"مه گوره مونږ ته
گنې ته به هم بيا
د ښکلاگانو د خمار په اثر
د پکاسو په پلونو اوکړې منزل"

(په لتون ستا د خېرې .. مخ - 245)

دا پورته رقم شوی نظم چې افضل شوق په کال 1996 کې د سپېن په ښار بارسلونا کې ليکلی دی .. هم علامتي نظم دی ؟ او تر هغو پورې خوک نشي پرې پوهېدلی .. چې د سپېن خلگو د خدوخال ، رنگ او روئيو يا د دې هېواد د ښار ياد شوي بارسلونا په باب ښه پته نه وي ورته ؟ او پکاسو چې د يو بېخي ستر او مصوری د عالمي تاريخ يو مشهوره فنکار په توگه پېژندلی شي .. د بېک گراوند په اړه هم لوستونکي ته لږ ډېر معلومات لرل په کار دي ؟ ولې چې په دې نظم کې هم خبري خو ډېري ساده دي ؟ لکن معامله هغسې د علامتي اشارو او فلسفيانه تهيم ده .. چې يو لوستلی قاري ترېنه ډېر خوند اغيستلی شي .

په دې نظم کې افضل شوق يو ځل بيا د آرټ رشتې له جمالياتو سره تړلو ته جوگه ښکاري ؟ هغه دا يقين لري چې شاعر هم د يو مصور په رنگه خيزونو ته رنگونه او بڼې ورکولی شي ؟ لکه پکاسو چې د سپېن په تاريخ کې ځانته يو نوم د دې مصوری په اړه پيدا کړو .. نو وجه يې د دې ځای د ښکلو خلقو او قدرتي حسن د اظهار وه ؟ چې افضل شوق يې په دې نظم کې نه يواځې ستايننه کوي بلکه ځان د پکاسو په لاره روان شوی لاروی هم په ناوئيلو اشارو کې گڼي ؟ او په دې خبرې کې هم شک نېشته .. چې د افضل شوق په شاعرۍ کې د هغه دغه سفرونه او مزلونو لوی

رول ادا کوي او هغه د پښتو شاعرانو او قلمکارانو نه په أسلوب کې بېلوي هم ❖ هم ځکه خو مونږ دې لېوني شاعر او سفرنامه نگار ته یو داسې مصور هم وئیلی شو .. چې هغه تش عکسونه کاري راکاري نه بلکه هغه تصویرونو ته ژبي هم ورکوي ❖ او غږوي یې هم ❖ خو المیه دا ده چې د لفظونو د دې پښتون مصور په شاهکارونو او د هغو ښاهکارونو په خبرو.. لا خو زیاتره پښتانه نه پوهېږي ❖ هم ځکه خو د دې شاهکارونو شاته ولاړ مصور او تخلیق کار هم لا خو سوالیه نشان پاتې دی ❖

دا نظم چې په دولس وړو او اوږدو مصرعو کې تړلی شوی آزاد نظم ښکاري .. دراصل آزاد نه بلکه د نهو داسې برابرې مصرعو نظم دی چې هره مصرعه یې یولس سېلابونه لري ❖ راشی چې او یې لولو ❖

سترگې یې څه وي؟ وي د زهر وپيالې

بانې لرم لرم ، ککو کې ماران.....

هم ځکه ما به زړه له سوخته کله

چې د بنو غشي ور اوتاوول

نو هرې پېغلې هسپانۍ به راته

په موسکنۍ اشارو اووئیلو

"مه گوره مونږ ته گنې ته به هم بیا

د ښکلاگانو د ځمار په اثر

د پکاسو په پلونو اوکړې مزل"

۳۵ -- یو مي یار .. خو سل یې بڼې

څوک چې

هرڅه هرڅه لیدل غواړي

په سترگو باندي،

هغوی به څه پېژني؟

زما هغه جانان

چې زه یې ،

له زهه نیوي بېلو نومونو پرته هم

لا زړه کې ،

ساتمه هیله د وصال

خو، د سلمې بڼې

(په لتون ستا د څېرې .. مخ - 254)

افضل شوق د خپلې مستې، شوخې شاعرۍ په حواله د سلو یار مشهور دی .. او زیات تر نقادان ورته هرچائي ، حسن پرست او گوره چې لا نور څه څه القابات ورکوي خو د هغه په شاعرۍ کې دا ورسټی نظم د هغه ټولو راپورته شوو سوالونو داسې په هنر او دلیل جواب ورکوي چې مخکې د هیچا په ذهن کې د هغه په حقله هیڅ قسم شک او غلط فهمي نه شي پاتې کېدی ؟ هغه وائي .. چې د الله تعالی زهه نیوي (99) شکلونه په کائنات کې لیدل دي بلکه حمد و ثناه هم وائي ؟ خو سلمه بڼه د هغه وصال شاید چې دئی د سلو حقیقي یار څرگند کړي ؟ هو خدائی دي اوکړي چې هم دغسې اوشي ؟ ولې چې ما د هغه د ټولې شاعرۍ د مطالعې وروستو خپل هر سوال د افضل شوق په دې نظم کې تر جوابه داسې اورسولو چې زه اوس په ډاډ وئیلآ شم چې هغه اصلاً یو صوفي .. خو په جدید انداز یو ملنگ ، خوش لباس شخص او شاعر دی ؟ یعنې هغه هم یو حسن خونیونکا شاعر دی .. خو دا شاعر د باطن په سترگو حسن ته گوري ؟ لاکن چونکه مونږ په هر ښکاره کېدونکي څیز باندي یقین لرو ؟ نو ځکه د هغه لفظي تراکیبو، علامتي مروجہ اشارو او مستعمل تلمیحاتو او تلازمو ته هم هاغسې معنې ورکوو چې کومې رواج لري ؟ خو دغه شاعر افضل شوق د روایاتو یاغي شاعر دی ؟ نو په کار دي چې مونږ د ده شاعرۍ ته په نوو نوو زاویو اوگورو .. هاغه زاویې څه کېدلی شي؟ دا به د هر وخت نقادان د ده په شاعرۍ کې لټوي .

په کائنات کې د الله تعالی د زهه نیوي څېرو لیدلو ورسته د سلمې څېرې د لیدلو خبره که څه هم لږ ابهام پیدا کوي خو زه د یو نقاد په حېث دا خبره قیاس کولی شم چې افضل شوق .. چې تر اوسه لا ده (شاعر) هغه آئیدیله څېره نه ده لټولي چې په لتون کې یې د پېرې غوندې گرځي .. شاید چې د الله پاک هغه نابنکاره بڼه وي چې دیدار

به يې په آخرت کې په جنت کې جنتيان کوي ❖ يعنې د خدای اصل څېره ، چې له زهه نيوي څېرو نه به د هغه څېرې سلو ته رسوي ❖ په دې نظم کې د افضل شوق داسې صوفيانه فلسفه لوستونکي ته په ذهن کې بلا سوالونه زېږولی شي .. خو زما يقين دی چې هر سوال به يې هم د لویې خدای پاک په عظمت تمامېږي ❖

دا نظم چې په لسو وړو او لویو مصرعو کې تقسیم ښکاري خو له اصله په څلورو ، پنځلس سپلايزو اوږدو او برابرې داسې مصرعو باندې مشتمل دی .. لکه

څوک چې هرڅه هرڅه لیدل غواړي په سترگو باندې،

هغوی به څه پېژني؟ زما هغه جانان چې زه يې ،

له نه نيوي بېلو نومونو پرته هم لا زړه کې ،

ساتمه هیله د وصال ..... خو ، د سلمې بڼې

نور به د دې کتاب د څېښتن په حقله څه وایم .. هغه خو اوس هم د خپل دې نظم " خیالي بڼه " په شان مسلسل سفرونو کې داسې وړک یادېږي .. لکه هغه (شوق) چې ځان تکمیلول غواړي .. او دا تکمیل کېدی شي چې هغه کله هم په خپل ژوند کې او نه کړی شي ❖ ولې چې ژوند خو هم د افضل شوق په قول یوه داسې صحرا ده .. چې دئی په کې د یو بل طرف نه چورلکونه خوري ❖ هم ځکه خو دا د نا لیدلي لایلا پښتون مجنون وائي .. چې

ستا د لټون

په مست جنون کې اشنا!

د مسلسل سفر له جوړه زه هم

لکه پېری

اوس په نامه یادېږم

او بڼه زما هم

څه خیالي غوندې شوه

(په لټون ستا د څېرې ... "خيالي بڼه" .. مخ ؟ 110)

حسینه گل

نومبر .. اکتوبر کال 2003

مزل په واؤرو باندې

شوق --- د سفرونو په آئینه کې

(مزل په واؤرو باندې _ د لمر د کلي په لور)

دا دواړه کتابونه ... چې په دولسو دولسو بابونو مشتمل دي ؟ او د څوارلسو یورپي ملکونو بشمول د دوی .. د سېل ذکر په کې په یو نوي انداز کې په یو ډېر خوندور ماحول کې شوی دی ؟ او ما چې کله دغه دواړو کتابونه او لوستل نو د هغه د دې دواړو کتابونو د هر یو باب تفصیلي تنقیدي جائزه نه لیکل به یقیناً چې زما یوه خپله ادبي بد دیانتی وه .. او بل به د افضل شوق د دې کوشش او زیار نه هم سترگې اړول وو ؟ کومه چې یوه بله ادبي بې انصافي گڼم ؟ او زما دا یقین دی چې دغه دواړه کتابونه چې څوک په دغه رنگ تنقیدي نظر اولولي .. نو هغوی به څه نا څه لیک ته خامخا پاروي ؟ د افضل شوق هاغه خپل کړی روایت په دې کتابونو کې هم په نظر راځي ؟ د هغه دا کوشش وي چې هر ځل خپل ځان د فن مینه والو ته په یوه نوي بڼه کې ښکاره کړي ؟ په دې دواړو کتابونو کې د هغه د لیک انداز ماته دا احساس راکړو .. لکه زه چې په پښتو کې انگرېزي لولم ؟ او یقیناً چې دا هغه یوبل نوی روایت خپل کړی دی .. یو مغربي روایت په پښتني رنگ او شکل کې !! ..

د ښاغلي افضل شوق نه دغسې توقعات لرل خو زمونږ کار دی ؟ خو دلته د بده مرغه ځیني خطري او خدشات هم ماته اشاره کوي او هغه دا چې یو وار بیا هاغه قدامت پسنده طبقې چې خپل ځان او وجود په قومونو ، ژبو، قبیلو، علاقو، توپکو، تمانچو کې گېر گڼي .. هغوی به د افضل شوق دغه نوي اېروچ ته یو ځل بیا په کوم نظر گوري .. او یا آیا هاغه نظر به د دې کتابونو نه د څه اغیستو هنر لري هم او که نه ؟؟

دلته زه دا وضاحت كوم .. چې دا دواړه کتابونه "مزل په واورو باندې" او "د لمر د کلي په لور" په يوه اوږد سفر باندې مشتمل دي ❖ نو راشئ چې ورمبې د سفرنامې "مزل په واور باندې" هر يوه باب جائزه واخلو ❖ په دې دواړو کتابونو کې افضل شوق د سفرې حالونو او نورو معلوماتو وړاندې کولو سره سره دوې عمراني مطالعې هم د انگلش د ژبې او يورپي ژوند په اړه تفصيلاً وړاندې کړي دي ❖ او دې نه علاوه يې د هر ځای په حواله په کې تصويرونه هم د عکسي يون تر عنوان لاندې چاپ کړي دي .. چې لوستونکي د هر هېواد او د هغه ځای د څيزونو او خلکو په اړه ترېنه په ذهن کې يو عکسي نقشه هم جوړولی شي .

ورمبی برخه ----

مزل په واؤرو باندي

(يادگیرنه :- دا کتاب په کال ۲۰۰۴ کې چاپ شوی دی)

د یورپ د سفرونو دپاره داسې عنوان کتاب ته ټاکل .. که یو طرف ته یقیناً دا څرگندوي چې هلته ډېره زیاته یخني ده ، خو بلخوا د لوستونکي په ذهن کې هم دا خبره د سوال په شکل کې راپورته کېږي ؟ چې چرته دې پورتنی عنوان نه افضل شوق دا معنی خو نه اخلي .. چې په دې براعظم کې د ژوند کولو طرز .. انساني روئیی او خوئیونه هم څه دغه شانتي دي ؟؟ د دې سوال د ځواب لټولو په نیت راشئ چې د پښتون سېلاني سره د هغه د سفرې پراونو په لور په گډه سفر اوکړو او د دې کتاب دغه دولس واړه بابونه په تنقیدی نظر اولولو ؟

۱- د بادار د کور په لوري

په دې باب کې افضل شوق چې د خپل لیک آغاز " چرته غلط جهاز ته خو نه راوختم؟ په ځواب کې د دوزخي حورو طوفاني دورې په رڼا کې دا خبرې په ډېر خوند قلم بند کوي..

"مذهبونه ، رواجونه او انساني قدرونه که څه هم د یو ځناور وزمه انسان څخه ټولنیز انسان جوړوي .. خو له اصله دا انسان تر اوسه پورې لا تش په شعوري توگه له ځناورانو څخه بېل شوی دی — گوا د حاجتونو په وار که ځناور نه هم دی .. خو ځناور وزمه حتماً دی"

(مزل په واؤرو باندي .. مخ 16)

دلته که بیاغلی شوق د عربو د جهاز د دننه ماحول یوه نظاره په ډېر خوندور او شاعرانه انداز کې غندي ، نو بلخوا یو بل سوال هم د خپل ذات او هېواد په باب راپورته کوي .. لکه

- "ته څوک یې ؟ او له کومه راغلی یې؟

-شوق زما نوم دی او زه پاکستانی یم

دَ تور سري انگرېزي دَ پوښتنې په ځواب کې چې ما څنگه دومره اووئيلو، نو هغه اودرېده او سرتر پايه راکتلو ورستو يې اووئيلو..

-ته پاکستانی يې ... ؟"

(مزل په واورو باندې .. مخ 33) ❖

په دې مکالمې کې شوق که څه هم خبره واضحه کړې نه ده .. خو دَ قاري په ذهن کې دا خامخا راځي چې .. زمونږ قومي شناخت او وجود دواړه دَ بهر دُنیا دَپاره دَ خوف ، وېرې .. يو علامه گرځېدلي ده ❖ يعنې په " سوالیه پاکستان " باندې شوق صاحب هم چې څنگه بيا دَ هغې بوډهي فېرنگي مخې ته کچه کېږي .. دې نه هغه دَ خپل هېواد په حواله ځان که ورکوټي محسوس کړی نه هم دی .. خو هغه هېران شوی او ځان کې ننه ننه مات شوی رامات شوی ضرور دی ❖

پورتنئيو دواړو پوښتنو په ځواب کې که افضل شوق يوې خواته دَ يورپ په حقله ادراکي نظر خپل کړو .. نو بلخوا يې په " هائيډ پارک " لندن کې هم څه چې وئيلي دي ❖ که څه هم هغه يې ښکاره کړي نه دي .. خو داسې ښکاري لکه هغه چې خپل زړه ښه سپک کړی دی .. ځکه خو په اشاره کې خپله وائي..

"حقه خبره ده چې دَ دې موقعې څخه فائده اخيستلو کې ما هم خپل ځان دَ غازيانو په قطار کې درولو په نيت دَ اخلاقياتو په دائره کې دَ انسانانو تر مينځه دَ وحشي روئيو په ضد څه خو اووئيل ❖ لکن هيچا هم واورېدلو ځکه نه ... چې زه له ځان ځان سره بوښم"

(مزل په واورو باندې .. مخ 36) ❖

بد رد وئيل هم دَ اخلاقياتو په دائره کې دَ يو اعلى ظرف نشاندهي کوي .. او په دې خبره کې شک نيشته چې دلته ده خپل ځان اعلى ظرفه څرگند کړی دی ❖

په دې باب کې له کراچي نه تر دوبي او بيا لندن پورې دَ سفر حالونو سره سره دَ لندن په اړه ډېر معلومات ، انکشافات ، او سفري مشاهدې لوستونکي دَ ځان سره ملگري مخ مخ ته په وړلو مجبوره کوي ❖ کومه خبره چې په

دې باب کې غورطلبه ده .. هغه د افضل شوق هغه رائيې ده ، چې ده د فېرنګيانو په اړه رقم کړي ده .. تاسو يې هم لوستلی شئ؟

"که څه هم تر اوسه مونږ دا خلق خپل باداران گڼو او ډېر په درنه سترگه ورته گورو ؟ خو حقه خبره دا چې دوی له مونږ څخه کرکه کوي او دا کرکه د هغوی په خمير کې ده ؟ او د دې خلقو په حقله هوشياران هم وائي .. چې روايت پسندي او کينه د انگلسيانو خاصه بلل کېږي"

(مزل په واورو باندې .. مخ ؟ 34)

۲- چرته چې د لمر لا يخ کېږي

په دې باب کې هم .. لکه څنگه د عنوان نه څرگنده ده ... افضل شوق د بيلجيم هېواد او د دې هېواد ستر ښار برسلسز په حقله دغه رنگ رائيې لري ؟ او په خپلې سفرنامې کې ليکي چې...

"هو.. منم چې د شرافت په مقابل کې بدمعاشي په کې د نه برابر ده خو بدمستياني په کې ليدل کېدلی شي"

(مزل په واورو باندې .. مخ ؟ 56)

دلته هم ښاغلی شوق په ډېرو اشارو کې د دې ښار د استوګنو او د ښاريې د ژوند او روڼيو په حقله خپل نظر په ډېر ښکلي انداز کې څرگندوي ؟ خو بلې خواته د بل په ژوبه (گائيد) داسې هم د دې هېواد په اړه ليکي ..

"وئيل کېږي چې يو ځل د اولمپک د لوبو څخه راغلی سوئمنگ ټيم و لوبوغاړو ته باچا انعام په دې خبره ورکړو چې هغوی په اوبو کې ډوب نه شول"

(مزل په واورو باندې .. مخ ؟ 59)

دلته د بلجميانو د ناراستۍ ، سستۍ او ناخوښۍ خواته هم افضل شوق په ډېر مزاحيه انداز اشاره کوي ؟ د دې باوجود په دې مزاح کې هم د هغه يو مقصد دی چې هغه د بلجيم خلق د نيا ته څرگند کړي ؟ او هم دغه رنگ د يو ځای د خلقو ښه او بد خوښونه او روڼيې په خپل انداز کې په معلوماتي رنگ کې بل ته رسول د سفرنامې د ليک مقصد هم دی ؟

په دې باب کې د معلوماتو سره سره ځيني داسې اشارې هم مخې ته راځي ، چې د قاري په ذهن کې د بلجئيم په حقله راپورته شوي سوالونه ځواب ته رسولي شي ؟ لکه په دې لاندېنۍ مکالمې کې چې هغه په اشارتي انداز واضح کړي دي ؟

"او بيا د څه خاموشۍ ورسته واي..

-تاسو خبر ياست ، چې په اروپا کې د برطانيې په چپه چې تېرېفک يې په کين لاس چلېږي .. نور هېوادونه خپل ښي لاس په کاروي او ولې؟

هغې به لا نور څه هم وئيلو، چې يو غږ راغلو..

-هو هو.. په دې چې د انگليسانو زور په نورو پاته نه شو

ځواب څه وو، چې په بس کې د خندا او غږبوژي سره سم هر يوه شاته کتلو ؟ ولې چې دا بل هيڅوک نه .. هغه فلپاڼي ځوان رونالډ وو ؟

-هو، کېدلی شي، لکن د دې هېواد خلگ خو يې لا اوس هم مني لکن "....

(مزل په واورو باندې .. مخ ؟ 59)

دلته خبره په " لکن " باندې سر ته رسول داسې څرگندوي لکه بلجئيم چې د گاونډي فرانس په مقابل کې انگلېنډ ته زيات اهميت ورکوي ؟ وجه يې څه ده ؟ د دې په اړه په دې باب کې بلا خبري موجودي دي .. چې د لوستلو ورستو مخې ته راتلی شي ؟

۳- تودو ماښامونو سوږ ښار

په دې باب کې سېلاني افضل شوق د هالېنډ د سېل سره سره د دې ملک د غټ ښار ايمستېرډم ښار خاصکر دښپې او د ورځې ژوند ته د سږو او تودو رواجي خصلتونو په لور اشارې کړي دي ؟ نو بل خواته يې د هغوی د خوښونو، عادتونو او قانوني " ناروا " رواجونو ته گوته هم په ښه انداز نيولي ده ؟ په دې باب کې شوق چې هر څو د پرون د ولنډېزانو په حقله يو احترام لري ... خو د نن د ولنډېزيانو په حواله هم داسې په بې سانگۍ ليکي..

"لنډه دا چې کله هغې داخبري کولې نو په دې ښار باندې مي د اروپا د تهائي لېنډ پيدا شوی شک وار په وار ځکه يقيني کېدلو.. چې امريکې غوندې يو انتهائي ماډرنې ټولنې کس چې يې لا هم په آزادي باندې د حېرانۍ اظهار کوي .. نو هغه به څومره آزادي وي؟ "

(مزل په واورو باندې .. مخ 80)

منم چې افضل شوق په دې باب کې ډېرې آزادې خبرې کړي دي .. خو په دې پورتنۍ پېرانيه کې د تهائي لېنډ سره مثال ورکول د هالېنډ غندنه ده ځکه نه يواځې دا خبرې .. بلکه په هم دغه ښار کې چې د يو هوټل په کمره کې درسته شپه خوب نه کولو په کېفیت چې په خپل بيان کې کوم ډرامائي انداز ده خپل کړی دی ځکه هغه د ستائينې وړ دی ځکه او په کار هم ده چې دغسې کېفیتونه په دغسې خوندور انداز کې قاري ته رسول .. دا د سفرنامې د لوست خوند پيدا کوي ځکه افضل شوق د هالېنډ د خلقو د روئيو په باب يو بل ځای ليکي چې ..

- "وئيل کېرې ، چې د هالېنډ خلق (ولندېزيان) نه يواځې په خپل ژوند او حېثيت غره دي ځکه بلکه هغوی دا هم وائي ، چې گوندې ..

"خداى مونږ ته ځمکه راکړه او مونږ ورباندې هالېنډ جوړ کړو او بل د دې خلقو په مخونو هر کله د غصې آثار برېښي ځکه ولې چې دا خلق په " زه " او " زه " کولو کې لوئى نوم لري "

(مزل په واورو باندې .. مخ 70)

دې نه علاوه افضل شوق په دې سفر کې د ولندېزيانو څېرې او په څېرو باندې د راغونډې شوي گونځي که له پښتنو سره تړي ، خو پښتانه نه ورته وائي ځکه نو بلخوا ته د هغوی د ژبې صوتي اثر هم پښتو ته نږدې نږدې گڼي .. خو پښتو ځکه نه ورته وائي .. چې هغه د ولندېزيانو ځيني رواجي عادتونه غېر انساني گڼي ځکه په دې هېواد کې د ځناوري تندي ماتولو ته په قانوني توگه د سوشل ورک نوم يا حېثيت ورکول او نشي په قانوني توگه جائز گڼل .. د دې خلقو هغه ځانگړی غرور دی چې ورته په اخلاقياتو کې بې حيايي وئيلی شي ځکه او داسې هر څه .. که هغه ښه دي ، نو په ښو ټکو په دې سفرنامې کې رقم شوي دي او که بد دي .. نو بدو ته بد هم په ډېره اخلاقي پېرانيه کې وئيلی شوي دي ځکه او دا د افضل شوق په ادبي ليکنو کې حقيقت پسندانه دليل گڼلی شي ځکه

۴ - د هټلر د پلونو خاورې مې رانجه کړو

په دې باب کې د عنوان نه برېښي چې افضل شوق د هټلر شخصيت ، د هغه بهادری ته څومره د احترام په نظر گوري .. او جرمني ته تگ د ځان د پاره يو اعزاز گڼي ځکه او دلته دا گوري چې د هټلر آثار ، آيا د هغه په اولاد کې چرته په نظر راځي او که نه ..؟ په دې حقله دئى په دې باب کې په واضح ټکو کي ليکي ځکه

"په تاريخ کې په درنو ټکو لمانځل شوي جرمنيانو ته که څه هم په نړۍ کې اوس هم په ډېره درنه سترگه کتل کېږي
 ❖ خو ما يې په نرانو او بڼځو کې داسې هيڅ يوه خبره نه اوليده چې له خپل تاريخي عظمت سره يې سمون خورلو
 ❖ ولې چې دا خلق هم لکه پښتانه اوس پيسه هر څه گڼي او ورته گډېږي"

(مزل په واورو باندې .. مخ ❖ 109)

په دې باب کې افضل شوق په خپل نظر پښتون او جرمن مارشل قومونه گڼي .. خو له دواړو مايوسه هم دی ❖ چې
 دواړه د خپل قوم لوی عظمت دومره مقدم نه گڼي څومره چې پيسه گڼي ❖

دلته د جرمني په سېل کې د افضل شوق رومانوي طبيعت ښودنه څه زياته شوي ده ❖ خو بيا يې هم خپل شوخ
 انداز او د لټون هڅه دلاسه نه ده ورکړي ❖ لکه په دې لاندېنۍ مکالمه کې چې هغه ليکي..

- "دا شوق چې هر شي ته ډېر په غور گوري نو ....

- هو.. داسې محسوسېږي لکه هغه شی چې په زړه کې نقش کول غواړي

داني چې څنگه د کائيکو خبره پوره کړه نو ونېسا هم په پسخوندي موسکا کې وائي

- هغه ځکه چې راتر دی او شاعر هم...

په "شاعر" باندې زور ورکولو ورسته ما وار داسې لاس ته کړو..

- هر هغه شئی چې ماته اپيل کوي ، زه يې انجوائی کولو سره سره ستايل هم غواړم"

(مزل په واورو باندې .. مخ ❖ 112)

يقيني خبره ده چې دلته هم افضل شوق د خپلې شاعرانه فطري مجبورۍ د وجې خپل شاعرانه ذوق څرگند کړی
 دی .. بلکه د خپل لټون انتها ښکاره کولو علاوه هم مونږ ته دا راڅرگندوي چې هغه هر څيز ته په څومره غور او
 فکر گوري ❖ او د شوق ، په جرمني کې دغه رنگه رومانويت کېدلی شي چې د هغه قصور نه .. بلکه د جرمني د
 شاعرانه ماحول اثر وي ❖ لکه په دې سېل کې چې ورته گائيدې ميرنا داسې وائي..

"جرمانيان هم د کتاب د مطالعې دغوني شوق لري لکه انگلسيان ❖ لکن شوقه ! ته خبر يې چې جرمني ته د
 شاعرانو او ليکوالانو هېواد هم وئيل کېږي ❖ او دلته دې خلقو ته ډېر په درنه سترگه کتل کېږي ❖ چې د
 جرمنيانو له قوله .. شاعران او ليکوالان ذهنونو ته تر ټولو ښه تفريح ورسپاري او له دې خلقو څخه تحريکونه زېږونه
 کوي"

(مزل په واورو باندې .. مخ 106) ❖

۵ - د خوب په رښتونو ناؤ کې

په دې باب کې ښاغلی افضل شوق د سوئیزلېنډ سېل په خپل خوندور انداز کې لیکلی دی ❖ زیات معلومات یې د "گائیډ" په خله وړاندې کړي دي ❖ خو خپل نظر او فکر یې هم لوستونکو ته د یو زیرک لیکوال .. او تکره سېلاني په رنگ کې ښکاره کړی دی ❖ په دې باب کې هغه خپل فکري کوشش ته د سوئیزلېنډ په اړه داسې ضروري ټکي راغونډوي لکه..

"که څه هم زمونږ د هېواد په برخه د ځلاسو شیطانونو په شمېر دلته کم شیطانون خوشي کړل شوي دي .. خو شيطان هر ځای شيطان وي ❖ هو.. د هرڅه پرته هم د کرکې وړ گڼل کېږي ❖ او بل دا چې د خدای په دې دُنیا کې که څه هم هغه د ځمکې په سره جوړ سوئیزلېنډ دی .. ښه او بد خلق لري"

(مزل په واورو باندې .. مخ 123) ❖

په دې باب کې ښاغلی افضل شوق د سوئیزلېنډ د خورو ورو ښائستونو نه متاثره خو ښکاري .. خو د خلقو د روڼو ، خوڼونو او ښو او بدو نه خوابدی هم لیدی شي . په دې باب کې د یوې امریکنې پېغلې ونیسا سره د هغه رومانوي تعلق داسې په هنر ، ډرامايي او افسانوي انداز کې ذکر شوی دی .. چې ښکاره خبره په کې یوه هم په نظر نه راځي . او دغه د هېرانتیا او سسپنس نه ډک تعلق، د یو ښکلي هېرانتیا هاغه لیوني کېفیات ټول د لوستونکو ملگري کوي چې ښاغلي شوق یې منظرکشي کړي ده . په دې لنډ غوندې سېل کې د لیکوال فکري مشاهده او جذباتي زیرکتیا ډېره د قدر وړ ده . د جرمني ، آسټریا ، اټلي او فرانس تر مینځه موجود هېواد سوئیزلېنډ د اولس په حقله یو ځای لیکي..

"جرمن سوئس په طبیعت کې اضطراب لري .. آسټرین سوئس ټوکیال طبیعت او موسیقي خوښوي ❖ دغه رنگه فرنچ سوئس نخري بازه او فېشنیان دي ❖ لاکن اطالوي سوئس څه غوندې زیات مذهب پرسته او قدامت پسنده یادېږي"

(مزل په واورو باندې .. مخ 140) ❖

دلته د لیکوال مقصد دا دی ، چې سوئتزرلېنډ په دې پورته ذکر شوو څلورو واړو ملکونو په میانځ کې د یو " سېنډویچ" حېثیت لري ؟ او د دغه څلورو واړو ملکونو نه متاثره دی ؟ خپل سوئس کلاسیکي بڼې نه لري ؟ او زما په خیال دغه تجزیه افضل شوق د یو کامیاب سفرنامه نگار په صف کې دروي ؟ چې د دې خلقو په حقله دومره ډېر معلومات به هم لري ، او د معلوماتو د بیانولو .. یو خپل حېرانونکی انداز هم ؟

٦- د ژوند په خوندونو کې تمام هېواد

په دې باب کې د آسټریا د غریزي سیمې ، د درو، واورینو غرونو او د نورو ځنگلي او قدرتي ښکلا گانوچې کوم ذکر شوی دی .. نو هغه په خپل ځای یو خاص اهمیت لري ؟ چونکه ښاغلی لیکوال هم د یوې ښائسته غگریزي علاقې سره تعلق لري ؟ نو په دغه باب کې د قدرتي مناظرو نه هاغه خوند اغیستل او قاري ته هو بهو هاغه تصویر مخې ته کول .. د افضل شوق د هنر یوه لاره ده !! دې مکالمې نه تاسو د سېلاني لیکوال په حقله قاري د هغه د خوشحالی او مستی نه اندازه کولی شي .

"دا شوق او روني چې سره یو ځای شي نو هلته غم نه .. خنداگانې وي

-او مستیانې هم...

د میرنا خبره پرېکولو ورسته زړې لوري په خپل تېره غږ کې چې داسې اووئیلو ، نو میرنا وائي ..

-هو، دا شوق خو چې د ورځې وخت د خبرو نه لري .. د شپې اودېرې لا نه ...

-ځنگه به اودېرې ؟؟ خوب ته چې یې خلق نه پرېردي"

(مزل په واورو باندې .. مخ ؟ 160)

په دې باب کې د لیکوال د سفر د کار .. د هغې د لوازماتو، د خپلو مشاهداتي او مطالعاتي مصروفیاتو د لاسه دومره ناوژگار لیدی شي ... که ټوله ورځ په دغه هر څه تېروي ؟ نو د شپې د خوب دپاره هم وخت نه لري ؟ دې مطلب دا مخې ته راځي .. چې افضل شوق د اروپا په سېل کې د ستړیا نه خوند اغیستلو سره سره وخت ضائع کړی نه دی ؟ او دلته که مونږ بیا بیا د افضل شوق د سفرې شواخون ، محنت او پرله پسې د زیار خبره کوو .. نو پورتنۍ پېره یا مکالمه هم مونږ د هغه دغه مصروفیات په گوته کوي ؟ افضل شوق هر څو که د دنیا په هر گوټ کې د هاغه ځایونو په ښکلاگانو کې ورك شي ؟ خو د خپل هېواد او سیمې نه پرېکړی کله هم نه دی ؟ هغه هر

ځای یا موقعې ته خپل قوم ځان سره گنډلی وړي او ورته هغه موقعه احساسولو کوشش هم کوي ❖ کوم چې هغه د خپل قوم یا هېواد سفیر څرگندوي ❖ لکه په دې لاندېنۍ پېره کې چې لیکي ❖

"داسې واوره که ځمونږ په هېواد کې وربدلی نو دا تگ راتگ به نه وی .. بلکه په درست ژمې کې به خلق دننه په کورونو کې ناست وی"

(مزل په واورو باندې .. مخ ❖ 165)

نه یوازې دا .. بلکه افضل شوق د آسټریا په واورینو درو او غرونو کې په مختلفو موقعو د خوند اغیستلو خبرې ډېرې په خوند کوي او دا هغه ورمبې ملک دی چې هره نظاره یې د افضل شوق زړه او روح تخنولی دی ❖ دې نه ښکاري چې هغه واوره زیاته خوښوي ❖ هم ځکه خو د واورین موسم د شاعرانه اثر د مخې هغه لږ شانتې د امریکني پېغلې ونیسا په حواله د تخیلاتي رومانویت داسې په مزه مزه ښکار شوی هم دی لکه..

"او وه هم دغسې خبره .. گوا هغې زما په لور کتلو او سترگې چې مې څنگه ورسره څلور شوې ❖ نو داسې یې په برگو سترگې په ما کې رابڅخې کړې .. لکه هغه چې راته وائي..

-شوقه! ته واقعي چې په خپل ضد کې پښتون اووتې ❖ گنې د لوی بادار د لور په حبث خو ما غوښتلو چې ځان ته دي مرثیې کړم

او بیا یې په نړۍ موسکا کې له سترگو وپښته داسې شاته اوځنډلو .. لکه هغې چې زما د سترگو په وړاندې نه .. بلکه د دې شاعرانه موسم له سوبه ماته خوړلي وي"

(مزل په واورو باندې .. مخ ❖ 165)

۷- د موزارټ په موسیقي کې مسروره گلدرې

په دې باب کې د وخت د یو عظیم موسیقار په باب نه یواځې ښې درنې خبرې شته بلکه دا سیمه یې د هغه د موسیقي په سرونو کې مسروره ښکاره کړې ده. دې سره سره افضل شوق د " موزارټ په موسیقي کې" د عنوان لاندې نظم کې ځکه لیکلو چې خپل ځان موزارټ اوگني او د آسټریا د درو، ویانا ښار.. او خاصکر د سپلز برگ خواو شا ته ښکلې نظارې او خواړه واره ښائستونه د هغه په رنگه محسوس کړي او خوندونه ترېنه واخلي. هم په دې باب کې افضل شوق داسې څرگند کړي دي لکه چې آسټرین په گلونو، رنگونو او په موسیقي ورک مټین خلق دي. یو بل ځای شوق د آسټرینو په باب لیکي .

"که څه هم دلته د بښځو جامې څه گڼي دي .. خو شوخياني هم څه کمي نه لري .. چې موقعه په لاس ورشي ، نو دلاسه يې نه ورکوي"

(مزل په واورو باندې .. مخ 191)

په آستريا کې چې چرته هم افضل شوق تللی دی .. د هاغه ځای او خلقو يې يو رځي مطالعه نه ده کړي .. بلکه غېر جانبدار انداز کې يې په دواړو اړخونو ليکل کړي دي ۱۹۱ او د دې نه مونږ افضل شوق يو آفاقي او تعميري سوچ لرونکی داسې ليکوال گڼلی شو چې د سوچ دائرې يې محدوديت نه لري ۱۹۲ او نه د يوې خاصې نظريې پابند ليدی شي ۱۹۳ هغه په خپل تحرير کې آفاقي فکر ته زيات پاملرنه کوي ۱۹۴ دلته په يورپ کې د انگلسي ژبې په حقله د مایوسۍ نه علاوه افضل شوق د ملگرو تر ميانخ د ژبې د اهميت او ضرورت مکالمه (صفحه نمبر 193) چې ډېره خوندوره ښکاري .. سرته رسولو ورستو خپله خواره ژبه پښتو داسې احساسوي او ليکي چې ..

... "لاکن خپله ژبه خپله وي .. که هر څو هغه وړه وي يا غېر علمي او سائنسي"

"منم .. چې خبره يې صحيح کوله ، خو ما د خپلي پښتو سره د جنون تر حده ميني له سوبه په خپلې پورتنۍ خبرې باندې جذباتي ټينگار څه اوکړو .. چې ملگرو د وړو ژبو په باب زما دا رايې په خپل خپل نقطه نظر ډېره او غندله ۱۹۵ او بيا مخته که ما هر څو دلائل ورته قطارولو ، خو د مشر بادار لورکۍ د تپل شوي رايې په حق کې ملگرو ماته گرسره غوړ نه نيولو"

(مزل په واورو باندې .. مخ 194)

په دې باب کې د ليکوال د خپلې مورنۍ ژبې سره د ميني او محبت کوم جذباتي تړون .. چې د هغه يوه فطري خاصه ده .. هغه هم د سفرنامې په دې پړاو کې د قاري نه پټ نه دی ۱۹۶ افضل شوق د ويانا د سېل کولو په وخت د آستريانو په باب داسې خبرې هم رقم کوي ..

"که څه هم د جنت هيلي لري ، خو دغه آستريان دا ژوند هم ښه په خوند تېروي ۱۹۷ گوا ميوزيک يې کمزوري او ډانس د خوښي شيان دي ۱۹۸ او بل دا خلق د هوټلانو شوق هم لري ۱۹۹ دلته دې وخت 15500 سټېنډرډ کېفې په دې ښار کې موجودي دي"

(مزل په واورو باندې .. مخ 190)

۸- شپه --- چې سهار کېدله نه

په ويانا ښار کې د ملگرو سره د شپې د ژوند په رڼاگانو کې ورك سېلاني افضل شوق چې څه هم رقم کړي دي ❖ هغه په ادبي پېرانيه کې سرته رسولي شوي دي ❖ د مثال په توگه دې لاندېنې پېره کې ليکي ❖

"دا خلگ خو هم د خپلو ضرورياتو د لارې هاغسې خواست گر دي لکه ځمونږ د هېواد سوالگر ... بس توپير يې تر ميانځه دا دی چې زما په هېواد کې سوالگر د دوو وختونو د ډوډۍ په غم کې بل ته لاس نيسي .. او دلته دا په ظاهره خوشحاله خلق نور نور ځان وسا کولو په غم ډنگرېږي او په داسې سړو شپو کې هم سهار کولو ته غږي نه اچوي"

(مزل په واورو باندې .. مخ ❖ 207)

دلته هم ښاغلي افضل شوق دهغه ځای او د خپل هېواد يوه کوتلي تقابلي جائزه په ډېر تنقيدي نظر وړاندې کړي ده .. چې د هغه د تنقيد او غندنې خپل هنر لوستونکو ته وړاندې کوي ❖ په پورتنیو خبرو کې سوالگر او خواست گر .. چې افضل شوق په کومو معنو کې اخلي .. هغه د مغرب د لا لچونو او د مشرق د بنيادي ضرورياتو تر ميانځه ښه معياري تنقيدي جائزه گڼلی شو ❖ او په کار هم داسې دی چې تنقيد ته هم دغه رنگه ښائسته ژبه ورکړل شي لکه افضل شوق چې يې په کار راوړي .

په دې باب کې د ايلپس د غرونو په درو کې چې آستريا او اټلي تر ميانځه دي .. په واوروکې د ټرېفک جام پېښې وروستو ذکر شوي د تکاليفو قيصه چې څنگه افضل شوق په ډرامائي انداز کې بيان کړي ده... هغه قاري ته د خوف او ويرې يو بُورنونکی احساس خامخا ورکوي ❖ ولې چې په دې کې ښاغلی شوق د يوې داسې تجزيې نه تېر شوی دی چې هغه خوف نه د راوتو دپاره يې ډېره مهم جوړي کړي ده ❖ او داسې ښکاري لکه چې د دې ترخې تجزيې خوف چې د هغه په اعصابو د يو ويرېدونکو خوف منظر جوړوي ❖ دا لاندي واقعاتي رقم شوي مکالمه په دې اړه تاسو لوستلی شئ ❖

- او بل په دې کارون کې يو هم داسې نه وو، چې په هر دويم گام نه پرځېدلو..

-لاره هغه ده، روډ هغه دی .. نو هغه ټاؤن ولې دومره لري شو؟ خبره نه يم

يو وخت چې په ساهکېدلي انداز کې ميرنا هم داسې څه اووئيلو، نو ملگرو د مايوسۍ گپه پئيل کړه ❖ وېلينا، چې د اېډرين لاس يې نيولی وو.. وئيلو..

-زه داسې فکر کوم چې مونږ لاره غلطه کړه

داني وئيلو..

-مونږ ته نه وو په کار چې له هغه ځايه را روان شوي وي

-هو، هلته که نور نه .. خلق او گادياني خو وي

زړه ويلئيم چې داسې وئيلو، نو پېغلي لوري ويوار چې د مور په اوږه يې لاس نيولی وو.. خو په ژړا شوه..

-ماما داسې نه.. چې په دې ځنگل کې مي ځناور اوخوري

څومره چې خلې وي .. هغومره خبري وي ، چې د سړي زړه يې نور نور وړوکی کولو ❖ لکن کائيکو، چې اوس باقاعده لکه وړه جينۍ په ژړا سرشوه او په سلگيانو کې يې وئيلو..

-زما خو زړه ډوبېږي ، زه به مړه شم .. زه به مړه شم

(مزل په واورو باندې .. مخ ❖ 219)

که مونږ اوگورو ، نو د افضل شوق په سفرنامو کې مکالمې ډېرې زياتي وي .. کوم ته چې هغه ډېر په خوند ډرامايي انداز ورکوي ❖ خاصکرکومه اوږده خبره يا غټه واقعه چې هغه په اختصار يا علامتي پېرائيه کې سرته رسول غواړي .. د هغې وضاحت افضل شوق په مکالماتي پېرائيه کې په ډېر بنائسته هنر کې کوي ❖

۹ - هر قدم په نوي ټاپو باندې

په دې باب کې د هاغه ښار په حقله خبرې شوي دي چې په اوبو کې جوړ دی .. او په درسته نړۍ کې د روماني ښار په نوم شهرت لري ❖ او د دې ښار په حقله ډېرو خلقو ليکل کړي دي لکن د افضل شوق په خبرو کې يو ځانگړتيا ليدلی شي ❖ ولې چې هغه دلته هم خپل معلومات د قيصې په انداز کې وړاندې کړي دي ❖ دا ښار چونکه په اتلي کې دی او شوق له اتلي نه متاثره په دې نه دی چې د هاغه ځای په خلقو کې ډېره شوکماري ده ❖ د وينس ښار د ښکلاگانو د بيانولو سره سره دئ خپل نظر د اطالويانو په باب داسې څرگندوي ❖

"چرته چې هم کوم مذهب د جنون تر هانده زيات منونکي لري .. هلته گوره چې څله دهوکه، فرېب ، شوکماري ، ترهه گري او نور نور غېر انساني کارونه کېږي؟"

(مزل په واورو باندې .. مخ ❖ 237)

او مخته که څه هم افضل شوق په خپل وضاحت کې ليکي چې په تهائي لېنډ، هندوستان، اټلي، اسرائيل او حتی چې بشمول د ده خپل هېواد .. دا هغه ملکونه دي چې د نړيا ورنه سر ټکوي ❖ يعنې دئی دا سوال پورته کوي چې چرته هم خپل خپل ځانته مذهب د انتها تر حده ليدلی شي .. هلته شېطاني کارونه ولې زيات دي ؟ شوق د خپل قاري نه د ټپوس په شکل کې کوي ❖ گنې ده په خپل دې باب کې د دې سوال و ځواب ته ډېر ښه او انساني او مذهبي دليل وړاندې کړی دی ❖ لکه څومره چې انسان رحمان ته نېرډې کېږي هومره يې شېطان د ښمن کېږي ❖ خود ده په لهجه کې دا پورتنۍ خبرې څه داسې په ښکلي ادبي پېرائيه او اشارو کې شوي دي .. چې يو قاري يا نقاد ترېنه ډېرې معنې اغيستلی شي ❖

"چې شېطان خو هم هلته ، چرته چې د رحمان او انسان تر ميانځه لارې لندېږي خپل زور او زيار زيات په کاروي ❖ او چرته چې کارونه د شېطان په رضا کېږي .. هلته نو شېطان غواړي څه ؟"

(مزل په واورو باندې .. مخ ❖ 238)

په دې باب کې د افضل شوق د ملگرو نه بېلتون او له يوې جزيرې تر بلې جزيرې او نورو جزيرو پوري د نابلدۍ د سوبه ورکېدل هم يو افسانوي پړاو دی ❖ په دې وړک سفر کې افضل شوق دومره په خواږه انداز د خپلي مايوسي قيصه کړي ده چې قاري ځان سره ملگری وړي ❖ لکه يو ځای چې ليکي ..

"خو بيا مې هم د خدائی په نوم توکل او کړو او په هغه لانچ کې کېنستم ، په کوم کې چې ټولو ښځو او نارانو ماته او زما روسي خولۍ ته او اوږده زېر رېن کوټ ته داسې کتلو لکه زه چې د دې نړۍ انسان نه او لا بيا خپله زه مريخ ته راغلی يم ❖ زه هم د ځينو نورو سوارليانو په شان ولاړ وم او اوبه راڅخه څڅېدلې لگيا وې ❖"

-سپټ سپټ

يو وخت چې لانچ په مست سمندر کې مخته روان وو ، نو يو زاړه سړي زه له کوټه کش کړم او له ځان سره يې کېنېنولم او وائي ..

-انگلش انگلش .. جرمن جرمن ؟

ما هم په پښتو خبري ورته پئيل کړې او ورته وئيل مې ..

-پلاره زه پښتون يم پښتون

-پاتون اوپوشون

اوبيا يې داسې .... تون پتون پون شون بون .... غوندې توري تکرارول پئیل کړو، لکه هغه چې زما او زما په غښتلې قام پوري پسخوند وهي ❖ بيا چې به يو نیم سوارلی هم ورته کتلو ورسته يو غور شو .. نو په ما کې به پروت پښتانه نوري نوري اورې له غصې ورته د پښتو د فلمي هیرو بدرمنیر په رنگه اوځنډلې ❖ "

(مزل په واورو باندې .. مخ ❖ 248)

لکه ما چې مخ کې هم دا خبره کړې ده .. چې افضل شوق په دې سېل کې نه یواځې پښتون د ځان سره اورې وو .. بلکه خپله هم پښتو ته جوړېدلې پښتون لیدلې شي ❖ نو ځکه خو دې پورتنۍ واقعې نه یواځې ده ته ډېر تکلیف رسولی دی ... بلکه د اټلې د قامي پرستۍ رجحان او ترقۍ زمونږ لیکوال ښه خپل قام او مشرانو ته غصه کړی هم دی ❖ په دې خو دئی .. هم په دغه باب کې یو بل ځای خپل د زړه بهراس د پښتنو په مفادپرسته قامي مشرانو داسې اوباسي ❖

"پښتو یې راته بې پښتو کړې ده او د خدائی رسول او اسلام په نوم یې تش تر چوکۍ پورې د رسېدلو اوزار جوړ کړی دی ، لاکن دا بېله خبره ده چې د هغوی د خپتو په پرسولو کې د دې ساده او بوده وزمه اولس هم ښه لوی لاس دی .. چې بیا بیا یې په سر کښېنوي "

(مزل په واورو باندې .. مخ ❖ 242)

۱۰- خوب وو.... خو د خوب په رنگه نه

په دې باب کې افضل شوق د وینس ښار د اوبو نه ډکو کوڅو په باب خپل لیدلې خوب بیان کړی دی ❖ یعنی داسې خوب چې په کې د قیامت یو منظر وي ... کشتۍ په اوبو کې ډوبېږي .. مکانونه رانېږي .. خلق یو خوا بل خوا منډې وهي ❖ خودلته دا انساني څېرې د انساني څېرو په رنگ کې نه ښکاري .. بلکه دغه انساني مخونه د وحشي ځناورو په بڼه کې لیدل کېږي. هر یو ځانته کوشش کوي چې خپل ځان د اوبو د مستو څپو نه بچ او رابهر کړي ❖ هیڅوک د چا پکار نه راځي. هر څه په اوبو کې یوې بلې خواته بهېږي او ډوبېږي .

په دې خوب کې افضل شوق د یورپ د نفسانفسۍ په حقله چې کومې کومې علامتي اشارې ذکر کړې دي .. هغو نه د یورپ د انسانانو ژوند او د هغو د روڼیو عکاسې په داسې هنري انداز شوي ده چې قاري ترېنه د خوند اغیستلو

سره سره معلومات هم تر لاسه کولی شي ❖ دا د یو هنرمند لیکوال تر ټولو لوئیه خاصه ده چې هغه خپل اظهار ته څنگه ژبه ورکوي .. د افضل شوق دې لاندېنئو خبرو کې پټو اشارو نه مونږ اندازه کولی شو❖

"هو .. ما وئیل لکه هاغه سپیان چې به مونږ له دې طوفاني اوبو ژغوري ❖ ولې هغوی خو نه ډوبېږي ❖ لکن بیا چې مې هلته لرې و داسې سپي ته پام شو چې دغه وو.... یوې پېغلې له اوبو ایستلو .. نو مې زړه کې دا خبره راغله .. چې هو، ریښتیا سپیانو ته خو په روپا کې کله کله تر انسانانو هم په درنه سترگه کتل کېږي ❖"

(مزل په واورو باندې .. مخ ❖ 262)

که څه هم دا پېراگراف د خوب د یو منظر نه رانقل شوی دی خو د اروپا په طرز زندگی باندې یو داسې تنقیدي گزار دی چې د شوق د سفر ځانگړتیا مونږ ته نوره واضحه کوي ❖ د وینس نه علاوه افضل شوق بل وړکوتې هېواد سان مرینو ته په خپلې سفرنامې کې یو کلي وال هېواد وئیل هم تنقیدي نیوکې په ځان کې لري ❖ لکه..

"مونږ اوس سان مرینو، چې ځانته یو خپلواکه هېواد دی .. په خوا روان یو ❖ چې که یو وړوکی ماډرن کلی ورته وئیلی شي نو به ښه ځکه وي چې آبادي یې تر شلو زرو کسانو زیاته نه ده ❖"

(مزل په واورو باندې .. مخ ❖ 268)

نه تش دا ، بلکه په دې باب کې د اسیسي سېل هم شامل دی .. چرته چې د سان فرانسيس مزار دی چې ورته په زرگونو خلق هر موسم کې زیارت کولو ته راځي ❖ په دې ښار کې د افضل شوق او میرنا تر میانځه دا لاندې رقم شوي مکالمه ډېر بامطلبه ده ..

"دا ستا د سټېډي انداز مې ډېر خوښ دی .. یادوم به دي ❖ او بل ته د مسلمان کېدو پرته هم چرچونو ته احترام لرې ❖ ما داسې سنجولي دي

ما هم مخ ور اړولو سره سم ورته په ډېره عاجزی اووئیلو..

"هو، میرنا .. زه اول انسان یم بیا مسلمان ❖ خو هر انسان ته د قدر په سترگه کتل او د بل د مذهب احترام کول نه تش زما بلکه د اسلام تعلیمات دي

-هر لیکوال او شاعر داسې نظر لري؟

هغې له ما پوښتنه اوکړه..

-هو، که واقعي شاعر او ليکوال وي هله ❖ ولې چې مثالي انسانيت خو د ادب يوازینی مرام دی ❖ او دا بېل بېل مذهبونه يې ورته د رسېدلو لاري خو دي "

(مزل په واورو باندې .. مخ ❖ 272)

په دې مکالمه کې د افضل شوق اوچت انساني فکر او آفاقي مرام هغه يو لوی انسان څرگندوي ❖

۱۱ - د گندکپانو مقدسه ښار

څنگه چې د دې باب په عنوان کې د متضادو تورو يو ترکيب په نظر راځي ، نو هم دغسې د روم ښار په حقله افضل شوق په واز کومې په وار وار دا خبره کوي چې دلته پکار دی چې دومره شوکماري نه وی ❖ ولې چې د عيسائيت مرکز دی او بل وپتيکن ستي هم ورسره جوخته ده ❖ نو په دې وجه د سېلاني شوق په ذهن کې د دې ښار متعلق مختلف سوالونه راپورته کېږي ❖

شوق په دې ښار کې د ملگري روني او داني سره په امريکن بار کې شوکولی شي ❖ او سېل يې متاثره کېږي ❖ په دې باب کې يو ځای د گائيد د خلې نه داسې خبري داسې په سوالیه انداز کې رقم کوي ❖

"-شپه مو څنگه تېره کړه؟ چیت خو نه شولاست؟ څوک چې نه هم وي چیت شوي .. نو هغه دې خپل جېبونه او پرسونه اوگوري .. کېدلی شي چې په خوب کې لوت شوي وي

(مزل په واورو باندې .. مخ ❖ 292)

دلته داسې څرگندېږي چې په روم کې د چا نه دهوکه کېدل يوه معجزه ده ❖ او قاري دا اخذ کولی شي چې هلته دهوکه بازي يوه لوبه او هنر گڼلی شي ❖ خو افضل شوق هم په خپل هنري تحرير کې د چانه کم نه دی ❖ خپل تنقيد د اشارو د لارې داسې ورباندې کوي ❖ لکه په دې لاندې پېره کې ❖

"دلته هر هاغه سړی بلل کېږي چې سينه هواره لري ❖ او هم دغه رنگه هر هاغه کس ښځه يادېږي چې په سينې باندي دوې غوټې نښتي لري ❖ او بس دا هاغه توپير دی چې ما رابرسېره کړو"

(مزل په واورو باندې .. مخ ❖ 300)

دا پورته ورکړی شوی پېراگراف د معنوي تنقيد په توگه وړاندي کېدلی شي ❖ ولې چې په دې کې نه يواځې اخلاقي تور دی ❖ بلکه دغه رنگه اشارې يې په ناقدانه توگه علامتي تنقيدي رايې هم بللی شي ❖

په دې باب کې د رومنو په حقله د افضل شوق دا رائيې ډېر لوئی اهميت په دې لري .. چې داسې خبره په وړمبي
 خُل د يو ليکوال د قلم نه رقم کېږي .. لکه

"رومن چې څومره غاوره دي ، هغومره د پيسو دپاره بيزو بازی هم کوي ؟ گوا چې چرته گورې ، نو د نرانو سره
 سره يې بنځو هم د سېلانيانو دپاره په هر گام تلکې لگولي وي ؟ لکه د خواست د نابلدو چلونو پرته دا يو مشهوره
 عادت هم .. چې پېغلې دلته له سېلانيانو څخه اکثره د سگرېټ يا لائتر غوښتلو په بهانه د هغوی تر جېبونو ځانونه
 رسوي "

(مزل په واورو باندې .. مخ 299)

۱۲ - پيسا ټاور هم زياته په نړېدو دی

د دُنیا په اوو عجوبو کې شامل دا يوه عجوبه چې د پيسا ټاور په نامه پېژندلی شي .. کوروالي ته افضل شوق هيله
 نه کوي چې ډېر عمر به ولاړ پاتې شي ؟ د پيسا ټاور د سيوري دلاندې او آخوا دېخوا د سېلاني سفر هاغسې
 خوندور دی او اطالويانو نه زړه ماتې هم ؟ خو په تعريف کې يې داسې هم د گائيد په خله غږېږي ؟

"د اتلي زياتره خلق د آرټيستیک ذوق په سمه دا هڅه کوي .. چې کورونه په داسې ځايونو کې جوړ کړي ؟ چرته
 چې پراخه فضا وي او يا يې کتونکې ستائينه اوکړي ؟ نو ځکه خو تاسو گورئ چې په دې هېواد کې زياتره ټاونونه
 د غرونو په سرونو رک د پانونو په ځنځيو باندې جوړ ښکاري "

(مزل په واورو باندې .. مخ-311)

دا خبرې افضل شوق هغه وخت ریکارډ کوي چې د مائیکل اپنجلو د بُت په وړاندې احترام او د هغه د قبر زيارت
 کولو کې وياړ محسوسوي ؟

دلته هم شوق د سېنټ کروس، جنېوا او ځينو نورو ځايونو نه متاثره کېدلو علاوه هم د دې ځای د خلقو د مستی
 وړاندې ځان ناشوقه گڼي ؟ او د مشرقیت په اشارتي ژبه کې خبري کوي .. لکه

"څومره مستي ده په دې خلکو کې ؟ د دې سوال هر ځواب که يوې خواته د حېرت گوته په خله کولم .. خو بلې
 خواته خپله هم د تصوراتو په سمه په وينو سترگو ویده شوی وم ؟ او اوس دا يم چې راوينس شوم ؟ ولې چې د
 ایسټر لومړۍ دقيقه ده او په حال کې که يو ناشوقه دی .... نو هغه زه يم ، چې د تماشې برخه نه ، بلکه تماشه بين
 ښکارم "

(مزل په واورو باندې .. مخ 317) ❖

د تېرو بابونو په شان په دې باب کې هم شوق د لوستونکو د خوښې د خيال ساتلو په خيال يوه وړه قيصه د ايستېر د تحفو د تبادلې په حقله ډېره په خوند نه يواځې وړاندې کړې ده .. بلکه يو ډرامائي او افسانوي رنگ يې هم ورکړی دی ❖

اوس په آخر کې زه غواړم چې د ليکوال د سفرنامې د بيانیه انداز دا يو پېرا گراف تاسو ته په دې وړاندې کړم چې د افضل شوق د بيان أسلوب څنگه دی ؟

"د ليگورين د سمندر له څنډې سره سره مونږ مخته روان وو ❖ لکن کله به سمندر له مونږه او يا به مونږه له سمندر څخه پټ شولو ❖ او دغه رنگه په دې پټ پټاڼگې کې يو وخت چې د گهرې ستنې يوې بجې ته اورسېدلې ، نو د لوي لارې په يو رېسټورېنټ کې د غرمې ډوډۍ خوړلو په نيت کښته شولو ❖

-دا څه عجبه ورور او خور دي .. تا کله خيال ورته کړی دی ؟

ما هغو چينائي Malay ملگرو ته کتلو ورسته له روني څخه د هغه د سوال په ځواب کې پوښتنه اوکړه ❖

-څه مطلب ؟ پوه نه شوم

-هغه گوره ډېني څنگه په خپلې خور لاسونه وهي لگيا دی ❖ "

او رښتيا خبره هم وه ، ولې چې دې وخت هلته له مونږ څخه په څه فاصله ناست چائينز ملې ملگري ډېني هاو د خپلې پېغلې خور په اډوم باندې لاس داسې په خوند خوند وهلو، لکه هغه چې يې خور نه بلکه " ...

(مزل په واورو باندې .. مخ 324) ❖

حسينه گل

نوبار کاکا صاحب _ نومبر کال 2004

د لمر د کلي په لور

شوق ... د سفرونو په آئینه کې

خومره واقعات او اتفاقي ښکلي حادثات ، چې په ډرامايي او افسانوي انداز کې مونږ د سېلاني افضل شوق د يورپ د سېل په وړمبۍ برخه کې د " مزل په واورو باندې " نومې کتاب کې اولوستلو ... هم په دغسې بڼه دغه سېلاني شاعر په ډېر مهم جوړيانه او شاعرانه انداز کې په دې دومه برخه يعنې سفرنامه " د لمر د کلي په لور " کې هم ليدلی شي ؟ نو ځکه زه غواړم چې د دې برخې په حقله هم خپل تنقيدي نظر د خپل تنقيدي صلاحيت د لارې وړاندې کړم ؟

دومه برخه

د لمر د کلي په لور

(يادگيرنه :- دا کتاب په کال ۲۰۰۵ کې چاپ شوی دی)

په تېر مضمون کې چې ما د افضل شوق د نوې سفرنامې " مزل په واورو باندې " کوم تنقيدي نظر ليکلی وو .. په هغې کې ما دا ذکر کړی دی چې دا سفرنامه په دوو برخو مشتمله ده ؟ ځکه اوس په دې مضمون کې د دغه سفرونو د سلسلې په دويمه برخه هم خپله تنقيدي رايې لوستونکو ته وړاندې کوم ؟ دلته دا خبره دوباره کول هم زه ضروري گڼم چې دا سفرنامه " د لمر د کلي په لور " هم په دولسو بابونو باندې مشتمل ځانته چاپ يو بيل کتاب دی چې آخري مسوده يې زما مخې ته پرته ده .. او زه غواړم ، د خپل استعداد تر مخه ورسره انصاف او کړم ؟ دلته دا هم ضروري گڼم چې د دې مسودې د بېل بېل باب تنقيدي جائزه تاسو ته وړاندې کړم ؟ خو څه ليکلو نه مخ کې دا خبره کول ضروري گڼم چې په دې برخه کې هم د افضل شوق دواړې عمرانې مطالعې چې هغه د يورپيينو د ژوند او ژبو په اړه کړي وې .. هغسې د هر باب سره سره خپلې دلچسپياني برقراره ساتي او لوستونکو ته ډېر نابنده معلومات ورسپاري ؟ نه يواځې دا .. بلکه په وړمبې ځل افضل شوق د سفرونو د حال سره سره د هر هېواد او ځايونو تصويرونه د عکسي يون په توگه په دې کتاب کې ځای کړي دي ؟ د کومو نه چې لوستونکي يو مجموعي تاثر هم اغيستی شي ؟

۱- دَ ښکلا گانو په گودر چې تندر پرېوت

په دې باب کې مونږي کارلو دَ جواخانې نه سپلاني (افضل شوق) مزل پئیل کړی دی چې دَ جواخانې اندروني او بهروني ماحول په کې ډېر په مکالماتي انداز کې زېربحث شوی دی ❖ او دَ گائید په خله دَ دې جواخانې په حقله داسې لیکي ..

"دا هغه کاسینو ده چې خپل تاریخي حیثیت لري او دَ دُنیا ماړه ماړه خلق لکه فلمي ستوري، کارخانه داران او عربي شېخان په خپل ژوند کې یو ځل دلته دَ جوارۍ کولو هڅه ځکه کوي چې ځان دَ تاریخ برخه جوړوي"

(دَ لمر دَ کلي په لور .. مخ ❖ 13)

بیا که وړاندې څه هم سپلاني شاعر دَ نورو ملگرو سره ملگری دَ دې جواخانې تاریخي برخه (په پنځو ډالرانو بایبلو) جوړېږي .. نو دَ دې ځای دَ ماحول په باب لیکي چې ..

"هلته که څه هم زاړه خلق زیات ښکاره کېدلو .. خو دَ پېغلو او ځوانانو هم څه کمی نه وو، چې خپل خپل قسمتونه یې په بېلابېلو مېزونو تللو لگیا وو ❖ او هر یو ښه ډېر غوښی شوی هم وو"

(دَ لمر دَ کلي په لور .. مخ ❖ 13)

په دواړو پورتنو پېراگرافونو کې سپلانی دَ دغه جوانانې په حقله معلومات ورکوي ، خو په علامتي شکل او پېرائیه کې ❖ لکه " غوښی کېدل " رنگه نوي محاوره یا لفظي ترکیب راوړلو کې ډېر څه وئیل غواړي ❖ کوم چې دَ افضل شوق دَ انداز یو بشپړه پېژندگلو ده ❖ دَ دې نه علاوه په دغه ذکر شوي باب کې دَ نیس ښار سره تړلي دَ ټینا، جېن او کرسټي هاغه قیصه هم ډېره په افسانوي او رومانوي انداز کې بیانوي ❖ کومه چې سپلاني په خپل یو مشهوره نظم " زه ، نیس او شپه دَ یادونو " (چاپ " په لټون ستا دَ څېرې ") کې ذکر کړي ده ❖ یعنې مطلب دا دی چې " په لټون ستا دَ څېرې " کې چې څومره نظمونه هم سپلاني افضل شوق په یورپ کې لیکلي چاپ کړي دي .. هغه یې وخت په وخت په دغه سفرنامو کې په مختلفو موضوعاتو کې ذکر کړي دي ❖ کوم چې دَ هغه دا خبره رښتوني څرگندوي .. چې دَ هغه ټوله شاعري .. دَ هغه دَ رښتونو مشاهدو یا واقعاتي پېښو سره اړه لري نو ځکه دا هر څه هر څه چې ده نظم کړي دي .. مونږ دا دَ هغه دَ منظومې بایوگرافي برخه گڼلی شو .

په دې سفرونو کې سېلاني تش څيزونو ته کتلي راکتلي نه دي .. بلکه د هر نوي څيز او انساني روڼې ادراک کولو کوشش يې هم کړې دی ؟ کوم چې مونږ ځای په ځای ليدلی شو ؟ او دا د کاميابه سياح هنر بلل کېږي .. کوم چې ځمونږ په دې پښتون سېلاني کې شته ؟ لکه په دې باب کې افضل شوق په فرانس کې که يو طرف ته د کانز نامې ښار نه متاثره کېږي هم .. نو بلخوا د فرانسويانو د روڼو او احساساتو په حقله هم يو ځای ليکي ..

"که څه هم دا خلق ډېر آزاد خياله او د شرم تر حده يې ښځې په ساحلونو باندې بدنونه ښکاره کوي ؟ خو بلې خواته دا غاوره خلق له هغو مسافرانو سره ډېر په مينه خبري کوي چې د هغوی د ژبې او ژوند کولو طور طريقو ته په ښه سترگه گوري "

(د لمر د کلي په لور .. مخ 30)

۲- د خوبولوسترگو وینښ ښار

په دې باب کې د سپېن ښکلي ښکلي یادونه ذکر شوي دي ؟ په دې کې سېلاني (افضل شوق) يو خوا که د عربيانو په دې هېواد باندې تر اوو سوو نه زيات کلونو حکومت او بې اثره حکمراني غندي .. نو بل خوا د عالم اسلام د ننني مسلمانانو د حېثيت د مخه د دښمنانو په مقابلې کې د هغوی تاريخي خوبولي غفلت ته هم داسې گوته نيسي ؟

"مسلمانان ملامت هم نه دي .. هغوی پرون و دښمن ته د دښمن په نظر نه وو کتلي او بل دښمنانو د سائنسي تقاضو په سمه ژوند کولو سره سره د مسلمانانو د زور ماتولو دپاره جنگي سازوسامان جوړول ؟ خو په بدل کې يې هغوی شپه او ورځ مسواک لگولو ؟ اوس لازمي خبره ده چې بمونه خو په مسواکو نه راگرځي ؟ ځکه يې ماته مقدر شوله ؟ مطلب دا چې په خپل ځای خو دښمن ته له تياري سره ملا تړل هم کفر نه .. بلکه د ثواب کار دی او له دې ثوابه څخه مراد پرمختگ هم دی "

(د لمر د کلي په لور .. مخ 44)

په سپېن د عرب مسلمانانو د اووه سوه کلن حکومت پرته هم د سپېن په کلچر ، ژوند از مذهب دومره اثر نه دی غورځولی .. څومره چې مغربيانو په ډير لږ لږ وختونو په اختيار کې د مسلمانانو ژوند، مذهب او کلچر په هره سيمه کې متاثره کړی دی ؟ او دې طرف ته سېلاني دغه اړوچ يقيناً يوه تاريخي الميه گڼه او یادونه ده ؟ او تر دې حده لويه الميه چې افضل شوق يو بل ځای په دې باب کې ليکي چې ..

"په سپېن کې عربیانو ته ماته ورکولو دپاره عيسایانو تر طاقت زیات هاغه هسپانی- پېغلې په کار راویستی وې چې زړونه تخنوي او روحونه موسولو سره سره بدنونه ټکورولو کې یې ساری نه درلودلو؟" ولې چې دا هاغه وسله ده، چې دښمنان تر اوسه لا پرې مسلمانانو ته په نړۍ کې ماته هر چرته ورکوي لگیا دي؟ او مسلمانان هم دومره ساده دي چې ځانونه تر غازیتوبه، په شهادت خوښ شي او شهیدېږي .. کارېږي لکه پښتانه"

(د لمر د کلي په لور .. مخ 45)

د دغه تاریخي حقائقو د څېړلو سره سره سپلاني د کرسټوفر کولمبس هاغه کشتۍ ته ورغلی دی چې هغه په کې د نیا کتلي وه؟ او په دې حقله یې د خپل یو نظم چې په "په لټون ستا د څېرې" کې چاپ دې حواله هم ورکړې ده؟ د دغه باب په لوستلو، لوستونکی دې حقیقت ته رسي چې سپلانی لیکوال د سپېن د ښکلاگانو نه څه ډېر زیات متاثره شاید په دې لیدي شي .. چې هغه په دې هېواد کې د عربیانو د تاریخي شکست په لور علامتي اشارې کول غواړي؟ او د افضل شوق دې ادبي هنر ته که مونږ په ځیر شو .. نو دا خبره به مخې ته راشي چې هغه د نقادانو د گوزارونو نه ځان بچ ساتلو په غرض هر چرته چې هم یوه داسې پټه او په وزن کې سپکه لکن په معنوي اعتبار غېر موجه خبره کوي .. نو هغه د بل په خله؟ لکه په بارسلونا کې د خپل گائید په خله په پتو اشارو کې لیکي؟

"تاسو به دا خبره نوټ کړي وي چې هسپانیان څومره آزاد خیاله او دنیايي خلق دي؟ وایم چې مادي آسائشونه پوره کولو دپاره هرڅه کولو ته تیار وي؟ لکن دا خلق امن خوښونکي هم مشهوره دي"

(د لمر د کلي په لور .. مخ 63)

۳- هلته کافر حسن ته مسلمان زړه پخوا لا ماته خوړلي وه

څنگه چې د عنوان نه ظاهره ده چې په دې باب کې هم سپلاني (شوق) د خپلې ژورې مشاهدې په زور د خپل سپل روداد د تاریخي حوالو په مدد وړاندې کوي؟ یعنې د سپېن په اړه داسې نوې او نابنده خبرې میانخ ته راوړي چې د لوستونکي ادبي تنده ماتېدلو سره سره د هغه په معلوماتو کې اضافه هم کوي؟ دا د دې سپلاني ادبي او فکري انداز او ټولو نورو پښتنو لیکوالانو نه بېل او ځانگړی هنر دی؟ چې هغه ځانته د اظهار کولو دپاره ټکلی دی؟ لکه په مکالمې کې افسانوي او رومانوي علامتي طرز بیان چې قیصې ته خوند وربخښي؟ لکه ..

"په سپېن کې خلق چې څه گټي هغه خوري او یا یې په ځان لگوي"

(د لمر د کلي په لور .. مخ 74)

دا که په ظاهره يوه ساده خبره ده .. خو په دې ساده غونډې خبره کې سپلاني د سپين د خلقو د ذوق، شوق، خوراک ، ښه لباس، ښې استوگنې په داسې انداز کې ذکر کړی دی چې د ذوق لرونکو دپاره ډېر معلومات او دلچسپياني لري ؟

دا باب د مېرېډ ښار په حواله په خپل وجود کې ډېرې دلچسپياني د مکالمو په صورت کې په علامتي او افسانوي پېرائيه کې داسې لري ؟

-ډېر ارام يې شوقه!!

او تېليفون يې بند کړو ؟ ما چې رسيور ږدلو نو روني رامخته شو..

-وايه !! په آخر کې يې څه درته وئيلو؟ او تا کومه جرمانه غوښتي وه؟

ما چې څوکه غونډې هغه ته د جرمانې په باب ورته حال څنگه تېر کړو نو هغه داني په ډېره حېرانتيا تپوس اوکړو ؟

-نو بيا هغې څه وئيلو؟

-هغې فون بند کړو او بس ....

-يه يه حال راکړه چې په دې باب يې څه وئيلو؟

روني چې ضد شروع کړو نو مې په توقوکې ورته وئيلوچې

-هغې وئيلو .. ډئير شوق ! د سر په سترگو

(د لمر د کلي په لور .. مخ 80)

اوس که مونږ دې پورته ذکر شوي مکالمې ته په ځير شو ، نو دې نه به ډېرې معنې مخې ته راشي ؟ خو اصل قيصه څه ده .. هغه به لوستونکي مخ مخته د سفر د سپل حال په لوستلو مجبوره کوي ؟ يعنې د افضل شوق په خبرو کې د بيان داسې باريکياني ، علامات او اشارې په يو داسې شوخ انداز کې په نظر راځي چې هر څو که ابهام پيدا کوي خو لوستونکي ته د سوچ نوي نوي دنياگانې په گوته کوي ؟

لکه څنگه ما یو بل مضمون کې دا خبره کړي وه چې افضل شوق په دې سفر کې ځان سره پښتون هم وړی وو.. نو دلته په دې باب کې هم هغه یو ځای د افغانستان پښتنو ته داسې آئینه ښکاره کوي؟

"نو گائید وئیلو.."

-دا ټاؤن په دویم نړییز جنگ کې دوه ځله مکمل وران شوی وو ؟ هن چې تر 1966ع پوري په خانه جنگی کې لا هم ...

زړه مې وئیلو چې دا خو وران نه ښکاري ؟ گوا داسې روغ جوړ کلی برېښېدلې؟ هو.. دا هغه ځای وو چې د افغانستان د بیا جوړېدلو په باب مې هیلې لږ ډېرې په ملا تینګي شوې ؟ خو بیرته مایوسه ځکه شوم چې د پښتنو جنگي خوئیونو ماته هر هر یو پښتون په سرو سرو دارو لکه لېوه او برېښولو؟

(د لمر د کلي په لور .. مخ ؟ 75)

دلته سوال دا پیدا کېږي چې آیا پښتون سېلاني په خپلې دې خبرې کې صحیح دی ؟ زما یقین دی چې هر پښتون لوستونکی به ځواب په اثبات کې ورکړي ؟ هم دا هاغه ادبي ادراک دی چې افضل شوق یې په خپلو سفرونو کې په کار راوړي او د موقعو په مناسبت خپلې خبرې منطقي انجام ته رسوي ؟ او دا د یو کامیابه ادیب نخبه بللی شي ؟

۴ - هغه ښار وو... که مات بنگری ؟

دلته هم د خپل عنوان په ښائسته لفظي ترکیب کې افضل شوق د سان سباشئین د ساحلي ښار د سمندر غاړې ته که د مات بنگري نوم ورکوي نو د دې ځای د خلقو د زړو رواجونو سره مینه او قومي آثارو ته احترام په نظر کې ساتلو ورستو خپل قام ته هم دغه احساس ورکوي ؟ چې..

"د ژوندي قام لوئیېه نخبه هم دغه وي چې غړي یې له پرون سره اړیکې ساتي ؟ نه چې د پښتون په رنگه ، کوم چې په زړو باندې خاورې اچوي او نوي په کاروي نه .. ځکه خو له قامه.. قومیت او له قومیته د قبیلو په لور روان دی"

(د لمر د کلي په لور .. مخ ؟ 98)

په دې باب کې سپلانی د یو خوږمن پښتون په څیر خپل قام په دې المیه ژړا کوي .. چې که دغه د مغرب خلق د خپلې ماضي سره تړون په ډېره مینه ساتي نو د خپل مستقبل رڼاگانې هم غواړي ؟ خو د دې په مقابله کې یو پښتون قوم دی .. چې نه خو د خپلې ماضي سره مینه کوي او نه په خپل مستقبل کې دلچسپي لري ؟ یعنی دغه بې سواده .. خو ډېر غاوره پښتون د مودو مودو نه په خپل یو ځای ولاړ پاتې دی ؟ لکه چې .. نه د مخکې تگ دپاره جذبې او حوصلې لري او نه د بره الوت د پار وزرې !!...

په سپین کې چې څومره هم افضل شوق سپلونه کړي دي .. هغه په هر ځای کې خپله مشرقي بڼه کمزوره ذهن ته شاید په دې وجه راوړي ده چې دلته د هسپانیانو په ژوند او عاداتو کې د عربو هغه په پېریانو پېریانو راج کولو هیڅ یو نخښه هم نه اولیده ؟ هم په دې یې دا یوه تاریخي المیه او یوه غټه عجوبه اوگڼله .. نو ځکه یې په هر دویم قدم په عربو زړه داسې سوړ کړی دی

"څومره چې عربیانو دا د سپین خلق د څېرو په نقشونو کې ځانونو ته مونولي دي ؟ بس که یې دغه هومره لاس وهنې د هغوی د ژوند په کړو وړو کې وهلې وی نو نن به هسپانیانو په باب دا خبرې نه کېدلې .. چې گنې هغوی بدنونه خپل نه .. بلکه د بل امانت گڼي "

(د لمر د کلي په لور .. مخ ؟ 111)

حد خو دا دی چې د عربو لوئې ماتې ته په سپین کې چې افضل شوق کوم سبب په علامتي پېرائیه کې بیان کړی دی ؟ هغه یو تاریخي حقیقت دی ؟ خو تر اوسه پوري مخې ته ځکه کېدی شي نه وي راویسل شوی چې په دې کې د مسلمانانو په تاریخ تور لگي ؟ خو افضل شوق چې کوم منطقي دلیل په دې اړه د خپلو مشاهدو په رڼا کې وړاندې کوي .. هم هغسې خو نن هم د عربو په ژوند کې لیدلی یا اورېدلی شي ؟ نو دلته به زه دا اووایم چې افضل شوق نه یواځې د دغه تاریخي حقائقو نه آگاه دی بلکه په یو خپل مخصوص انداز کې رښتیا وئیلو هنر او همت هم لري ؟

په دې باب کې دا لاندېنۍ مکالمه غور طلب ده .. چې په کې سپلاني ډېر لوئې بحث د انساني تاریخ په معمولي حواله په ډېر بنائسته او خواږه ډرامائي انداز کې داسې په خوند او هنر څېړلی دی ؟ چې د بنده ذهن ته د انساني روئيو په باب بلا سوالونه راتلی شي ؟

-مینه او انسان .. هیڅ نه ؟ بس ځانونه خطاباسل دي

په زړه کې مې وئیلو چې دا مورکۍ هم لکه چې ډېره انساني روئيو کړولي او چیچلي ده ، نو ځکه مې ورڅخه پوښتنه اوکړه.

-ولې انسان او مينه دوه بېل شيان دي؟

-چا وئيلو داسې؟

د هغې په يو دم پوښتنې ما غاړه تازه کولو ورسته ورته اووئيلو؟

-لاکن زما نيزدې خو انساني روئېې وار په وار ځناوري کېږي لگيا دي

زما په دې خبرې هغې يو وار ماته ښه راوکتلو او بيا موسېدلو ورسته وائي؟

-ته با لکل صحيح وائي ځوانه

او بيا د نړۍ ټوخي ورسته په رېږدلي کېږدلي ، لاکن ډېر په شوخ انداز دې خوپاکې بُوډهي مخته وئيلو

-زه دا يم زړه شوم .. لاکن ما په انساني رشتو کې هغه خوږلت نه کړو محسوس ، کوم چې په کار وو

(د لمر د کلي په لور .. مخ 109 او 110)

دلته په دې پورته رقم شوي مکالمه کې افضل شوق د يو مغربي ټولنې انسان د خلې نه چې د ننني ځناوري انسانيت په باب څومره سخنه ځاپېره د انسان په مخ وهلې ده .. هغه د دې دور هغه ريښتيا بللی شي ، چې ورته په مغربي اصطلاح کې ماډرنزم وئيلي شي؟

۵ - د مونا ليزا په موسکا مور هېواد

په دې باب کې سېلاني شوق درست فرانس ته د مونا ليزا د موسکا سره تشبېه ورکړې ده ؟ او د فرانسيانو غاوره روئيو او عادتونو ته يې داسې ځای په ځای گوته نيولي ده ؟

"د فرانسيسي انقلابي ډغرو، د فرانسوي آرټ ، تعميراتو او وياړمني روئېې څخه پرته په فرانسوي ادب کې رزميه سندرې چې ورته (شان سون دي ژست) وئيل کېږي ، اوس تاسو په دې سندره کې اورېدلی شئ .. چې د (شان سون دي رولان) په نامه مشهوره ده .. او په دې کې د عربيانو سره د جنگ قيصه بيان شوي ده"

(د لمر د کلي په لور .. مخ 123)

سېلاني شوق دا خبره د گائيد ميرنا په خپې کوي ، خو مقصد يې دلته د بيانولو دا دی چې فرانسيان کلتوري او کلاسيکل آرټ او ادب سره نه يواځې مينه کوي .. بلکه دغه هر څه ژوندي هم ساتي ❖ دغه رنگه د عطرو په نوم مشهوره هېواد فرانس کې د عطرو د جوړولو دپاره د بېلو بېلو گلونو، فصلونو.. پتي او رنگارنگ سيمو په دې باب کې په خپل نثري ليک کې داسې بيانوي لکه هغه چې يو خوږ نظم اوروي ❖ د مثال په توگه دا يو څو فقري د هغه د بيانیه او روان سېلابي نثر دلته وړاندې کوم.

"بس چې څو څو مخ ته لاره لنډوله .. هغه هومره زما په مزغو کې د دې ناوې د بېخي زياتو کلاگانو په ليدلو د اروپا په اړه دې سوال سر پورته کولو چې " اروپا له مونږه څومره مخته ده..؟ " د ځواب په تمه يې زه له خياله په پښتني سيمو کې گرځولم او ما دا هڅه کوله چې که نور نه .. نو يوه داسې تاريخي نخښه خو به چرته وي چې ورته ځواب يې کړم ❖ خو هرڅو هرڅو چې مې د سوچ نييليان تېز اوځغلولو ، خوماته په پښتني سيمو کې داسې يوه نخښه هم مخه نه راغله چې مې ورته د تاريخي اثاثې نوم ورکړی وی ❖ نو ځکه مې سر اوښورولو او له کائیکو سره په گپه شوم فقط په دې ، چې سوچ په بله واړوم "

(د لمر د کلي په لور .. مخ ❖ 140)

دلته هم افضل شوق چې چرته چرته متاثره شوی دی .. نو يې په خپل قوم باندې هغه پيرزو شوي دي او هغه ته دا احساس ورکولو کوشش يې کړی دی .. چې هغه هم راپاسي او مخته تگ اوکړي ❖ په دې باب کې دا يوه مکالمه چې ډېري معنې لري په دې وجه وړاندې کوم چې د سېلاني د بيان افسانوي انداز د شاعرانه ډراماتي انداز بڼه هم داسې خپله کړي ده لکه ..

"جاپان دی خو په اېشيا کې ، خو مغرب وزمه هېواد دی-

ونېسا چې دې وخت له څنگه راته ناسته وه ، څوکه غوندې وئيلو..

-کائیکو بڼه او مخلصه جينۍ ده

-هو ، ده خو .. او ته هم..

-اوس نه يم....

-ولې؟

-ځکه چې هغه اېشين ده او بل....

لا به يې نور څه وئيلو، چې ميرنا يې پام خپلې خواته اړولو ورسته وئيلو

-امريکن سيستم زما خوښ دى

-هو، هغه ډېر ښه دى ، هيڅوک په چا نه بار کېږي او هر کس خپل بل پخپله ورکوي-

روني چې يې خبره داسې سرته رسوله ، نو ونېسا راته بيا څوکه وائي..

-برايه ښه شپه وه

-ښه خو وه لاکن.....

-ولې لا دي په زړه کې جاپانۍ ته څه پاته دي که..؟

د بس په لور تللو په وخت چې زما او د ونېسا تر منځه دا مکالمه کېدله نو کائيکو هم اورېدله .. خو هغه په ځانې د خفگان ، خوشحاله کېدله او هوسېدله لېونۍ"

(د لمر د کلي په لور .. مخ 141 او 142)

که مونږ لږ غور په دې پورته رقم شوي مکالمې باندې اوکړو.. نو داسې هيڅ بده يا ډېره د خوشحالي خبره به مخې ته نه شي را.. خو په دې مکالمې کې چې افضل شوق په څنگه هنري انداز د جاپانۍ کائيکو او امريکنې ونېسا تر ميانځه د هغوى د قومي سوچ ، روڼيو او خوڼيونو تقابلي جائزه وړاندې کړي ده .. هغه د لوستونکي په ذهن کې دا خبره واضحه کوي چې امريکن څومره چالاک او چال بازه دي .. خو هومره جاپانيان په زړه صفا او د ساده باده روڼيو خلق دي ؟

٦ - د ائيفل ټاور تر سيوري دلاندې

ائيفل ټاور هم د دنيا په اوو عجوبو کې يوه عجوبه ده او شوق د دې عجوبې په حواله په دې باب کې نه يواځې فرانس، فرانسيان او د پېرس د شپې او ورځې ژوند په شاعرانه .. لاکن په ډېر ماهرانه انداز بيان کړى دى ؟ کوم چې قاري په لوستلو متاثره کولى شي ؟ په دې باب کې د سېلاني شوق طبيعت څه زيات شاعرانه ښکاري ؟ ولې چې هغه دلته په خپل بيان کې نثري شاعري هم په داسې ساده خبرو کې کوي لکه..

"د ائيفل ټاور له دريم تمخي څخه پېرس داسې ښکاري لکه سپرې چې له جهازه ورته گوري _ داسې محسوسېدلو لکه اوس چې به دا ټاور اونرېږي ؟ ولې چې ټاور کېدلو لگيا و .. خو په رښتياؤ نه ؟ بلکه دې وخت په آسمان کې د وريځو غټې غټې خړوسکې د هوا په رځ روانې وې .. او داسې برېښېدلو لکه مونږ چې سره له ټاوره د ځمکې و خواته روان وو

(د لمر د کلي په لور .. مخ ؟ 160)

په دې پېراگراف کې که سېلانی د ائيفل ټاور د عظمت او لوړتيا خبره کوي .. نو بلخواته په علامتي انداز کې د هغه د عظمت په وړاندې خپل او د خپل قوم وړوکوالی هم څرگندوي ؟ ولې چې د افضل شوق په ادب کې له قوم نه گيله ليدلی په دې شي .. چې هغه خپل قوم هم د نورو قومونو سره په څنگ کې ليدل غواړي ؟ نو ځکه د هغه اکثره علامتي اشارې د شکوې او گيلې رنگ لري ؟ لکه په دې لاندېښو خبرو کې هم هغه د يو انساني احساس د مخي يو حقيقت څېړل غواړي ؟

"انسان نخښي پرېږدي شاته او ځي په مخه .. هم ځکه خو تر شا راتلونکي ورپسې که څه هم ځي ؟ لاکن تر مخته تللي سړيانو پوره گوره، چې څله نه شي رسېدلی ؟ هو.. لکه د نن پښتون ، چې د پرون د پښتنو پېښې هم نه شي کولی ؟ که څه هم ځي هر پښتون په خپلو ښپو او هغه هم په دوو ښپو"

(د لمر د کلي په لور .. مخ ؟ 161)

په دې خبره کې شک نېشته چې افضل شوق په دې پېراگراف کې يو ځل بيا د پښتنو په بدحالی او په بې پښتو سيالی خپلې اوښکې توي کړي دي ؟ کوم چې د خپلو مشرانو او مشاهيرو نه خو منونکی دی او نه ورپسې تلونکی ؟ او دا خبرې سېلانی په دې حواله کوي چې هغه په فرانس کې چې کومه ترقي او ښه انساني ژوند ويني گوري او يا يې محسوسوي .. نو خپل بې سواده قوم او د هغوئ لوړې ورته په زړه راورېږي ؟ هغه پښتون ته همت ورکول غواړي .. هغه ته ائینه ښودل غواړي ؟ چې اې پښتونه!! اوگوره ،، دا ته ولې دومره شاته پاتې شوی يې ؟

شوق صاحب د خپل دې باب موضوع په حق کې دا خبره کوي چې دا هېواد په ښائست په حواله که مونا ليزا غوندې ښکلې او پُر تاثيره ښکاري .. نو په دې کې ژرند د هغې د موسکا له برکته داسې عملي کېږي ؟ لکه هغه چې يو بل ځای د ائيفل ټاور سره تړلي د مونا ليزا په باب ليکي ، چې..

"د سياحت له لارې ، چې څومره پيسې هر کال فرانس تر لاسه کوي .. په هغو کې تر ټولو لوئيه برخه د مونا ليزا د موسکا او هغه دنگ ائيفل ټاور ده، چې د دنيا په اوو غټو عجائباتو کې شمېرل کېږي "

(د لمر د کلي په لور .. مخ 158) ◆

۷- د برمنگهم پېلس په لورې ازغني لارې درومي

له پېرس نه د ډنکارټ بندرگاه پورې په لاره په انگلش چېنل نامي سمندر کې د انگلېنډ په لور په دې باب کې که ډېرې دلچسپي لري .. خو د فرانس په دې بندرگاه ډنکارټ کې د افضل شوق بې عزتي د يو پاکستاني په جېټ يوه داسې قيصه ده .. چې د سېلاني شوق زړه يې مات کړی دی ◆ نو ځکه په داسې حال کې هغه ځان ته د نورو سېلانيانو په مقابله کې وړوکی وائي او په معصوميت د خپلې گيلې اظهار داسې رقم کوي ◆

"غل نه وم .. خو د غله غوندي مې ځان د ملگرو د سترگو نه پټولو ◆ او ځکه خو د سېل څخه رابېل شوي مارغه غوندي ټپرېدمه لگيا وم او بيا بيا مې گهړی. ته په دې کتلو چې ما ژر تر ژره غوښتلو چې دغه سيلې لائن نامي فېري ډوور پورټ انگلېنډ ته او رسېږي ◆ که څه هم په لانچ کې دننه هر لور زړخوښياني وي او دباندې د انگلش چېنل د سمندر مستي خپې .. خو زړه مې هيڅ شي ته نه کېدو "

(د لمر د کلي په لور .. مخ 173) ◆

د سېلاني د زړه ماتې د شدت اندازه په دې پورتنۍ کړنو کې تاسو په اسانه لگولی شئ ◆ خوبيا هم سېلاني د خپل ښه فطرت په سمون بيرته په هم دغه باب کې داسې کوشش کړی دی چې ځان خوشحاليانو ته نيزدې کړي ◆ او ډېر ژر بيا په خپل شاعرانه ليکنې کې په عاشقانه سوچ کې په افسانوي انداز له يو ساوته امریکنې پېغلې چوي سره څنگ په څنگ ښکاري ◆ هغه هم په لندن کې .. چې هغه ورته د بادار ښار هم وائي ◆ له چوي سره په دې لاندېنۍ مکالمه کې افضل شوق په خپل مخصوص طرز تحرير کې ليدی شي ◆

- "شم به مسلمانان او حتماً ، خو دا يې وخت نه دی .. ولې چې زه اول اسلام او مسلمانان ستېدي کول غواړم ، بيا به

....

هغې چې به په وار وار داسې وئيلو ، نو ما به په زړه کې وئيلو، چې

-بيا خو نه شوې مسلمانان ◆ ولې چې اسلام به دې خوښ شي که دې اولوستلو ◆ لاکن د نن مسلمانان او مسلمانې روئېې به دي زړه مات کړي ◆ ولې .. هو، هغوی خپله خو هم د مغرب په غېږه کې په خواږه خوب اوده شوي دي او دنياوي خوبونه ويني لگيا دي -

ما به لا نور سوچ کولو، چې هغې راته په لاس چُونډۍ را کولو ورسته اووئیلو..

څه سوچ کوي .. ولې ته غواړې چې اوس اوس مسلماننه شم؟"

(د لمر د کلي په لور .. مخ 197)

په دې پورته سوالیه خبرې د افضل شوق خاموشي که څه هم د هغې پېغلې په مسلمانېدو کې خلل نه اچوي .. خو د هغه په خپلې مهر لگېدل دا ویره رامخې ته کوي .. چې که هغه مسلماننه شي هم .. نو مسلماننه به پاتې نه شي ؟ ولې چې افضل شوق چې کوم حقیقت په دې مکالمې کې د خپل سوچ په حواله وړاندې کړی دی ؟ د هغه نه انکار خو هم نشي کېدی ؟ او دغه رنگه منصفانه ادبي روئېې یو ښه انسان هم څرگندوي ؟ ولې چې هغه د منافقت نه کار نه اخلي ؟ هغه د یو آئینې په رنگه هر څیز ته خپله اصلي بڼه ورکولو په حق کې دی ؟ نو ځکه خو د دغه رښتونی سېلاني لیکنو ته حقیقي لیکنې وئیلی کېدی شي ؟ چې ادبیت په کې شته خو داسې منافقت نه .. چې د اکثر و لیکوالانو په تحریرونو کې لیدی شي ؟ دا باب د شوق صاحب په دې رقم شوي خبرې سرته رسوم .. چې هغه د پېغلي چوي په قول داسې د سوالیه اشارې په توگه لیکلي ده.

"نن چوي که څه هم ډېره خوشحاله وه، خو دا یوه خبره یې بیا بیا گوره چې څله کوله .. گوا

-قسمت د انسان په لاس کې دی .. نه چې انسان د قسمت په رحم و کرم

(د لمر د کلي په لور .. مخ 198)

۸ - انگلېنډ .. که د شېکسپيئر د ډرامو کردارونه ؟

دلته سېلاني د انگلېنډ په باب سفري حال په خپل رنگ کې بیانوي .. او په انگلېنډ کې د شېکسپيئر سره د خلقو مینه او د هغه د پیدائشي ښار سترات فورډ په چوکونو او پارکونو کې د شېکسپيئر خپلو مجسمو نه علاوه د هغه د هري ډرامې د هر کردار مجسمې هم لگولې شوي دي ؟ افضل شوق دا هر څه په زړه باندي اخلي او دا یو خواش یې په زړه کې سر راپورته کوي .. چې کاش مونږ پښتنو هم خپل هیروگان .. هم دغه رنگه یادولی ؟ یو ځای سېلاني شوق د شېکسپيئر د مجسمې په وړاندې د خپل مشهوره چاپ شوي نظم " د شېکسپيئر د مجسمې په وړاندې " لیکلو پرته هم د خپل خوشحال خان خټک د پاتې نوم او مانده ورځې داسې ژړا ژړوي ؟

"د خوشحال په نامه په پاکستان کې څه .. چې په پښتني افغانستان کې لا داسې نامي یادگار نیشته چې د پښتنو پلار ورباندې یاد شي"

(د لمر د کلي په لور .. مخ 213) ❖

او بلې خواته په هم دغه مخ افضل شوق ليکي، چې...

"شېکسپيئر په انگلېنډ کې د يو ليکوال په حېث څه .. بلکه د دې هېواد يو سنهري تاريخي باب هم گڼل کېږي ❖ او د شهرت يې دا حال دی چې انگلېنډ ته " د شېکسپيئر انگلېنډ " وئيل کېږي "

(د لمر د کلي په لور .. مخ 213) ❖

دلته په دې خبرو کې افضل شوق خپل اوده پښتانه راوپشول غواړي او هغوی ته دا ثبوت هم ورکول غواړي .. چې قومونه په پيسو او جهگړو نه ، بلکه د مشرانو په عزت او د هغوی په ښودل شوو لارو باندې په تللو جوړېږي ❖ خو هغه په دې نه دی خبر چې پښتون داسې خبري او تې بوتې گڼي او هغوی په دې لا هم نه وي خبر .. چې دنيا په کومه او هغوی په کومه روان دي ❖ لکن د دې باوجود هم پښتون سېلاني خپله وظيفه ادا کوي او خپلې آئينې کور په کور او کلي په کلي خپلو کې تقسيموي ❖ لکه په دې لاندېنيو خبرو کې هم هغه ليکي ، چې

"مشرقي ټولني ته د لمر رڼاگانې چې څومره محرومياني ورپه گوته کوي نو هم دغه هومره د اروپا خلق د شپو په تيرو کې خوشحاله کېږي او هر يو وس کوي چې دا تيرې په بېلا بېلو زرخوښيانو باندې سهار کړي "

(د لمر د کلي په لور .. مخ 222) ❖

که دې کرښو ته مونږ پام اوکړو نو د افضل شوق فلسفيانه انداز په ډېر شاعرانه نثر کې په نظر راځي ❖ او لوستونکي د سوچ د مخه په مختلفو لارو تقسيموي ❖ يعنې له شپې سره د رڼا توري تړل او د ورځې د رڼا سره تيرې تړل .. په معنوي توگه د جهالت او علميت استعارې اوعلامتي اشارې دي ، چې تر ميانځه د مشرقي او مغربي ژوند توپير پيدا کوي ❖ او په دې خبرو کې مونږ ته د مغرب د ترقي په حواله يو طنز هم مخې ته راځي ❖ ولې چې افضل شوق له مشرق نه چې د بې سوادۍ په اړه څومره زړه ماتې د .. دومره له مغربي روئيو نه بېزاره هم .. لکه په دې لاندې نثري ټوټې کې چې ليکي.

"د اغراض د تکميل په نيت انگرېزان کله کله د خپل عزت جنازه په خپلو لاسو باندې ايستلو ته که څه هم د دوستۍ نوم ورکوي .. خو په زړه کې غاښونه هر وخت تېره لري "

(د لمر د کلي په لور .. مخ 226) ❖

۹- د دوزخي خوړو په جنت کې

د سکات لېند په حقله په دې باب کې خبرې د دې عنوان تر اثر لاندې ډېرې په هنر او فن ليکلي شوي دي ..!!
يعني دلته هم افضل شوق د خوشحالی او فکري غم په ميانخ کې ليدی شي ❖ هر څه ته يې په ډېر ژور نظر کتلي
او هر څه يې په ذهن کې نقش کړي دي ❖ د دې مملکت د يو ښکلي ښار اېډنبرا د خلقو په باب هغه ليکي ، چې

..

"د دې ښار د خلگو بڼې او روئېې څه څه قندهاری يا لکهڼو وزمه او برېښېدلې ❖ ولې چې په هر څه کې د دې
ځای د ژوند او ژواک کلاسيکي بڼې موندلی شي ❖ او ولې نه .. دې ښار ته خو د علم او عالمانو ښار خو هم وئيل
کېږي"

(د لمر د کلي په لور .. مخ 242) ❖

د دې مطلب دا شو، چې افضل شوق په خپلو سفرونو کې نه يواځې د ښکاره څيزونو کتنه او سېل مقصد جوړ کړی
دی بلکه د هر ځای د خلقو روئېې او فطرت پېژندلو هڅه يې هم کړې ده ❖ هم دغه خو هغه ښار دی چې افضل
شوق يې د "نتاشا په نوم يو مشهوره نظم ليکلو باندې مجبور کړی وو ❖ کوم چې "په لتون ستا د څېرې" کې چاپ
دی ❖ يعنې هغې (نتاشا) ورسره کوم ظلم د مينې په نوم نه وو روا کړی او ده کوم ظلم د مظلوم عاشق په شکل
نه وو برداشت کړی ❖ د اېډنبرا د ښار د رومانوي بڼې نه علاوه د شوق او نتاشا تر ميانخه راغلي پېښه ډېره
سسپنس او خوند لري ❖ دلته د هغې نتاشا او شوق تر ميانخه د دې مکالمې وړاندې کول ضروري گڼم .. چې په
کې افضل شوق لکه نر پښتون د هغې په فطري انگرېزيت داسې وارونه کوي .. چې د فېرنگې په تاريخي جالونو او
چلونو خبر يو پښتو لوستونکی ښې ډېرې معناوې اخذ کولی شي.

- "تاسو هم غلا کوئ؟ چې ځانته د نوي نړۍ باداران وياست .. هله شاباش ، زما شيان را واړوه

- دا څه وائې .. کوم شيان زما دوسته !! ؟

هغه چې په ډېر اعتماد څنگه انکاري شوه ، نو زه له غصې ورته سور او شين شوم

- لعنت دې ستاسو په دې نامه شي .. زه نور نه يم خبر ❖ بس زما گهړۍ او پاسپورټ را واړوه

خو دا وه چې راته موسېدله او وائې ..

-دا دواړه شيان خو ستا په واش روم کې اوس اوس ما اوليدلو، چې پراته وو

-په واش روم کې؟؟

(د لمر د کلي په لور .. مخ 248)

دلته د سېلاني هېرانتيا ځکه په حق وه .. چې د دې مکالمې نه مخ کې ليکي .. چې دا څيزونه خو په سائيدې تېبل ده ايښي وو .. واش روم ته څنگه اورسېدو؟ زما مطلب د دې مکالمې وړاندې کولو نه دا دی ، چې سېلاني په خپل دې سفر کې د يو عام پښتانه په بڼه کې داسې ليدی شي ؟ چې هغه د خوشحالي او پرېشاني يا غم اظهار په نره کوي ؟ او بل د هغه مقصد د خپل سفر د هغو مقاصدو د اظهار کولو نه هم دی .. چې دئې ورته اصل انساني ژوند وائي ؟ د نتاشا د دهوکو نه شوق دومره متاثره شوی دی چې هغه د انگرېز قوم په حقله ليکي ؟

"انگرېز که په ځوی هر څومره بښائسته او په خپلې باندې خوږ شي ؟ نو هم په ايمان کې شک لري ؟" گوا د تاريخي او روايتي په سمه د لستونې د مار په شان چيچل کوي ؟ دا اوس بېله خبره دا ، چې په زهرو يې سړی مري کم خو مرگي حاله زيات وي "

(د لمر د کلي په لور .. مخ 250)

کومې خبرې چې افضل شوق د يوې فېرنګۍ د مسلسلو دهوکو ورستو کړي دي .. هغه داسې څرگندوي چې هغه ته نه يواځې دې جينۍ دهوکه ورکړي ده .. بلکه هغه په داسې ادراکي نظر هر چرته په دې خلقو کې ور خښ کړی دی ؟ او دې نتيجه ته رسېدلی دی ؟

۱۰- هلته رنگونه خبري کوي

د " لېک دستيرک" انگلېنډ په سېل باندې ليکلی شوی دا باب افضل شوق د دې ځای د قدرتي مناظرو نه د متاثره کېدو په رنگ کې رقم کړی دی ؟ او دلته د حکومتې هلو ځلو او تاريخ سره د مينې رجحان شوق په داسې وئيلو باندې مجبور کړی دی .

"بې شکه چې ژوندي قامونه د خپلو تاريخي اثارو قدر کوي ؟ او هر قام چې د تاريخ څخه خپلي رشتې د حاضر وخت په بيعة شلوي .. نو د هغه قام سباون په نيشتم شمارېږي ؟ هو، لکه زما پښتنو چې د خپل تاريخي عظمت د ثابتولو په باب په ريکارډ باندې زرکلن زور دېوال لا نه لري "

(د لمر د کلي په لور .. مخ 270)

د پښتو او پښتنو سره د فطري ميني او تړون جذبې په دې کرښو کې هم ليدى شي ❷ خو د يو گيله من پښتون په حېث ❸ بلکه هغه چې چرته هم تاريخي اثارو ته مخامخ شوى دى نو يې پښتون سترگو ته ځکه راغلى دى ❹ چې هغه داسې يو تاريخي نخښه نخښانه هم په پښتونخوا کې نه لري چې د يو نر پښتون په حېث پرې فخر اوکړي ❺ نو ځکه خو هغه کله چې د خپل قوم د بې سوادۍ او ځناوري روڼو نه ډېر مايوسه شوى دى ❻ نو يې د خپل صادق زړه بهراس داسې هم ورباندې اوباسلى دى ❼ لکه په هم دغه باب کې مخته ليکي ❽

"کوم خواخوږي پښتانه چې د پښتون قام شجره د آرياو يا اسرئيلو سره د تړلو دپاره څومره غټ غټ دليلونه وائي ❹ که چرته له هغوى څخه څوک دا پوښتنه اوکړي ❺ چې وروڼو!! دا خو دې اول راته ثابت کړئ ، چې پښتانه په پخوانۍ زمانې کې وو هم که يه ..؟ او شرط هم دا ورباندې اولگوي ، چې ثابتوى به يې په تاريخي اثارو .. نه چې د بل په ليکل شوو تاريخونو ❻ نو زما خيال نه کېږي چې دا زما د ژبې تورياليان به د نن د دې سپړيخوره پښتنو رشته له خپلو هغو نيکه گانو سره تړلو کې بريالي شي چې د ننگ ترانې يې مونږ څه .. اغيارو وئيلې "

(د لمر د کلي په لور .. مخ 270)

دلته داسې ښکاري لکه افضل شوق چې بې پښتو شوى وي ❷ او په لوستلو ماته هم په وړمبي ځل دا خبرې بدې را محسوسې شوې ❸ خو بيا چې د هغه په دې پورته ذکر شوو دليلونو لږ نور غور اوکړم .. نو دا مې يقين شي ، چې هر پښتون به دا خبره اومني ❹ ولې چې د سپلاني په خبرو کې منطقي دليل پټ دى ❺ او په دې هر هغه څوک پوهېدلى شي يا يې محسوسولى شي .. چې د سپلاني په شان گرځېدلى وي ❻ که زه د يو نقاد په حېث يو طرف ته افضل شوق په دې خبرې کولو غلط اوگڼم .. نو بل طرف ته که ما سره د دې خبرې په ځواب کې مضبوط دليل نه وي .. نو بيا خو هغه په خپل قول يا منطق کې صحيح دى ❹ هم ځکه خو د دې ژبې نقادانو تر اوسه د سپلاني د دې دومره وړکوتې سوال ته ځواب نه کړو پيدا ❺

په دې باب کې افضل شوق د مغرب د گلوبلازېشن سلوگن هم رد کوي .. چې کله د چېسټر نامې ښار خواوشاته جوړ شوي غټ دېوال ته گوري ❹ او دا مشهوره خبره ده ، تر اوسه هم دغه رنگه ډېر ښارونه په يورپ کې شته چې خواوشاته يې دېوالونه د تحفظ په نيت جوړ کړل شوي دي ❹ څه هم که دغه روايتي بڼه ده ❹ خو د گلوبلازېشن په اړه ورنه يو فکري تهيم داسې سپلاني اخذ کړى دى ❹

په دې باب کې افضل شوق د مشهور زمانه شهزادګۍ لېدې ديانا د ښکلي مملکت وېلز په اړه چې څومره متاثره شوی دی ❖ هغه هومره يې د درو په دې رومانوي مملکت کې د لمر د اهميت نه خبر شوی هم دی ❖ هم ځکه خو هغه يو ځای د ګائيد په خله دا خبره کوي، چې..

"مونږ يورپين چې څومره په لمر مئين يو ❖ لمر هغه هومره له مونږ څخه نفرت کوي ❖ او ځان پتوي راڅخه"
(د لمر د کلي په لور .. مخ ❖ 283)

۱۱ - په څنگه ټکودي وستايم؟

د مکالماتي، شاعرانه نثر دا باب که څه هم ډېرې دلچسپيانې په ځان کې نغښتې لري خو د آکسفورډ ښار او يونيورسټۍ سره تړلي ځانته يادو نه دې باب ته د حسن بيان يو نوی رنگ او خوند ورکوي ❖ لکه دا يوڅو خبرې چې شوق يې په ډېره بې ساختګۍ ليکي.

"دلته په فټ پاتھونو باندې هلکان (لوستونکي) په تورو سوتونو او جينکۍ په تورو هاف سکرټونو چې تر ګونډو پورې پرده لري کې ښکاري څه؟ چې ايمانونه هم په خپل ښائست د ترو ورو سېلانيانو په خطر کې اچوي ❖ او زه خو هم يو سېلانی وم.. نو ځکه چې به مې هر څو کلیمې په ځان راچؤف کړې ❖ خو ..."

(د لمر د کلي په لور .. مخ ❖ 301)

دې نه علاوه سېلاني شوق د آکسفورډ د يونيورسټۍ او ښار په حقله معلومات چې څنگه په هنري انداز بيانوي .. په خپل فکر، خو دغه معلومات چې هغه د خپل شاعرانه ذوق او شوق په رنگ رنگولي دي ❖ هغې نه د افضل شوق د رومانوي طبعې عکاسي په ډېر ښه ډول کېدی شي ❖ او مونږ دا محسوسولی شو .. چې هغه په دې ښار کې ډېر زيات په شاعرانه موډ کې سفر ته جوړېدلی ښکاري ❖ وجه يې شايد چې د دې ښار ښکلا ده او يا په دې ښار کې اوسېدونکي خلق ❖ چې افضل شوق يې په نثري شاعرۍ لیکلو مجبور کړی دی ❖ لاکن د دې باوجود هم د هغه نه د ملګرو ډېفني او بلنډاواڼی دا گيله گوره چې په کومه وجه داسې راځي؟

"شوقه!! ته خو ډېر روشن فکره سپری وې ❖ دا براهه شپه څله؟"

(د لمر د کلي په لور .. مخ ❖ 300)

داسې خو په دې پوښتنې کې ډېرې پټې اشارې په نظر راځي .. خو بيا چې د شوق ځواب " ځله نه ..؟ " ته فکر اوکړم .. نو ماته هغه يو باکرده او دروند پښتون او ځلېرې ❷ ولې چې په دې درست سفر کې افضل شوق خپل هر غرض په يوه نا يوه حواله يا مجبوري تش تر خپل سفرې دلچسپياتو تر جده محدود ساتلی دی ❸ او د هغه ادبي تنده وه او يا د هغه اضطراب چې هغه هرکله متحرک څرگندوي ❹ خو په دې باب کې چې څنگه سېلاني لندن ته اورسي ... نو د نتاشا قيصه هم بيرته اچانک د هغه په زړه کې داسې په شدت راژوندی شي ❺ چې هغه له خياله د هغې سره خبرې شروع کړي ❻ تاسو په دې مکالمې کې ورنه بلا ډېرې معنې اغیستی شئ.

-نتاشا !! تاته داسې نه وو کول په کار

هغې راڅخه په حېرت پوښتنه وکړه

-کوم څه ؟ ما خو چپ د زړه د رشتې بله رشته درسره ساتلي نه ده .. ته د کوم شي خبرې کوې؟

-هو، منم چې تا مې زړه ته لارې جوړې کړي دي ، خو باور بيا هم درباندي نه شم کولی-

-ځله ؟

زما د خبرې په ځواب کې د هغې " ځله " څه وو؟ چې زه د هوټل مخې ته د يو موټر په هارن بيرته د هوش و نړۍ ته راستون شوم ❷ او په ځان خندلو ورسته .. په دويم گام هوټل ته ننوتم "

(د لمر د کلي په لور .. مخ ❷ 308)

په دې کرښو کې د هغه مکالماتي انداز دومره د خوند دی چې دغه باب ته يې د رومانويت يوه ښکلې شوخي ورکړي ده ❷ د مکالمو چستي او تسلسل دې باب ته يو ډراماتي مکالماتي رنگ بخښي چې د ليکوال د ادبي هنر څرگندونه ترېنه کېږي ❸

۱۲- د خيالونو په گودر مې تندر پرېوت

افضل شوق چې په دې باب کې د نتاشا سره د بيا ملاقات قيصه څومره په ډراماتي خوند ليکي ❷ هغه خپل اثر په قاري باندې نه يواځې پرېږدي .. بلکه قاري ته يو ځل بيا د نوو نوو سوالونو مخه کوي ❸ خوند په دې قيصې کې دا کوي چې نتاشا څومره سېلاني ته نيږدې کېدل غواړي .. دغسې سېلاني ذهن ته د ويري او خوف څنډه کوي لکه ..

"دا واخله گهړۍ د هغې گهړۍ په بدل کې ، چې تا...

-مننه ، لاکن څه ؟

-څه؟

يو دم مې په ځان کليمه اووئيله او د مات زړه خبره مې په گيلې کې داسې واروله؟

-زه خو ستا په دې پېغلتوب افسوس کوم

-هغه څله؟

هو، که څه هم هر څه له نوي سره مې بيا ورباندې اعتبار کولو ته حوصلې لوئولې؟ خو د هغې د دې " څله " په ځواب کې ورته وایم ..

-ستا بېکلا او دا عمر .. د غال او شوکونې خو نه دی

-ما درته اووئیلو، چې زه بخښنه غواړم؟ اوس که ته بيا هم ما نه معاف کوې نو زه به بیرته لاره شم-

او څنگه چې یې وړوکی بېگ بیرته اوړې ته اچولو ، نو ما لاس ور واچولو او کښېنوله مې داسې په موسکنۍ خبره..

-اوکې اوکې ، زاړه به هېرؤ او نوي به....

-او له نوي سره به ، ستا په خیال څه کو؟

(د لمر د کلي په لور .. مخ 315 _ 316)

څه هم که په دې مکالمې کې لږې ډائریکټ اشارې د لوستونکو په ذهن کې سوالونه راپورته کولی شي .. خو هغه چې دا مکالمه کله سر ته اورسوي .. نو هر څه به کلیر شي؟ ولي چې افضل شوق داسې مکالمې تش په دې د سفرې حال سره گنډلي دي ، چې سفر ښه په آرام تېر شي او لوستونکو ته لږه وراثیې هم لوستو کې په برخه شي

؟

په دې باب کې د واپسۍ قیصه او خوب نه علاوه په دوبي کې د عربیانو په باب ځینې داسې خبرې هم ذکر شوي دي .. چې په وړمبي ځل ما اورېدلي یا لوستلي دي؟ لکه دلته چې یې افضل شوق د خپل یو سوال په ځواب کې لیکي؟

"دا هغه قام د .. چې ما براهه شپه تر سهاره د اروپا په مقابله کې سوچ کولو؟

دا هغه سوال وو، چې زه يې په دې وئيلو مجبور کړم چې که د دې گلف هېوادونو د تېلو د پيسو زکات هم په نورو غريبو مسلمان هېوادونو کې اووېښل شي ❖ نو زما يقين دی چې هيڅوک به هم غريب پاتې نه شي ❖ لاکن يه .. دا خو هغه خلق دي چې وایم که د يو لکه څلوېښت زره کم او زيات نبیانو په ځای په کې .. په هم دغه هومره شمېر ملکان پيدا شوي وی نو به هم سړي شوي وی ❖ خو دا له بده مرغه نشول سړي "

(د لمر د کلي په لور .. مخ ❖ 329)

په دې باب کې افضل شوق د خپل دې اوږد سفر اختتام په يو داسې علامتي خبري کي کوي چې .. هغې نه لوستونکې د خپل خپل استعداد د مخې ډېر مطلبونه اغیستی شي ❖ او هغه خبره دا خبره ده..

"د الامارات انټرنېشنل الوتني جهاز EK 600 پاؤ بالا اتهه بجې له دوبي ائيرپورټ څخه پورته شو او په نه ساعت کې تر اوريځو بالا .. ښه بالا د کراچۍ په لور لکه د پښتون له توپکه وتې گولۍ روان څه شو .. چې ما هم يو ځل بيرته د سوچونو رځ د هغې خاورې په لور واړولو، چې زه يې زېږولی وم ❖ که څه هم زه په "زه" کې نه وم پاته شوی خو ورته روان په خوشحالی باندې وم "

(د لمر د کلي په لور .. مخ ❖ 331)

حسینه گل

نوښار کا کا صاحب _ پښتونخوا

پروني مخونه

پروني مخونه (د سېلاني افضل شوق ناول)

(يادگيرنه :- دا کتاب په کال ۲۰۰۶ کې چاپ شوی دی)

ما چې د ښاغلي افضل شوق د سفرنامو او شعري مجموعو کومه تنقيدي جائزه ليکلي ده ❖ نو د هغې نه پس راته د هغه د ناول د مسودې د کتو اتفاق اوشو ❖ د ناول قيصه دومره مزېداره وه چې په هغې مي هم يوه رائي جوړه شوه ❖ او بيا دغه رائي ليکل مي خپله اخلاقي او ادبي ذمه واري اوگېله ❖ خدای پاک دي اوکړي چې پښتانه په ډېره مينه د افضل شوق دغه کوشش هم اوستائي ❖ زه دا خبره يو ځلې بيا کوم چې افضل شوق څه هم که خپل وجود لري .. خو د دغه وجود څېره په ځينو نورو اعزازي نومونو هم پېژندلې شي ❖ لکه بقول د محترم مشر اياز داودزی " افضل شوق .. هزار داستاني شخصيت دی ، د محترم سعيد گوهر بقول هغه " پښتون جهانيان جهان گشت " د مشر سليم راز بقول " سېلانی شاعر " دی ، د اکرام الله گران په قول دا د امن په لټون شاعر افضل شوق " د سلو يار " دی ... او زه بيا وایم چې دغه وړک مسافر وړک ځکه نه دی .. چې دئی هغه پېړی دی .. چې د پښتنو په زړونو کې ليدلی شي ❖ خو دا بېله خبره ده چې ډېري کمي سترگې يې ويني .. گوري ❖ ولې چې دئی د ژوند په فن کې وړک دی ❖ لاکن د مزې خبره دا، چې بيا هم که څوک چې هغه لټول غواړي .. نو هغې ته د يو فني ادراک ضرورت دی ❖ اوس دا د يو فنکار کار دی چې هغه دي د ده فکر او فن په خپله فنکارانه مينه او هنر تر لاسه کړي ❖

د دې ناول " پروني مخونه " د سنسني خېزه واقعاتو د لوستلو پس ماته د يو قاري په حيثيت داسې ښکاري ... لکه ځمونږ دغه شاعر چې د خپل هنر په دې سفر کې خپل کردار، کله په افسانه، کله په ډرامه او چرته د يو سفرنامې د ديومالايي کردار په توگه لوبوي ❖ دغه د ده خوبي هم ده او کمزوري هم ❖ د قاري جذبات (غم او خوشحالي) رالږزول .. په خپلو دغه کردارونو کې داسې ښکاري لکه د قاري دغه کيفيت ، هغه د خپل وجود په ژوندي تابوت لکه د مېخونو ټک وهي ❖ دئی يو رښتونی عکاس دی او داسې ليکونکي ډېر کم دی چې هغه په ډېره ايماندارۍ او خلوص د خپل ذاتي ژوند مشاهدې ، تجربې او ښه او بد اړخونه د خپلو لوستونکو مخې ته ږدي ❖ او داسې د ژوند او جذبو يو لازواله تاريخ رقم کوي ❖ هم په دې خو د ده لوستونکې او د نن نقادان د ده سره انصاف نه شي کولی .. په دې چې هغه خپله هم دا دعوه په بيا بيا کوي چې " زه د نن دپاره ليکل نه کوم " ❖ يعنې هغه به سبا ته د نن په آئينو کې د ښو سپينو او رڼو څېرو د ښودلو په حق کې دی ❖ په دې خو د نقادانو ناخوښه .. او د بې سواده پښتنو دپاره د ده ذات ، د ده شخصيت او د ده فن يوه الميه گرځېدلي ده ❖ خو زما په خيال دا الميه دلته

دا هم ده .. چې نه دئی په پښتنو پوهېږي او نه یې پښتانه پوه کړی شول ❖ د دېرشو کلو نه دغه هر اړخیز ادیب او شاعر افضل شوق داسې د ژبې او ادب خدمت کوي .. خو په دې غرض یې نه کوي چې د ایوارډ او انعام لالچ یې دی ❖ بلکه د دې هر څه دپاره یې یو جدا فکر او نظریه جوړه کړي ده ❖ او هم دغه وجه ده چې تر ننه د ادارې یا د یو تنظیم له خوا ورته د سگرېټ په پنی د شاباشي توري نه دي ورکړلی شوي ❖ یعنې دا د نن ناول نگار شاعر او یو سفرنامه نگار افضل شوق د هر لالچ نه بالاتر دی ❖

داسې لیکوال ډېر کم دي چې په شاعرۍ او نثر دواړو مدونو کې لیکل کوي .. خو ښاغلی افضل شوق زموږ په داسې ښو لیکونکو کې شمېرلی شي ، چې شاعري لیکې .. نو بنده وائي چې بس یو شاعر دآ .. ښه شاعر او حقیقت پسند شاعر ❖ خو که د ده نثر او گورو، نو دا خبره به زما سره هر څوک اومني چې په نثر کې یې خپل ځان او نوم داسې منلی دی چې ورته انکار شاید چې په هیڅ یو دور کې هم اونه شي ❖ یعنې د ده د شخصیت او نوم پېژندگلو نه یواځې شاعري ده، او نه نثر ❖ بلکې هغه په دواړو میدانونو کې ځانگړتیا لري ❖ ولې چې که د افضل شوق شاعري افسانوي رنگ او ډرامايي کیفیت لري .. نو بل طرف ته د هغه نثر د خپل شاعرانه طرز اسلوب تر مخه د یو داسې پرله پسې شعراو شعري آهنگ لري !! او په دواړو میدانونو کې یې خپل فکري لېونتوب ، جنوني مینه په آساني او مشکل پسندی و انتها ته رسولي دي ❖

د چرچد برتن په قول .. د قیصه گوئي آغاز هغه وخت اوشو ، چې انسان په دوو ښپو د ولاړېدو چل ایزده کړو ❖ د ماشوم د شعوري احساس مطابق اولنی قیصې د پېریانو او دېوانو نه شروع شوې او رو رو دغو قیصو د ناول په لور یون اوکړو ❖ خو که موږ غور اوکړو .. نو خو لا تر اوسه ناول .. زموږ په پښتو افسانوي ادب کې یو داسې بدبخته صنف دی چې ډېرو کمو لیکونکو ورته پام کړی دی ❖ او تر اوسه چې په پښتو ادب کې د گوتو په شمېر څو ناولونه زموږ سره دي ... نو د هغې معیار ، که څه هم څنگه دی خو د ستائینې وړ په دې دي چې دا اړخ پرې څه نا څه دروند والی ضرور لري .. او داسې د " خالي میدان " تش والي احساس یې تر ډېره حده کم کړی هم دی ❖

د افضل شوق دا نوی ناول " پروني مخونه " به یقیناً چې په دې ټولو ناولونو کې یو داسې تیگه ثابت شي چې د دې نه پس به د ناول په مد کې د صداقت او ریښتیاو یو نوی روایت دوام اومومي ❖ او داسې به پښتو ناول د هاغه روایتی جوکات نه بېخي رابهر شي کوم چې تر اوسه د پښتو د کلي وال ژوند، قبائلي او قبیلوي رسمونو، رواجونو، دښمنو ، ترېگنو .. او بیا د گودر او منگي د ساده باده رومان سره څنگ په څنگ د اوږدې قیصې یا نکلونو په شکل کې را روان دی ❖ کوم ته چې د ناول رومبني طرز بیان وئیلی شي ❖ ولې چې اوس خو ناول په جدیدې اصطلاح کې هغه قیصې ته وئیلی شي چې په کې کردار نگاري، د ژوند فلسفه، د انساني نفسیاتو او جذباتو مثبت او منفي اړخونو خپرلو نه علاوه داسې منظرنگاري ځان کې رانغاړي چې هغه د یو ژوند عکاسي کوي ❖ د نوي ناول خبري یا مکالمې مختصري .. خو ژورفهمه وي ❖ او دا هغه خبري دي چې تر ډېره حده ما د افضل شوق د ناول په ناچاپه سکرېټ کې تر سترگو شوي دي ❖ خو د دې مقصد هرگز دا نه دی چې دغه ناول په پښتو کې اول او ورستی ناول

دی ❖ زه به کوشش کوم چې د ناول اصل کړه وړه مخې ته کېږدم او بیا لوستونکو ته خپله تفصیلي رائي وړاندې کړم ❖

د افضل شوق په ناول کې تر ټولو ښه خبره دغه مخې ته راځي .. چې هغه په خپل انداز کې شاعرانه طرز بیان لري او یو ځل بیا د خپلي ادبي روئیت په شان دلته په دې ناول کې هم د پښتني روایتی موضوعاتو په ضد د نوي فکري هلوځلو او عصري شعوري سوچ سره ملگری لیدلی شي ❖ هم ځکه کېدلی شي ، چې د هغه د دې ناول سره هم هغسې نا انصافي اوشي .. لکه د هغه د شاعرۍ او سفرنامو سره روا شوي ده ❖ خو زه دا وئیلی شم چې په رومبي ځل ما په دې خواره پښتو کې یو داسې ناول هم اولوستلو .. چې بنده پرې فخر کولی شي او داسې وئیلی شي چې پښتو کې هم د عالمي معیار کتابونه شته ❖ خو کوم څه چې دغه ناول نگار د ستائینې وړ گرځوي .. هغه دا ، چې په دې ناول کې افضل شوق هم هغسې د خپل ژوند قیصه کوي په کوم کې چې هغه رنگه سپلونه دي ، عشقونه دي ، محبتونه دي ، او د لټون سره سره گرځېدل .. راستنېدل .. ورکېدل او بیا موندل په داسې ښکلي انداز کې ترتیب شوي دي ❖ چې دلته هم هغه ځانگړی ښکاري ❖ څه هم که په ډرامې او ناول کې ډېر فرق موجود دی ❖ خو افضل شوق خپل دغه ناول ډرامې ته دومره نيزدې کړی دی .. چې په منطقي توگه هغه هم د شېکسپيئر په رنگه ژوند ته نه یواځې د ډرامې نوم ورکوي .. بلکه و ناول ته د ژوند قیصه هم وائي ❖ نو ځکه خو هغه (شوق) د خپل وجودیت په ازلي حوالو د ابد په لور یون کولو ته په خپل دې ناول کې اوږې ورکوي .

دا د افضل شوق د ژوند داسې قیصه ده چې که هر څو ورته د هغه د وخت د تېرولو سامان اوایو .. خو په حقیقت کې د هغه د زړه ، د هغه د فکر ، د هغه د وجود او د هغه د هنر ضرورتونه هم پاتې شوي دي ❖ او نن که مونږ افضل شوق د یو سوچه فنکار په نوم او حېثیت پېژنو .. نو د هغه دغه حېثیت او پېژندگلو هم دغه څیزونو جوړ کړی دی ❖ د دې ناول قیصې داسې ښکاري لکه چې د هغه د ژوند او هنر د دغه گوت پېرونو یو داستان وي ❖ یو شوخ او تېز داستان .. د هجر و فراق یو داسې لړزېدونکی داستان چې د هغه په ژوند اوس هم خور لیدلی شي ❖ دا قیصه هم د یو آئیډیل د لټون قیصه ده ❖ داسې ښکاري لکه چې په شعر کې ده دا قیصه سر ته نه وي رسولي ... نو په ناول کې یې تر اختتامه رسولي ده .

په دې ناول کې د بلا پېښو او واقعاتو د دلچسپیانو علاوه د مختلفو ملکونو لکه الجزائر ، شام ، ترکی ، سائپرس ، اردن ، افغانستان ، عراق ، دوبي ، شارجه او پاکستان په حقله د سېل او د سفری رايو اظهار هم په نظر راځي ❖ او زما په خیال د دې ناول د ټولو نه لوئیه خوبي او انفرادیت هم دا دی چې په پښتوکې په ورمبي ځل .. داسې سفری انداز د ناول په حواله مخې ته راغلی دی ❖ چې د هغې خپلې دلچسپیانې او معلومات هم دي ❖ دغه معلومات زیاتر د دغه ذکر شوو هېوادونو په اړه جغرافیائی، نفسیاتي او سماجي دي ❖ او د کومو کردارونو تر میانځه چې مکالماتي ضرورت پېښ شوی دی نو هغې هم د خپل اختصار او برجستگی تر مخه د ناول خوند سېوا کړی دی ❖ کوم چې به لوستونکي ته د ابلاغ مسلې یقیناً چې پیدا کوي .. خو په لیک کې د دې انداز د راولړلو خپل یو خوند وي

❖ د نن نقاد په ليك كې د دې انداز په حق كې نه شي ليدلی خو د سبا نقاد به د ښاغلي افضل شوق دا انداز په دې وجه ستاڼي چې د دې ناول د ليكلو ټول انداز خالصتاً مغربي او د جديد عصري او ادبي روڼيو په رڼا كې ليكلي شوي دي ❖ ولې چې دغه قيصه هم د هغه د باطن او خارجي ژوند د تصادم په نتيجه كې مخې ته راغلي ده.

د دې ناول ټول كردارونو ته چې په كوم رنگ ژبي ورکړي شوي دي .. نو هغه د لوستونکي د پاره دلچسپي خامخا لري ❖ د ناول پلاټ چونکه د ليکونکي د خپل ژوند قيصه بنياد کړی دی نو ځکه په هغې کې مينه او محبت مونږ ته ډېر زيات په نظر راځي ❖ د دې نه علاوه په دې ناول کې د ماحول منظر کشي لکه د يو مشرقي يا پښتون ناول په رنگ ډېره تفصيلي نه ده .. خو حقيقي ضرور ده ❖ او په دې کې چې يې څومره د اختصار نه کار اغيستی دی ❖ نو په هغې د يو مترقي ناول تنده ماتېدلی شي ❖ د ټولو نه اهمه خبره دا ده چې چونکه د دې ناول قيصه رښتيا ده او په قيصه کې شامل ټول كردارونه حقيقي دي ❖ دغه كردارونه د افضل شوق په قول .. نه يواځې دا چې حقيقي دي بلکه ټول ژوندي او حيات كردارونه هم دي ❖ داسې د دې قيصې واقعات هم حقيقي دي ❖

د دې ناول سفري انداز چې د قاري دپاره څومره دلچسپي لري ..؟ د مختلفو هېوادونو متعلق د سفر کرکېچنونه د خلقو کېفیتونه .. غم خوشحالی .. خو لاکن د دې ناول د شلم باب نه تر آخري باب په پورې لوستونکی د هغه طرزبيان او قيصې ته د حېرانتيا تر حده لېواله وي ❖ بلکه په دې ټولو بابونو کې د جذباتي طرزبيان په وجه لوستونکی ژروي هم ❖ په دې بابونو کې څه هم که ډېري خبري په علامتي پېرائيه کې شوي دي .. خو يو پوه او باشعوره لوستونکی د دغه علامتونو نه ډېري معنې هم اغيستلی شي ❖ بله خبره دا چې د دې ناول په قيصه کې د ليکونکي خپله موجودگي .. د هغه په ماضي، حال او مستقبل کې گنډلي ښکاري ❖ يعنې افضل شوق چې په دې ناول کې د سېلاني په نوم " هېرو" دی چې څه رنگه د خپل آئيډيل ډاکټر وسا څېره د " لمر خداى " يعنې " سن گاډ" په مدد څنگه اووه زره کاله پخوا د ورمبې فرعوني شهزادگۍ څېرې نه په مختلفو څېرو کې ويني او يا د وسا څېره د يوې فرعوني شهزادگۍ د مثال په توگه د " نېفرتيابيت"، رنگه نورو شهزادگانو چې نومونه يې په دريم باب او مخته مخته په نورو بابونو کې په درځنو شمېر کې راغلي دي .. کې ويني ❖ نو د هري څېرې سره په ډرامايي انداز دغه هېرو " سېلاني" يعنې افضل شوق په ماضي بعيد کې د هغې شهزادگانو د اشنايانو په بڼو کې ليدلی شي ❖

زما په خيال په پښتو ادب کې ورمبې ځل افضل شوق يو بېخي زور لرغونى تاريخ او تهذيب په نوي رنگ کې راژوندی کړی دی ❖ يعنې د ده دغه کوشش .. نه يواځې د خپل ژوند سنسي خېز واقعاتو ته د ناول بڼه ورکول دي ❖ بلکه د دې سره خپلو لوستونکو ته د ډېرو تهذيبنو په حقله تاريخي معلومات ورکول هم دي ❖ د دې " نظريه مقصدیت " تر اثر دلاندې د افضل شوق دغه کوشش .. څه هم که دا ناول په ځينو حوالو پخوانيو قيصو ته نيزدې کوي ❖ خو يواځې قيصه ورته ځکه نشو وئيلی .. چې په دې ناول کې وړاندي کړل شوي تجريدیت د واقعاتو د بيان أسلوب يا طرز بيان .. د جديدیت سره غاړه غړی کوي هم ❖ کوم ته چې مونږ د ناول نگارۍ د پرون او نن تر ميانخه نوی امتزاجي شکل وئيلی شو ❖

په دې ناول کې افضل شوق د ناول د اهم کردار " هیرو " په شکل کې د مختلفو تاریخونو، تهذیبونو، تمدنونو د سفر د پړاونو نه تېرېږي .. لکه د اهرام مصر د جوړښت د دور د رومې فرعون خوفو نه واخلي تر د لوکسور او آسوان د دورونو تهذیبونو پورې د فرعوني تاریخ برخه په مختلفو شکلونو کې داسې جوړېږي لکه هغه چې په هر دور کې ژوندی وي ؟ هم دې نه لوستونکي دا اندازه کولی شي چې افضل شوق یعنې سېلاني خپلې رشتې د خپل آئیډیل په حقله د پخواني تاریخ سره گنډلي ساتلي دي ؟ او هغه چې څنگه په ډرامايي هنر خپله محبوبه د فرعونانو د تاریخ نه د یونانیانو تر تاریخه راوړي .. نو دغه رنگه د یوناني تاریخ نه تر رومن تاریخ او بیا د زړو عربیانو نه تر نوي دور پورې دغه مینه له خپلې محبوبه سره داسې په خوند او مزې را رسوي .. چې لوستونکی د هغه د تصوراتي ابدیت نه که یو طرف ته منفي سوالونه په ذهن کې راپورته کوي .. نو هم دغه سوالونه به هغه په دې ناول کې ځواب موندلو دپاره تر اختتامه پورې هم رسوي ؟ ولې چې ناول نگار په خپل دې ناول کې داسې ښکاره کوي .. لکه هغه چې د نن انسان نه بلکه د ډېر پخوا د تاریخ د روح سره تړلی انسان وي ؟ یعنې هغه د خپل روح تصدیق هم له خپل دې آئیډیل سره داسې څرگندوي .. لکه د هغه په عام ژوند کې هم ورسره د تصوراتو په آئینو کې لیدلی شي ؟ غلطه به نه وي .. که اووایم .. چې هم دې آئیډیل خو افضل شوق په شاعری او سفرنامو کې هم ځان پسې ښه ستړی کړی دی ؟

په دې ناول کې نور څه دي .. او څنگه دی ؟ دا فېصله به لوستونکي یا د نن او سبا نقادان کوي ؟ خو دلته زه غواړم چې د ناول د مروجې اجزایې ترکیبي په رڼا کې د دې ناول تنقیدي جائزه واخلم .. چې لوستونکي د دې ناول په اړه فېصله کولو کې له مشکلاتو سره مخامخ نه شي ؟ داسې خو .. په ناول کې نن سبا د قیصې، پلاټ، کردار، مکالمې نه علاوه د ماحول او د ناول نگار اندازېان، أسلوب او ژبه کتل شي ؟ خو مونږ به د ناول د مروجې اجزایې تراکیب په رڼا کې افضل شوق د دې ناول پلاټ، کردارونو، مکالمو او منظر کشیانو په باب تفصیلي خبرې کوو ؟ او بلکه دا به هم گورو چې دغه ناول د سفرنامې او قیصې نه په کومه وجه بېل دی او د دې ناول په لیک کې د بیان أسلوب څنگه په کار راوړل شوی دی ؟ نو راشئ چې د ډاکټر احسن فاروقي .. د ښه او نوي ناول په باب دې لاندې ذکر شوي تعریف په رڼا کې اوگورو چې افضل شوق په خپل دې ناول لیکلو کې څومره کامیاب شوی دی ..

"چې کله انساني شعور د ترقۍ کولو ورسته تر واقعاتي درجې پورې اورسپړي .. نو داستان په ناول کې بدل شي "

د شوق د ناول پلاټ

وئیلی کېږي چې ناول یو داسې اوږده قیصه ده، چې په کې د مرکزي پلاټ یا د قیصې نه علاوه هم ډېرې نورې وړکوتي قیصې موجودې وي .. چې دغه ټولې قیصې یا واقعي د مرکزي خیال یا پلاټ دلچسپې په منظمه توګه زیاتوي ؟ ولې چې په یوې قیصې باندې پوره کتاب لیکل څه آسان کار نه دی ؟ اوس که مونږ د افضل شوق په ناول " پروني مخونه " کې د قیصې یا پلاټ ته ځیر شو .. نو دا یوه خبره به خامخا اومنو، چې .. دلته د هغه د قیصې سره نورې قیصې او ډېر دلچسپ واقعات هم تړلي ښکاري ؟ کوم چې تر میانځه یو ربط برقرار لري او د ناول د وحدت و تاتر ته هیڅ قسم نقصان نه رسوي ؟ بلکه دغه وړوکي قیصې د ناول و مرکزي خیال ته اوږې ورکوي ؟

ناول " پروني مخونه " په یو داسې قیصې باندې محیط دی چې هغه د ناول نگار له خپل ژوند سره اړه لري ؟ او مونږ ورته رښتوني قیصه هم وئیلی شو ؟ کومه چې د افضل شوق د هغې څېرې سره تړلي قیصه ده .. چې هغه ورپسې ټول عمر سترې ستومانه او د پېرې په شان وړک وړک برېښي ؟ یعنی د علافائي او پښتني څېرو لیدلو کتلو پس ، چې څنگه سېلاني شاعر په خیالاتو کې د نړیزو څېرو سره مخامخ شي .. نو یو وخت د خپل طلب و دې ښائسته څېرې " ډاکټر وسا " ته اورسېږي ؟ کومه چې هغه ته په مصر کې په لاس راځي ؟ او دئې دا فېصله کوي چې هم دغه .. هغه جینۍ ده، چې ده په خوبونو، خیالونو او یا ژوندۍ انساني څېرو کې لټوله ؟

څنگه هیرو سېلاني د دې هیروئینې ډاکټر وسا تر زړه پورې لارې جوړوي ؟ دا سوال .. هغه سوال دی چې د ځواب دپاره سېلاني دغه محبوبه د فرعونانو له خوا نه یواځې گفټ گڼي .. بلکه د هغې سره رښته هم د فرعونانو له وړمبي دور چې په زرګونو کلونه مخ کې تېر شوی دی .. کې له هغې سره رښته داسې څرګندوي لکه هغه چې هم په هغه دور کې موجود وي ؟ د فرعون خوفو چې د اهرام مصر وړمبۍ گومبته یې جوړه کړې وه .. نه بیا د هغه او ډاکټر وسا روحاني وجودونه څنگ په څنگ مینه امر کوي ؟ بیا د فرعون خافرا، فرعون مینکورا او ځینې نورو فرعونانو د دورونو حصې جوړېدلو سره سره د لوکسور او آسوان تر آخري فرعونانو پورې .. په مختلفو حیثیتونو او شکلونو کې سفر کوي ؟ یعنی که یو طرف ته ناول نگار د قیصې و هیروئینې ته د هر فرعوني عهد کې د یوې نا یوې ښکلي فرعوني شهزادګۍ شکل ورکوي ؟ نو بل طرف ته په هر دور کې سېلاني هم د هغه دور د یو داسې کردار په بڼه کې لیدی شي .. چې شهزادګۍ وسا سره یې رښته پاتې شوي وي ؟ په دې ناول کې څنگه دا دوه مټینان د فرعونانو د دوه درې زرکلن پخواني دور نه بیا د سکندراعظم یوناني دور ته چې ور دانګي .. نو د هغوی شکلونه او بڼې هم بدلي شي ؟ کله چې د یوناني دور اختتام کېږي .. نو هیرو د رومن جولیس سیزر او وسا د ورستیۍ مصري رانۍ قلوپطره په شکل کې یو بل سره او تړلی شي ؟ په دې دور کې سېلاني د جنرل مارک انتھوني بڼه هم خپلوي ؟ او دغه رنگه دا دوه مټینان د زړو عربیانو او بیا د جدید دور په لور چې کله را روان وي او خپلي بڼې بدلي .. نو یوه

تهائي پېغله " سوپيس " د دُشميني يا ويلن په توگه د هغوى تر ميانخه داسې ناروا ظلمونه روا کوي چې کله هغوى "حال" ته را دانگي ❖ دا ويلن هم له اولې ورځې د هغوى سره سره ژوند کوي او "حال" ته د هغوى سره څنگ په څنگ ليدى شي ❖

د زړې " ماضي " نه تر جديد " حال " پوري دا قيصه .. چې افضل شوق څنگه د تاريخي حقيقتونو سره گنډلي او مرحله واره په دې ناول کې سرکړي ده ❖ هغه څه هم که يو داستاني انداز لري .. خو په دې داستان کې ځاى په ځاى افسانې ، ډرامې او ښې او بدې واقعې داسې په خواږه انداز ځاى کړل شوي دي ❖ چې په هيڅ صورت هم د يو ښه تاريخي او روماني فلم نه کم نه دى ❖ او د ناول په تعريفونو کې يو دا تعريف هم کېږي .. چې " ښه ناول هغه دى .. چې په ټکو کې کردارونو ته شکلونه ، قيصې ته منظرونه او منظرونو ته ژبي ورکوي .. ارومرو لکه يو فلم چې د ذهن په پرده باندې چلېږي " ❖ هم دغه هنر افضل شوق په دې ناول کې خپل کړى دى ❖ اصل قيصه يې ځان سره سره د رزگونو کلونو نه تر ننه ډېره په خوند رارسولي ده .. خو مکمله بيا هم نه ده ❖ ولې چې په آخر کې هغه دغه قيصه خپلې هغې ماشومې لور برېښناخان ته په دې هيله پرېښي ده .. چې هغه به دا قيصه ځان سره مخته هم وړي ❖ يعنې افضل شوق خپله مينه د همېش همېش دپاره امر کول او ژوندۍ ساتل غواړي ❖ نو ځکه کېدلى شي چې هم دغه قيصه د يو څو پېريانو ورسته داسې شهرت اومومي .... لکه " لېلا او مجنون " ، " آدم او درځانۍ " او يا په خپل اصل نومونو " سېلاني او وسا - "

د دې ناول ليکونکى چونکه يو ډېر تعليم يافته او جهان گشته سپرى دى ❖ نو ځکه ممکنه ده چې بېخي زيات پښتانه ورباندې پوهى نه شي او د هغه دغه قيصه مبهمه اوگني .. يا د هغوى په استعداد قيصه ورته کړکېچنونه رامخي ته کړي ❖ خو د دې دا مطلب هرگز نه دى ، چې پښتانه به دا ناول نه لولي ❖ بلکه زما دا خيال دى چې د نن پښتانه لوستونکي به دا ناول د دې ناول د اوچت معيار لرلو د وجې خامخا لولي ❖ او له دې نه به .. د پښتو خبره هم څه نوره د معيار ساتلو په لور گامونه اوچتول شروع کړي ❖ او ليکوالان به لږ نور د محنت او همت نه کار اخلي ❖ په وړمبي ځل چې ما د دې ناول سکرپټ اولوستلو .. نو رښتيا خبره دا ده ، چې نه شوم پرې پوهه .. خو بيا چې مې دويم او دريم ځل اولوستلو .. نو د دې ناول ټوله قيصه مې په ذهن کې داسې نقش شوه ❖ چې ما دغه مضمون چې کله ليکلو ، نو ما ډېر کم پوائننيس دغې ناول نه واغيستو ❖ زما په خيال چې .. ناول هم دغه رنگه ليکل په کار دى ، چې د هغه پلاټ يا قيصه او تهيم دي ډېر پيا اثر او تاثيراولري ❖ دا ناول د قيصې يا پلاټ د لحاظه چې څومره دلچسپ او بهترين دى .. هغسې يې قيصه د کنټرول نه اوتې هم نه ده .. يو ترتيب او تسلسل سره قيصه مخې ته ځي او ليکونکى ځان سره سره وړي ❖ ولې چې دلته د يوې قيصې سره تړلي ځينې نورې قيصې هم په ډرامايي او افسانوي انداز کې مخي ته ځي او راځي ❖ او دا وړوکې قيصې د مختلفو دلچسپيانو نه ډکې ليدلى شي ❖ هم په دې خو .. د دې دومره لوى کتاب په لوستلو باندې لوستونکي بور کېږي نه ❖

کېدلی شي .. چې ځینې نقادان د خپلې ناپوهۍ د وجې په دې ناول تور اولگوي .. او دې ناول ته هم د سفرنامې نوم ورکړي ❖ لکه د هغه و سفرنامو ته ځینو نقادانو سفرې ناولونه وئيلي وو ❖ ولې چې په دې ناول کې د قيصې سره سره تر نیم درځن زیات ملکونو د سفرې حال او د هغو ځایونو د تهذیب او تمدن په باب معلومات موجود دي ❖ خو افضل شوق قصداً دا کوشش په دې ناول کې کړی دی چې هغه و خپل لوستونکي ته یو داسې ناول وړاندې کړي .. چې په هغه کې د ذهني او روحاني تفریح سره سره څه علمي فائده هم اورسي ❖ یعنې دلته په دې اړه هغه د زړو قيصو او نکلونو د مقصدي چل نه هم کار اغیستی دی او دا غواړي چې د هغه ناول دي هم یو مقصد اولري .. او علمي بحث دي پرې مخې ته راشي ❖ ځکه د افضل شوق و دې جذبې ته مونږ شاباشی وئیلی شو ❖ او زه د هغه دغه زیار ته د قدر په نظر گورم ❖ خو.. دا وایم چې دا ناول دی او ناول هم داسې ناول .. چې قیصه او د قيصې بیان یې د زمان او مکان د قید نه آزاد ښکاري ❖ نو په دې خو.. مونږ که څه هم دغه خپل ناول نگار افضل شوق د انگرېزي ژبې د مشهوره ناول نگارانو رچرډسن اوفیلډنگ سره نشو درولی .. نو کم از کم د ځینو ډېرو ښو اردو ناول نگارانو په صف کې یې ضرور اودرولی شو ❖

د شوق په ناول کې کردارنگاري

په ناول کې د پلاټ یا قيصې پس دویم اهم کار په هغه قيصې کې د کردارنگارۍ گڼلی شي ❖ او د دې په باب ډېري روایتی نظریې او مروجہ تعریفونه مخي ته راځي .. خو زه د دې دور د یو لوستونکي په حیثیت د نن هغه تعریف د ناول په باب منم .. چې ورته " د ژوند اشاریه " یا په نورو ساده ټکو کې د "ژوندقیصه " وئیلی شوی ❖ او په ژوند کې هر څه او هر رنگه څیزونه شته ❖ لکه په ژوند کې وقتي افسانې ، ډرامې او قدم په قدم المیې او واقعي نه علاوه ټولنیز اخلاقیات، سیاست، د تمدن فلسفه، معیشت ، معاشرت او محبت .. کوم چې انسان ته د انسان سره د ژوند کولو چلونه ښائي ❖ نو ځکه زه د مغربي ناول نگارۍ نه متاثره په دې یم .. چې هغو په دې صنف ادب کې ټولو نه زیات کارکړی دی او په هغو خلقو کې د ناولونو وئیلو ډېر زیات رجحان دی ❖ هم په دې دلیل .. هغوئ په دې صنف کې غښتلي بللی شي ❖ دا وئیلی کېږي چې په مغرب یا انگرېزانو کې هر هغه ناول ښه بللی شي چې کردارونه په کې کم نه کم او د قيصې د ډیمانډ مطابق ډېر په سوچ او فکر ځای کړل شوي وي ❖ او د دغو کردارونو تقسیم دي داسې شوی وي .. چې د قيصې د المیو ، غم ، خوشحالیو او یا نورو واقعاتو سره سم په سمه مطابقت هم اولري ❖ یعنې د ناول هر کردار دي د هیرو په رنگه هرکولیس نه وي .. او نه دي هر یو د ویلن په بڼه شېطاني خاصې اولري ❖ بلکه ځینې داسې کردارونه خو هم په ټولنه کې وي چې هغوئ وي خو خاموشه کردارونه ، لکن خپل خپل مصلحتانه ، غاصبانه یا همدردانه رول خامخا لوبوي ❖ او د هغوئ و کردار ته اهمیت په دې

ورکول کېږي چې قيصه .. د هم دغو بظاهره عامو کردارونو د وجې نه خو مخ مخ ته مزل کوي ❖ زه چې د افضل شوق و دې ناول ته خیره شم .. نو ماته د هغه په قيصې کې د کردارونو یو لوی تعداد مخې ته راشي ❖ خو بیا چې غور او فکر ورباندې اوکړم .. نو وایم چې د قيصې د طوالت د حساب په دا کردارونه زیات نه .. بلکه ډېر کم محسوسېږي ❖ ولې چې د پلاټ دارومدار په یو داسې اوږدې قيصې باندې ایښی شوی دی چې په هغه کې د هیرو د ژوند او لټون پوره نکل او د هیروئینې د مینې درست داستان موجود دی ❖ او هغه هم داسې داستان .. چې په زرگونو کلونو محیط ښکاري ❖ نو ځکه د افضل شوق په ناول کې کردارونه که بظاهره زیات .. خو د اصله کم لیدلی شي ❖ په کوم کې چې یو درځن نه څه زیات کردارونه ژوندي دي او نور په تړلو خلو د قيصې د ضرورت مطابق موجود پاتې دي ❖ بلکه که په غور اوکتلی شي .. نو تش نیم درځن داسې کردارونه به په نوټس کې راشي ، چې هغوی د هیرو او هیروئینې سره قيصه سرته رسوي او باقي ټول کردارونه داسې دي چې وخت په وخت پیدا کېږي او فنا کېږي.

دلته خبره دا میانځ ته راځي چې د افضل شوق په دې ناول کې چې کوم کردارونه وضحه کړل شوي دي .. آیا هغه ټول د قيصې د ضرورت مطابق دي او که هسې نومونه ورگډ کړل شوي دي ❖ په دې اړه کېدی شي چې ځینې زما له دې رایی سره اختلاف اوکړي چې گني په دې ناول کې هر خاموش او ژوندي کردار ته صحیح ځای ورکړل شوی دی .. هیچرته او هیڅکله هم یوکردار په ذهن بوجه کېږي نه ❖ خو نقادان به هم غلط په دې وجه نه وي چې .. دلته د فرعونانو سره سره د هغوی د هري هغې شهزادگۍ یا رانیۍ نوم یا کردار اچول شوی دی .. چې د ډاکټر وسا(هیروئینې) د روئيو او خوینو سره مطابقت نه لري ❖ لاکن زه ورته صحیح ځکه وایم چې د فرعونانو تاریخ چې څومره فرعونان په ریکارډ باندې لري .. د هغو په مقابله کې د فرعوني شهزادگیانو نومونه کم مخې ته راغلي دي ❖ او دا د دې ناول نگار خوبي گنم چې هغه ټولي فرعوني شهزادگیانې او رانیانې په نومونو را ژوندۍ کړې ❖ دا بېله خبره ده .. چې هره فرعوني رانیۍ هم .. د قلوپطره یا د دې ناول د هیروئینې هومره ښایسته هم وه که نه؟؟ خو چونکه افضل شوق د خپلي دې مینې آغاز او انجام فرعوني داستان ته سپاري .. نو بیا خو دغه گیله یا اعتراض د نقادانو هم نه شي بې ځایه کېدلی .. چې گني .. شوق په خپل ناول کې په تاریخ کې هره یاده شوي ښځه فرعونه ولې راوړي ده ؟ خبره تر دې حده صحیح ده .. خو ځواب یې کېدلی شي چې زما په رنگه نور نقادان هم داسې اوکړي .. چې هغه ځکه .. چې هر فرعون چې تاریخ په ښه یا بد نوم یاد کړی دی .. په رول کې د دې ناول " خپله " خو هم یاد شوی دی ❖

څومره کردارونه چې د افضل شوق په ناول کې د هیرو (هغه) سره ژوندي یاد شوي دي او یا د هیروئینې (وسا) خواو شا ذکر شوي دي .. هغه ټول تر اوسه ژوندي او د هغوی د مینې گواهي ورکولی شي ❖ دا یو داسې لوئیه خبره ده .. چې ناول نگار په خپل دې زیار کې د هغو لیکوالانو په صف کې دروي چې په دُنیا کې ډېر کم او د نه برابر یاد شوي دي ❖ او هغه هم داسې لیوني لکه خپله افضل شوق چې دی .. چې د خپلي مینې د ډاکټر وسا(چې اوس د

هغه کور والا ده) سره ټکي په ټکي بيانولو ته جوړېدلې دی ❖ شاید په دې چې هغه ځان د يو داسې رښتوني شاعر، سفرنامه نگار او ناول نگار او گوره چې لا څه او څه په حېثيت د همېش دپاره ژوندی ساتل غواړي ❖ چې تر قيامته يې نوم او نشان پاته شي ❖ گني که مونږ لږ فکر او کړو .. نو په پښتني معاشره کې داسې څوک کولی شي لکه هغه چې په دې ناول کې کړي دي .. هو، د يو نېک مقصد او مقدسه مشن تر سر کولو په نيت ❖ او کوم څيز چې به هغه د ناول په نړئيز تاريخ کې ځانگړی کوي، هغه د ده رول په حېثيت د هيرو(سېلاني) او راوي دی -

غرض دا، چې د ورمبي فرعون ظالم سنېفېرو.. بيا مخته فرعون خوفو او د هغه د زامنو فرعون خافرا او فرعون مينکورا علاوه د فرعوني رانې خاميرينبېتي، شهزادگۍ نېفرتيابيت، رانې هيتيفيريس، هاتشيسپوت او داسې نورو رايانو نه بيا تر رعسيس الثاني پوري او د هغه تر رانې پوري داسې کردارونه دي .. چې دي خو تاريخي مړه کردارونه .. خو افضل شوق په ډېر هنر د دې قيصې برخه گرځولي دي او غږولي يې هم دي ❖ کوم چې په تاريخ کې ياد شوو څوټيونو په مناسبت د هيرو "سېلاني" او هيروئيني "وسا" د هغه وخت د قيصې د ضرورت تحت وړاندي کړل شوي دي ❖ يعنې که د وسا د غصې او خفگان خبره مخته راځي نو د ظالم فرعون سنېفيرو د جلاي رانې هتيفيريس رول لوبول کېږي ❖ خو بيا چې يې د بنائست ذکر کېږي، نو د خپل فرعوني عهد تر ټولو نه بنائسته ځواني مرگه شهزادگۍ نېفرتيابيت غږول کېږي ❖ او بيا چې د رحمدلی او بڼې روئې خبره کوي .. نو د فرعوني تاريخ يو بله ښځه چې هغه هم نېفرتيابيت نومېږي يادېږي ❖ او بلي خوا ته هيرو د فرعون خوفو نه تر رعسيس الثاني پوري چې کوم کوم فرعون څنگه روئيه او څوئيه د خپلې رانې په اړه روا کړي وه .. هم هغسې په دې ناول کې افضل شوق هم ښکاره کړي او ياده کړي ده ❖ نه يواځې دا .. بلکه بيا چې قيصه د فرعونانو نه تر قلوپطره او جوليس سيزر .. بيا نورويغني يونانيانو او زړو عربيانو او تر "حال" را رسېږي .. نو کردارونه د سېلاني او وسا په شکلونو او يا خواوشا کې خپلې بڼې ډېر په خوند او مزه داسې بدلوي رابدلوي ❖ چې د بنده د خپلې نه يو دم دا خبره اووځي چې ... افضل شوق واقعي چې په دې ناول کې کردارونو ته نه يواځې د زمانو زمانو تاريخي څېرې ورکړي دي بلکه دغه کردارونه يې په ډرامائي انداز او په افسانوي خوند او حقيقي رنگ کې هم وړاندې کړي دي ❖

د شوق په ناول کې مکالمې

په يو ناول کې د پلاټ او کردارونو ټاکلو پس خبره د کردارونو د هغه رول په لور راځي چې هغوی يې په مکالمو کې رامخي ته کوي او تمثيلي شکل ورکوي ❖ نو په دې حقله به اووايم .. چې يو وخت داسې هم وو، چې مکالمې به اوږدې اوږدې په ناول کې راوړل کېدې ❖ خو د نن جديد ناول دا خبره دروغ کړله او مکالمو ته يې د اختصار شکل

ورکولو سره سره څه غوندې په علامتي پېرائیه کې اشارتي ژبه هم ورکړه؟ یعنې خبره وړه .. خو با مطلبه او په معنوي اعتبار اوږده د ننني ښه ناول ډیمانډ اوگرځېده؟ ولې چې نن وخت هیچا سره نېشته؟ اختصار ته د تفصیلي اظهار او معنوي ژبه ورکول د ننني ناول سټېنډرډ وئیلی شوي دي؟ نو راشئ چې د افضل شوق دا ناول د ناول د دې جدید تعریف په رڼا کې اوگورو؟ چې هغه څومره ښه او تکړه ناول نگار ثابت شوی دی؟

که مونږ دا ناول په غور اولولو، نو دا خبره به مخې ته راشي چې افضل شوق په خپل دې ناول کې مکالمې ډېرې مختصرې د قیصې برخه جوړې کړي دي؟ هغه په وړو خبرو کې لوئېې معنې رانغاړلو کوشش کړی دی؟ او تر ډېره حده پوري کامیابه شوی هم دی؟ دا لاندېنۍ مکالمه د دې یو ښه مثال دی..

- "رانا .. منم چې ډېره ښائسته یې او که اوغواړې نو د فرښتې ایمان هم ختا کولی شې؟ خو په دې زړه کې ستا دپاره چې کوم ځای ما د دوستۍ په نیت غوره کړی دی .. هغه په هوس نه شي بدلېدلی

گوره چې هغې به ځله دا خبره د توعین په حقله اغیستله او په خدا به یې بیا ورتنه وئیلو..

-چپ شه سېلانیه .. داسې مه وایه .. که درته په رښتیا شوم نو هر څه به در باندې هېر کړم .. ښه!!

خو سېلانی به هم ورتنه وئیلو..

-کثیر مشکله

-لا لا مُش مشکله حبیبی

او هغې چې به بیا په خپل مخصوص انداز کې دغه رنگه ورتنه اووئیلو ، نو به ورسره منوبلا ، پُو،

عقود او بېسنگ مورتې هم خدا ته داسې اوجوړېدلو چې د درستې پارټۍ به ورتنه پام شو- "

(شوق "پروني مخونه" ... فصل _ ۶ ... مخ ۱۱۲-۱۱۳)

هم دغه رنگه په دې ناول کې یو بل ځای هم یوه داسې مکالمه رقم شوي ده چې لوستونکي ورنه د دې ناول او ناول نگار په باب یوه نا یوه حتمي رایی ضرور قائمولى شي؟ ولې چې دلته شوق (سېلانی) د هرڅه نه بالا تر .. لاکن یو ښه انسان لیدلی شي.

- "دا سوپیس او فلوریتا څنگه له یو بل سره دومره په مینه مینه لیدل کېږي؟ که څه هم یوه کټره مسلمانان او بله عیسائی ده"

یوه ورځ چې د وسا په موجودگۍ کې ډاکټر پُو دا خبره د سوال په توگه پورته کړه ، نو سېلانی ورتنه وئیلو..

-مذهب له انسانه د انسان جوړولو او انسان و انسان ته د نيزدې کولو وظيفه سرته کوي

اوس به يې لا نور څه وئيلو، چې د پو له خپلې يو دم داسې خبره نابېره اوختله .. گوا

-سېلانيه !! ته د سوپيس په حق کې نن سبا ډېر ښکاري

بيا چې يې خپلې دې غلطۍ ته پام شو، نو وائي ..

-زما مطلب دا، چې هغه په اسلامي جامه کې گرسره ښه نه برېښي .. خو ته ورته ښه وائي...

وسا که څه هم هيڅ نه اووئيلو، خو د سېلاني په خوا يې داسې په سوالیه نظرونو اوکتلو .. لکه هغه چې هم د ده

دوستي له سوپيس سره نه خوښوي - "

(شوق "پروني مخونه" ... فصل _ ۱۳... مخ ۲۰۰)

دا او داسې بېخي ډېري مکالمې دي چې لوستونکي په سوچ وهلو مجبوره کوي .. خو معنې او مطلب ډېر ژور او

فکري لري ❖ يعنې افضل شوق په خپل دې ناول کې ډېري زياتي خبري په علامتي اشارو کې ځکه کوي چې دا

قيصه د هغه خپله او د هغه د محبوبې (چې اوس د هغه کور والا ده) قيصه ده ❖ نه تش دا.. بلکه افضل شوق په

باب دا وئيلي شي چې هغه که شاعري کوي او که نثر ليکي .. خبري په اشارو کې کوي ❖ نو ځکه د خپل ادبي

فطرت د وجې هغه په دې ناول کې هم خپله هغسې ادبي روئيه په علامتي پېرائيه کې څرگندوي ❖ هغه د اختصار

قائل دی او نه غواړي چې د لوستونکو قيمتي وخت ضائع کړي ❖ نو ځکه په دې ناول کې ورې .. خو بامعني او

علامتي خبري داسې په سوالیه انداز کې کوي .. لکه

-"نن زه درته د دې واده مبارکي نه وایم

-ځله ....؟؟

-ځکه چې زه نه غواړم، چې د خپلو ارمانونو جنازه د ټولو له مخه پورته کړم

-گوره سوپيس .. دا جنازه ستا د ارمانونو نه، بلکه ستا د يوه دوست د خوشحاليانو يوه ستره موقعه ده

-هو، ده خو .. لاکن ...؟؟

(شوق "پروني مخونه" ... فصل _ ۱۷... مخ ۲۶۱-۶۲)

په دې "لاکن" کې ناول نگار ډېري خبرې پټې ساتلي دي او دا د دې ناول نگار هغه خوبې ده .. چې اکثره سوالونه د ځواب په نيت د لوستونکو په مرضي ځکه پرېږدي .. چې هغه اخلاقي حدونه پارول نه غواړي ❖

د افضل شوق دا ناول په داسې ښکلي او اخلاقي انداز مکالمې لوستونکو ته وړاندي کوي چې بنده ورته په سوچ کې ډوب پاتې شي ❖ خو د مزې خبره دا.. چې د هغه په مختصرو مکالمو کې ډېري تفصيلي اشارې پټې دي .. لکه دا مکالمه چې بلا ډېري معنې د لوستونکو په ذهنونو کې رابرسېره کولی شي ..

"سېلاني به لا د امينه د خبرې په ځواب کې د هغې د تاتا وسا په باب نور څه وئيلو ، چې وسا په خدا کې اووئيلو..

-هو، زه په دې وجه خبرې اوچې کوم، چې په خوبونو باندې گرسره يقين نه لرم

-لاکن خوبونه خو بيا هم سړي ته راځي

-راځي دي

-نو بيا به يې منې هم قلوپطره ډير

د سېلاني له خپلې د "قلوپطره" تورې څه اوختلو، چې هغې اوختلو او په خدا خدا کې ولاړه شوه او امينه هند يې د سيدې فرج د سمندر د راغلي څپې سره بيرته ملگري چې کله د ژورو اوبو په لور رهي شوله ، نو يې وئيلو..

-خو زه لا تر اوسه هم يو نوم ځکه نشم درکولی ، چې ته خپله ښه خبر يې-

-لاکن په څه ؟

او بيا چې دوه درې ځله دا وړوکي تپوس سېلاني تکرار کړو، نو هغې هلته له ليري څخه ځواب داسې ور بيا کړو..

-ته چې خپل ځان څه گنې .. هغسي شه و ماته

-زه ځان څه گنم ؟ ... څه يم ؟ او څوک شم و دې ته ؟

هم ځکه خو سېلاني يو ځل بيرته په خپل فکر کې و ځانته د هر راپورته شوي سوال په ځواب کې سوال شو-

(شوق "پروني مخونه" ... فصل _ ۲۰ ... مخ ۳۰۵)

دا هغه سوال دی چې د سېلاني د کردار يا خوږې سره تړلی بې ځوابه ليدی شي او کوم لوستونکي چې ناول د اوله سره نه وي وئيلی .. هغه کله هم نشي پوهېدلی ❖ دا د دې ناول هغه خوبې ده .. چې بې د لوستلو يې انجام ته هيڅوک نه شي رسېدلی ❖ ولې چې دا ناول فلمي وژن لري .. خو د پښتو د فلم په رنگه نه ❖ دلته ناول نگار هغه

انداز په ډېر هنر خپل کړی دی ؟ چې نن په مغرب کې د سسپنس په نوم یادېږي ؟ دې نه علاوه په دې ناول کې داسې مکالمې هم په آخري بابونو کې شاملې کړل شوي دي .. چې قيصه د دې ناول اختتام ته نه رسوي ؟ بلکه لوستونکي ترې ځکه ساتي ؟ چې هغه دا قيصه لا خو سر ته رسېدلي نه گڼي او غواړي چې مخته هم جاري پاتې شي ... خو دا قيصه به مخته د ناول نگار هغه لور برېشنا خان جاري ساتي .. چې په پښتو نه پوهېږي ؟ په دې ورستۍ خبرې يا مکالمې کې هغه سوالونه چې ځواب طلب دي .. تاسو کتلی شئ..

- "بس که ماما بس که .. نوره مخته مه ځه .. اوبه ډېرې ژورې دي او د پاپا لامبو هم نه ده ایزده "

(شوق "پروني مخونه" ... فصل_ ۲۴ ... مخ ۳۵۴)

د شوق په ناول کې منظرنگاري

وئیلی کېږي چې ناول داسې لیکل په کار دی چې څوک یې لولي .. نو هغه دي داسې محسوسوي لکه هغه چې یو ښه فلم گوري ؟ او زه هم په دې اړه کې دغه رنگه سوچ لرم .. خو یو سوال مې په ذهن کې په دې باب داسې هم راپورته کېږي .. چې لکه څنگه چې د نن ډرامه د پرون له ډرامې نه بېله او بدله ده .. هم نوره نوره بدلېږي ؟ نو دغه رنگه د نن فلم خو هم د پرون نه بدله بڼه او ډیمانډ لري ؟ نو آیا د نن په ناول کې هم دغسې بدلون په کار دی او که نه ؟ څه هم که ځواب په " هو .. بې شکه ولې نه " کې سر ته را اورسي ؟ خو دغه اثباتي ځواب به د نن د ناول کردارونه د سینونو او منظرونو په فرېم کې هم د فلم په شان " کټ ټو کټ یا شارټ کټ " یا نېغ په نېغه قيصې سره خواوښا کې ښکاره کوي ؟ کوم چې لازمي خبره ده .. چې تجریدیت او ابهام میانځ ته راوړي ؟ اوس دلته دا سوال پیدا کېږي چې آیا .. دغه فارموله به په پښتو ژبې کې لیکلې شوي ناول باندې هم لاگو کېږي ؟ او که د دې ژبې ناول هم د دې ژبې د فلم په شان نیم کلاسیکل انداز ته نږدې نږدې لیکل پکار دی ؟

پورته رابرسېره شوو سوالونو نه زما مطلب دلته د افضل شوق د دې ناول .. چې په جدیده پیرایه کې لیکلی شوی دی په حق کې داسې بحث کولو نه دی ؟ چې د پښتني ناول د روایتی چاپ نه یو طرف ته اوساتلی شي ؟ ولې مونږ پوهی یو ... چې " پروني مخونه " څه هم که په پښتو ژبې کې لیکلی شوی کتاب دی خو پښتني مزاج نه لري او نه یو عام او نا لوستی پښتون قاري ترېنه هغسې خوند اغیستلی شي لکه کوم خوند چې هغه د قيصه خوانۍ د دوکانونو په تهر او باندې پرتو فلمي قيصو او زړو قيصو یا نکلونو نه اخلي ؟ کېدی شي چې زه هم د دې ناول هغسې نه اوستایم .. څنگه چې ستایل په کار دی ؟ زما یقین دی چې د دې ناول سره انصاف یو داسې نقاد کولی شي .. چې عالمي ادب یې لوستی وي او د اوسنۍ ادبي روڼو نه باخبر وي .. هم ویزن یې پراخ او آفاقي وي ؟ خو وایم

به په دې چې چرته شوق صاحب دا نه اوگني چې گني په پښتنو کې د هغه په دې ناول هيڅوک نه پوهېږي .. يا پوهېدل نه غواړي ❖

زما د پوهې مطابق په ناول کې منظرنگاري تش د منظرونو او نندارو يا ماحول رانگارل نه دي .. بلکه د قيصې د ښه وضاحت او تسلسل ساتلو دپاره د کردارونو په صحيح وخت ، په صحيح موقعه او صحيح مناسبو ښو کې ښودل هم دي ❖ ولې چې ناول د انساني ژوند يوه داسې صحيفه وي چې په کې د ژوند د ستړياگانو، دردونو او د غم يا خوشحالي د کيفيتونو تاريخ رقم کېږي ❖ او په تاريخ کې د ښکلو نندارو، منظرو او جغرافيايي ماحول نه زيات انساني واقعات ، د هغوی روئې او وختونو سره تړلي رشتې خپرلې شي ❖ هم ځکه خو قيصه د ناول د غوره شوو کردارونو په لاس کې ورکول په کار ده ❖ کوم چې په دې ناول کې افضل شوق کړي دي او زيات اهميت يې خپلې قيصې ته ورکړی دی ❖ ځکه د ده کردارونه ژوندي ژوندي او سترگو وړاندي محسوسېږي ❖ که مونږ اوگورو .. نو په دې درست ناول کې هم دومره ماحولياتي منظر نگاري نه ده شوي .. څومره چې ځمونږ د پښتو يا د اردو ژبې د زړو ناولونو په يوه باب کې شوي ده ❖ خو د دې باوجود هم افضل شوق په يو ښه او پرتائيره ناول ليکلو کې کامياب شوی دی ❖ کوم چې د ده هنري کمال څرگندوي .. او افضل شوق په پښتو کې د يو ډېر .. بلکه بېخي ډېر جديد ناول نگار په حېثيت ميدان وهلو ته راغلی دی ❖ يعنې په دې نيت او سوچ .. لکه څنگه چې دئی په شاعرۍ کې د نوي فني انداز او نوو فکري افقې موضوعاتو سره تړلی شاعر يادېږي .. او هم دغه رنگه دئی په سفرنامو کې د ابن بتوطه په رنگه سېلاني هم مشهور شو ❖ لنډه دا، چې افضل شوق د خپل نظم او سفرنامو په رنگه د پښتو د ناول ښه هم د روايتي قيصې نه د باقاعده اوسني معياري ناول په شکل کې راپول غواړي ❖ او زما يقين دی چې دلته به هم ځينې پښتانه نالوستي نقادان هغه په دې جرم معاف نه کړي ❖

راشئ چې په دې لاندېنۍ پېره کې د افضل شوق په ناول کې د منظر نگارۍ نمونه او انداز اوگورو ❖

"او څه وخت ورسته د هغې فرعوني راڼۍ په اشاره باندې يو دنگ او پنډ جلاډ، چې تګ تور سړی وي په اوږو يو غټ ساتول را اغيستی وي د سېلاني په خوا چې څنگه ور روان شي ، نو هغه په چينغو چينغو وائي ..

-زه بې قصوره يم .. زه بې قصوره يم

خو جلاډ مخ مخته ور روان وي له تناوزمه خداگانو سره ❖ او داسې هم وائي ..

-تیار شه مرگ ته اې مشرکه

بيا د يوې غټې قهقهې وهلو ورسته وائي ..

-ستا سزا دا ده چې تا شرک کړی دی

-شرک؟

په میدان کې ټول غلامان په یوه آواز داسې د جبرانتیا اظهار چې څنگه اوکړي ، نو هلته لري د رانی هاتشپسوت سره په یوه اړخ کې ناست یو بل خبټور درباري راپورته شي او په خپل درانه غږ کې وائي ..

-هو.. دې سېلاني گستاخ د یوه خدای په وړاندې د بل خدای درولو هڅه کړي ده

نو ځکه سېلاني دواړه لاسونه پورته کړي او په تېره چيغه کې وائي..

-دا د وخت د رانی د سترگو د هوکه ده .. شرک نه

اوس به یې لا نور څه په خپلې صفائي کې وئیلو، چې د خیال له فرعوني نړۍ څخه ناڅاپه هغه وخت خپلي زمانې ته راستون شي، چې وسا ورباندې غږ اوکړي..

-سېلانيه .. درځه چې کوزېږو .. پورټ سعید راوړسېدلو"

(شوق "پروني مخونه " ... فصل _ ۱۴ ... مخ ۲۱۷-۱۸)

دا پورته نقل شوي مکالمه چې څه هم که زیاته منظر نگاري په کې نه ده شوي .. خو د لوستونکې په ذهن کې د دې مکالماتې اشارو نه د منظر او سین بالکل واضح تصویر جوړ کړي ؟ او دغه رنگه ستايل په دې ناول کې د منظرنگاري دپاره په کار راوړل شوی دی ؟ یعنې افضل شوق په خپل دې ناول کې داسې تجربې ډېرې زیاتې کړي دي ؟ او هر منظر ته یې په اختصار تصویري بڼه ډېره په فني هنر داسې ورکړي ده ؟ چې د لوستونکي په ذهن کې د سین یا د واقعي په حقله هیڅ ابهام یا تنده نشي پاتې ؟ راشی چې دا لاندېنۍ بله واقعه هم اوگورو چې افضل شوق په کې د منظرنگاري په اړه څومره په خپل اختصاري انداز کې کامیاب شوی دی ؟

"دا دُنیا زما ده او زه د دې ټولي نړۍ یوازینی خدای یم ؟ د رېگ میدانونه زما دي، غرونه زما دي .. په سر اسمان او دلا ندې دا ټوله ځمکه زما ده او....

هغه به له قهره ډک نور نور څه وئیلو، چې دوې بنائسته پېغلې د شرابو له سُرایانو سره په موسکا کې په دربار رانوتلې او په یوه صلاح یې په لوړ غږ کې ورته اووئیلو..

-او مونږ هم ستا یو اې د وخت زوروره فرعونه!!

فرعون د هغوی په لور کتلو ورسته یو دم چپ شو او بیا یې هغوی ته په ځیر ځیر کتلو کې نړۍ موسکا په شونډو څه راغله ؟ چې په دربار کې ناستو ساه نیولو خلقو هم سترگي اورپولې او را ژوندي غوندې شولو ؟

فرعون بیرته د کهنستلو ورسته په دربار کې یوې بلې خواته چې سترگې لا سمې نه وې غړولې ، چې درست درباریان ورته په سجدو کې پرېوتلو او هغه و جلاد ته ورغږ کړو..

-سینچ مه وژنه

تور خرټ او خپټور جلاد په خپل ځای باندې تم کېدو ورسته و فرعون ته چې څنگه په مړو اوکتلو، نو هغه ورته سر په اثبات کې ښورولو ورسته وئیلو..

-نه گورې .. چې د سینچ سوري لوني د ده د سر خپر غواړي ؟ "

(شوق "پروني مخونه" ... فصل _ ۱۴ ... مخ ۲۲۵)

دا پورتنی منظر هم د یو مکالمې د لارې په ډېر اختصار کې د واقعي وضاحت کوي ؟ اوس که .. واقعه یا قیصه په لنډو خبرو کې واضحه کېږي .. نو و تفصیلي قیصو او نکلونو ته څه ضرورت ؟ دا هغه سوال دی چې شاید افضل شوق یې په ذهن کې د لیکلو په وخت لري ؟ او دئې په خپل دې سوچ کې صحیح هم ځکه دی چې نن سبا وخت ډېر کم وي ؟ خلق په لږ وخت کې ډېر څه کول غواړي .. او د نن ډیمانډ هم دغه دی ؟ یعنې هر لیکوال ته په کار دي .. چې هغه هر څه په لوستونکو نه اوتپي ؟ بلکه خبره دي د افضل شوق په شان وړه .. خو با مطلبه او په نوي انداز اوکړي ؟ نو دغه رنگه به پښتون لیکوال محنت کولو ته جوگه شي او پښتانه لوستونکي به د نوو نوو خبرو په تلاش کې بیا کتابونه هم لولي .. انشالله.

د شوق په ناول کې طرز بیان

وئیلی کېږي .. چې ټولو نه ښه او کامیاب ناول هغه وي .. چې په کې د ژوند حقیقي تصویر وړاندې کړل شوی وي ؟ او داسې افضل شوق هم کړي دي ؟ ولې چې څنگه چې د دې ناول " پروني مخونه" ابتدا د یو مسلسل تلاش او سفر سره تړلي ښکاري .. هم دغه رنگه په دې ناول کې د زرگونو کلونو پخوانۍ زمانې نه تر اوسنۍ زمانې د تاریخي حقائقو په اوږو یوه قیصه رارسول ډېر لوی ادبي فن دی ؟ کوم چې ناول نگار نه یواځې دغه شاهکار کاوش په ډېر هنر او کمال قلمبند کړی دی .. وخت یې ورکړی دی .. خپل وس نه یې زیات انصاف ورسره کړی دی ؟ ولې چې ناول د ناول په فارم کې لیکل ډېر سترې کار دی .. خو شوق صاحب دغه مشکل کار مونږ ته اسانه کړی دی ؟ او د ناول قیصه یې داسې په ډرامائي انداز تر سره کړې ده ؟ چې په هر دویم گام یو وړکوټې واقعه یا افسانه مخې ته راځي ؟ د حادثاتو ، واقعاتو او مشاهداتو علاوه د تجرباتو دغه بهیر چې څنگه څنگه د ماضي نه د

حال په لور لاري لنډوي ... نو د ناول نگار خیالات او افکار هم هغسې د تغیر د مرحلو نه راتېرېږي ❷ یعنې په دې ناول کې د ذکر شوو قومونو د تهذیب او تمدن نه علاوه د ملکونو سېلونه هم په کې داسې رقم شوي دي .. لکه بنده چې یو ښه تاریخي فلم گوري ❸ او دا د یو ښه .. بلکه یو ډېر جدید ناول خوبی بللی شي ❹ د دې ناول قیصه ډېره اوږده ده .. خو افضل شوق داسې په هنري اختصار سرته رسولي ده ، چې تنده په کې تنده نه پاتېږي ❺ او تر ټولو لوئیه خبره په دې کې هغه پښتني طرز دی .. چې دا قصیه په کې بیان شوي ده.

افضل شوق .. چې په دې ناول کې قیصې ته څنگه د سفرنامې افسانوي رنگ په ډرامائي انداز ورکوي ❶ دغه هنري کمال په وړمبې ځل په پښتو ناول کې مخې ته راغلی دی ❷ منم چې دا د یو لیکوال دپاره ډېر د کړاو کار دی .. خو د لوستونکي ذوق، شوق ، معلوماتي او تفریحي ضرورتونه مخې ته ساتل د یو ښه ادیب ذمه واري هم ده ❸ او دلته شوق صاحب هم خپل فن ته هم دغه رنگه تفریحي او اصلاحي رنگونه په ډېر انصاف او خوش اُسلوبي ورکړي دي ❹ خو زیاته به ښه وه که ده د خپل لیک طرز لږ نور اسان ساتلی وی ❺ داسې به د یو عام قاري خیال هم ساتلی شوی وو ❻ خو بیا هم د دې باوجود مونږ دې ته گوته ځکه نه شو نیولی چې د افضل شوق خپل یو نظر او معیار دی او ده د خپل مخصوص معیار د برقرار ساتلو په غرض شاید په شعوري توگه دغسې کړي وي ❷ د دې په حواله دا وئیلی شو چې کوم معیار ده خپل کړی دی نو د ادب د یوې طالبعلمي په حیثیت زه دا وئیلی شم چې دا به د هر باشعوره پښتون ادیب د سبا معیار وي ❸ او په کار ده، چې دغه رنگ معیاري تخلیقات په نورو ژبو کې ترجمه کړی شي چې داسې د دې تخلیقاتو نه نور خلق هم خبر شي.

په دې ناول کې بې شمېره افسانې ، ډرامې په مختلفو پړاونو قاري یو منفي کردار (ولن) چې تهائي لېنډ سره یې تعلق دی او سوپیس په نوم په دې ناول کې خپل کردار ادا کوي .. زیات کړی دی ❶ څومره چې سېلاني د ډاکټر وسا سره مینه کوي .. سوپیس د هغوی په لاره کې خندان اچوي ❷ خو د دې هر څه باوجود د سېلاني سوچه مینه کامیابه شي ❸ ولې او څنگه؟؟ د قاري په ذهن کې د راپورته شوو دې سوالونو په ځواب کې زه په حیثیت د یو لوستونکې دا وئیلی شم چې په دې ناول کې .. ناول نگار افضل شوق په فني اصولو د خپلې قیصې د ژوند خارجي او داخلي کړکېچنونو او مسلو ژوره مطالعه کړي ده او بیا یې په ډېرې هنري سلیقې سره په پښتني انداز کې د ناول قیصه جوړه کړي ده ❹ او په داسې انداز .. چې افضل شوق په ناول کې پوخ کاره ښکاري ❺ هغه په لوستونکو باندي اوتې بوتې .. د ځینو نورو قلمکارانو په شان نه تپي ❶ هغه چې کوم ادبي کار هم کړی دی .. جواز یې ورته پیدا کړی دی ❷ هم ځکه خو د هغه په ادبي کاوشونو کې تکنیکي نیمگړتیاوي نه شي لیدلی ❸

یو ناول نگار ته په کار دي چې هغه دي په نظر کې د قیصې په مناسبت د ژوندحادثات، واقعات ، مشاهدات، خیالات، افکاراو تجربات نه یواځې اولري .. بلکه په داسې ژبه دي بیان هم کړي .. چې هغه د عوامو ژبه وي ❶ او داسې افضل شوق هم په خپل دې ناول کې کړي دي ❷ لکن د ده قیصه لږه کړکېچنه په دې ده چې هغه د ماضي سره د حال تعلق جوړولو هڅه کړي ده او هغه په داسې افسانوي او ډرامائي پېرائیه کې ... چې یو بې سواده

لوستونکی پرې کم پوهېدلی شي ❖ خو دا د ناول نگار ادبي کم همتي نه شي بلل کېدی ❖ ولې چې دغه ناول نگار د معیاري ادب یو داسې مریض ښکاري .. چې په روایتی دعاگانو باندې نه .. بلکه په دواگانو رغېږي ❖ یعنې هغه .. پښتو نه یواځې د پښتنو ژبه گڼي بلکه هغه دغه پښتو .. خواره پښتو د سیالانو سیاله هم گڼي ❖ هم ځکه خو .. دا لېونی شوق هرکله د نړییز ادب سره د مقابلي په نیت لیدی شي ❖ د دې خبرې ثبوت مونږ ته په دې ناول کې هم ترلاسه کېږي ❖

افضل شوق په دې ناول کې د واقعاتو سره ترلي قيصې او افسانې دومره په دلچسپۍ وړاندې کړي دي .. چې د هغه په بیانیه او مکالماتي انداز کې هیڅ قسم ابهام مخې ته نه راځي ❖ د هغه لهجه او ژبه که څه هم لږ ډېره علامتي انداز لري .. خو د خوږلت د وجې تجریدي اشکال یا بېخي زیات معنوي مشکلات مخې ته نه راوړي ❖ ولې چې هغه خپله دغه قیصه په منطقي انداز سر ته رسولو سره سره داسې ژبه هم په استعمال کې راوړي .. چې هغه عام فهمه ده او پښتني محاوراتي بڼه لري ❖ خو د دې نه علاوه هم د هغه دغه ژبه په معنوي اعتبار سادگي نه لري ❖ افضل شوق د معیار ساتلو په غرض کله کله خپل لوستونکي په آزمائش کې هم ساتي ❖ خو لوستونکي د هغه د دې فکري هنر نه اوس ښه بلد شوي دي ❖ څه چې هغه په دې ناول کې وئیل غواړي .. هغه هرڅه د لوستونکو د فهم او سمجه په دائرو کې ښکاري ❖ خو شرط دا ، چې لوستونکي عام فهمه .. یا سطحی فکر او سوچ لرونکي نه وي ❖

په دې خبرې کې هیڅ شک نه پاتې کېږي چې دروغ ... نن ځمونږ د معاشرې تر ټولو لوی رینستیا بللی شي ❖ دروغ وئیل .. دروغ لیکل او اورېدل نن ادبي فن گڼلی شي ❖ خو په دې ناول کې رینستونی ناول نگار سپلاني افضل شوق دا خبره حقیقت ته رسول غواړي .. چې د معروضو بدلون ، دراصل کې د موضوعاتو بدلون وي ❖ او موضوعات د وخت سره سره زېږونې کوي ❖ یعنې ناول نگار یقین لري ، چې د انسانانو گېر چاپېره ماحول دومره په تادی نه بدلېږي .. چې څومره په تېزۍ باندې د هغوی احساسات او سوچونه تغیر سره مخامخ کېږي ❖ نوځکه خو د افضل شوق اندروني کېفیات د موجوده ماحول نه مخ مخته یون کوي ❖ او دغه رنگه هغه غواړي چې زمانه دي د ده په نقش قدم روانه وي ❖ ولې چې هغه د خپل ذات او خپل بې سواده قام ژوندون د نورو مخته وتو قامونو سره په سیالۍ کولو کې گوري ❖ هم دغه وجه ده .. چې هغه په وړو خبرو کې لوی فکرونه داسې په علامتي او افسانوي انداز کې وړاندې کوي .. چې پښتانه ورته حق بق پاته شي ❖ دا هغه طرز بیان دی چې افضل شوق یې په دې ناول کې هم د خپلو مختصرو نظمونو په رنگه استعمالوي ❖ نو ځکه خو په دې ناول د پوهېدلو دپاره زیات وخت ، ډېر غور و فکر او شعوري ادراک نه کار اخیستل په کارېږي ❖

ما د خپل تنقیدي استعداد د مخې چې څومره کولی شو .. هومره جائزه مې د دې ناول " پروني مخونه " په اړه وړاندې کړه ❖ نور گوره چې په دې ناول کې لا خو څه څه شته؟ دا به وخت په وخت نقادان رامخې ته کوي ❖

او په آخر کې زه دا دعا کوم چې الله پاک دي د افضل شوق او پښتنو تر ميانخه د فکري فهم اوږدې لاري په دې
نيت لنډې کړي .. چې پښتو په گډه مخته بوځي ❖ امين ثمه امين

حسينه گل

کاکا صاحب .. تحصيل او ضلع نونبار

افضل شوق د نقادانو په نظر کې

..... "افضل شوق فنکار هم دی او زه یې په فن مئین یم ، ځکه یې زه خپل ځان، خپل ځیگر گنیم" دا جذباتیت نه حقیقت دی ؟ افضل شوق .. افضل هم دی او شوق هم ؟ افضل ورته په دې وایم چې خدای پاک ورباندې ډېر فضل کړی دی ؟ د هغه شخصیت ته خواږه هم ورکوي او برکت هم ؟ هغه د نثري شاعرۍ یو معروف فنکار دی ؟ د ډېرو هېوادونو سېل یې کړی .. ډېر څه یې لیدلي دي .. ډېر څه یې په خپل نړیوال شخصیت کې ځای کړي دي ؟ افضل شوق .. شوق ځکه دی چې بنده ورسره یو ځل اوویني نو د هغه په زړه د اشتیاق کېدې واچوي چې بیا بیا مې اولیدی ؟ شوق د هغه د نثري شاعرۍ او سفرنامه نگارۍ تر شا یو محرک قوت دی او دغه قوت داسې برقیټ لري چې د هغه شخصیت ته یې مقناطیسیت بخښلی دی ؟ دغه شوق د هغه شخصیت هزار داستاني کړی دی ؟ زه چې د افضل شوق فن او فکر ته په فکر شم نو ماته سترگه ور، دانشور او سخنور ښکاره شي ؟ زما دا یقین دی چې که د هغه تصنیفات داسې په شوق چا اولوستل څنگه چې ما لوستي دي نو هم دغه څه به وائي .. څه چې ما اووئیل ؟

(ایاز داودزئی _ "مزل په واورو باندي" بېک ټائټل فلېپ 2004)

..... "ځمونږ دې سېلاني شاعر حقائق لیدلي او تسلیم کړي هم دي خو لهجه او رویه یې بېجده شاعرانه ده" احساس او شعور یې د فلسفي دی خو نظر او ژبه یې د شاعر ده ؟ دلیل یې په حق دی خو تخیل یې شاعرانه دی ؟ چې رومانوي طرز اظهار او رموز و اسرار لري ؟ ولې د دې هر څه باوجود هم د انا پرستی، خودپسندی، احتجاج او بغاوت غېر ذمه دارانه نعرو او د جذباتیت او اذیت غېر ضروري کېفیاتو نه بچ پاتې شوی دی ؟ دا سېلانی شاعر چې چرته تلی دی ، خپل شاعرانه حس او نظر یې د ښائست غېره کې غورځولی دی ؟ او د مینې په غېر یې پاسولی دی ؟ دا هم حقیقت دی چې دې سېلاني شاعر د ښائست په ستائینې او د مینې په څرگندونې کې بخيلي یا کنجوسي نه ده کړي ؟ هر چرته یې د حسن نه فېض موندلی دی او هر چا ته یې د مینې تاو رسولی دی ؟ او د ژوند ساز یې غږولی دی ؟ په فن کې یې د ژوند حقیقتونو ته یو رومانوي پېکر او رومانوي تصوراتو ته د یو حقيقي نظر ورکولو هڅه کړی ده ؟ او دغې هڅې د شاعر د فن کېنوس نور هم وسیع کړی دی "

(سلیم راز _ "په لټون ستا د څېرې" مخ _ 17 او 18)

..... "په راتلونکې کهول کې افضل شوق خپله څېره هم لري او د خپل انفرادیت په قائمولو کې بوحث شاعر هم دی؟" په غزل کې د ده شعري رنگ د فکري اثباتیت رنگ دی؟ خو زما په نږدې دئی د نظم او په نظم کې هم د مختصر نظم شاعر دی؟ د ده نظمو په اختصار کې تفصیل هم ښائي او د ده د فکر په تجربې کې .. د تجربې بیان هم؟ افضل شوق موضوعات لري؟ او کائنات یې موضوع دی خو لطیف او خواږه اړخونه به یې تر بحث لاندې وي؟ افضل شوق زما په نزد د نظم او په نظم کې هم د مختصر نظم شاعر دی؟ دلته د ده کړاو، فکري وحدت او د موضوع تفصیل زیات پرله پوري لیده شي"

(پروفېسر ربنواز مائل - "شلېدلی امېل" مخ - 9 تا 11)

..... "خو د پښتنو به پيران زوره ور و .. يا به د الله تعالى پيرزوينه وه چې په دې کې داسې نوی کهول راپیدا شو چې نه یوازي به د باباگانو ویاړلی تاریخ د خوندي ساتلو دمه وهي بلکه د نوري نړۍ سره به یې گام په گام پر مخ بیايي؟ افضل شوق د همدغو استازو په صف کې ولاړ لیکوال دی؟ ده ښاغلي، د ادبیاتو په ډولا ډول نوعو کې په بریالیتوب قلم چلولی دی؟ سفرنامې یې په پښتنو کې داسې نامې دي چې ان زما په شان سخت دريځي لوستونکي هم خوند پر اخیستی دی؟ تصویرونه یې صفا، راڼه او پر واقعیت ولاړ دي؟ یاد مي شي چې د پېښور په یوه عالمي کانفرانس کې، چا منکر په (اووه گامه منزل) نیوکه کوله چې د بنکاک حالات یې چې بیان کړي، هغه د پښتني معاشرې خلاف دي؟ ما ورته اوویل چې شوق خو څه پښین یا لورالائي منظرکشي نه ده کړي؟ بنکاک همدا شان دی چې ده ستایلې؟ سپری استوئ بنکاک ته .. تمه ورنه د لورالائي کوئ؟ په دوو نورو سفرنامو کې هم همداسې، واقعیت ته وفادار چلېدلی دی؟ د افضل شوق په قلم دي برکت شي چې داسې ملغلرې په خپل قام لوروي"

(سعدالدین شپون - "پروني مخونه" وړمبۍ ديباچه_2006)

..... "ښاغلی لیکوال او شاعر افضل شوق تر اوسه پوري د یو سېلاني لیکوال په توگه د یونلیکونو ډېرې په زړه پوري بېلگې پښتنو لوستوالو ته وړاندې کړي دي؟ خو دا دی دا ځل دغه د نړۍ د بېلابېلو برخو د لیدلو شوقي سېلاني پښتون لیکوال د یو داسې ناول لیکلو تابیا کړي ده چې هم د نړۍ له نندارو سره تړلی دی، هم د مینې له کیسو سره، هم د بېلا بېلو کلتورونو له پېژندنې سره او هم له هنر سره، له کیسې او داستاني په زړه پوري بیان سره؟ د افضل شوق دغه ناول ډېرې ښېگڼې لري؟ د یو ښه ناول ډېرې زیاتې خوبۍ یې په کې خوندي کړي دي؟" پروني مخونه" یو ډېر خوږ ناول دی او په داسې بڼه کښل شوی دی چې لوستونکی په پرله پسې توگه د ځان په لور کښوي او نه یې پرېږدي چې د پاتې برخې له لوستلو یې تېر شي؟ او دا د یو داستاني اثر مهمه خوبی ده او مونږ

په پښتو ژبه د داسې په زړه پوري اثارو کښلو او خپرېدنگ ته ډېره اړتيا لرو ❖ دا د ژبې د شتنې او اهميت نښې نښانې دي "

(زرين انځور _ " پروني مخونه " دومه ديباچه _2006)

..... " خصوصاً د هغه مختصر نظم ډېر ارزښتناک دی ❖ حقيقت دا دی چې د ارواښاد ايوب صابر راپس ښه او معياري آزاد نظم ليکل ډېر مشکل کار دی ، خو افضل شوق چې په مختصر نظم کې د خپل فکر ، خيال او موضوع د اظهار او ابلاغ کوم کوشش کړی دی ، هغه خپل رنگ، آهنگ ، خوند او تاثير لري ❖ د ده اصل خوبي دا ده ، چې د ده په شاعرۍ باندې د هيڅ شاعر اُسلوب حاوي نه ښکاري ❖ بلکه داسې محسوبېږي چې افضل خپل اظهار په خپل انداز او الفاظ کې کوي ❖ د افضل شوق په شاعري کې بنيادي موضوع ښکلا او د ښکلا لټون دی ❖ هغه په حسن نه مړېږي ❖ د هغه جمالياتي تنده دومره زياته ده چې د الطاف حسېن حالي د " هې جستجو که خوب سپې خوب تر کهان " غوندې مسلسل تلاش په مرحله کې ښکاري ❖ امکان لري چې دا مجازي مينه يې حقيقي مينه اوگرځي "

(سعید گوهر ❖ " په لټون ستا د خېرې " مخ _ 25 او 26)

..... " شوق صاحب چې په ژوندانه کې هم په سفر وي .. د " هغې " په تکل کې سرگردانه گرځي ❖ د خپل فکر او په دشتونو ښارونو کې هم او په ښکاره هم د دغې " پېکر " .. دغې " ښاپېرۍ " تر لاسه کولو او د موندلو هڅې کوي ❖ ډېر مخونه اوويني او يقين يې په هر مخ راشي .. چې دا هم " هغه " ده ❖ خو دا د يقين اوبه يې سراب اوخېرې او د مينې تنده يې ماته نشي ❖ او شوق صاحب د وينا مطابق " د سلو يار " شو ❖ که زه خطا شوی نه يم ❖ نو د شوق صاحب ټول نظمونه په روزمره او ساده الفاظو کې دي خو علامتي رنگ لري او ژور مفهوم په کې پروت دی ❖ افضل شوق صاحب د امن او سوکالۍ په ارمان دی ❖ چرته چې د مينې ټول عمري پسرلی وي .. زور ظلم نه وي .. استحصال نه وي ❖ خوشحالي ، سوکالي وي ❖ دغه خېره ده چې شوق صاحب يې په لټون پسې اوس هم خپل کوشش جاري ساتلی دی ❖ او د مايوسۍ ښکار شوی نه دی ❖ دغه خېره د امن ښاپېرۍ ، د امن ناوې ده ❖ ليک يې جرتمندانه او بېباکه دی "

(اکرام الله گران _ " په لټون ستا د خېرې " مخ _ 28 تا 31)

..... "افضل شوق د سېهلي پښتونخوا يو نامتو او مخور شاعر دی ؟ خپل انداز، خپل أسلوب او خپل يو فکر لري ؟ د ده نوم د نوي کهول د لومړي قطار په لیکوالو کې په وياړ اخیستل کېدلی شي ؟ نظم بالخصوص لنډ نظم د ده د خوښې میدان دی چې د خپل مافي ضمير د اظهار د پاره يې خپل کړی دی ؟ د فکر ژورتيا او د خپل چاپېرچل د مسائلو کتنه او مخته راويستل د افضل شوق د شاعرۍ خصوصیت دی ؟ په شاعرۍ کې نظم او غزل جلا جلا میدانونه دي ؟ لاکن افضل شوق په دې دواړو میدانونو کې د خپل فکر اُس برابر ځغلولی دی "

(سرور سودائي _ " شلېدلی امېل " وړمبی فلېپ _ 1987)

..... "افضل شوق يو ښکلی شاعر دی ؟ د هغه په شاعرۍ کې خاصکر نظم ډېر خوړلت او تاثیر لري ؟ د هغه نظم جديد دی او هغه د کلاسيکي او جديد ادب ډېره په سنجيدگۍ او ژور نظره مطالعه کړي ده ؟ په غزل کې يې د تغزل زور او شستگي ليدی شي ؟ د افضل شوق په شعري لب ولهجه کې زړې او نوي استعارې په هنري انداز ليدی شي ؟ د هغه په شاعرۍ کې حقيقي عشق او د دې انتها په حواله ډېر اشعار موجود دي ؟ د افضل شوق د شوق انتها او د هغه شاعرانه غرور او له محبوب نه کړي گيلې او شکوې او د هغه محبوب د لټولو جنون به هغه ضرور په نورو شعرونو لیکولو مجبوروي " ؟

(راشد کنډي _ کتاب " افضل شوق ايک شخصيت .. ايک تاثر " مخ 21 او 23)

..... "ښاغلی افضل ادب د ليلا مئين دی او د مينې په دښته کې يې د شوق کېردی خوره کړي ده ؟ په دې دښته د ښکلا قافلې ځي او راځي او شوق د ښکلا کرشمې ترې راټولوي ؟ کله کله خو د شعر د پری د غاړي امېل ترې دانه وانه کېږي او شوق په ډېر شوق د شلېدلي امېل دانه وانه مرغلي راټولوي ؟ د ادب دا لېونی او لالهانده مجنون د شوق د پېريانو خولۍ په سر ردي او د ښکلا اووه گامه مزل کوي ؟ هسې ماته دا لټون ډېر ښکلی ښکاري گ افضل د خپل ائيدیل او معشوق لټون کوي ؟ دا ډېر ښکلی ارمان دی . شوق چې په څه کې دا ښکلی معشوق لټوي ، هغه شيان هم ښکلي دي ؟ افضل شوق بختور دی .. چې يوه ښکلا په بله ښکلا کې لټوي "

(پير محمد کاروان _ " په لټون ستا د څېرې " مخ _ 32)

..... "ښاغلي شوق څه ډېر مشرقي او مغربي ملکونه کتلي دي او هم د دې (خصوصاً مغربي) ملکونو د ادب مطالعه يې ښه ژوره کړي ده ؟ نو ظاهره ده د هغه په ليک او تخليق کې د دغې مطالعې څه اثر به خامخا ښکاره کېږي ؟ او هم دغه سبب دی چې ښاغلي شوق په نظم او نثر کې د پښتو روايتي ادب نه ډډه کړي ده ؟ نو ځکه

هم د هغوی په هر لیک او تحریر کې د پښتو ادب په حواله یوه نوي تجربه محسوسېږي ❖ خو هغه د دې ژوري مطالعې د تاثر باوجود په شعوري توگه دا کوشش کوي چې هغه د پښتو او پښتنو د پاره اولیکي او معیاري او لیکي ❖ خو دا هم کېدی شي چې د شوق دغه معیاري او تجرباتي لیک د "نن" د لستونکي د ذهني قوت نه بالا وي.. خو ممکنه ده چې د دغه نن لوستونکی دومره ذهني، شعوري او عملي قوت حاصل کړي چې د شوق د "سبا" د پاره لیک مطالعه ورته اسانه شي ❖ دا خبره مې په دې بنیاد او کړه چې ښاغلی شوق خپله اعتراف کوي چې هغه د نن د لوستونکي په حای د سبا د لوستونکي د پاره لیکل کوي"

(طاهر آفریدی _ ناول " پروني مخونه " دریمه دیباچه _ 2006)

..... "د جدید نظم په میدان کې افضل شوق د مختصر ترین جدید نظم ښه شاعر گڼلی شي ❖ په شاعری کې د رب نواز مائل شاگرد او ملگری دی ❖ دوی نظم او غزل دواړه لیکي .. خو فطري میلان یې نظم نه دی ❖ د افضل شوق د نظم موضوعات ډېر سنجیده دي ❖ د ده لهجه د سویلي پښتونخوا ده چې د عامو لوستونکو د پاره ډېره سلیسه نه ده "

(ډاکټر سلمه شاهین _ " جدید نظم په پښتو کې " پي ایچ ډي مقاله مخ _ 445)

..... "د افضل شوق تخليقي زور او کمال ته چې سوچ کوو، نو دا خبره مخامخ راځي چې هغه څه هم محسوس کړي دي .. نو په عمل کې یې انتها ته رسولي دي ❖ او د هغه دغه تخليقي جنون او فکري لېونتوب نن هغه د فن په انتها اودروي ❖ غرض، د هغه شعر دی او که نثر .. په دواړو کې هغه یو لاره ورکي، لاروی لیدی شي ❖ د هغه سفر، د هغه د ذات سفر نه دی بلکه د ځان د پېژندنې، د ځان د بیا بیا پیدا کونې سفر دی ❖ د هغه دغه ورکوالی هغه ته د لټون او تلاش یوه داسې جذبه ورکړي ده ❖ چې کله کله دغه ورکوالی د هغه جسماني وجود هم مشکوک کړي ❖ خو داسې نه ده، هغه شته او شکر دی، مونږ لیدلی دی ❖ ډېرو به لیدلی وي ❖ خو د ده د وجودي اظهار کور نیشته، وطن ئې نیشته ❖ خو بیا هم د ده هره رشته ځمونږ سره په هنري او فني جواز موجوده ده، چې قدر یې هم کوو او منو ئې هم ❖ او بله دا، چې د هغه هنري او تخليقي وجود د یو ژوندي او متحرکه تحریک په شان ځمونږ نه گېر چاپېر لیدی شي"

(حسینه گل _ " په لټون ستا د څېرې " مخ _ 36)

..... "ښکاري چې شوق سره د ډېرو ناهیلو ناهيله نه دی ❖ ځي او د هیلو د کاروان سره سم ځي ❖ هغه چې یوه هیله ورسره وي .. اودرېدلی چرته شي ❖ شوق خپل لټون انتها ته رسولی دی ❖ په دې خو مسلسل سفر کې ورك دی او ځانته پېری هم وائي ❖ او بله مهمه خبره دا ده ، چې هغوی خپلې کیسې هم په زیات کمال او په ډېر شوق وړاندې کوي ❖ په کومو کې چې د ده د جذبو صداقت برېښي ❖ زه ورته زړور او ریښتونی شاعر په دې وایم چې خبره ښکاره کوي او څه چې احساسوسي ، هغه په شعر کې راکاږي ❖ د هغوی نظمونه مي خوښ په دې خبره شول چې حقیقي او ریښتوني څېرې په فکري هنر او د نوي سوچ له لاري داسې څېرل شوي دي ❖ چې هره کیسه د لوسونکي په مزغو کې رقم رقم تصویرونه جوړوي ❖ او زما په اندازه ، همدغه لفظي او فکري انځورگري خو شوق په پښتو شاعرۍ کې له نورو شاعرانو نه منفرده کوي"

(ډاکټر فریده هوډ سېفي _ "په لټون ستا د څېرې" مخ _ 39)

..... "افضل شوق ځمونږ د نوي قبیلې یو ځوان او ډېر ښه شاعر دی ❖ شوق که نظم لیکي او که غزل .. دواړه ښه لیکي ❖ زه د افضل شوق په شاعرۍ کې ډېره بې ساختگي محسوسوم ❖ او زما په نزد په شاعرۍ کې تر ټولو لوئی کمال هم دغه بې ساختگي ده ❖ په خالي الفاظو او د فن په پېچیدگیانو شاعري ، شاعرۍ خو وي .. خو شاید چې دومره اثر په کې نه وي او ښه شاعرکله هم دا پابندیانې نه قبلوي ❖ هغه خو د زړه خبره کوي او هغه خبره که په ځان پسخوند وهل وي هم .. نو ځان ترې نه ژغوري ❖ لکه شوق چې وائي

مازي د يار د موسولو په نيت

ټوکه په ځان کول څه ټوکه نه ده

(سهېل جعفر _ "شېلدلی امېل" دوم فلېپ _ 1987)

..... "د افضل شوق په غزل او نظم کې اختصار لیدی شي ... کوم چې هغه په شعوري توگه کوي ❖ د هغه په شاعرۍ کې بنيادي اهميت د احساس دی ❖ سليم راز صاحب چې د شوق شاعري د سريالزم په سرحدونو کې داخله شوي گڼي او سعيد گوهر ورته مجازي عشق نه د حقيقي عشق په لور یون وائي .. خو زه دې دواړو سره اختلاف کوم او د خپلې مطالعې په رڼا کې وایم چې د افضل شوق شاعري دراصل د ريلزم او سريالزم يو حسين امتزاج دی"

(فېصل فاران _ هفت روزه "روشن پاکستان" نېټه 7 14 نومبر 2003)

..... "هر لوی او ریښتونی فنکار همپشه د نوو، خیالاتو او حقائقو په تلاش کې وي او دغه تلاش او جستجو په شوق باندې هم د نوو دریافتونو دروازې خلاصوي" افضل شوق په بنيادي توګه یو سیاح فنکار دی ؟ او په پنجابی وئیلی کېږي چې "شوق دا کوئي مول نهين" (د شوق هيڅ قيمت نيشته) ځکه خو دې عالمي شوق و افضل شوق ته شهرت ورپه گوته کړو ؟ د افضل شوق سياحت د نورو سياحانو نه ممتاز ځکه دی چې هغه یو فنکار هم دی ؟ د هغه په سياحت کې چې څومره فن دی .. هومره يې په فن کې سياحت ليدل شي"

(عبدالهادي حېران _ هفت روزه "روشن پاکستان" نېټه 1-8 جولای 2003)

..... "افضل شوق .. چې بې وزره د خپلو خیالاتو او افکارو په سهاره الوتی لیدلی شي .. بلکه د دې کره ارض سینه يې هم خیرلي ده او مخته اوتی دی ؟ هغه دی خو انسان .. لاکن د یو نه ښکاره کېدونکي انسان په رنگه چې جادوئی ټوپی يې په سر کړي ده ؟ زما یقین دی چې که د هغه په کتابونو باندې د هغه تصویرونه نه وی .. نو هغه ته د هر قسم څیز شکل ورکول کېدی شو ؟ ماته د هغه د وړمبې شعري مجموعې د چاپېدو وخت ښه په یاد دی .. چې هغه يې د شهرت و آسمانونو ته رسولی وو ؟ داسې خو هغه په پښتو کې لیکل کوي خو د لیکلو معیار يې انګرېزی، فرانسېسی، اردو او نورو مخته اوتو ژبو د لیکوالانو نه په هيڅ معنا کم نه دی ؟ نو ځکه هغه ته تش د پښتو شاعر یا ادیب وئیل .. د هغه شخصیت محدود کول دي ؟ ولې چې د هغه په افکارو کې آفاقي رنگ د عصري تقاضو مطابق لیدی شي"

(رفعت اعوان _ "روزنامه جنگ کوئټه" نېټه 17 مارچ 2005)

..... "د افضل شوق تحریرونو زه داسې په گرفت کې واخیستم چې ما د هغه درې واړه سفرنامې اولوستلې ؟ په پښتو کې د هغه سفرنامو د یو نوي انداز رواج راویستو ؟ په خپل ځانګړي طرز کې افضل شوق په ادبي دنیا کې ډیر اوچت شهرت لري ؟ شاعر خو هغه .. اول هم ډېر مقبوله دی ؟ د هغه مختصر نظموه چې هغه په یورپ کې لیکلي دي هم د منظومې سفرنامې حیثیت لري ؟ د کوم دپاره چې هغه د شاباشي مستحق دی ؟ د هغه په سفرنامو د قاري دپاره د دلچسپیانو سره سره عمراني مطالعې او معلومات قدم په قدم لیدلی شي" ؟

(عمر گل عسکر _ "روزنامه جنگ کوئټه" نېټه 19 مئی 2005)

..... "کله چې ما د افضل شوق نوډا کتاب اولوستلو، نو ماته د نوي عالمي ادبي اصطلاح را په ياده شوه" افضل شوق باچا سړی دی چې کتابونه په ملگرو کې مُفت تقسيموي او د مارکېټنگ هيڅ شوق نه لري او د افضل شوق دغه دلچسپه کتابونه که په يورپ کې په انگرېزي ژبې کې چاپ کېدلو.. نو په لکهونو کاپياني به يې خرڅې شوي وي او د هغه په سفرنامو کې نه يواځې د سفر حالونه دي بلکه په دې کې د هر ليدلي ملک ادبي، ثقافتي، سياسي، سماجي او معاشرتي صورتحال او معلومات هم ليدلی شي او د هغه په سفرنامو کې د قره العين حېدر د گلگست خاصې هم شته او د "نيو ريالزم" تهيووري هم.. ځکه په فن کې ځمونږ افضل باکمال دی"

(فاروق سرور _ "روزنامه جنگ کوټه" نېټه 16 دسمبر 2004)

..... "سفرنامه ليکل د هر چا کار نه دی او ما ډېرې سفرنامې لوستي دي چې د کتاب په سر يې سفرنامه ليکلي وي او خو ولې هغه خو يا رپورټاژ وي او يا يوه ډائري او خو افضل شوق چې کومې سفرنامې ليکلي دي.. هغه په ريښتيا سفرنامې دي او ځان يې پسې کړولی دی او په کور کې يې څه خيالي سفرنامې نه دي ليکلي او د هغه په سفرنامو کې داسې محسوسېږي لکه چې دا بيان.. بلکه په حقيقي نظر د دغه مقام سېل کوي او افضل شوق يو داسې معتبر نوم دی چې د لر وېر او جنوبي پښتونخوا ليکوال يې نوم په ډېر ادب او احترام اخلي او هغه که نثر ليکي او که نظم.. په دواړو کې يې ډېر زيات مهارت دی او بلکې زه خو بعضې بعضې ليکولانوته.. کوم چې د سفرنامو شوقيان دي او سفرنامې ليکي وایم او چې د سفرنامې چل دې د ښاغلي افضل شوق نه زده کړي"

(مصور قريشي _ "روزنامه وحدت پښور" نېټه 19 فروري 2005)

..... "افضل شوق چې تعلق يې د کوټه بلوچستان نه دی.. د پښتو ژبې يو ډېر بېژندلی اديب او شاعر او مشهور سفرنامه نگار دی او هغه چې څومره ادبي کتابونه هم چاپ کړي دي.. د پښتو سنجيده قارئينو کې ډېر زيات خوښ کړي او ستايلي دي او هغه د يورپ په سفرنامو کې د هر ځای او ښار و هر هغه څيز ته گوته نيولي ده.. چې يو بهترين او کامياب سفرنامه نگار يې قلم بند کوي او هغه د هر ملک او ښار د اوسېدونکو خلقو بودوباش نه علاوه تهذيب وتمدن ته د يو ښه صحافي په نظر هم کتلي دي او د پښتو په ليکلي شوو روايتي سفرنامو کې افضل شوق په وړمبي ځل انفراديت او جدت ځکه پيدا کړو او چې هغه د محل وقوع په مناسبت د هرې خبرې آغاز کوي او دغه خاصه د هغه په نظم ليکلو کې هم ليدی شي"

(سندې مېگزين .. "روزنامه مشرق پښور" نېټه 7 نومبر 2004)

..... "لېوني مې ډېر اوليدلوخو د شوق غوندې لېونې مې هيچرته نه اوليدو" چې په فټ بال اخته شو، نو له فټ بال سره يې د مجنون غوندې عشق شروع کړو چې دا تنده يې ماته شوه، نو د شعر په لېونې لوبه داسې اخته شو چې په يوه وخت کې به يې درې څلور منظوم شيان اولیکل دغه رنگه چې د کمپېرنگ په موذي مرض اخته شو.. نو له رېډيو پاکستان کوټي نه پښتو "امېل" پروگرام يې دومره په مستې کاميابې او په شوق شپېر کاله مسلسل اوچلولو.. چې فلمي هېروئيني مسرت شاهين غوندې يې د ستورو په شمېر خپل پرستاران پيدا کړل او بيا چې په سياحت بوخت شو.. نو او س چې يې حال کوې، نو پته به اولگي چې فلاني ملک له لارې دی

(پروفېسر محمود اياز _ مياشتنۍ مجله .. " ليک " مئي جون 1996)

..... "افضل شوق زمونږ د دې سيمې نه بلکه د پښتو ژبې هغه خوږ ژبې شاعر دی چې پښتو ژبې او پښتون قام ته ورپېښې ستړي او د هغو ستړيو دردونه د ده د شاعرۍ بنيادي موضوعات دي" ځکه خو د شوق په شاعرۍ کې د غم جانان سره سره غم دوران ډېر نمايان دی چې د شوق صاحب شاعرانه احساس مونږ د ده په غزلو او نظمونو کې بېخي واضح ليدلی شو ځکه چې د شوق صاحب نظموونه واقعي د خپل وسعت او اثر په وجه په پښتو ادب کې ځانته جلا او بېل مقام لري"

(فېض محمد شهزاد _ "جرس نظم نمبر" کال 2001 .. مخ 1009)

..... " (د افضل شوق د يوه نظم د لارې) .. هغه که له ژونده تنگ دی او ژوند د خپلو اوږو بار بولي .. هغه د نن د بې حسي ټولنې ساړه لاسونه دي چې د انسان د مينې گرم وجود يې په ساړه او بې حسه وجد بدل کړی دی چې د ماده پرستۍ زهر يې د انسانانو مېني، کلي او ښارونه په ژوندۍ اديره بدل کړی دی چې افضل شوق د ژوند دا ظاهري ښکلا نه قبلوي چې د نن ښائست او تش د بې معنا لفاظي قائله نه دی چې افضل شوق د مينې له جذبو څخه خلاسې رشتې تش گلان گڼي چې افضل شوق دراصل د نظم شاعر دی چې د ده کوچني مگر جامع نظموونه د ده و شاعرۍ ته ژوند وربخښلی دی چې د ده جذبې د لفظونو محتاجه نه دي بلکه لفظونه د ده په جذبو د ځان ټول زياتوي چې د نظم گو شاعرانو په صف کې ځان نه دروي .. بلکه دئې خپل نظموونه د نظمونو په صف کې دروي چې افضل شوق نه د مقابلې ښکار دی .. نه د شهرت په تلاش دی او نه د صف بندۍ قائله چې

(نصیب الله سیماب _ "جرس نظم نمبر" کال 2001 .. مخ 1121 او 1123)

"افضل شوق ته نذر"

دَ سفر شوق دي ستړی مه کړه دَ فکرونو اوږې
دَ اروپا نه دې پښتون کور ته سوچونه راوړل
دَ امنیت خوب دې رښتیا شه په ښایست مئینه
بارودو سوو سترغلیو له دې خوبونه راوړل

*****

دَ روم، اټلي، سپین، جرمني، سکاټ لېنډ دهرځای چې وي
پري زادگیو او خوشبویو پسې شوق کړی یون دی
مطالعه ده ، تجزیه که مطلب تنده ده
ویر کائنات کې دَ ښکلا دَ سرچینې لتون دی

*****

دَ نظر تنده دي سپه نه کړه دَ واورو کوڅو
دَ طلب سترگې دي لا نور نور منظرونه غواړي
دَ کائنات دَ مصور دَ هر شاهکار په لتون
شوق دی دَ وېر جهان دَ گوټ گوټ سفرونه غواړي

*****

دَ ژوند او ژواک، خوراک او څښاک په باب به وي مهذب
ټول دَ هوس درياب کې ډوب دي ناخبر دَ ځانه
دَ مقدسو رشتو نرخ تر سرې کاسپرې کم دی
رقص دی ، نغمه ده ، خوشبوئی دَ آزادي پرېمانه

*****

منمه شوقه! په اُلفت کې هم افغان گنې ځان
لېمه دي ټيټ کړه سرلوري دي د ځان اوساتله
يو "ونېسا" څه ، ترتا ټولې پېرنگې شه قربان
د سيالو سيال وې او پښتو دي په کې اوپاللا

*****

چې سائې خپلو کې گډېږي او يو کېږي سره
"د مقدس ښار فرېبي ژوند" په راز پوهې شوې که نا؟
د لاراگوک هغه کلک خواست د ډانس دې ولې رد کړو؟
د سېلاني پښتون د زړه په آواز پوهې شوې که نا؟

*****

د جذبو جنگ چگې چرته خوږ شي ته ترې لري تښتې
ته د مغرب د دروغجنې موسکا نيت پېژنې
تا د سفر داستان کې راز دی د قدرونو نغښتې!
د خپل فطرت په ضد افضل يې پښتون پت پېژنې

*****

مائیکل اېنجلو ته هوسېږي سرې مخمورې پېغلې
که خنده رویه دي دولت گټي ..... جنسي آلي دي
او د موزارټ په موسيقي مستې مسرورې پېغلې
د محبت دپاره هر زړه ته د سرو تالې دي

*****

تا ته د خپل وطن د خوارو خواره ورځ ښکارېده
د ائيفل ټاور د نظارو په ښکلاگانو کې هم
په خپل وطن کې د بارودو بوی دې نه هېرېده
د خوشبويانو د هېواد په خوشبويانو کې هم

*****

تا د لندن د سړیتوب پټي څپرې اوليدې
په ځان مټين دي په شراب او په دولت مټين دي
په انگوري اوبو چي گ پائي د عربو ..... شېخان
دين يې بدنام کړو په هوس او په شهوت مټين دي

*****

لفظي تصوير دي هر منظر کړو په هنر او کمال
ځان دي غلام نه کړو د مستو سحرگرو سترگو
څومره يادونه په کې عکس شو د ښائست او جمال
در جار شم شوقه! ستا له ښکلو انځورگرو سترگو

*****

ته اېشين وې ، ته پښتون وې که نا بل څه چل وو!
توپير دې بد گڼه انسان وي هغه سپين وي که تور
"مزل په واورو باندي" گران وي خوهمت دي مل وو
سفر دې اوکړو په امید " د لمر د کلي په لور"

*****

د خوشحالی د ورځو شپو سپرلی ارمان د وطن

دَ نرئيزو سڀلانيانو دَ قطار سالاره

دَ امن ناوې ته لږواله واره جنجيان دَ وطن

ته دَ پښتون سنگر دَ خوب تعبير يې شوقه ياره

دَ افضل شوق دَ دوو سفرنامو "مزل په واورو باندې" او "دَ لمر دَ کلي په لور" په تاثر کې دا نظم اولیکلی شو ؟ دغه دَ يورپ سفرنامې په پښتو ادب کې يوه گټه وړه اضافه ده او دَ يو پښتون سڀلاني شاعر، اديب، سفرنامه نگار دَ پښتو سره دَ بې کچه مينې يو نه هېرېدونی ثبوت دی "

(نورالاسلام سنگر _ اسلام آباد کال 2005)

ايوارډ

تا په ازغو دَ مزلونو جوړ قسم کړی دی

چې دَ احساس درد دې راوينی شي

نو دَ کوره اوځې

په کلو گرځې

په ښارونو

په ملکونو گرځې

دَ ښاپېرو،

دَ گل غوتو مېلو کې ځان هم ورك کړې

"دَ يو څېرې په لتون" څومره څېرې

خپلي گڼې ؟

دغه لتون

او دا تلاش دې څه بې شانه ښه دی

زما پښتو ته دې پرې څومره ډېر څه اوکتلو
ستا د هنر د رڼاگانو دُنیا څرې مه شه
ستا پښتني ارمانپه فکر کې لوڅرې مه شه
زما پښتو په دې رڼا
او ستا په فکر پائي
ته چې شاعر يې
ته چې مينه غواړې
حسن غواړې
دغه غوښتنې هم د دغسې فطرت خاصه ده
ستا د " شلېدلی امېل " ټولي جذبې
ماته د حسن د ښکلا د باغ سندرې وائي
دغه " شلېدلی امېل " داسې چې دانه وانه دی
د دې امېل دانه وانه مری زه داسې گڼم
لکه زما د پښتنو خواره واره هېونه
دا که راغونډ شي
نو زما وجود به وده اوکړي
دا که راغونډ شي
ته به هم د سکون ساه واخلي
دا که راغونډ شي
نو زما هستی به
د دُنیا لويې هستی اومني..

تسليم به يې کړي
بس د جذبو او د هنر سفر دې
دغسې په منډه اوسه
په دې سفر کې
د " اووه گامه منزل " سندرې هېره نه کړې
دغې سندرې خو د هر فکر اظهار کړی دی
دغه سندرې خو هم ستا وجود
او ستا نامه هم
په گل درو
او په گل مخونو داسې اوشيندله
لکه د پېغلې د اوربل خوه وره خوشبوئي
لکه زما د پښتني وجود د عطرو خوله
دغه سندرې که زما او ستا د خياله اوځي
نو د خيالونو او رنگونو چم به غلی نه شي؟
منم چې ته د انعامونو نه بې نيازه گرځې
په اېوارډونو دې څه کار نېشته دی
خو يو اېوارډ او يو انعام
خو داسې هم وي گله!!
چې د خپل قام د اولس زړونو کې
يو ځای اولري
دغه انعام شايد چې تا اخيستی

دغه اېوارډ لکه هم تا گټلی

(حسینه گل ❖ "درې میاشتېنۍ جرس کراچی" گڼه 47 مه، مخ ❖ 88 - 89)

افضل شوق د سیلالو ژبو د لیکوالانو په نظر کې

(دځینو نورو پښتو نقادانو او سیلالو ژبو د لیکوالانو تنقیدي آراء .... ، چې د امریکایي شاعرې او لیکوالې الې بولنگ له اړخه د افضل شوق پښتو شاعرۍ په انگلسۍ ژبې کې ژباړلو سمدستي د "ټوئیست آف فېټس" په نامه کتاب کې په ریکارډ باندې راغلي دي ❖ زه غواړم چې د نیت د لارې خپل دا تنقیدي زیار د نورو نقادانو په راتیو هم مثبت او منطقي دلیل ته اورسوم - چې د ښاغلي شوق د ادبي کړاوونو او فکري ستروحق پرې ادا شي - ځکه زه دا مناسب گڼم چې دا لاندې ورکړل شوې راتپې د انټرنیټ د دې برخې په ذریعه خلقو ته اورسوم - حسینه)

..... "د شوق په شاعرۍ کې نوي فکري عکسونه او موضوعات د نړۍ د خلکو توجه گټلو سوب گرځېدلی شي - ولې چې د هغه په لیک کې داسې خوبونه مخې ته راځي چې په کې د یو مکمل انسان څېره داسې څرگندېږي چې په وینښه لیدل یې له امکان نه وتی خبره ده ❖ لکن د دې شاعر مسلسل لټون زه په دې مجبوره کړم چې د افضل شوق افکار نړۍ ته په دې نیت وړاندې کړم چې په بېلابېلو جغرافیایي ځنډو کې د مېشته شوو انسانانو تر منځه د ژبو ، مذهبونو او کلتوري توپیر پرته هم تر خپلوحیاتياتي بني، خدا ژړا، مطالب، حاجتونه، مینه او د نفرت اظهار، تنده لوړه .. هن چې د ژوند او مرگ سره هم په یو رنگه دږدونو او کېفیتونو کې مخامخ کېږي ❖ هیله کوم چې شوق به خپل دغه لټون او لیک د یو بل سره گندلی ولري "

(الې بولنگ .. امریکا - "ټوئیست آف فېټس" مخ - ۱۰ او ۱۱)

..... "د افضل شوق فکر او خیال ډېر اساسیت په دې خبره لري چې هغه انسان د خپل فطرت په سمون وړاندې کولو هڅه کوي" هغه مینه غږوي .. د یو تجربه کار مینه وال په حېثیت او هغه درد او خوند په خپلو افکارو کې احساسول غواړي چې انسانان یې متلاشي دی "

(اندريا سرکاني .. رومانيا- " ټوئیسټ آف فېټس " - مخ ۹)

..... "داسې خو د هرې ژبې د شاعرۍ یا ادب ژباړه کېږي خو زما په خیال چې زمونږ په هېواد کې داسې مثالونه ډېر کم دي چې د یو انگرېز د لاسه په انگرېزي کې د قامي ژبو او په خاص توګه د پښتو ژبې د افکارو ژباړنه شوی وي" خو د افضل شوق د ۳۳۳ پښتو نظمونو ترجمه د امریکایي شاعرې او آرټسټې الې بولنگ په خوږه امریکایي انگرېزي لهجه کې یو مثال دی" کوم چې د ښاغلي شوق د شاعرۍ آفاقي رنگ ، خوند او فکري اهمیت یو په دوه زیاتوي" د الې بولنگ دغه کتاب " ټوئیسټ آف فېټس " د افضل شوق دپاره یو غټ اعزاز دی چې دئې ممتاز کوي په پښتو شاعرانو کې " ...

(افتخار عارف .. چیرمېن اکادمي ادبیات پاکستان - ریکارډ شوي رائیې " د ټوئیسټ آف فېټس مخکنه - اسلام آباد" نېټه .. ۲۱م ستمبر ۲۰۰۶)

..... "محترمې الې بولنگ د مشرق او مغرب تر منځه پل جوړ کړو چې کله یې د افضل شوق پښتني شعري افکار مغربي دنیا ته وړاندې کړو" یعنې افضل شوق چې کومې ایندازې د خپل قام او ملت په حقله وړاندې کول غوښتلو .. هغه الې صاحبه ممکن کړو او د شوق شاعرۍ یې په انگرېزي کې واړوله" ځکه خو نن په ټوئیسټ آف فېټس باندې ستر نقادان خبرې کوي"

(شېرباز خان .. نمائنده روزنامه ډان اسلام آباد - د چاپ نېټه - ۲۲م ستمبر ۰۶" مخ ۱۹)

..... "د هغه فکري اپروچ په حقائقو باندې اړه لري" هغه د یومثالي شخص په تلاش کې لیدل کېږي - او انسانان په دې خبره پاروي چې هغوی د هغه څېښتن سره رښته د رښتوني انسانانو په څیر اوساتي چې هغوی یې تخلیق کړي دي"

(ارناني" آئي" پاییتو .. فلپائن" " ټوئیسټ آف فېټس " مخ ۹)

.... "په ادب کې ترجمه هرکله داسې رول ادا کوي لکه یو پل چې د دوو ژبو د لوستونکو تر منځه جوړ شي - لکن چې کله ترجمه د نړۍ ژبې انگرېزي کې کېږي نو د دې مطلب دا وي چې خبره د نړۍ په سر منظر عام ته جوړه شوه؟ نو ځکه زه دې پښتون شاعر افضل شوق ته د هغه په نړيوال کېدلو اومبارکي ورکوم"

(ډاکټر طارق رحمان .. اسلام آباد - ټوئيسټ آف فېټس مخکنه؟ نېټه ۲۱م ستمبر ۲۰۰۶)

.... "د افضل شوق نظمونه څومره چې وړوکې دي ، هغومره تاثیر ناکه هم دي ؟ مثال يې د ټوپک د گولۍ دى چې وي وړوکې خو انسان وجني"

(هاشم بابر .. اسلام آباد ؟ خېبر ټي وي چينل / ټوئيسټ آف فېټس ؟ مخ ۷)

.... "زه داسې محسوسوم لکه افضل شوق چې هغه څه ليکي کوم څه چې زه ليکل غواړم ؟ ځکه خو هغه او د هغه افکار راته خپل خپل ښکاري - د هغه لفظونه د لوستونکي د ذهن د خوښې خوراک جوړېدلى شي - د هغه د شاعرۍ لوستلو ورسته زه په دې نتيجه اورسېدم چې د هغه په افکارو کې رومانيت له محروميانو سره اوږه وهي - غربت، مرگ ژوبله ، بې انصافي ، او غېر انساني روئېې د هغه ذهن او زړه په لړزان کړى دى - د افضل شوق په شاعرۍ کې ډېر زيات نظمونه زما خوښ دي ؟ زه د هغه په شاعرۍ کې اختصار خوښوم ؟ هغه په څو لفظونو يا مصرعو کې لوي کيسې وړاندې کوي - ځکه زه له گرانو لوستونکو هيله کوم چې زما دغه ډېر ښه ملگرى افضل شوق شاعرۍ به ولولي او خوښه به يې کړي"

(ماليسا لوندین ... امريکا - " فار دي لو آف ورډز- "خېبر واچ" اي مېگزين")

.... "د پښتو ادب ژباړنه داسې خو په اردو، پنجابۍ او نورو قامي او مقامي ژبې کې شوې ده خو د افضل شوق د پښتو شاعرۍ دغه انگرېزي ژباړه ځانگړې حيثيت لري او دلته دا خبره څرگنده شوه چې د مشرق سيمه ايز افکار که په ښه توگه قلم بند شي نو د مغرب لوستونکي متاثره کولې شي .. لکه افضل شوق چې دا خبره ثابته کړه چې هغه نه يوازې د پښتنو شاعر دى بلکه د هغه فکر ته مغرب هم گوته په غاښ دى - شوق هم لکه غني خان ځانته د نظم ميدان خوښ کړى دى او نوم په کې گټي لگيا دى ؟ د افضل شوق زيار د ستاينې وړ دي"

(خرم خرام صديقي ... اکېډمي ادبيات پاکستان - بلوچستان ټائمز کوټه)

..... "افضل شوق د مئين زړه او خوبولي ذهن شاعر دی - هغه د امن په هيله انسان د انساني روح سره ملگری خوبسوي - هغه رښتيا په گوته کوي او لوستونکو ته حقائق وړاندي کوي - د" ټوئیسټ آف فېټس " لوستلو ورسته ما په هغه کې انسان دوسته شاعر و لټولو - د هغه په نظمونو فکري چينې د ژوند ارتقاء عمل په زړونو کې ځای جوړوي - او معروزي (وقتي) حالاتو د اثراتو څخه يې متاثر گڼي - هغه د وخت سره سم په وړاندي روان ښکاري - لکه نور شاعران چې هغه د خوب شاعر گڼي ، زما هم داسي رائيې ده خو هغه خوب ته حقيقي رنگ ورکوي - ځکه خو اوريجنل محسوسېږي - د شاعر شاعري ژوره فهمه او سدا بهار ده- او راتلونکی نسل هم ورته استفاده کولی شي

◆ د هغه شاعری زړه راښکونکې ده او زه ورته د لوی عمر دغا کوم چې هغه د خپل قام قيمتي غمی جوړ شي "

(بېنيتا پرېم چند .. کينتا وېلي ، پيراک ملائيشيا - خېبرواچ ◆ اي مېگرين /

بلوچستان ټائمز - مخ - ۱۰)

..... "آرټ او لټرېچر هغه يوازینی لارې دي چې امن يقيني کوي - ولې چې د ادبي فکر هيڅ چرته پولي نه وي - زه دا خواهش کوم چې د افضل شوق او الې په رنگه که ادب تر لرې لرې پورې اورسولی شي نو انسان به انسان ته نېرېدې شي - او دا خبره به مخې ته راشي چې انسانان ټول يو رنگه دي "

(شېزي زیدي .. تبصره نگار روزنامه " دي نيوز اسلام آباد- نېټه ۲۲م

سپتمبر ۲۰۰۶ ◆ مخ ◆ مېټروپوليتن ۴)

..... "افضل شوق د خپلو افکارو په بنياد دا خبره په ډاگه کوي چې انسان چې هر چرته وی .. انسان دی - نو ځکه دا شاعر ځانته پښتون سره سره انسان هم وئيلو کې وياړ محسوسوي ◆ کوم چې دائی په نورو قاموالو مفکرانو کې مخه ورکوي "

(طارق شاهد .. اسلام آباد ◆ روزنامه " جناح اسلام آباد" نېټه ◆ ۶ سپتمبر ۲۰۰۶)

..... "افضل شوق دومره آزاد دی لکه آزاد نظم ، خو د ده فکري زغل د دنيا تر گوټ گوټ پورې دی او دئی غواړي چې دنيا ته خپل افکار اورسوي - يو خواته افضل شوق شي او بلې خواته امريکن الې بولنگ ، خبره به ولې دنياوي رنگ نه اخلي ◆ افضل شوق د يخې شوې انساني روئيو ته تاؤ ورکول غواړي ◆ هغه انسان په مثالي بڼه لټول غواړي "

(ډاکټر شېر زمان طائزى ❖ روزنامه "ډان" / روزنامه "دي نيوز" ۲۰۰۶)

..... "زه د گرانې الې بولنگ د خبرې سره متفق يم چې مونږه ټول ټال انسانان، يو رقم يو - زمونږ جذبات، احساسات او حاجات يو رقم دي - زه په دې هم اتفاق كوم چې شاعرۍ ارومرو نشي ترجمه کېدای ❖ لاکن فکر او خيال په خپلو خپلو ټکو کې اړولې شي ❖ لکه الې بولنگ په ډېره ښه طريقه د افضل شوق شاعرۍ انگرېزۍ ژبې ته اړولې ده"

(ډاکټر قابل خان .. اسلام آباد ❖ ټوئيسټ آف فېټس مخکنه / بلوچستان ټائمز ۲۰۰۶)

.... "يو څاڅکى د باران هغه دى چې په سمندر کې د سپي په خلې کې ورلوېږي او موتي ترېنه جوړېږي او بل څاڅکى هغه دى چې په ډېران لوېږي چې د سخا څيزونو نه نور نور بد بوى راوکاږي - داسې هر څوک شاعري کوي خو افضل شوق موتيانې پېږي او خپل اثر پرېږدي - افضل شوق ژوند ته په حقيقي معنو کې گوري او خيالات يې لوستونکې متاثره کوي ❖ زه د شوق د شاعرۍ د يوې عامې لوستونکې او پرستارې په حيثيت ډېره مينه په يو نظم "لو اېنډ سپنټيمنتس" کې وړاندې کوم،

توره شپه وه

وېرېدمه خو يو کس راته ويلو

"مه وېرېږه

گوره زه تا سره جوغت ولاړ يم"

دومره وئيلو ورسته يې

په سترگو کې دوې سترگې

رااچولو ورسته اوويلو

"زه انسان يم"

تاسره مينه انسان په رنگ کومه

هله راشه زما څنگ ته"

او چې زه يې شوم تر څنگه

نو ما اوليدو په خپلو سترگو باندې

يو انسان د هغه کس سترگو کې

چې ماته خپل خپل ښکارېدلو

لکه هغه چې هم زه يم

زه چې هم هغه يم

(پښتو ته د انگلش ژباړه .... سيده حسينه گل)

(زېږني ډيسوجا ... انډيا - شوق ته اي مېل د انټر نيټ د لارې)

حسينه گل

زيارت کاکا صاحب _ نوښار

افضل شوق د پوښتنو په رڼا کې

کله هم یو شخصیت څوک د هغه د فن یا د فکر په حواله نه خو صحیح پېژندلی شي او نه یې لیدلی شي — افضل شوق ما لیدلی هم دی او زه یې پېژنم هم .. او دا زما هاغه دعوه ده چې ښاغلی افضل شوق زه د خپلې پېژندګلو په اساس په دې پوښتنو کې د هغه نورو ټول پښتنو ته په یو نوي، جدا او منفرد رنگ کې نه یواځې د خپل فکر او فن په یو فني او هنري بڼه کې د وړاندې کولو کوشش کوم — بلکه د ادب په حقله د هغه د نظریاتو، د هغه د مطالعې یو صحیح تصویر تاسو ته هم وړاندې کوم ❖ دا پوښتنې ما د هغه نه په بېلو بېلو موقعو کړي دي ❖

ورمبې پوښتنه

حسینه- ستا په باب هیڅوک دا نه شي وئیلی چې ته څوک یې او څه

کول یا لټول غواړي؟؟

شوق - انسان یم ، انسان اوسېدل غواړم.. او داسې انسان لټول غواړم ❖ چې هغه په هره معنا واقعیانسان

وي .. د انسان په رنگه اشرف المخلوقات انسان ❖

خو.. دومره وئیلو ورستو افضل شوق چې پاتې شو او داسې ښکاره کېدو لکه هغه چې څه وئیل غواړي .. خو ژبه ورسره ملګري نه کوي ❖ خواوښاته یې په مړو او کتلو او په نړۍ معصومه موسکا کې یې .. هرڅه داسې راوغاړلو ❖ لکه هغه چې هیچرته انسان نه ویني او خپله هم دننه مات رامات شوی وي ❖ او اوس بیرته ځان رغول غواړي .. ځان او ذات د انسان په توګه تکمیلول غواړي .. د یو رښتوني انسان په بڼه ❖ خو، څنگه ؟ شاید چې د دې خبرې ځواب د هغه سره هم نه وو .. ځکه خو چې وو او په ورمبې ځل ما خندنې افضل شوق دومره سنجیده لیدلی وو ❖ په دې مې خبرې په بله وارولې

دومه پوښتنه

حسینه- د موجوده پښتو ادب په حقله ستاسو فکر؟

په دې پوښتنه ښاغلی افضل شوق مایوس هم ډېر وو او څه قدرې جذباتي هم .. ده اووې چې...

شوق - نن سبا په پښتو ادب کې بازاری قسمه ادب میانځ ته راوړلی شوی دی ❖ پښتانه ادیبان شاعران د

مقدار خیال خو کوي .. خو د معیار لحاظ نه ساتي .. زما په خیال که د ادب معنا هم دغه ده .. نو بیا خو زموږ کلاسیکي ادب دومره مورپت دی .. په خپلو کلاسیکي روایاتو دومره ښکلی دی چې نور ادب مونږ ته هډو لیکل نه دي په کار ؟ ځکه چې پښتانه ادیبان شاعران په مقامیت زیات یقین ساتي او د مودو راسې هاغه زاړه موضوعات دي .. چې د ادب په نوم لیکلی شي ؟ خو کوم ادب چې خوشحال بابا، حمزه بابا، غنې خان ، قلندر ، کاظم خان شیدا او رحمان بابا تخلیق کړی دی .. نو هغه کافي دی ؟ ولې چې د نن شاعر ادیب د وخت د غوښتنو خیال نه ساتي ؟ انساني ژوند او انساني تهذیبونه چې څومره مخ په وړاندې روان دي ، ، که چرته ادب د یوې ژبې د تهذیب په اصلي معنو کې عکاسې کوي نو بیا د پښتو ادب دا حال ولې دی ؟ پښتانه دومره ورستو پاتې خو هم نه دي ؟ چې شاعران او ادیبان یې د عالم نه ورستو ښودلو کوشش کوي ؟ او خبره دا ده ، چې د هغوئ ادب د نن تقاضې ولې نه پوره کوي ؟ دې سوال چې کله هم په پښتو ادب کې ځواب پیدا کړو، نو هله به دا وائیو چې پښتو هم سیاله ژبه ده گنې د نن ادبي جنگې روئېې د پښتو په حق کې نه .. بلکه د پښتو د تشخص ساتلو خلاف ښکاري .. زما د ژبې ادیب یا شاعر داسې ولې کوي ؟ کېدی شي چې د دې سوال ځواب چا سره وي .. خو د خبرو تر حده ؟

د ښاغلي افضل شوق د دې نظریې په اورېدو زما په ذهن کې یوه بله پوښتنه راولاړه شوه چې .....

دریمه پوښتنه

حسینه- دا ته کوم لیکل کوې .. کوم أسلوب چې تا خپل کړی دی ، په دې خو پښتانه د سره هډو پوهېږي نه ..

نو ته د چا دپاره لیکل کوې ؟

د دې پوښتنې په ځواب کې ښاغلي افضل شوق اووې چې ..

شوق - زه د نن د پاره لیکل نه کوم .. خوشحال بابا او رحمان بابا ته خو هم دا پته نه وه چې زموږ لیکل به دومره عالمگیریت او آفاقیت مومي ؟ او هسې هم د یو فنکار د یو شاعر ادیب ژوند خو د مرگ نه پس شروع کېږي ؟ زه دا منم چې زما لیکل د نن د وخت د نقادانو د پاره د اعتراض او تنقید یو جواز خو دی .. خو دغه لیکل به زما .. د پښتنو د تاریخ یوه برخه خامخا جوړېږي ؟ په ادب کې چې د جدیدیت کوم أسلوب ما خپل کړی دی .. دا د نن د وخت د حالاتو د غوښتنو عین مطابق دی .. او که زه د وخت په رفتار او د زمانې په حالاتو د پوهې شعور لرم .. نو زما د لیک دا موجوده معیار به د سبا نقاد ضرور مني !! ..

څلورمه پوښتنه

حسینه- په پښتو ادب کې دا دومره ډېر حقائق چېرل، ریښتیا لیکل .. دا د ادب معنویت ته خو نقصان نه

رسوي؟

افضل شوق اووي ..

شوق - شاعر د قام سترگې دي .. چې په خپل ماحول کې څه ویني گوري .. د هغې صحیح عکاسي به هغه په خپلو لیکونو کې کوي ❖ خو زه د یو شاعر ادیب کردار د یو حکیم او طبیب هم گڼم .. هغه لحظه په لحظه د خپلې ټولنې د رنځ وهلي وجود په نبضونو گوتې کېږدي او د خپلې ټولنې مرضونه معلوموي، د هغې تشخیص او علاج کوي ❖ زه هم په خپل دغه کردار کې خپله ذمه واري پوره کوم ... د خپلې معاشرې رنځونه تشخیص کوم .. او علاج یې هم تجویز کوم .. دغه علاج که په دومره ډېرو ریښتیا وئیلو او لیکلو کې وي .. نو زه په دې حواله د مصلحت نه کار نه اخلم ❖ زما مطلب دا دی چې زه ملېریا ته زکام او د خپتې درد ته سر درد نه شم وئیلی ❖ او دا غواړم چې نور ادیبان شاعران دي هم د مصلحت نه کار نه اخلي او په ډېر صداقت او ریښتونولۍ دي د خپلې ژبې او ادب د پاره خپل کردار تر سره کړي ❖ ځکه چې د شاعر کردار د یو تاریخ برخه جوړېږي او تاریخ د دروغو په حوالو نه جوړېږي ، بلکه په ریښتیاو خپل وجود جوړوي ❖

پنځمه پوښتنه

حسینه- دا څه چې تاسو د پښتو او پښتنو دپاره د ادب د لاري کوئ ❖ هغې نه مطمئن یئ ؟

په دې سوال افضل شوق اوموسېدو او سر یې اوبښورولو او وئیل یې ..

شوق - نه .. بالکل نه ❖ ولې چې نه خو زه لا سم په پښتنو پوهی شوی یم او نه پښتانه په ما پوهی شوي دي ❖ ولې چې هغوی مانه هم د ترانو وئیلو یا بابولالی وئیلو توقع لري .. کوم چې زه کله هم نشم کولی ❖ په دې چې دا د نن شاعرانه بابولالی د پښتو سباون ته تاوان رسوي ❖ قامونه نه خو په بابولالو جوړ شوي دي او نه جوړېږي ❖ زما مطلب د سندرئیز ادب او د ترانو نه انکار نه دی .. او نه تش په تشه سندرې یا ترانې د قامونو ادبي ورته گڼلی شم ❖ سندرې د ذهني او روحاني تفریح ذریعه او ترانې په وقتي توگه د یو " مجموعې " جذبات را پارولی خوشي .. خو په یو ادبي شعري " مجموعې " کې یې شاملول د شعري ادب سره ناروا ظلم گڼم ❖

شپږمه پوښتنه

حسینه- داسې ښکاري لکه ته چې په ادب کې هم د سائنسي اېروچ قائل یې .. لکن داسې څنگه ممکن کېدی شي ؟

افضل شوق په دې سوال لږ له ځانه وړک شانتې شو او بیا یې اووې ..

شوق - زه منم چې ادبي کاوشونه په سائنسي لبارتريانو کې نه شي تیسټ کېدلی .. خو دا ضرور وایم چې سائنس کله هم ادب ته تاوان نه دی رسولی ؟ هغه په دې چې د ادبي فکر او شاعرۍ نه بېر سائنس هم خپل تکمیل نه شي کولی ؟ سائنس د فکري انقلاب نوم دی او دا افکار د انساني ژوند سره اړه لري ؟ ژوند یو حقیقت دی او حقیقت په حقائقو ثابتېږي ؟ ځکه خو د وختونو او انسانانو تر میانځه دې رابطې ته ژوند وئیلی شي ؟ او بل طرف ته دغه هر اړخیزه شعري او نثري ادب د ژوند عکاس .. د وختونو محرک .. او د زمانو گواه بللی شي ؟ نو ځکه زه په ادب کې د ریښتیاو لیکلو او حقائقو چېرلو قائل یم ؟ او یو ښه اديب یا شاعر ته په کار دي .. چې هغه دي د نظریو نه بالاتر وي .. ولې چې یو لوی اديب یا شاعر د هیڅ قسم تحریک یا نظریې محتاج نه وي .. بلکه تحریکونه او نظریې د اديب نه زېږونه کوي ؟ لکن په ننني کمرشلا تړ ادب کې اديب څه .. چې زما د قام نقادان هم د یوې نا یوې نظریې یا تحریک سره تړلي ښکاري ؟ څوک هر څیز ته په سرو عینکو کې گوري ، چا شنې عینکې په سترگو اېښې دي ، او ځینې خو هډو ویني لا هم نه .. څه هم که سترگي لري ؟

اوومه پوښتنه

حسینه- ریښتیا لیکل خو واقعي چې د یوې لوی گټې نوم دی .. په دې دومره ډېرو ریښتیاو لیکلو تاته پښتنو څومره انعامونه او ایوارډونه درکړي دي ؟

په دې پوښتنه افضل شوق په خپل مخصوص انداز کې د خدا نه شین شو او بیا یې اووئیل ..

شوق - ما ځکه ایوارډونه نه دي گټلي چې ریښتیا مي لیکلي دي .. ریښتیا لیکلو ته خو په دُنیا کې ایوارډ نه ... سزا ورکولی شي ؟ نو بیا زما په ریښتیاو به پښتنو ماته څه انعامونه را کول ؟ او خبره دا هم ده چې ما کله کتابونه انعامي مقابلو ته لېږلي هم نه دي ؟ هغه ځکه چې زه تر انعام زیات د خپل ضمیر تسکین بهتر گڼم ؟ ما یو انعام ضرور اغیستی دی .. خو هغه هم پښتنو نه .. بلکه حکومت پاکستان را کړی دي په " په لټون ستا د څېرې " ؟ خو دلته دا خبره کوم ، چې زما کتابونه زما خواږه دوست سهېل جعفر انعامي مقابلې ته لېږلي وو .. ما نه ؟ او هغه گواه هم دی چې دا انعام ما څنگه قبول کړو ؟ او یا عظیم خدائی گواه دی .. چې هغه ورځ ما ځان یو زر خرید شاعر او گڼلو ، چې زه سټېج ته د انعام اخیستلو په غرض او ختم ؟ یعنی ما د خپل ضمیر په مری ښه اېښې وه ؟

او خبر نه يم چې د هغې ورځې نه بيا تر ننه پورې ما يو نظم هم گوره چې ولې نه دی ليکلې؟ چرته د دې انعام پيسې خو په ما کې دننه پروت ژوندي شاعر ته د غاړې زېندی نه شوې او يا ...؟

دومره وئيلو ورسته افضل شوق يوه سره او اوږده ساه د خلې نه داسې اوباسله لکه هغه چې خپل قتل پخپلو لاسو کړی وي.

په آخر کې د دې پوښتنو په رڼا کې زه دا وئيلی شم چې افضل شوق د حق په لاره روان دی؟ او د يو داسې معيار ضامن ښکاري چې د مقدار جوړې کړي پېمانې به اېوته نسکوري کړي؟ او خپل نوم به د سبا دپاره د معياري ادب په ليکوالانو کې په ډېر محنت او حوصله ليکي .. او زما دا دعا ده، چې د فن او هنر کوم سفر په کوم صداقت او ريښتونولي ده پټيل کړی دی نو دا دې په ډېره کاميابۍ مخ په وړاندې بوځي؟ چې داسې د پښتو ادب خاصکر په نثري ادب کې هم د خپل ښکلي نظم په رنگه ښې اضافې اوکړي!!...

پښتون سېلاني افضل شوق

(شوق د خپلو تخيلا تي، افسانوي، ډرامايي .. لاکن د حقيقي ليکنو په رڼا کې)

د ادب او فن دې دنيا ته په راتگ زما په ذهن کې يو سوال وو... معياري ادب څه دی؟ او څه ليکل په کار دي؟ دغه سوال د خپل دې فني ژوند په هر پړاو زه ډېره په اضطراب کې ساتلم؟ د ليک سره سره د مطالعې سفر هم جاري وو؟ دا خو به تاسو منئ چې وخت په وخت د پښتو ډېر ښه کتابونه راځي؟ ما به هم د دغه چاپ کېدونکو کتابو نه د لوست کار اغيستو.. خو د پښتو ادب او ژبې دپاره چې د کوم " معيار" ارمانی زه وم .. هاغه معيار راته مخامخ نه ښکارېدو؟ يوه شپه مې د کوټې نه د يو ادبي شان پروگرام د اورېدو اتفاق اوشو .. د ريډيو انگازې زما سوال ته د ځواب څه امکانات واضحه کړل؟ دغه پروگرام کې د ښاغلي افضل شوق د نوي شعري مجموعې " شلېدلې امېل" .. (چې ما يې د چاپ کېدو ذکر په اولس رسالې يا يو نيم ځل په ريډيو کې د ملگرو نه هم اورېدلی وو) .. د شاعرۍ او خصوصاً د نظم داسې خواږه نغښتې وو چې په اورېدو يې زما دغه اضطراب نور راولړولو؟ خو اوس د دې اضطراب سره د اطمینان او سکون يو داسې احساس هم شامل شوی وو .. چې د اضطراب وجود يې شکمن کړو ..!! او بيا دغه کتاب مې تر لاسه کړو؟ د کتاب د هر نظم ، غزل نه مې يو داسې کېفیت او داسې سرور تر لاسه کړو .. چې د پښتو ادب د پاره راته د افضل شوق کار او کردار د يو ښه معيار ضامن ښکاره شو .....

د دې کتاب ټوله شاعري د پښتو شاعري، د هاغه روايتي رنگ نه بېخي بې نيازه وه .. کومه چې د مودو مودو راسې مونږ لولو؟ په دې شاعرۍ کې د شاعر د ليک هر انداز.. د ژوند د يو نوي آغاز .. د فن د يوې نوي دنيا د سوچ د يوې نوي ادا داسې محرکات نقش وو چې .. د يو قاري په حېث يې زما فکر او سوچ ته هم يوه نوي لاره

ورکړه ❖ بیا لږه موده پس د افضل شوق سفرنامه " اووه گامه مزل " چاپ شوه ❖ چې د پښتو واحده د خپل طرز یوه منفرده سفرنامه ده ❖ دلته هم افضل شوق په نثر کې د یو نوي روایت بنیاد کېښودو ❖ پښتو کې هر څوکه د نثر د لیکلو روایت ډېر کم دی .. خو افضل شوق د خپل سېلاني طبعې او فطرت له رُویه پښتو نثري ادب کې د اووه گامه مزل په رنگ کې یوه داسې اضافه کړې ده .. چې د معیار روایت یې په ځای ساتلی دی ❖ په دې سفرنامه کې په هر پړاو ښاغلي افضل شوق خپل ځان د یو روایتی پښتون په څیر نه دی ښکاره کړی .. بلکه د خپل کردار، خپل کار، خپل مقصد تر مخه یې د پښتنو د قبائلي، قبیلوي رنگ نه ځان ژغورلی دی ❖ د پښتنو د ژوند، د هغوی پښتني غرور .. د داسې ښکلو او تابناکه قدرونو سره یې د نورو تهذیبونو ته ځان تیرېدې کړی دی ❖ او د دغه قومونو، تهذیبونو سره څنگ په څنگ پښتون وگړی او پښتون قوم یې په یو نوي رنگ کې په دې تهذیبونو او قومونو پېژندلی دی ❖ دې سره سره د دغه تهذیبونو، د دغه قومونو د اولس نه هغه خپلو پښتنو ته د مینې او محبت د لازواله انساني جذبو خواږه راوړي دي ❖ دغه جذبې، دغه رشتې چې د رنگ، نسل، د ژبې، تفریق یا امتیاز نه لري .. خو د انسانیت په قدرونو یقین لري ! ..

دلته افضل شوق په دې سفرنامه کې .. د هاغه قدامت پسنده طبقو .. هاغه روئېې هم راو پارولې کومې چې د بدلون قائله نه دي .. او په ژوند کې د فن، د فکر او په تېره دغه رنگ سماجي بدلون ته په ښه نظر نه گوري .. خو دې سره سره روشن فکره .. تر فې پسندو طبقو د افضل شوق د دې زیار پوره پوره مرسته کړې ده .. او یقیناً چې بدلون، هغه که فکري وي، فني او که سماجي .. هم په دغه طریقه راځي ❖ او د دې بدلون آغاز شوق په ډېره نره کړی دی ❖ " اووه گامه مزل " نه ورستو " په لټون ستا د څېرې " د افضل شوق .. د سېلاني طرز فکر یو داسې شعري مجموعه ده چې د هغه د جوړ کړي او خپل کړي روایت .. یوې بلې سلسلې ته یې هم ډېر هنري دوام بخښلی دی .. !! د هغه د مسلسل تلاش او لټون یو داسې هنري گل بن چې د هغه سېلاني فطرت یې د یو سترگور شاعر په شکل کې .. د فن او شاعرۍ په ډېرو خدائیانو او منلو ❖ افضل شوق د خپلو ټولو سفرونو، مسافرو .. گرځېدو .. ورکېدو .. بېلېدو .. او بیا په یو نوي طرز کې راښکاره کېدو .. داسې هنر لري چې د هغه د سفرونو کېفیتونه د هغه په شاعرۍ کې هم قاري د گوتې نه نیسي او د هغه په سفرنامو کې یې هم د ځان سره کوڅه کوڅه په گرځوي ❖ دغه کوڅې که د مصر د ښار جادوگري فرعوني کوڅې دي او که، د یورپ د سپینو سپینو واورینو ماڼو هاغه طلسماتي دُنیاگانې دي چې مونږ یې د کوه قاف د ښاپېرو په علامتونو کې پېژنو ❖ غرض دا دی چې د " شلېدلی امېل " نه تر " په لټون ستا د څېرې " داسې ښکاري لکه افضل شوق چې د خپل ژوند د مختلفو پړاونو، مختلفو کېفیتونو قیصه لیکلې وي .. په ډېر صداقت، په ډېره ریښتونولۍ د خپلو جذبو، د مینې محبت او خپل ځوان رومانیت یو داسې ښائسته داستان یې رقم کړی دی چې د انساني جذبو د فطري او حقیقي رنگ او فني تنده پرې ماتېږي ❖

افضل شوق د دې قائل دی چې حقیقي لیکوال او شاعر د خپلو انساني او فطري غوښتنو نه منکر نه وي .. او چې څه ویني گوري .. یا پرې څه تېرېږي .. د هغې عکاسي کول د ادیب او شاعر ذمه واري گڼي ❖ دلته به زه ستاسو

توجه د " په لټون ستا د څېرې " کې چاپ د ښاغلي افضل شوق هاغه درټيو نظمونو ته راواړوم .. چې تاسو ترېنه د هغه فني شخصيت او فکري لوټيووالي پوره پوره احاطه کولی شئ ؟ " پروني څېره " ، " اتم رنگ " ، " د امن د ناوې په واده کې " ؟ دلته زما د څېرې مطلب دا دی چې هغه په يو وخت په خپلو ليکونو کې فلسفي هم دی .. ډرامه نگار هم دی .. او بلکه د هغه ليکونه يو مخصوص افسانوي رنگ او ماحول هم لري ؟ کله کله د هغه انداز دومره بيانیه شي .. چې د فکر او فن بلا مشکلات په خپله بنده ته هوار کړي ؟ مطلب دا دی چې که زه دا اووايم چې هغه په نثر کې شاعري کوي .. او په نظم کې ډرامه او افسانه ليکي ، نو بې ځايه به نه وي ؟ د دې ټولو خبرو او دعوو نه پس او د ښاغلي افضل شوق د سابقه چاپو اثارو د مختصرې جائزې وړاندې کولو نه ورستو اوس راځم د هغه د نوو چاپ شوو سفرنامو " منزل په واوړو باندې " چې په کال 2004 کې او " د لمر د کلي په لور " چې په کال 2005 کې چاپ شوي دي ته .. په کوم کې چې افضل شوق د يورپ د سېل تفصيلي حالونه موجود دي ؟ په دې سفرنامو کې افضل شوق په نوي بڼه کې له تصويري يا عکسي يون سره رامخې ته شوی دی ؟ دا سېل هغه په يورپ کې له نورو انټرنېشنل سېلانيانو سره کړی دی ؟ کومه خبره چې په دې سفرنامو کې د اهميت وړ خبره ده .. هغه دا، چې دلته افضل شوق د سېل د حال سره سره څو عمراني مطالعې هم د راغونډو شوو حقائقو په رڼا کې وړاندې کړي دي ؟ او بل دا، چې په دې سفرنامو کې شوق په ډېره محتاطه طريقه سفرې حالونه او خپلې مشاهدې وړاندې کړي دي ؟ دلته هم افضل شوق پښتون ځان سره بوتلی دی او دا کوشش يې کړی دی .. چې د هغه پښتون سترگې خلاسې کړي .. چې په سپينه ورځ اوده دی ؟ خبرې په کې صفا، ساده .. خو په علامتي پېرائيو کې زياتې ليدلې شي ؟ کوم چې د ده ادبي او شعوري يو داسې کوشش دی .. چې دئې پرې فلسفي يا د بلي دنيا مخلوق يادېږي ؟

افضل شوق که يوطرف ته د يورپ جغرافيه او ترقي ستاڼي .. نو بل طرف ته هغه د يورپ د خلقو روټيو ته منافقانه او غرضي روټيې هم وائي ؟ هغه د خپلو سېلاني مشاهدو په رڼا کې دا خبره ليکي .. چې څومره د مغربي انسان " ظاهره " ښائسته ده هومره يې " باطن " سخا دی ؟ او بلې خواته د مشرقي انسان " بېرون " څومره چې خيرن دی .. هومره يې " اندرون " صفا دی ؟ خو .. د نننۍ انساني روټيو نه افضل شوق بالکل نه دی مطمئن او داسې گڼي لکه انسان چې لا خو د ځنگل نه را اوتی نه دی ؟ د لټون تسلسل دلته په دې پورته ذکر شوو دواړو سفرنامو کې موجود دی .. خو لږه د دې لټون بڼه بدله ده .. او بل هغه دلته ډېر زيات مصروف هم په دې پاتې شوی دی .. چې هغه په دې سېل کې د سېل نه علاوه په حقائقو راغونډولو کې وخت تېر کړی دی ؟ دا سفرنامې بلا شک و شبعه يو تاريخي دستاوېز گرځېدلی شي ؟ دلته هغه د يو تاريخ دان په هېټ هم خپله بڼه څرگنده کړي دي ؟ د هغه په دې سفرې حال او په دې کې د يورپي اقوامو په حقله .. خاصکر انگلش په حقله د حقائقو په رڼا کې ډېرې سنسني خېزي خبرې ليکلي دي ؟

وئیلی کېږي چې افضل شوق چې تر اوسه څومره ادب هم تخلیق کړی دی .. هغه د ده مشاهداتي ادب دی او بلکه تر دېره حده د ده د لټون هغه قیصه ده ❖ چې افضل شوق ته هزار داستاني رنگه نوم ورکوي ❖ نو ځکه خو افضل په خپل ناول " پروني مخونه " کې دا ټول څه د یو داسې قیصې په توګه رامخې ته کوي چې په هغه قیصې کې د ده د لټون قیصه هم سرته رسي ❖ دا د ده خپله قیصه ده .. کومه چې تکمیل کېږي ❖ افضل په ناول کې د خپلې قیصې د ډیمانډ مطابق د پلاټ غوره کولو نه دا خبره واضحه کړه چې هغه چې څه هم تر اوسه په نثري او شعري ادب کې لیکلي دي .. دا ټول څه رښتیا دي ❖ داسې شاید چې چرته په یوې بلې ژبې کې هم نه وي شوي .. لکه افضل شوق چې رقم کړي دي ❖ هم ځکه خو په شاعرانو او ادیبانو کې ځان معتبر څرګندوي .. او دی هم ځانګړی معتبر ❖

افضل شوق داسې ادب تخلیق کوي چې هغه د دې عصر د روح په صحیح توګه ترجماني کوي .. اوهرکله یې دا جدوجهد کړی دی چې عصري مسائلو ته په شعوري او ادراکي نظر اوګوري .. او دغه ادبي ادا هغه د کمرشلا نژد یا بازاری ادب نه لري ساتلی دی ❖ هم ځکه خو هغه د خپل دې نظم " هرڅه هرڅه شته ، خو لا نشته بیا هم " په رنگه همېش د لټون په یو داسې تجسس او اضطرابي کېفیت کې لیدی شي .. چې د هوا په اوږو لکه یو خوږ آواز سپور ښکاري ❖ یا لکه د یو جنوني تندي یو داسې تری احساس .. چې په صحراګانو کې د ژوند نښې نښاني لټوي .. هم په دې خو دا د پښتو مجنون مسلسل کړېږي .. زهیرېږي .. خو بیا هم د مصلحتونو په وړاندې ستریا نه مني او د ژوند هر ښکلی رنگ او زړه راښکونکي ښکلا د خپل مطلوب " آئیډیل " مخې ته هر چرته تګني ❖ څه هم که هغه د یورپ ښکلاګانې وي او که د یو بلې نوي آسماني دُنیا حسین رنگونه ❖ هم ځکه خو د یورپ د سېل په ورستی ورځ چې افضل شوق د ډنکارټ ساحل فرانس نه د ډوورساحل انګلېنډ په لور سمندري سفر کوي ❖ نو د ښکلو انسانانو د ځناوري روڼو نه زړه ماتې ښکاري ❖ او د پورته ذکر شوي وړکوتي نظم خپته داسې د خپل اضطرابي ، اضطرابي کېفیاتو او د کُل وقتي تجسس په ادبي ټکو ډکوي .. لکه

هغه کوم رنگ دی ؟

چې به نه وي دلته

هغه کوم خوند دی ؟

چې به نه وي دلته

که نشته

بیا هم د دې هر څه پرته

هغه ده مينه

چې د مينې په نوم

زړونه هيڅ کله نه..

تش خلې غروي

(په لټون ستا د څپرې .. مخ _ 244)

افضل شوق د يو داسې " هڅې " نوم دی .. چې هغه يو تسلسل لري او هر ځل په نوي نوي بڼي کې د رانښکاره کېدو ادبي هنر هم لري ❖ نو ځکه مونږ په يقين سره وئيلی شو .. چې هغه به د يو مجسم ادبي تحريك په شکل کې د پښتنو په زړونو کې ورننوتلو دپاره هلې ځلې هم دغه رنگه تر خپل پاتې ژونده پورې کوي ❖ خدائې پاک دي هغه ته ډېر عمر ورکړي چې په خپلو نوو فکري هلو ځلو خپل خواږه ... او په نړۍ کې هر لور خواږه واره .. خو ويده پښتانه نه يواځې راويښ کړي بلکه د خپل خوب او خيال مطابق يې د مخته وتو قومونو سره اوږه په اوږه اودروي هم ❖ امين ثمه امين

حسينه گل

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**